

GEWESTELIJK PLAN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

VOORBEREIDENDE FASE

STAND VAN ZAKEN VAN HET
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

ADT
ATO.

AGENCE DE
DEVELOPPEMENT TERRITORIAL ADT
POUR LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
AGENTSCHAP VOOR
TERRITORIALE ONTWIKKELING ATO
VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

CAHIER VAN HET ATO / Nr 10

OMGAAN MET DE BEVOLKINGSGROEI

EEN ECONOMIE IN DIENST VAN DE BRUSSELAARS

VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING

DE MAATSCHAPPELIJKE KLOOF DICHTEN

BEVESTIGEN VAN BRUSSELS INTERNATIONALE ROL

GEWESTELIJK PLAN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING STAND VAN ZAKEN

Wettelijk depot: D2011/10.645/2

Coördinatie: Annabelle Guérin, Frédéric Raynaud, Dirk Van de Putte

Design: Kaligram

Vertaling: Blablabla

Verantwoordelijke uitgever: Luc Maufroy, ATO, Koningsstraat 2-4, B-1000 Brussel

Tweede uitgave

Dank voor hun medewerking:

ABEA, Actiris, ATRIUM, BAO, BEW, BFB, BGHM, BISA, bMa, BMWB, BPB, BROH-Directie Huisvesting, BROH - Directie Gewestelijke Huisvestingsinspectie, BROH-Directie Monumenten en Landshappen, BROH-Directie Stadsvernieuwing, BROH-Directie Stedenbouw, Brussel-Export, Brussel Gezond Stadsgewest, Brussel-Mobiliteit, Bruxelles-Formation, CIBG, COCOF, COCOM, FEDSVK, GIMB, GOMB, Haven van Brussel, Het Secretariaat-generaal, INNOVIRIS, IRIS-net, Leefmilieu Brussel, MIVB, Net-Brussel, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, RELEX, Secretariaat-generaal van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, VBBE, VDAB, VGC, VisitBrussels, Woningfonds De Kabinetten van De Ministers en van de Staatssecretarissen van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest Jens Aerts, Patrick Frenay, Leïla Kabachi, Serge Loumaye, Benoit Moritz, Françoise Noël, Marie-Laure Roggemans, Christian Vandermotten, Pierre Vanderstraeten, Benjamin Wayens

AGENCE DE
DÉVELOPPEMENT TERRITORIAL ASBL
POUR LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

AGENTSCHAP VOOR
TERRITORIALE ONTWIKKELING vzw
VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Direction Etudes et Planification (AATL)
Directie Studies en Planning (BROH)

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

INHOUD

INLEIDING

Inleiding	9
Waarom moet er een GPDO worden opgesteld?	9
Hoe is de stand van zaken opgemaakt?	9
Welke vorm van inspraak?	10
En daarna?	11

ECONOMIE - WERKGELEGENHEID

Inleiding: context	15
De economische situatie in Brussel	17
De Brusselse economie 20 jaar geleden	17
Het eerste Gewestelijk Ontwikkelingsplan	18
De economische concurrentie van de rand	19
De sectoren in Brussel: vaststellingen	21
De werkgelegenheidssituatie in Brussel	25
Tweedeling van de economische en de sociale ontwikkeling	25
Brussel en zijn hinterland	26
Brussel, concentratiegebied van werkgelegenheid van het land	27
De werkloosheid in het Brussels Gewest	33
Balans van de verwezenlijkingen (2000-2009)	37
De opdrachten van de gewestelijke publieke actoren	37
Maatregelen en instrumenten	40
Conclusies: algemene bevindingen	51

FINANCIËN - BUDGET

Inleiding: de context	63
De financiering van het Gewest	64
De inkomsten in het Brusselse Gewest	66
De gewestelijke belastingen	67
De forfaitaire gewestelijke belasting	69
Het toegekende gedeelte van de personenbelasting	70
De transfers van de federale staat	71
Conclusies	72
De uitgaven in het Brusselse Gewest	74
De uitgaven in cijfers	74
Het evenwicht in het Brusselse Gewest	80
Conclusie: belangrijkste vaststellingen	85
In termen van inkomsten	85
Op het gebied van uitgaven	86

HUISVESTING

Inleiding: de context	91
De vraag naar en het aanbod van woningen	93
Belangrijkste evoluties in de gewestelijke bevolking	93
Het bestaande woningenbestand van het Gewest	95
De prijs van de huisvesting	99
Bevoegdheden en doelstellingen van de gewestelijke huisvestingsinstanties (2000-2009)	104
De productie van woningen sinds 2000	106
Renovatie	110
Reflexieve balans van de realisaties (2000-2009)	113
Conclusies: belangrijke vaststellingen	121

INTERNATIONALE FUNCTIE

Inleiding: context	135
Kenmerken van de internationalisering van Brussel-Hoofdstad	136
Brussel – Internationale en Europese stad	137
Brussel – Congresstad en toeristische stad	146
Brussel – Stad van sport en ontspanning	149
Brussel – Cultuurstad	150
Beleid en instrumenten: balans sinds 2000	151
Besluit: belangrijkste vaststellingen	159

LEEFOMGEVING

Inleiding: de context	167
Demografische context	168
Stadsvernieuwing en de leefomgeving: de wijkcontracten	170
Waarom wijkcontracten?	170
De ontwikkeling van de wijkcontracten naar duurzame wijkcontracten	171
Stadsobservatie om de prioriteit van de ingrepen te bepalen	173
De werking van de duurzame wijkcontracten	175
Overzicht van de sociaaleconomische acties uit de wijkcontracten	175
Conclusies	178
Voorzieningen in dienst van de leefomgeving	179
Inhalen van de achterstand uit het verleden en voorbereiding op de demografische 'boom'	179
Kinderen en jeugd	180
Opvoeding en onderwijs	182

Openbare ruimte in dienst van de leefomgeving	184
Overzicht	185
Openbare ruimte voor debat	187
Architecturale kwaliteit in dienst van de leefomgeving	188
Bescherming van het erfgoed in dienst van de verbetering van de leefomgeving	192
Het beschermd erfgoed	192
De stedelijke landschappen	193
Het groene en blauwe erfgoed	193
Samenvatting	194
Conclusies: de belangrijkste bevindingen	197

MILIEU

Inleiding: de context	209
Het vraagstuk van de levenskwaliteit in de stad	211
De levenskwaliteit: de bezetting van de ruimte	211
Levenskwaliteit: luchtkwaliteit	214
Levenskwaliteit: lawaai	218
Levenskwaliteit: duurzaam bouwen en duurzame wijken	221
Het milieubeheer van natuurlijke bronnen	222
Beheer van bronnen: energie	222
Beheer van bronnen: water	226
Beheer van bronnen: vervuilde grond	228
Beheer van hulpbronnen: afval	230
Conclusies: de belangrijkste constatering	235

MOBILITEIT

Inleiding: context	247
Kenmerken van de mobiliteit in Brussel	249
Verplaatsingen met de auto	250
Verplaatsingen met het openbaar vervoer	252
Verplaatsingen met de fiets	253
Goederenvervoer	254
Kenmerken van het vervoer op het vlak van milieu en energie	255
Balans van de beleidsmaatregelen van de mobiliteitsinstanties	256
Iris 1: gedeeltelijke toepassing	256
Conclusies: algemene bevindingen	263

RUIMTELIJKE ORDENING

Inleiding: de context	.277
Het Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP)	.279
Het GewOP van 1995	.279
Het GewOP van 2002	.281
Het Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP) van 2001	.288
De gebieden van gewestelijk belang (GGB)	.289
Sterke en zwakke punten van GBP's	.291
De bijzondere bestemmingsplannen	.297
De gewestelijke stedenbouwkundige verordening	.297
De hervorming van de sociaaleconomische vergunning	.298
Conclusies: de belangrijkste bevindingen	.301
 LIJST VAN DE ACRONIEMEN	 .309

INLEIDING

INLEIDING

WAAROM MOET ER EEN GPDO WORDEN OPGESTELD?

Het Gewestelijk Ontwikkelingsplan is een strategisch instrument, dat dient om het overheidsbeleid te sturen aan de hand van de verschillende beleidsdomeinen en om vorm te geven aan de gewenste gezamenlijke visie van de belangrijkste spelers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Het Gewestelijk Ontwikkelingsplan is dus gericht op het vastleggen van:

1. een visie van de gewenste toekomst voor het Gewest (stand van zaken en de methode van verkenning);
2. de manier om deze visie vorm te geven (het formuleren van doelstellingen);
3. de af te leggen route om ertoe te komen (het nemen van operationele maatregelen).

HOE IS DE STAND VAN ZAKEN OPGEMAAKT?

In het **Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening** (artikel 18 §2 van het BWRO) geldt dat bij de uitwerking van het Gewestelijk Ontwikkelingsplan een **evaluatie** per gewestelijk beleidsdomein **dient te worden opgesteld**. Hiertoe hebben de Directie Studies en Planning (DSP) van het BROH en het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling (ATO) een vragenlijst opgesteld en voorgelegd aan de verschillende departementen van de Gewestelijke overheid, organisaties van maatschappelijk belang en pararegionale instellingen. Met deze vragenlijst is er een balans opgemaakt van het beleid per domein vanaf 2000.

Deze balans is vervolledigd met verschillende documenten die de “stand van zaken” weergeven en de situatie beschrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (jaarverslagen, memoranda, stukken die geschreven zijn in het kader van de Week van de Stad en het 20-jarig bestaan van het Gewest, stukken van de Gewestelijke Ontwikkelingscommissie, Staten-Generaal, etc.).

Uiteraard is er rekening gehouden met het Regeerakkoord 2009-2014 en de daaruit voorkomende politieke daden (plan IRIS 2, milieuplannen, richtschema's, etc.)

Aan de hand hiervan heeft het ATO, in nauwe samenwerking met de DSP, en bijgestaan door externe experts, nota's opgesteld over de gewestelijke thema's. Als onderwerp hebben zij: **ruimtelijke ordening, leefomgeving, economie en werkgelegenheid, milieu, financiën-budget, huisvesting, internationaal, en mobiliteit**. Aanvullend zijn er twee nota's betreffende veiligheid en communautaire beleidsterreinen die echter een aanzienlijke impact hebben op de gewestelijke beleidsterreinen. Deze nota's zullen afzonderlijk worden gepubliceerd.

WELKE VORM VAN INSPRAAK?

Deze publicatie bevat acht nota's betreffende '**gewestelijke beleidsdomeinen**'. De **conclusies**, in de vorm van bevindingen en vragen, zijn **hulpmiddelen voor het werk van de actoren die het toekomstige Gewest vorm geven**. In de zogeheten prospectieve fase zal aan de hand hiervan **het debat van het participatieve proces geconcentreerd worden rond een gezamenlijk doel**. Het is echter geen verwoording van het standpunt van de Gewestelijke Regering en loopt niet vooruit op toekomstige beleidsontwikkelingen. Deze publicatie is dus een document dat bestemd is om te evolueren naargelang het verloop van de georganiseerde debatten en gedachtenwisselingen.

Het participatieve proces bestaat uit workshops waaraan de belangrijkste spelers van het Gewest deelnemen. Het vindt plaats tussen 26 april en de maand december 2011, de data van respectievelijk de plenaire voorstellingsvergadering en de plenaire slotvergadering.

De vijf thematische workshops zijn gebaseerd op de vijf uitdagingen in het Regeerakkoord:

1. "Omgaan met de bevolkingsgroei" – workshop huisvesting
2. "Een economie in dienst van de Brusselaars" – workshop economie
3. "Verbeteren van de stedelijke leefomgeving" – workshop milieu
4. "De maatschappelijke kloof dichten" – workshop sociale cohesie
5. "Bevestigen van Brussels internationale rol" – workshop internationaal

De meeste thematische nota's houden specifiek verband met bepaalde workshops. Met het oog op een **transversaal denkproces** worden de nota's echter ter beschikking gesteld van alle deelnemers, ongeacht de workshop waaraan zij deelnemen. De plenaire zittingen en de begeleidende activiteiten van de animatoren en de "deskundigen" worden eveneens in dit oogpunt georganiseerd.

Het participatieve proces is de voorbereiding op het opstellen van het GPDO, door het formuleren van:

- een gedeelde **visie** over de toekomst van het Gewest tegen 2040
- **strategische krachtlijnen** door het formuleren en ordenen van doelstellingen die vorm zullen geven aan de visie
- **actievoorstellen** via operationele maatregelen waarmee de strategische krachtlijnen ten uitvoer kunnen worden gebracht

De workshops zullen worden begeleid door **professionele animatoren** en **deskundigen** (ATO en DSP). Met de prospectieve workshops gaat het ontwikkelingsproces van het GPDO zijn tweede fase in. Het komt tot stand via twee participatiemethoden: de eerste richt zich tot het middenveld van de gewestelijke ontwikkeling, de andere is een representatief panel van de Brusselse bevolking.

Er kunnen vier groepen worden onderscheiden: de publieke en semipublieke actoren (op Brussels niveau of op andere beleidsniveaus), de private actoren en de civiele maatschappij, de academici, de kabinetten op gewestelijk en andere gezagniveaus.

- > Wat betreft de visie wordt er 1 workshop 'actoren' per thema voorzien (hetzij 5 workshops), plus een transversale workshop.
- > Wat betreft de strategische krachtlijnen wordt er 1 workshop 'actoren' per thema voorzien (hetzij 5 workshops).
- > Wat betreft de maatregelen wordt er 1 workshop 'actoren' per thema voorzien (hetzij 5 workshops).

Tegelijkertijd zal een **panel** werken aan de reeds door de actoren uitgewerkte strategische beleidslijnen en beleidsvoorstellen. Dit **panel bestaat uit 30 personen die een afspiegeling vormen van de diversiteit van de bevolking van het Gewest.**

De verslagen van de workshops zullen worden opgesteld door het ATO in samenwerking met de DSP en het BISA. De verslagen helpen bij het structureren van de strategische lijnen en de actievoorstellen

EN DAARNA?

In december zal de consultant een eindsyntheserapport indienen dat gebaseerd is op het geheel van voorstellen die voortkomen uit de workshops. Dit document zal het GPDO voeden.

Het GPDO zal worden voorgelegd aan verschillende adviesraden en in openbaar onderzoek worden gesteld. Hierna zal de definitieve goedkeuring van de Brusselse regering volgen.

Alle informatie met betrekking tot het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling, waaronder de nota's uit deze publicatie, kunt u vinden op www.brusselplus10.be.

Tot slot gaat dank uit naar al diegenen die met hun onmisbare samenwerking hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze uitgave: de leden van de besturen, de organisaties van openbaar belang, de kabinetten, alsook de talrijke deskundigen die deze stand van zaken hebben mogelijk gemaakt.

Luc Maufroy,
Directeur van het ATO

Pierre Dejemepe,
Voorzitter

ECONOMIE - WERKGELEGENHEID

WORKSHOPS

2. EEN ECONOMIE IN DIENST VAN DE BRUSSELAARS
5. BEVESTIGEN VAN BRUSSELS INTERNATIONALE ROL

INLEIDING: CONTEXT

De knooppunten van de bestuurs- en controlenetwerken van de wereldeconomie zijn te vinden in de grootste metropolen, in het bijzonder in ontwikkelde landen. Als gevolg daarvan gaat de relatieve economische positie van de grootste steden erop vooruit. Door de aanwezigheid van de Europese instellingen en van de NAVO is ook Brussel zo'n 'grote stad'. De banen die deze instellingen met zich meebrengen, worden echter vaak ingenomen door mensen uit de lidstaten van die instellingen waardoor de Brusselaars zelf er te weinig rechtstreeks van profiteren. Toch zorgen deze instellingen ook indirect voor veel banen.

Het Brussels grootstedelijk gebied bekleedt een goede positie in de internationale netwerken, ook al heeft het geen toonaangevende economische functie van internationale allure en is zijn rol als bestuurscentrum van zijn financiële-dienstensector verzwakt. Vergeleken met de Duitse metropolen en met Milaan, heeft Brussel erg weinig industrie. In Brussel is de industrie immers fors afgenomen in de jaren 70, wat een economische terugval tot gevolg had. Dit is echter ook het geval voor Parijs, Amsterdam, Rome en Londen. Net zoals in Parijs concentreren zich in Brussel financiële diensten en diensten aan bedrijven, evenals administratieve activiteiten met betrekking tot het onderwijs en de gezondheidssector.

Brussel heeft een recessie doorgemaakt als gevolg van de economische crisis van september 2008. De Belgische arbeidsmarkt heeft de economische en financiële crisis echter beter doorstaan dan veel andere Europese landen.

Brussel is een rijk Gewest, dat in verhouding de meeste rijkdom van het land produceert. Veel banen die in het Gewest ontstaan worden echter ingenomen door pendelaars (52% in 2008), wat als gevolg heeft dat de Brusselaars zelf weinig profiteren van deze rijkdom. In 2009 daalde het aantal pendelaars naar Brussel echter lichtjes terwijl het aantal pendelaars uit Brussel steeg.

De duale sociale situatie van Brussel is een feit en de gevolgen van de snelle bevolkingsgroei zullen de verschillen waarschijnlijk nog versterken. Mensen die geen werkloosheidsuitkering meer krijgen, hebben daarom nog niet per definitie een baan gevonden. Het aantal mensen met een leefloon of vergelijkbare steun neemt in het Brussels Gewest immers sterk toe. Brussel heeft in verhouding veel meer inwoners met een dergelijke uitkering dan de andere gewesten¹.

¹ In 2009 telt het Brussels Gewest gemiddeld 31.075 mensen met een leefloon of vergelijkbare steun, wat ongeveer hetzelfde aantal is als in het Vlaams Gewest (31.722). Van die mensen met een leefloon of vergelijkbare steun in België woont 28,6% in het Brussels Gewest.

Deze nota schetst de economische situatie van Brussel (evenals de concurrentie met de rand en tussen sectoren) en de toestand van de werkgelegenheid, waarbij het verband wordt gelegd tussen de positieve economische evolutie en de maatschappelijke evolutie. Daarbij wordt vastgesteld dat Brussel eveneens een grootstedelijk gebied is wat betreft de kenmerken van zijn arbeidsmarkt en worden de typische kenmerken van zijn grondgebied geanalyseerd. Tot slot komen de belangrijkste aspecten van de werkloosheid aan bod. Bij wijze van conclusie worden de belangrijkste zaken op een rijtje gezet en worden de eerste bedenkingen geformuleerd om zo het economische en werkgelegenheidsbeleid tegen 2020 voor te bereiden.

DE ECONOMISCHE SITUATIE IN BRUSSEL

DE BRUSSELSE ECONOMIE 20 JAAR GELEDEN

De gevolgen van de post-fordistische crisis worden in de tweede helft van de jaren 70 gekenmerkt door een sterke de-industrialisatie, vooral in de grote metropolen. De pogingen om een keynesiaans beleid te voeren hadden aanvankelijk de sociale gevolgen hiervan afgezwakt, maar leidden ertoe dat de staatsschuld steeds meer toenam. In de jaren 80 volgden bezuinigingen, ging de de-industrialisatie van stedelijke gebieden door en meer in het algemeen deed de concurrentie van de gemondialiseerde industrie haar intrede.

Aan de vooravond van de oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waren twee belangrijke elementen kenmerkend voor de evolutie van de Brusselse economie. Overigens zijn deze kenmerken terug te vinden in de meeste grote Europese metropolen, en de beperking van het grondgebied tot het centrale deel van het grootstedelijke gebied versterkte de gevolgen nog.

Kenmerk 1: de de-industrialisatie

Tot het begin van de jaren 70 was Brussel, binnen de officiële grenzen van de agglomeratie van zijn 19 gemeenten, de belangrijkste industriestad van het land met 158.000 banen in de verwerkende nijverheid in 1970². De specifieke sectoren van de Brusselse industrie waren kenmerkend voor een stedelijke omgeving (brouwerijen, fabricage van tabak, leder en kleding, drukkerijen-uitgeverijen, kartonnage-industrie en farmaceutische industrie). Daarnaast was er ook zware en technologische industrie, zoals de machinebouw, elektrotechniek en de auto-industrie. Deze dominante positie van Brussel werd nog versterkt als hier de werkgelegenheid rond de industriële kanaalzone werd bijgeteld.

In 1991 waren er in Brussel nog slechts 67.000 banen in de verwerkende nijverheid. Daar komt bij dat 45% van de banen in loondienst door bedienden werd ingenomen (tegenover gemiddeld 27% in het land). Dit komt tot uiting in de vele maatschappelijke zetels in plaats van echte productieactiviteiten. Deze de-industrialisatie wordt voor een beperkt deel verklaard door de verplaatsing van activiteiten naar de rand als gevolg van de ontwikkeling van het autoverkeer, de verkeers- en parkeerproblemen, de grondprijzen in Brussel en de beperkte uitbreidingsmogelijkheden van de economische ruimte in het Brussels Gewest (de sector van de bandproductie wordt hierdoor zwaar getroffen, zie de ervaring van Côte d'Or) en door de algemene de-industrialisatie van België.

Kenmerk 2: de zwakte van de grootstedelijke economie

Een andere grote tendens was de relatieve economische achteruitgang van Brussel, waar ook de meeste andere West-Europese metropolen mee te maken hadden. In de grootstedelijke gebieden, dus met inbegrip van het – nochtans dynamischere randgebied –, was de evolutie van het bruto binnenlands product minder gunstig of hoogstens gelijk aan het nationale gemiddelde in drie vierde van de grootste Europese steden in de jaren 60 en 70. Dit werd verklaard door hun relatieve de-industrialisatie ten voordele van de gebieden met een groot arbeidsaanbod in de rand, industriehavenzones, kmo-zones en zelfs al door de opkomst van de concurrentie van niet-Europese landen, terwijl de tertiaire economie nog niet volledig ontwikkeld was.

2 C. Vandermotten, 'L'industrie bruxelloise', Cahiers de la Fonderie nr. 42, pp. 8-15
Brussel was veel belangrijker dan Luik (102.000 banen) of Charleroi (73.000).

In de periode 1995-2005, trad een merkbare economische herleving op van de meest geïnternationaliseerde en bijzonder functionele metropolen alsook van de voornaamste hoofdsteden van Centraal en Oost-Europa (openstelling naar de voormalige Oostbloklanden). De andere Europese – voornamelijk industriële – metropolen laten genuanceerdere resultaten zien.

In België liep het aandeel van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het bnp terug van 16,3% in 1975 tot 14,8% in 1991. Dat was gedeeltelijk het gevolg van het beperkte grondgebied en bemoeilijkte een vlotte aanpassing van de economie aan de internationale ontwikkeling. Deze terugval is echter beperkter dan in de twee grote stedelijke arrondissementen in Wallonië, die hard worden getroffen door de crisis in de steenkoolsector en de traditionele zware industrie. De twee grootste stedelijke arrondissementen in Vlaanderen (Antwerpen en Gent) profiteren echter allebei van de industriële havenontwikkeling en de algemene dynamiek van de Vlaamse economie.

HET EERSTE GEWESTELIJK ONTWIKKELINGSPLAN

De relatieve terugval en de de-industrialisatie, in combinatie met de bevolkingsafname (van maximaal 1.079.000 inwoners in 1967 tot 948.000 in 1995), vormen bij de oprichting van het Gewest de basis voor debatten en keuzes waaruit in 1995 het eerste Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP) voortvloeit. Dit plan is een eerste gelegenheid om tot een consensus te komen tussen economische, sociale en stedelijke partners.

Bij het maken van die keuzes was geen dialoog met de rand mogelijk.

Het was duidelijk dat nieuwe sectorale technologiepolen moesten worden ontwikkeld. Hiertoe waren hoog-opgeleide arbeidskrachten nodig. Nochtans bleef de houding ten opzichte van de industrie nog gekenmerkt door enige nostalgie naar een verloren nijverheidsbasis, waarin een verdere terugval in elk geval moest worden gestopt. De bedoeling was om zo werk te verschaffen aan laaggeschoolde Brusselaars en op die manier te vermijden dat de sociale kloof nog dieper zou worden. De keuzes werden ook gekenmerkt door wantrouwen ten aanzien van de uitbreiding van het kantooroppervlak als gevolg van het gebrek aan stedenbouwkundige controle in Brussel in de voorgaande jaren.

Het uitgangspunt was om de leefomgeving te ontwikkelen, de middenklasse te behouden en de sociale kloof te dichten. Velen zagen kantoren dan ook eerder als een stedenbouwkundige bedreiging dan als een faciliteit voor de tertiaire sector waarmee de hoofdstad zich zou kunnen integreren in de nieuwe geïnternationaliseerde wereldeconomie. Aan de andere kant werden industriegebouwen, ondanks zij ingeklemd waren in het stedelijke weefsel, door velen gezien als de basis voor een concretere, tastbaardere en maatschappelijk respectabelere economie.

DE ECONOMISCHE CONCURRENTIE VAN DE RAND

Het **Brussels grootstedelijk gebied**, in een eerste benadering gelijkgesteld met de vroegere provincie Brabant, levert in 2006 **32,7% van het bbp** tegenover 31,5% in 1995. Het centrale gedeelte van dat gebied, het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest**, neemt daarvan **18,9%** voor zijn rekening en heeft een dynamiek die vergelijkbaar is met of zelfs iets beter scoort dan die van de totale Belgische economie³ en **die van de andere grote Belgische steden overstijgt**.

Zoals in alle grote steden worden ook in Brussel **bepaalde activiteiten verplaatst**, in het bijzonder in de sectoren **logistiek, diensten aan bedrijven** en zelfs **onderzoek en ontwikkeling (R&D)**. Gezien de krappe oppervlakte van het Gewest en om verschillende andere redenen (zoals mobiliteitsproblemen of belastingdruk) worden deze activiteiten ook over de gewestgrenzen verplaatst (al blijven ze wel in de buurt daarvan), zonder overleg op grootstedelijk niveau.

	Bbp	waarvan 1995-2000	waarvan 2000-2006	Werkgele- genheid	Verhouding tus- sen bbp-groei en werkgelegen- heidsgroei
Brussel-Hoofdstad	2,1 %	2,7 %	1,7 %	0,8 %	2,7
Halle-Vilvoorde en Nijvel	3,4 %	4,2 %	2,8 %	1,7 %	2,0
Brussels grootstedelijk gebied (a)	2,60 %	3,20 %	2,00 %	1,10 %	2,3
Antwerpen (b)	1,7 %	1,7 %	1,7 %	0,7 %	2,6
Gent (b)	2,4 %	2,3 %	2,5 %	1,2 %	2,1
Luik (b)	1,4 %	1,7 %	1,2 %	0,6 %	2,4
Charleroi (b)	1,0 %	0,9 %	1,1 %	0,5 %	2,1
Vlaanderen	2,4 %	2,9 %	1,9 %	1,0 %	2,3
Wallonië	1,9 %	2,3 %	1,6 %	0,8 %	2,3
België	2,2 %	2,7 %	1,8 %	0,9 %	2,4

(a) Brussel-Hoofdstad, Halle-Vilvoorde, Nijvel

(b) Overeenkomstige arrondissementen

Tabel 1. Gemiddelde jaarlijkse groei van het bbp en de werkgelegenheid, 1995-2006

Bron: Nationale Bank van België; percentages berekend op de grensjaren van de periodes

In een studie⁴ wordt geconcludeerd dat bedrijven Zaventem (de meest dynamische pool van de rand) beschouwen als een wezenlijk deel van de Brusselse ruimte en dat ze het dan ook niet nodig vinden om zowel in Zaventem als in het Gewest een vestiging te hebben. Hetzelfde geldt voor Waals-Brabant.

Als gevolg van de sneller groeiende economie in de rand ontstaan daar ook meer banen. De banen in het centrale gebied produceren echter de meeste toegevoegde waarde.

Het zou echter onjuist zijn om de **verplaatsingsbeweging** te reduceren tot de verhuizing van ondernemingen van Brussel naar de rand. Het gaat eerder om een **eigen dynamiek van de rand**. Uit een studie van IGEAT-ULB⁵ blijkt dat 81 % van de grote ondernemingen die in 1996 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waren daar ook in 2006 nog altijd gevestigd waren. Wat de overige bedrijven betreft werden in 12% van de

3 Tussen 2002 en 2006 treedt echter enige verzwakking op, van 19,4% tot 18,9% van het bbp. In dit cijfer wordt echter geen rekening gehouden met de internationale activiteiten die niet in de nationale boekhouding worden opgenomen, nl. het product van de Europese instellingen, de NAVO en de ambassades. Als dit wel zou gebeuren, dan zou het Brusselse bbp meer dan **5,5%** hoger uitkomen. Zie C. Vandermotten, V. Biot, 'L'impact socio-économique des institutions internationales à Bruxelles', IGEAT/ULB, maart 2007.

4 'Localisation et migrations des grandes entreprises dans le Brabant' – C. Vandermotten, IGEAT-ULB, 2008

5 Idem

gevallen de activiteiten stopgezet en is slechts 7% verhuisd naar de rest van Brabant. Het negatieve saldo van stopgezette en verhuisde activiteiten is bovendien bijna volledig gecompenseerd door nieuwe bedrijven en door enkele zeldzame bedrijven die van de rand naar het Gewest zijn verhuisd.

De druk om activiteiten over de gewestgrenzen te verplaatsen mag echter niet worden overschat. Daar zijn de volgende redenen voor:

- **In het Gewest is in absolute termen geen gebrek aan werkgelegenheid. Er is echter wel een tekort aan arbeidsplaatsen waarmee de werkloosheid van de laagst gekwalificeerde inwoners kan worden verminderd.** Tegelijk zijn de laaggeschoolde Brusselaars weinig mobiel en zijn ze zelden meertalig waardoor ze vaak niet in aanmerking komen voor banen in de rand die lage kwalificaties vereisen. De hoge druk op de banen voor laaggeschoolden leidt tot een algemene verhoging van het kwalificatieniveau dat werkgevers vragen. Bovendien is tweetaligheid vaak een vereiste, zelfs voor laaggeschoolde arbeid.
- Ondanks het feit dat de vastgoedprijzen voor **kantoren in Brussel** hoger liggen dan in de rand (van 185 euro/m²/jaar in de Zuidwijk tot 275 euro/m²/jaar in de Europese wijk voor een centrale locatie en 170 euro/m²/jaar voor minder centrale locaties in de tweede kroon van het Gewest tegenover 165 euro/m²/jaar in de rand)⁶, toont de lage leegstandsgraad op het gewestelijke grondgebied duidelijk aan dat **de vraag naar centrale locaties groot blijft**⁷.
- **Het overbrengen van activiteiten naar de rand heeft een minder grote impact op de gewestelijke en gemeentelijke financiën dan wanneer inwoners naar de rand verhuizen**, al kan het eerste wel het tweede tot gevolg hebben.

6 Volgens DTZ Research, *Brussels Office Review*, 3e kwartaal 2008.

7 In het Overzicht van het kantorenpark is sprake van 12,5 miljoen m² kantooroppervlakte op het gewestelijke grondgebied (A. Doornaert & al., 2008; C. Dessouroux, M. De Beule & al., 2009). In de documenten van het GewOP was slechts sprake van 9,6 miljoen m² in 1994 en werd een doelstelling van 10,7 miljoen voor 2005 vastgelegd. Met de toen gebruikte methode werd in 1994 echter geen rekening gehouden met 1,7 miljoen m² kleine kantoren (minder dan 1.000 m²) die nu wel worden meegeteld, zodat de huidige situatie bij benadering overeenkomt met de oorspronkelijk vastgelegde doelstelling. Voor dezelfde periode schommelen de ramingen voor de rand tussen 1,5 en 1,9 miljoen bijkomende m². Deze oppervlakte blijft geconcentreerd in de centrale administratieve wijken ten belope van 70% van de voorraad, in het bijzonder (in volgorde van dalende belangrijkheid) in de Europese wijk (27%), het oosten van de Vijfhoek (18%), de Noordwijk (13%), de Louizawijk (8%) en ten slotte nog de buurt rond het Zuidstation (4%). Een van de situaties waarvoor in het GewOP van 1995 het meest werd gevreesd, met name een ongecontroleerde verspreiding van kantoren over het residentiële weefsel, waardoor dit weefsel zou worden verzwakt, is vandaag niet meer zo actueel. Bovendien wordt ook meer controle uitgeoefend op de illegale vestiging van kantoren in residentiële gebouwen. Het stedenbouwkundige beleid is er dan ook grotendeels in geslaagd om het 'kantoorprobleem' onder controle te krijgen. Er duikt echter een nieuwe ontwikkeling op, die wijst op een toenemende belangstelling voor wonen in de centrale delen van de stad vanwege de meest vermogende en mobiele bevolkingsgroepen (nochtans vertoont de verhuizing van de bevolking naar de rand nog altijd een negatieve nettobalans en blijft de middenklasse nog steeds de rand opzoeken): het gaat om verouderde kantoorgebouwen, die minder duur zijn en moeilijk opnieuw op de markt kunnen worden gebracht, die worden omgebouwd tot woningen maar ook om oude herenhuisen waarvan kantoren waren gemaakt. Het gaat naar schatting om 400.000 tot 500.000 m². Twee factoren zouden deze tendens nog kunnen versterken: enerzijds de inzakking van de kantoormarkt als gevolg van de crisis en dus een overschot in het aanbod; anderzijds bestaat de tendens om de kantooroppervlakte per werknemer te verminderen, verliest de ruimte haar specifieke kenmerken en neemt telewerk een hoge vlucht.

DE SECTOREN IN BRUSSEL: VASTSTELLINGEN

Sterke sectoren

Het afgelopen decennium was de economische balans van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het algemeen positief. De **nationale en internationale administratieve sector**, de **diensten aan bedrijven** en de **ontwikkeling van de horeca** weerspiegelen het toenemende belang van Brussel als stad voor zaken, toerisme en andere vormen van vrijetijdsbesteding.

Samen zijn deze drie sectoren goed voor **meer dan 40% van de Brusselse activiteit (in termen van bbp)**⁸ als rekening wordt gehouden met de internationale toegevoegde waarde die niet in het bbp wordt opgenomen.

De **administratieve sector** is heel dynamisch. Er moet dan ook eerder worden verhinderd dat de groei van administratieve activiteit leidt tot stedenbouwkundige of sociale breuken in het Brusselse stadsweefsel.

De **horecasector** groeit behoorlijk, maar dit zou nog kunnen worden verbeterd door een sterke, coherente en professioneel gevoerde toeristische promotie (ook voor het wetenschappelijke aspect door het erfgoed tot zijn recht te laten komen en te vulgariseren). Ook kan het imago van Brussel op het gebied van cultuur en erfgoed worden versterkt. Er moet nauwlettend op worden toegezien dat het aanbod van congresruimte (dat al sterk werd verbeterd door de heropening van 'Square') en de vraag ernaar goed op elkaar afgestemd zijn zodat Brussel zijn positie als grote wereldstad voor deze sector kan behouden. Een van de krachtlijnen van het in 1997 goedgekeurde Plan voor Internationale Ontwikkeling is overigens de ontwikkeling van de toeristische sector en de congressector. De horecasector kampt met twee problemen bij de aanwerving van personeel: het werk en de werkuren zijn zwaar en de lonen liggen laag, ondanks de gevraagde competenties zoals tweetaligheid. Deze sector en de toeristische sector hebben echter de voorrang in het Pact voor een Duurzame Stedelijke Groei (PDSG).

Ook de sector van de **diensten aan bedrijven** is zeer dynamisch, zij het wat minder dan op Belgisch niveau. Deze sector wordt gekenmerkt door een heel hoog niveau van kwalitatieve competenties (bijvoorbeeld in de internationale sector waar competenties op het gebied van management, boekhouding en beheer worden gekoppeld aan verplichte talenkennis en kennis van vergelijkende wetgeving). Sommige delen van deze sector zijn gevoeliger voor verplaatsing naar de rand dan de maatschappelijke zetels, internationale vertegenwoordigingsbureaus of financiële directies. Sommige van die vestigingen in de rand worden ingegeven door structurele behoeften. Voor andere zou echter moeten worden nagegaan of de beschikbare ruimte in decentraal gelegen gebieden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geschikt is.

Ondersteunde specifieke sectoren

Sommige specifieke economische sectoren worden beschouwd als veelbelovend op het vlak van economie en werkgelegenheid. Zij worden ondersteund door publieke actoren van het Gewest, maar laten een uiteenlopende ontwikkeling zien.

> agrovoeding: overdracht van familiebedrijven aan grote groepen, productdiversificatie, eventuele verplaatsing van bedrijven als gevolg van plaatsgebrek en niches in de luxemarkt (chocolade,...). Met de groothandel heeft de agrovoedingspool ook een uiterst belangrijke functie om het Gewest van verse producten te voorzien (Mabru en het Europees Centrum voor Fruit en Groenten). Mobiliteit is daarbij van groot belang (vracht-hst, kanaal,...).

8 C. Vandermotten, 'Les résultats macro-économiques de Bruxelles-Capitale', juli 2010

- > milieutechnologie: vele start-ups, in het bijzonder op het gebied van ecologisch bouwen.
- > NICT: deze sector neemt een hoge vlucht en vertegenwoordigt 50% van de technologische activiteit in Brussel (waarbij de software-uitgeverijsector de grootste toegevoegde waarde biedt).
- > gezondheidssector: De sociale sector en de gezondheidssector verdienen speciale aandacht vanwege hun zeer sterke groei en hun belang voor de werkgelegenheid van laaggeschoolden, alsmede door de uitdagingen waar zij voor staan. Niettemin worden, op het gebied van biofarmaceutica, overdrachten vastgesteld van bedrijven die in het Brussels Gewest nieuwe moleculen hebben ontwikkeld naar de productie in het Waals Gewest. Het betreft de ontwikkeling van diensten ter verbetering van klinische tests (op het gebied van medische hulpmiddelen), met nadruk op telemetrie, tandheelkunde en orthopedie
- > stedelijke industrie: deze sector, die (als erfgenaam van de precisie-industriepool van Technopol) de verwerkende nijverheid omvat zoals metaalbewerking, mechanica, elektronica, instrumentenbouw,..., krimpt (overdracht van activiteiten en verplaatsing, vaak in de buurt van de ring). Aangezien dit soort activiteiten behoorlijk is uitgedund in Brussel en de meeste actoren met innovatieperspectieven er verdwenen zijn, moesten de overheidsmiddelen geleidelijk aan worden gefocust op beroepen met betere toekomstvooruitzichten in de stad die zowel een creatieve als een producerende dimensie hebben: industrieel design en mode. De ondernemingen van deze sector in Brussel genieten echter nog altijd steun en zetten hun activiteiten nog verder.
- > creatieve beroepen:
 - op het vlak van **industriële design** is de steun voornamelijk erop gericht om enerzijds de designers bekend te maken bij de industrie en anderzijds de designers bewust te maken van de problemen waarmee ze te maken kunnen krijgen (bescherming van intellectueel eigendom, nieuwe materialen,...)
 - de **cultuurindustrie** neemt een hoge vlucht (Bruxelles Image,...)
 - op het vlak van **mode** is het Centrum voor Mode en Design opgericht en wordt aanvullende financiële en economische verleend aan dit creatieve publiek. Tot nu toe heeft dit concreet geleid tot specifieke opleidingscycli die worden georganiseerd samen met Modo Bruxellae, la Cambre, WBDM,... en medegefinancierd door Brussel-Export en Awex. Er worden heel wat acties ondernomen om de modesector te ondersteunen (opleidingen, steun,...) als veelbelovende sector maar ook als sector die het imago van Brussel versterkt. De actoren krijgen ook steun in het kader van hun aanwezigheid op beurzen in het buitenland (buitenlandse handel).
 - ten slotte is er de **multimediasector**, die nu echt een kritieke grootte heeft bereikt en waarvan de sociaaleconomische inzet niet meer te verwaarlozen is. Het is dan ook verantwoord om aangepaste publieke begeleidingsstructuren op te zetten (een bedrijventrum is gericht op deze sector). In het kader van het Reyers-richtschema wordt een pool overwogen van bedrijven in de communicatiesector.

Sectoren die moeten worden gevolgd of versterkt

De **financiële sector** had ook aan de vorige categorie kunnen worden toegevoegd: het is de meest specifieke sector van de Brusselse economie en zijn groei is veel sterker dan die van België. Als deze sector aan de drie voormelde sectoren wordt toegevoegd, wordt ongeveer 6/10 van de Brusselse economie bestreken, met inbegrip van de internationale economie. Het probleem is echter dat deze sector geen banen meer creëert en dat zijn toegevoegde waarde veel minder snel groeit dan die van de economie in haar geheel: de sector zit nu in een rationalisatiefase, wat in het kader van de bankencrisis en de consolidatie van de Europese financiële sector ten koste zou kunnen gaan van de Belgische banken en zelfs ertoe zou kunnen leiden dat zetels verdwijnen of minstens aanzienlijk worden ingekrompen. Op die processen heeft het Gewest natuurlijk geen vat.

De **sector van de handel** laat een uiteenlopende ontwikkeling zien. Er moet dan ook een onderscheid worden gemaakt tussen groothandel en detailhandel. Ten eerste is deze sector – paradoxaal genoeg – niet specifiek voor de Brusselse economie. Terwijl de handel van hoge kwaliteit wel degelijk specifiek is voor de activiteit van een hoofdstad, heeft de groothandel dit gebied in grote mate verlaten, onder andere ten voordele van locaties in de rand, zoals langs de ring. De groothandel in Brussel is in enkele specifieke zones geconcentreerd: voeding (Mabru, het ECFG, Diksmuidelaan en Ieperlaan) en textiel (driehoek in Anderlecht en Trade Mart). De dynamiek van de handelssector ligt bovendien ver onder de nationale dynamiek. Naast de stadsvlucht van groothandel en logistiek kan dit worden verklaard door de concurrentie van de kernen in de rand op de detailhandel, in het bijzonder de grote winkels in de rand. De Brusselse detailhandel leeft echter enigszins op en het aantal leegstaande panden daalt. Voor sommige centra is er hernieuwde belangstelling (Anspach- en Guldenvliesgalerij) maar enkele lokale kernen hebben te lijden onder een zekere verarming van de bevolking en een kwalitatieve vermindering van het aanbod (de door Atrium⁹ gerevitaliseerde ‘historische’ kernen). Enkele kernen in het zuidoosten van het Gewest hebben eveneens te lijden onder een kwaliteitsvermindering van het aanbod. Dit duidt op de noodzaak van de oprichting van een gewestelijk handelsagentschap dat op het gehele gewestelijke territorium actief is.

Net zoals in de horeca werken in de detailhandel heel wat arbeidskrachten (100.000 werknemers) die laaggeschoold zijn (maar vaak verplicht tweetalig) en in Brussel wonen. Dit is goed voor bijna 15% van de werkgelegenheid en 39% van de omzet in het Brussels Gewest.

In het **Schema voor de ontwikkeling van de handel** wordt geconcludeerd dat **het bestaande handelsapparaat moet worden beschermd en versterkt**, vooral op het vlak van kwaliteit en in alle bestaande handelskernen. Dit geldt voor de kernen die buitenlandse bezoekers aantrekken tot de buurtkernen, die garant staan voor de levenskwaliteit in de wijken. Het bestaande aanbod moet worden versterkt door specialisatie, door het imago te verbeteren en de bereikbaarheid van de bestaande kernen te vergroten. Een andere conclusie was dat voorrang moet worden gegeven aan projecten die vanuit conceptueel standpunt of door de producten of combinaties van functies die ze aanbieden een **kwalitatieve toegevoegde waarde verlenen aan het bestaande aanbod** in het Brussels Gewest. Het Schema voor Handelsontwikkeling legt eveneens de nadruk op het gebrek aan aantrekkelijkheid van het noorden van Brussel, waar geen regionale pool is. De Bovenstad en het centrum bezitten echter een bovenregionale aantrekkelijkheid.

Het Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP) bevordert de handel ‘langs een lint voor handelskernen’. Het gaat om zones waarin de handel extra wordt beschermd. Buiten deze zones wordt de handel in principe

⁹ Atrium is opgericht in 2005 en is het gewestelijk agentschap voor handelswijken in het stadscentrum en de handelswijken die met de grootste moeilijkheden kampen. Het werk van Atrium heeft de stad de MapicAward opgeleverd, de prijs voor de best presterende stad op het gebied van commerciële activiteit

niet gepromoot. Er moet bovendien op worden gewezen dat dit soort planologisch voorschrift alleen in het Brussels Gewest te vinden is.

De **sector van onderzoek & ontwikkeling (R&D)** maakt als zodanig geen deel uit van de nationale boekhouding maar verdient, gezien zijn strategische karakter, toch de nodige politieke aandacht als België een goede plaats wil behouden in de context van de globalisering. Innovatie is een essentiële katalysator voor groei. De Europese Unie heeft daarom haar doelstelling “EU 2020” behouden dat 3% van het BNP uitgegeven moet worden aan Onderzoek, Ontwikkeling en innovatie.

Deze sector heeft in Brussel af te rekenen met twee ‘handicaps’:

- enerzijds is er het lage aantal hoofdkwartieren van heel grote internationale ondernemingen. Met het oog op strategische controle houden deze zetels de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten vaak in hun nabijheid.
- anderzijds wordt voor deze activiteiten vaak uitgekeken naar plaatsen buiten de stad, in een kalme omgeving van hoge kwaliteit, waardoor ze dus eerder te vinden zijn in de groene rand rond Brussel, in Waals-Brabant, rond de universitaire kernen van Louvain-la-Neuve of Leuven of zelfs in de buurt van de luchthaven. In 2005 droeg onderzoek & ontwikkeling dan ook maar 1,14% bij tot het Brusselse bbp (tegenover 1,84% in België, 1,90% in de EU-15, 2,13% in Frankrijk en 2,48% in Duitsland). Onderzoek & ontwikkeling is slechts goed voor 0,59% van de werkgelegenheid in de Brusselse ondernemingen tegenover een Belgisch gemiddelde van 0,91%.

De **onderwijssector** levert meer dan 5% van de Brusselse toegevoegde waarde, hoewel deze sector niet specifiek is voor de economie van de hoofdstad. Niettemin groeit deze sector sterk en zal deze tendens nog doorzetten gezien de demografische ontwikkeling in Brussel.

Ook de **sector van gezondheid en maatschappelijke dienstverlening** is niet specifiek Brussels maar verdient wel bijzondere aandacht gezien zijn bijzonder sterke groei en de omvang van het laaggeschoolde werk dat hij de Brusselse bevolking biedt. Aan deze sector moet prioriteit worden gegeven gezien de vergrijzing van de bevolking maar ook de vele armen in Brussel, vooral als de **sociale, collectieve en persoonlijke diensten** daaraan worden toegevoegd. Er is behoefte aan vindingrijkheid om de persoonlijke dienstverlening te versterken. Waarschijnlijk zullen nieuwe formules moeten worden uitgewerkt om mensen aan werk te helpen.

DE WERKGELEGENHEIDSSITUATIE IN BRUSSEL

TWEEDELING VAN DE ECONOMISCHE EN DE SOCIALE ONTWIKKELING

Veel vaststellingen met betrekking tot de sociaaleconomische situatie van het Brussels Gewest uit de voorgaande Gewestelijke Ontwikkelingsplannen blijven geldig, in het bijzonder de sociale tweedeling. Niettemin kunnen in de periode 2000-2010 ook **nieuwe tendensen** worden ontwaard.

De situatie van het Brussels grootstedelijk gebied illustreert wat de ‘stedelijke paradox’ wordt genoemd. De grote Europese metropolen, waaronder Brussel, zijn namelijk opnieuw de motor van de groei van de Europese Unie geworden. De gecreëerde rijkdom tempert echter niet noodzakelijk de sociale tweedeling. Ondanks een grote concentratie van de werkgelegenheid in de stad, wordt een aanzienlijk deel van de inwoners van deze rijkdom uitgesloten. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest behoort dan wel tot de rijkste regio’s van Europa in termen van bbp per inwoner, maar tegelijk draagt de hoge werkloosheid bij tot de verarming van een groeiend deel van de bevolking.

De goede economische prestaties hebben weinig impact gehad op de werkloosheid in het Brussels Gewest, in het bijzonder in de centrale wijken. De Brusselse arbeidsmarkt onderscheidt zich dus door een demografische en economische dynamiek die de reële prestaties van het Gewest afzwakken ten voordele van de rand als gevolg van de instroom van pendelaars en de stadsvlucht. Bovendien was de actieve bevolking beduidend toegenomen, maar ontoereikend in vergelijking met de groei van de totale beroepsbevolking. Als gevolg daarvan is de werkgelegenheidsgraad maar in beperkte mate toegenomen.

Het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is beperkt. Dit heeft tot gevolg dat er nauwe banden zijn tussen het gewest en zijn ommeland. De institutionele grenzen van Brussel komen bovendien niet overeen met zijn sociaaleconomische grenzen¹⁰.

¹⁰ De GEN-zone, die Leuven en Mechelen omvat, bestrijkt 135 gemeenten, goed voor bijna 3 miljoen inwoners en meer dan 1,3 miljoen banen.

BRUSSEL EN ZIJN HINTERLAND¹¹

Van de loontrekkers die in Vlaams-Brabant wonen, werkt 30% in het Brussels Gewest (waarvan 41,1% woont in het arrondissement Halle-Vilvoorde en 17% in dat van Leuven). 35,9% van de werknemers die in Waals-Brabant wonen, werkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

	Loon-trekkers	Arbeids-plaats = Brussel	Aandeel in %		Loon-trekkers	Arbeids-plaats = Brussel	Aandeel in %
Vlaams-Brabant	396.917	119.103	30,0	Waals-Brabant	120.396	43.168	35,9
<i>Arr. Halle-Vilvoorde</i>	<i>214.012</i>	<i>88.041</i>	<i>41,1</i>	Henegouwen	395.289	49.465	12,5
<i>Arr. Leuven</i>	<i>182.905</i>	<i>31.062</i>	<i>17,0</i>	Namen	153.170	17.533	11,4
Oost-Vlaanderen	526.582	58.208	11,1	Luik	334.186	20.053	6,0
Antwerpen	619.561	33.965	5,5	Luxemburg	89.002	2.919	3,3
West-Vlaanderen	403.568	15.816	3,9	Wallonië	1.092.042	133.138	12,2
Limburg	302.800	11.145	3,7				
Vlaanderen	2.249.429	238.237	10,6	Vlaanderen + Wal-lonië	3.341.471	371.375	11,1

Tabel 2. Verdeling van de arbeid in loondienst per woonplaats (provincie) en aandeel van die werknemers dat in het Brussels Gewest werkt – 2007

Bronnen: RSZ, Steunpunt WSE, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

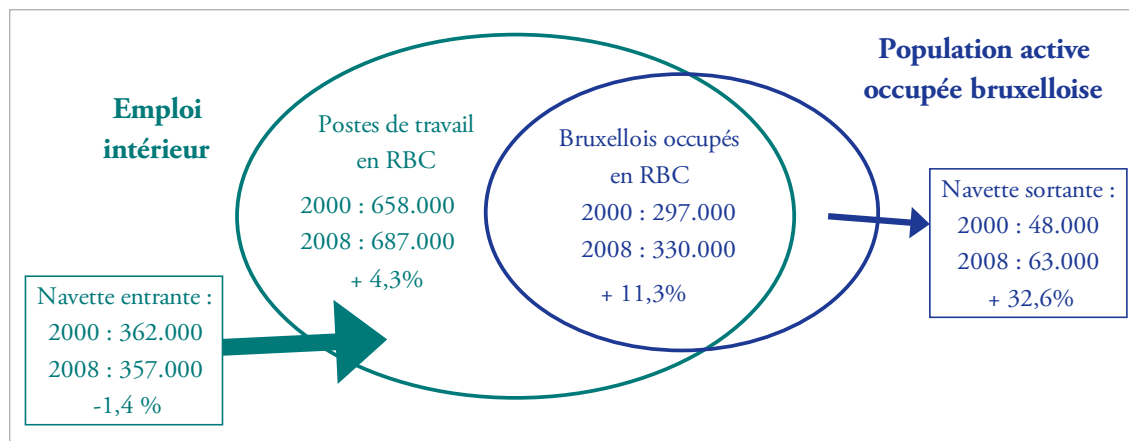
Het Brussels grootstedelijk gebied (BGG) is goed voor 1.235.000 banen, wat overeenkomt met 28,5% van de nationale werkgelegenheid terwijl slechts 23,3% van de bevolking in dat gebied woont. **Het relatieve gewicht van het Brussels Gewest in de nationale interne werkgelegenheid is zelfs nog groter en belooft 15,8% terwijl slechts 9,8% van de Belgische bevolking in het Brussels Gewest woont.**

¹¹ Het Brussels grootstedelijk gebied omvat hier het Brussels Gewest, de provincie Vlaams-Brabant en de provincie Waals-Brabant.

BRUSSEL, CONCENTRATIEGEBIED VAN WERKGELEGENHEID VAN HET LAND

Het relatieve gewicht van het Gewest in de **nationale interne werkgelegenheid** is bijzonder groot. Het aandeel bedraagt namelijk 16,1%, goed voor iets meer dan 696.000 banen, terwijl maar iets minder dan 10% van de Belgische bevolking in het Gewest woont (dat 0,5% van de oppervlakte van het land beslaat). Meer dan de helft van de banen wordt ingenomen door inwoners van de andere twee gewesten (twee derde door Vlaanderen en een derde door Wallonië), wat neerkomt op een instroom van pendelaars van 51,4%. Als het hele grootstedelijke gebied in beschouwing wordt genomen, komt het percentage van de instroom van pendelaars overeen met de helft van die van Brussel.

De **actieve Brusselse beroepsbevolking** vertegenwoordigt bijna 404.000 mensen van wie 84% in het Brussels Gewest werkt, 10,5% in het Vlaams Gewest en 4,5% in het Waals Gewest. De beroepsbevolking stijgt sterker in Brussel (+15,7%) dan in Vlaanderen (+4,2%) en Wallonië (6,6%). In Brussel is die stijging nog opvallender in de jongste leeftijdscategorieën.

Figuur 1: Evolutie van de interne werkgelegenheid en de actieve beroepsbevolking in het Brussels Gewest – 2000-2008

Bron: FOD Economie – Algemene directie Statistiek en Economische informatie (ADSEI), berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

De **interne werkgelegenheid groeit minder sterk** in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten: terwijl de Brusselse interne werkgelegenheid tussen 2000 en 2009 met 5,8% toeneemt, is dat 8,5% in Vlaanderen en 7% in Wallonië. Deze kleinere toename in het Brussels Gewest wordt voornamelijk verklaard door het feit dat de interne werkgelegenheid al groot is op een beperkt grondgebied. Het Gewest ziet dan ook een deel van zijn groei naar de rand vloeien waar de werkgelegenheid een sterke stijging laat optekenen.

	2000	2004	2008	Vershil 2000-2008	in %	Vershil 2004-2008	in %
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	658.260	653.808	696.174	37.914	5.8	42.366	6.5
Vlaanderen	2.300.580	2.342.487	2.495.817	195.237	8,5	153.330	6,5
Wallonië	1.049.876	1.055.232	1.122.860	72.984	7.0	67.628	6.4
België	4.008.716	4.051.527	4.314.851	306.135	7.6	263.324	6.5
BHG / België	16,4	16,1	16,1				

Tabel 3. Evolutie van de interne werkgelegenheid per gewest (2000-2008)

Bronnen: FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

De actieve Brusselse beroepsbevolking stijgt daarentegen sterker (+16,1%) dan die van de andere twee gewesten (+7,4% in Vlaanderen en +7,1% in Wallonië). Ze is daarmee ook sterker gestegen dan de interne werkgelegenheid in het Brussels Gewest.

Werkgelegenheidssectoren in Brussel

De vijf sectoren met de meeste arbeidskrachten in het Brussels Gewest zijn de **overheidsdiensten** (16%), de **diensten aan bedrijven** (13,5%), de **financiële diensten** (10,6%), de **gezondheidssector en maatschappelijke dienstverlening** (9,3%) en de **handel** (9,1%). Samen zijn ze goed voor bijna 60% van de werkgelegenheid.

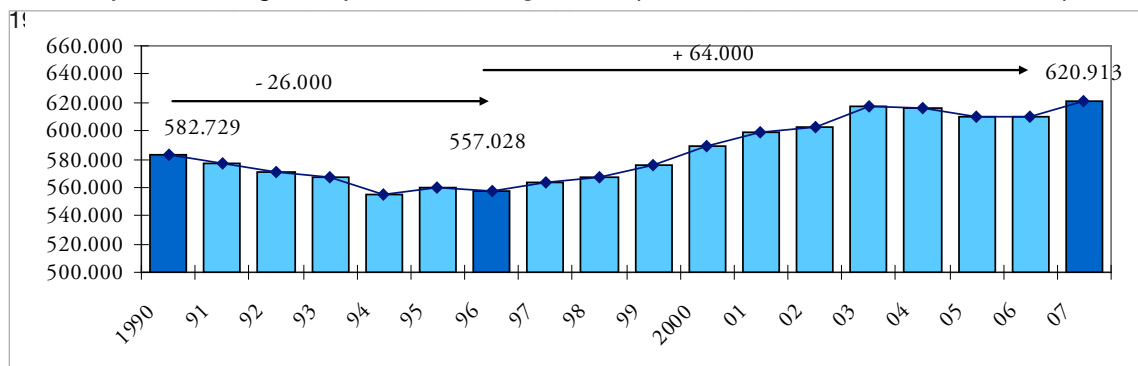
Hoewel de werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest minder sterk is gegroeid dan in de rand of de rest van het land, heeft er toch een opmerkelijke herschikking plaatsgevonden. In drie sectoren is **het aantal loontrekkers aanzienlijk gedaald**: de **industrie**, de **bouw** en de **groothandel** (als gevolg van de verplaatsing van deze activiteiten naar de rand). De **voornaamste motoren van de werkgelegenheids-groei** in Brussel zijn dan weer **gezondheid en maatschappelijke dienstverlening**, **hotels en restaurants**, **gemeenschapsvoorzieningen**, **overheidsdiensten**, **diensten aan bedrijven**, **telecommunicatie** en het **onderwijs**.

In de **bouw**, de **horeca** en de **handel** zijn de arbeidskrachten over het algemeen **lager geschoold** (meer dan 70% van hen heeft ten hoogste een diploma hoger secundair onderwijs).

In de **bouw**, de **horeca**, de gezondheidssector en de **maatschappelijke dienstverlening** wordt meer met **lokale arbeidskrachten** gewerkt: 60% of meer van de werknemers in deze sectoren woont in Brussel. Deze drie sectoren laten ook de grootste informele economie (zwartwerk) optekenen. Het **aandeel van Brusselaars** is dan weer **veel kleiner in de financiële sector, de overheidsdiensten, transport en communicatie**.

Ontwikkeling en kenmerken van loonarbeid in Brussel

Vanaf de jaren 90 vestigen talrijke **ondernemingen** zich opnieuw **in het hart van de stad**. In de periode

Figuur 2. Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – 1990-2007

Bron: RSZ, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

De verwerkende nijverheid, de bouw en de groothandel hebben hun personeelsbestand sterk zien teruglopen in de periodes 1993-2000 en 2000-2007. Wat de bouw betreft volstond de stijging tussen 2000 en 2007 niet om het verlies in de jaren 90 te compenseren.

	1993	2000	2007	Verschil in %		
				1993-2000	2000-2007	1993-2007
Verwerkende nijverheid	47.461	43.233	28.506	-8,9	-34,1	-39,9
Bouw	22.228	16.589	18.055	-25,4	8,8	-18,8
Groothandel	44.731	38.146	30.775	-14,7	-19,3	-31,2
Detailhandel	25.674	25.878	31.050	0,8	20,0	20,9
Hotels en restaurants	18.103	21.194	25.726	17,1	21,4	42,1
Transport	22.098	21.071	24.048	-4,6	14,1	8,8
Post en telecommunicatie	18.026	24.378	20.669	35,2	-15,2	14,7
Financiële activiteiten	65.402	66.099	64.451	1,1	-2,5	-1,5
Diensten aan bedrijven	72.608	84.332	96.524	16,1	14,5	32,9
Overheidsdiensten	93.595	94.616	108.155	1,1	14,3	15,6
Onderwijs	47.882	49.160	57.316	2,7	16,6	19,7
Gezondheid en maatschappelijke dienstverlening	42.413	50.342	62.042	18,7	23,2	46,3
Gemeenschapsvoorzieningen	28.320	34.134	37.760	20,5	10,6	33,3
Andere	19.231	20.127	15.836	4,7	-21,3	-17,7
Totaal	567.772	589.299	620.913	3,8	5,4	9,4

Tabel 4. Evolutie van de loontrekkende werkgelegenheid 1993-2000-2007

Bron: RSZ, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

Als de loontrekkende werkgelegenheid wordt verdeeld over de privésector en de publieke sector, wordt vastgesteld dat de groei voornamelijk toe te schrijven is aan de **stijging in de privésector** (groei van 13% in de privésector en 5,7% in de publieke sector). Drie vierde van de nieuwe loontrekkende banen zijn gecreëerd in de privésector. Niettemin is de privéwerkgelegenheid in Brussel minder sterk gestegen dan in de andere twee gewesten (namelijk iets minder dan 20%).

De privésector vertegenwoordigt 62% van de loontrekkende werkgelegenheid in Brussel terwijl dat voor heel België 71% is. Dit aandeel ligt lager dan het Belgische gemiddelde omdat in Brussel niet alleen de federale overheidsdiensten zijn ondergebracht, maar ook vele overheidsdiensten van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap.

Hoewel het Brussels Gewest een groot deel van de publieke werkgelegenheid herbergt, moet erop worden gewezen dat het aandeel van de Brusselse beroepsbevolking minder groot is in de publieke werkgelegenheid dan dat van de Vlaamse en Waalse beroepsbevolking.

In Brussel is naar verhouding meer werkgelegenheid in grote ondernemingen dan in de andere gewesten: 36,3% van de banen is te vinden in ondernemingen met meer dan 200 werknemers (28,7% in België). Van de werkgelegenheid in de Brusselse privésector is dan weer 42,3% te vinden in ondernemingen met minder dan 50 werknemers (tegenover 47,9% in België). Ten slotte moet worden vastgesteld dat het aandeel van loontrekkende werkgelegenheid in grote ondernemingen sterker is gestegen in Brussel (+17,4%) dan in heel België (+16,4%).

Hoewel het voornamelijk de grote ondernemingen zijn die zorgen voor de rijkdom van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest mag niet uit het oog worden verloren dat 99% van het Brusselse economische weefsel uit kmo's (minder dan 200 werknemers) bestaat¹², die samen ongeveer 60% van de werkgelegenheid vertegenwoordigen. Het aantal nieuwe ondernemingen per 1.000 inwoners is sinds 2002 ononderbroken toegenomen (van 6.422 tot 10.471 in 2007) en overstijgt het – weliswaar aanzienlijke – aantal faillissementen of stopzettingen van de activiteiten.

Werkgelegenheid met zeer hoge kwalificatievereisten

Vandaag neemt de tertiaire sector bijna 90% van de werkgelegenheid voor zijn rekening. **Tussen 1989 en 2007 daalde het aantal laaggeschoolde werknemers in het Brussels Gewest met 41% terwijl het aantal hooggeschoolde werknemers met 62% steeg.** De sectoren met de hoogste kwalificatievereisten zijn sterk gegroeid in Brussel. Vandaag wordt 52% van de arbeidsplaatsen in het Brussels Gewest ingenomen door werknemers met een diploma hoger onderwijs terwijl dit aandeel voor de rest van het land 38% bedraagt (2008).

	Lage kwalificatie	Middelhoge kwalificatie	Hoge kwalificatie	Totaal
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	17,8 %	30,2 %	52,0 %	100,0 %
Vlaams Gewest	21,4 %	43,4 %	35,2 %	100,0 %
Waals Gewest	24,5 %	41,3 %	34,2 %	100,0 %
Totaal	21,5 %	40,7 %	37,8 %	100,0 %

Tabel 5. Interne werkgelegenheid naargelang van het kwalificatieniveau (2008)

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

Een **heel hoog percentage werknemers heeft een diploma hoger onderwijs** maar er is ook een heel grote groep **ondergekwalficeerde werknemers**. Zo heeft 41% van de bevolking tussen 25 en 64 jaar een diploma hoger onderwijs, waardoor het Gewest ver boven het Europese of Belgische gemiddelde uitsteekt en het niveau van Londen benadert. Een groot deel is echter ook ondergekwalficeerd: 32% van de bevolking tussen 25 en 64 jaar heeft namelijk geen diploma hoger secundair onderwijs.

Kenmerken van de arbeidsplaatsen

Actieve bevolking volgens het beroepsstatuut

Tussen 2000 en 2008 steeg het aantal loontrekkers harder in de privésector (+18,7%) dan in de publieke sector (+6,8%). De loontrekkers in de publieke sector vertegenwoordigen 21,4% van de Brusselse werknemers, dat is iets minder dan het nationale gemiddelde (22,5%).

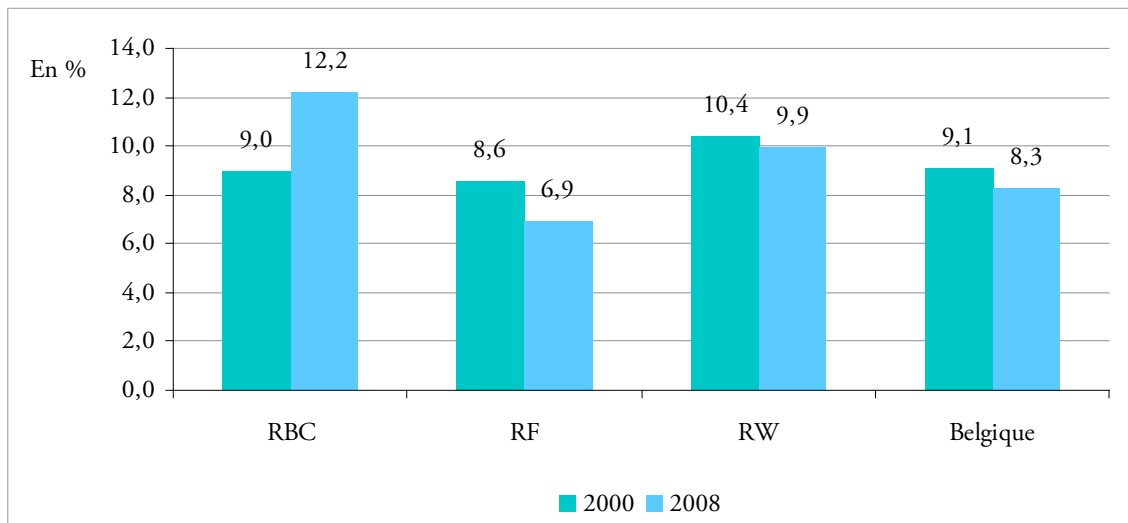
In dezelfde periode stijgt het aantal niet-loontrekkers (zelfstandigen en werkgevers) met bijna 10%. Het aandeel van Brusselaars met een zelfstandigen- of werkgeversstatuut bedraagt 15,6%, wat meer is dan in Vlaanderen (14,3%) en in Wallonië (13,7%).

In de periode 2000-2008 verdubbelde het aantal nieuwe zelfstandigen in het Brussels Gewest. Deze toename wordt gedeeltelijk verklaard door de komst van nieuwe zelfstandigen **uit de landen van Oost-Europa** (Polen, Roemenië en Bulgarije).

¹² Aantal publieke en privé-instellingen gerangschikt op basis van hun aantal werknemers op 31 december 2006 in BISA, Indicatoren, bron RSZ. Deze 99% kmo's vertegenwoordigt slechts zo'n 60% van de werkgelegenheid (cijfers 2007).

Vaste en tijdelijke contracten

Het verschil tussen contracten voor onbepaalde duur (COD) en contracten voor bepaalde duur (CBD, interim,...) geeft ook een aanwijzing over de werkonzekerheid. Er kunnen natuurlijk verschillende redenen zijn om te werken met een tijdelijk contract, maar in de meeste gevallen komt het erop neer dat deze mensen geen vast werk hebben gevonden.

Figuur 3. Evolutie van het aandeel van tijdelijk werk in de loontrekkende werkgelegenheid naargelang van de woonplaats (2000-2008)

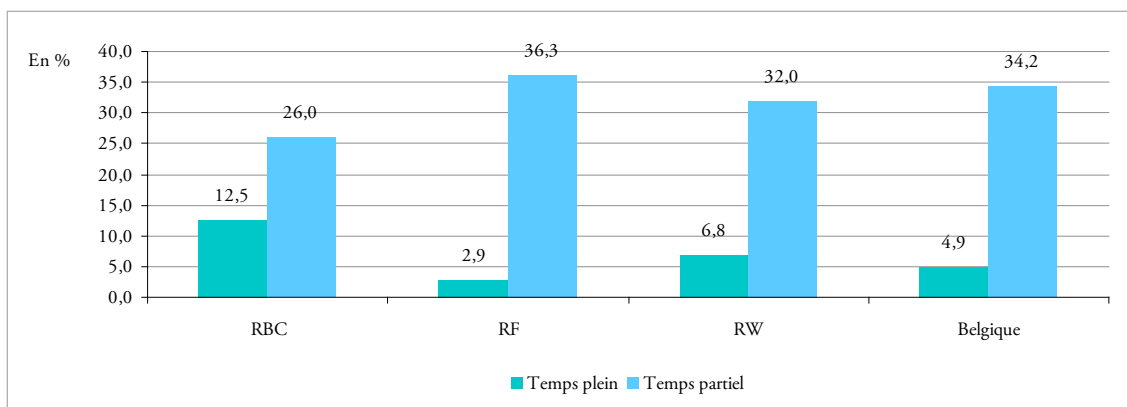
Bron: FOD Economie ADSEI, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

Van 2000 tot 2008 nam de tijdelijke werkgelegenheid aanzienlijk toe in het Brussels Gewest in vergelijking met de andere gewesten en het hele land. Bovendien is de tijdelijke werkgelegenheid groter in het Brussels Gewest (12,2%) dan in de andere gewesten (6,9% in Vlaanderen en 9,9% in Wallonië).

De meeste tijdelijke arbeidscontracten zijn contracten voor bepaalde duur. Interim volgt pas op een grote afstand. In 2008 is interim goed voor 20% van alle tijdelijke werknemers in Brussel. Ook op nationaal niveau is dit aandeel hetzelfde (21,9%).

Voltijds en deeltijds

In de periode 2000-2008 nam deeltijds werk sterk toe. Die stijging was het grootst in het Vlaams Gewest, terwijl in het Brussels Gewest relatief meer voltijdse banen werden gecreëerd dan in het hele land. Vrouwen zijn daarbij oververtegenwoordigd.

Figuur 4. Groei van deeltijds t.o.v. voltijds werk per gewest (2000-2008)

Bron: FOD Economie ADSEI, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

Werkgelegenheidsgraad van de 15-64-jarigen¹³

De werkgelegenheidsgraad is **het laagst** in het Brussels Gewest, zowel in 2000 als in 2008. Terwijl tijdens de beschouwde periode de werkgelegenheidsgraad van vrouwen in de andere gewesten en in de Europese Unie steeg, werd in Brussel een status-quo vastgesteld. Daartegenover staat dan weer dat de werkgelegenheidsgraad van mannen enigszins terugloopt, behalve in Brussel.

		BHG	VG	WG	België	UE
2000	Mannen	60,8	72,8	65,4	69,3	72,8
	Vrouwen	48,4	54,0	46,0	50,8	54,1
	Totaal	54,5	63,5	55,7	60,1	63,4
2008	Mannen	62,9	72,0	64,0	68,6	72,8
	Vrouwen	48,4	60,8	50,4	56,2	59,1
	Totaal	55,6	66,5	57,2	62,4	65,9
2009	Mannen	61,0	70,9	62,3	67,2	70,7
	Vrouwen	49,3	60,5	50,2	56,0	58,6
	Totaal	55,1	65,8	56,2	61,6	64,6

Tabel 6. Evolutie van de werkgelegenheidsgraad naargelang van het geslacht en het gewest (15-64 jaar) – 2000-2009

Bronnen: FOD Economie – ADSEI (EAK), Eurostat, berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

Onlangs heeft de Europese Commissie de nieuwe 'Europa 2020'-strategie voorgesteld waarin de lidstaten zullen worden aangemoedigd om tegen 2020 een werkgelegenheidsgraad van 75% te halen onder de bevolking tussen 20 en 64 jaar. De werkgelegenheidsgraad voor deze leeftijdscategorie bedraagt in België momenteel 68%. Het Brussels Gewest zit **ver onder deze doelstelling (60,2%)**.

Niettemin moet rekening worden gehouden met het feit dat de gewestelijke werkgelegenheidsgraad wordt berekend op basis van de werkgelegenheid per woonplaats en niet per arbeidsplaats. Zo draagt het Brussels Gewest aanzienlijk bij tot de nationale doelstelling als wordt uitgegaan van de werkgelegenheid in het

¹³ De werkgelegenheidsgraad geeft de daadwerkelijke inschakeling van de bevolking in het arbeidscircuit weer (actieve beroepsbevolking / bevolking van 15 tot 64 jaar).

Brussels Gewest. Meer dan de helft van de banen wordt immers ingenomen door inwoners van de andere twee gewesten.

In het algemeen **stijgt** de werkgelegenheidsgraad **met het niveau van de diploma's**. Zo bedraagt de werkgelegenheidsgraad het dubbele voor hooggekwalificeerde arbeidskrachten (78,3%) in vergelijking met laaggeschoolde arbeidskrachten (36,1%), maar ook in de andere gewesten is het verschil groot. Er wordt wel vastgesteld dat de werkgelegenheidsgraad in het Brussels Gewest lager is dan in de andere gewesten, ongeacht het opleidingsniveau, wat erop wijst dat **de werkgelegenheidsproblemen in het Brussels Gewest niet alleen te maken hebben met een ontoereikende kwalificatie van de arbeidskrachten ten aanzien van de eisen die de arbeidsmarkt stelt**.

DE WERKLOOSHEID IN HET BRUSSELS GEWEST

Op basis van de definitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) is de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest gestegen van 14% in 2000 tot 15,9% in 2009. Daarmee ligt de werkloosheidsgraad er veel hoger dan in België (8%) en in de EU (9%).

	2000			2004			2008			2009		
	BHG	BE	UE	BHG	BE	UE	BHG	BE	UE	BHG	BE	UE
Totale werkloosheidsgraad	14,0	7,1	8,5	15,7	8,4	9,2	16,0	7,0	7,1	15,9	8,0	9,0
Mannen	14,2	5,8	7,3	16,1	7,5	8,6	15,5	6,5	6,6	15,9	7,8	9,0
Vrouwen	13,7	8,7	10,0	15,3	9,5	9,9	16,7	7,6	7,5	15,8	8,1	8,8
Jongerenwerkloosheidsgraad	30,9	17,5	16,0	33,5	21,2	18,6	33,2	18,0	15,5	31,7	21,9	19,6
Mannen	32,5	15,3	15,0	32,2	20,2	18,6	33,7	17,3	15,5	33,1	21,5	nd
Vrouwen	29,0	20,3	17,2	34,9	22,4	18,6	32,6	18,7	15,4	30,4	22,5	nd

Tabel 7. Evolutie van de totale werkloosheidsgraad en de jongerenwerkloosheidsgraad (in %) (IAB)

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK)

In de periode 2000-2009 stijgt de werkloosheid sterker bij mannen dan bij vrouwen.

De algemene toename van de werkloosheid naargelang van de leeftijdscategorie laat duidelijke verschillen zien. Bij jonge uitkeringsgerechtigde werkzoekenden is de stijging het kleinst. **De groep oudere werkzoekenden (>50 jaar) groeit sterk tussen 2004 en 2009.**

De werkloosheid volgens opleidingsniveau stijgt het is sterkst bij de **hoogst gekwalificeerde werklozen**. Deze stijging kan worden verklaard door het toegenomen kwalificatieniveau van de arbeidskrachten. Niettemin **blijft de werkloosheidsgraad negatief gecorreleerd met de stijging van het kwalificatieniveau**.

Sinds 2000 neemt de langdurige werkloosheid (meer dan twee jaar) voortdurend toe. Deze stijging wordt verklaard hetzij door het grote aantal mensen dat de afgelopen jaren werkloos is geworden, hetzij door het aantal mensen die het moeilijk hebben om uit de werkloosheid te raken. De groep werkzoekenden die minder dan een jaar werkloos zijn, groeit het minst.

Als ten slotte de evolutie tussen 2000 en 2009 van het aantal werkzoekenden per nationaliteit (Belg, EU en buiten de EU) wordt vergeleken, blijkt dat het aantal werkzoekenden van buiten de Europese Unie sterk daalt. Het aantal werkzoekenden met Europese en Belgische nationaliteit neemt dan weer toe. Die tendens moeten echter wel met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd aangezien de ontwikkeling van de werkloosheid per nationaliteit wordt beïnvloed door het aantal naturalisaties van de afgelopen jaren in Brussel. Zij hebben namelijk vooral betrekking op mensen die van buiten de Europese Unie komen.

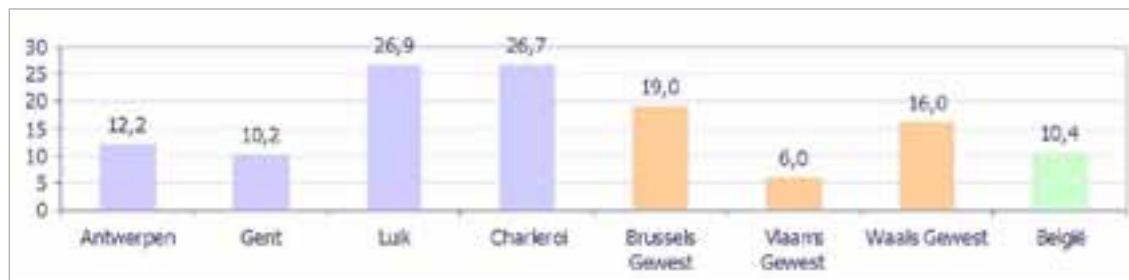
Sociaalruimtelijke segregatie

Als de werkloosheid in het hele Brussels grootstedelijk gebied wordt onderzocht, wordt duidelijk dat er grote verschillen zijn tussen Brussel en de rand. De institutionele rol van Brussel, het krappe en bijzonder open karakter van de Brusselse arbeidsmarkt en de aantrekkingskracht die Brussel op werknemers uitoefent heeft als gevolg dat werkgevers vaak buiten de gewestgrenzen rekruteren.

In 2008 wordt 16% van de Brusselse beroepsbevolking door werkloosheid getroffen terwijl dat in de rand slechts 4,8% is (4,2% in Vlaams-Brabant en 6,4% in Waals-Brabant). De werkloosheidsgraad in het Brussels grootstedelijk gebied houdt dan ook het midden met 9,4% (het nationale gemiddelde is 7%).

Dit grote verschil wijst op een voelbare sociaalruimtelijke polarisatie tussen Brussel en de rand. Bovendien lijdt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onder een opvallende sociale tweedeling tussen de gemeenten maar ook tussen verschillende wijken binnen die gemeenten. De sociaalruimtelijke contrasten zijn in Brussel groter dan in eender welk ander stedelijk gebied in België. **Meer dan een kwart van de inwoners van Brussel woont in een wijk waar de werkloosheid de grens van 25% overschrijdt¹⁴.** Het Brussels Gewest wordt dan ook gekenmerkt door **een heel grote armoedeconcentratie in bepaalde centrale wijken, in het bijzonder langs het kanaal – de vroegere industriële as van Brussel – en rond de Vijfhoek.**

Om dit typische verschijnsel in grote steden beter te illustreren, is het goed om de werkloosheidsgraad in vier andere grote Belgische steden te vergelijken. In 2008 bedraagt de werkloosheidsgraad 12,2% in Antwerpen en 10,2% in Gent, in Luik is dat 26,9% en in Charleroi 26,7%. In Antwerpen en Gent is de werkloosheidsgraad dus ook veel hoger dan in heel Vlaanderen en hetzelfde geldt voor Wallonië.

Figuur 5. Administratieve werkloosheidsgraad in de grote Belgische steden – gemiddelde 2008

Bronnen: Actiris, Forem, VDAB, Steunpunt WSE, NBB, FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid

¹⁴ Meer in het algemeen wordt geraamd dat 36% van de bevolking en 39% van de gezinnen in het Brussels Gewest in deze achterstandswijken woont.

Voornaamste kenmerken van de Brusselse werkloosheid

In het Brussels Gewest worden bepaalde socioprofessionele categorieën bijzonder sterk met uitsluiting geconfronteerd. In vergelijking met de rest van het land laat het Brussels Gewest **meer laaggeschoolde werkzoekenden, meer langdurig werkzoekenden en meer werkzoekenden met een vreemde nationaliteit optekenen. Bovendien is het moeilijk om de werkgelegenheidsgraad over de tijd te vergelijken: vroeger werden oudere personen niet meer meegeteld terwijl dat met de Europese norm wel weer het geval is (Lissabon-doelstelling).**

Jongerenwerkloosheid

In heel België ligt de jongerenwerkloosheid hoger dan het EU-gemiddelde (in 2009 is dit 21,9% in België tegenover 19,6% in de EU-27). In het Brussels Gewest bedraagt de jongerenwerkloosheid 31,7%, wat veel hoger is dan het EU-gemiddelde. De wereldwijde economische crisis heeft de impact op de inschakeling van jongeren in de arbeidsmarkt nog versterkt.

De hoge jongerenwerkloosheid **kan deels worden verklaard door factoren die verband houden met de opleiding**, zoals afhaken op school, de tweedeling van het onderwijs in Brussel maar ook de langere studieduur (jongeren met een universiteitsdiploma ronden hun studie gemiddeld op hun 24e af).

Langdurig werklozen

In 2008 bedraagt het aandeel van langdurig werklozen¹⁵ in Brussel **55,6%**. In België is dit 47,6% en in de EU-27 36,7%. Langdurig werklozen hebben gemiddeld twee keer minder kans om uit de werkloosheid te raken dan nieuw ingeschreven werklozen.

Werkloosheid bij laaggeschoolden

Onder laaggeschoolden ligt de werkloosheidsgraad **drie keer hoger** dan onder hooggeschoolde werklozen. In Brussel bedraagt de werkloosheidsgraad (2008) voor het laagste studieniveau 26,8% tegenover 7,8% voor werklozen met een diploma hoger onderwijs. Er moet wel worden opgemerkt dat de werkloosheidsgraad **voor alle studieniveaus in Brussel systematisch hoger ligt dan in België**.

Werkloosheid en discriminatie

Hoewel werkloosheid iedereen treft, hebben allochtonen af te rekenen met een aaneenschakeling van obstakels. Het opleidingsniveau, het sociale netwerk, de toegang tot informatie, de sociale afkomst, het gebrek aan beroepservaring, de gebrekkige kennis van het Nederlands en etnische discriminatie bij aanwerving verklaren waarom de allochtone bevolking¹⁶ moeilijk op de arbeidsmarkt raakt en minder werkzekerheid heeft.

Voor deze bevolkingsgroepen biedt het halen van een diploma hoger secundair of hoger onderwijs een minder groot voordeel om een plaats te vinden op de arbeidsmarkt aangezien ze bij identieke kwalificatie een hoger risico op werkloosheid lopen.

¹⁵ Volgens de Eurostat-normen gaat het om een periode van twaalf maanden en meer.

¹⁶ In het Brussels Gewest wordt de grootste concentratie vreemdelingen van het land opgetekend: 38,5% van de inwoners afkomstig uit niet-EU-landen woont in Brussel terwijl er slechts 7,8% van de Belgische bevolking woont.

Ontwikkeling van de werkloosheid in Brussel, impact van de economische crisis in 2008

De evolutie van de werkloosheid toont aan dat de Brusselse economie door de crisis is getroffen. Tussen 2008 en 2009 steeg het aantal werkzoekenden namelijk sterk, tot het hoogste niveau ooit. Uit de vergelijking van het eerste kwartaal van 2008 en het eerste kwartaal van 2010 blijkt dat de werkloosheid met 13,6% is gestegen.

De economische crisis zal op lange termijn een onmiskenbare impact hebben op de langdurige werkloosheid. De sterke werkloosheidsstijging sinds de tweede helft van 2008 is het gevolg van een grotere instroom van werklozen dan de uitstroom tijdens deze periode.

De categorieën werkzoekenden waarin de grootste absolute stijgingen werden opgetekend zijn die van **mannen, jongeren in de wachtlijn en hoger opgeleiden.**

Sinds 2008 wordt vastgesteld dat jongeren in het bijzonder in Brussel minder vaak werk vinden. Jongeren die zich in 2008 na hun opleiding bij Actiris inschreven ondervinden meer moeilijkheden om werk te vinden dan jongeren die zich eerder kwamen inschrijven. Terwijl in de periode 2006-2008 de werkloosheid daalde in de categorie jonger dan 50 jaar en vooral bij jongeren onder de 25 en de 30 wordt vastgesteld dat de tendens omslaat. **Jongeren worden harder getroffen door de economische crisis.**

BALANS VAN DE VERWEZENLIJKHEDEN¹⁷ (2000-2009)

DE OPDRACHTEN VAN DE GEWESTELIJKE PUBLIEKE ACTOREN

Raad voor Economische Coördinatie (REC)

- Versterkt het opstarten en het ontwikkelen van projecten.
- Stelt concrete oplossingen voor om vooruitgang te boeken in dossiers van ondernemingen die met bijzondere problemen worden geconfronteerd (bijvoorbeeld: complexiteit en termijn om de nodige vergunningen te verkrijgen).
- Bestudeert de fiscale verschillen met de andere gewesten.
- Stelt maatregelen voor met het oog op administratieve vereenvoudiging.
- Stelt concrete oplossingen voor om te voorkomen dat ondernemingen naar een ander gewest vertrekken en om de vestiging en het behoud van ondernemingen in het Gewest te vergemakkelijken.

Actiris

- Registreert, controleert en verwerkt op een gecentraliseerde manier de individuele gegevens van werkzoekenden die worden doorgestuurd naar de SZ-instellingen.
- Bevordert Stimuleert en organiseert de aanwerving en de plaatsing van werknemers.
- Voert programma's uit om werklozen opnieuw aan werk te helpen en volgt deze programma's.
- Zorgt voor informatie, begeleiding en ondersteuning in het inschakelingstraject van werkzoekenden.
- Verspreidt informatie over de arbeidsmarkt en zijn werking.
- Beheert en publiceert vacatures (ook vacatures in de rand, in samenwerking met de VDAB en Forem).
- Ontvangt en informeert werkgevers.
- Vervult de functie van 'regisseur-coördinator' op de Brusselse arbeidsmarkt via zijn partnernetwerk.
- Begeleidt werkzoekenden naar verschillende hulpmiddelen, beroepsopleiding in het bijzonder.

¹⁷ Reflexief betekent 'zoals weergegeven door de gewestelijke actoren'.

Bestuur Economie en Werkgelegenheid (BEW)

- Bevordert duurzame economische ontwikkeling en het scheppen van banen.
- Kent financiële steun toe aan ondernemingen en instellingen.
- Kent investerings-, consultancy- en opleidingspremies toe.
- Kent facultatieve subsidies toe (ondernemingen of instellingen die de economie in het Gewest ondersteunen).
- Promoot het Gewest bij buitenlandse investeerders.
- Begeleidt exportondernemingen.
- Ondersteunt agrovoedingsbedrijven
- Keurt private werkgelegenheidsagentschappen goed (interim, aanwerving en selectie, outplacement).
- Keurt ondernemingen in de sociale en inschakelingseconomie goed en financiert deze ondernemingen.
- Kent subsidies toe voor projecten die de werkgelegenheid ondersteunen.
- Levert werkvergunningen af.

Brussels Agentschap voor de Onderneming (BAO)

- Informeert en stuurt ondernemers op het vlak van subsidies, financiering, administratieve formaliteiten, stedenbouwkundige/milieureglementering en alle andere aspecten die verband houden met een economische activiteit in Brussel.
- Begeleidt ondernemers op het vlak van innovatie, investeringen en internationalisatie.

Atrium

- Ondersteunt de ontwikkeling van handelsactiviteiten.
- Richt de ruimte in en werkt aan de bereikbaarheid.
- Verhoogt de sfeer en de aantrekkelijkheid van handelskernen.
- Werft managers voor handelskernen aan en begeleidt hen.

Innoviris

- Ondersteunt R&D-projecten met een economisch oogmerk van ondernemingen, sectorale onderzoekscentra en universiteiten en hogescholen:
 - moedigt de deelname aan van Brussels economische en academische actoren aan nationale en internationale onderzoeksnetwerken;
 - aanwending van academisch onderzoek;
 - ondersteuning bij de oprichting van nieuwe ondernemingen.
- Ondersteunt R&D-programma's zonder economisch oogmerk aan universiteiten en hogescholen.
- Vertegenwoordigt het Gewest bij gewestelijke, federale, Europese en internationale instanties die gericht zijn op de coördinatie van onderzoek.
- Beheert data- en statistiekbanken met betrekking tot de Brusselse R&D om economische indicatoren te kunnen uitwerken die noodzakelijk zijn voor een efficiënt beleid.
- Beheert het secretariaat van de Raad voor het Wetenschapsbeleid van het Gewest.

Haven van Brussel

- Beheert, exploiteert en ontwikkelt het kanaal, de haven, de voorhaven, de haveninstallaties en de aanhorigheden ervan in het Gewest.

Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – GOMB

- Economische expansie: bevordert de vestiging van nieuwe ondernemingen en de ontwikkeling van bestaande ondernemingen:
 - vergroot de mogelijkheden voor industriële, ambachtelijke of dienstverlenende ondernemingen om zich te vestigen;
 - creëert en beheert zones en gebouwen die voor ondernemingen zijn bestemd;
 - ontwikkelt informatie- en coördinatiediensten (Inventimmo...).

Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Brussel – GIMB

- Stelt risicokapitaal ter beschikking van Brusselse ondernemingen.
- Biedt technische bijstand en financieel-technisch advies aan ondernemingen.

Brussels Waarborgfonds

Dit Fonds speelt een grote rol in periodes van economische crisis wanneer banken de kredietverlening aan ondernemingen beperken.

MAATREGELLEN EN INSTRUMENTEN

Maatregelen

Economie	Financiële steunmaatregelen in partnerschap met ondernemingen: - leningen aan ondernemingen - startkapitaal - microkredieten - participaties in het ondernemingskapitaal
	Economische-expansiesteun (investeringsubsidies, ...) Steun op het gebied van onderzoek, ontwikkeling en innovatie
	Collectieve diensten voor de ontvangst en de ondersteuning van ondernemingen, waaronder: - lokale economieloketten - incubators - activiteitencoöperaties - bedrijvencentra
	Begeleiding van ondernemingen: strategisch, financieel, juridisch,... advies Centrum voor ondernemingen in moeilijkheden Steun aan collectieve onderzoekscentra
	Begeleiding van werkgevers en zelfstandigen (hulp bij beheer,...)
	Beurzen (onderzoeksprojecten)
	Grondbeheer: - aankoop en beheer van terreinen en gebouwen bestemd voor ondernemingen - oprichting van een fonds met het oog op een publiek grondbeheer van handelscellen
	Lancering van proefprojecten
	Milieutechnologiesector: - oprichting van een gespecialiseerde dienst bij Leefmilieu Brussel - oprichting van de Ecobuild-cluster bij het BAO
Werkgelegenheid	Financiële steunmaatregelen voor werkzoekenden: - tegemoetkoming in de uitkering van werklozen (aangeworven in economische-expansieprojecten) - tegemoetkoming in het loon van gesubsidieerde contractuelen (Gesco's) - startbaanovereenkomsten (Rosetta) - doorstromingsprogramma's en -premies - opleidingscheques (talen, ICT) - 'vakgerichte' taalopleidingen (Bruxelles Formation, VDAB) - alternerend leren (CDO/CDV en CEFA) - individuele beroepsopleiding in de onderneming (IBO, FPI, FPIE) - bewustmakingsprojecten rond ondernemerschap als alternatief voor loonarbeid
	Begeleiding van werklozen, waaronder: - Jobfocus - contract voor beroepsproject - begeleiding actief zoeken naar werk - sociaal uitzendkantoor - programma's voor socioprofessionele inschakeling (met de OCMW's) - vormende beroepservaring (in de publieke sector) - lokale werkgelegenheidsplatforms - beheer van collectieve ontslagen - opvang van kinderen van werkzoekenden - decentralisatie van de Actiris-kantoren
	Toekenning van werkvergunningen aan buitenlandse werknemers (en volgen van de wetgeving)
	Maatregelen ter bewustmaking en informatie over de arbeidsmarkt (diversiteitscharter, het programma Jeep en Jump naar Werk, strijd tegen discriminatie bij aanwerving, organisatie van evenementen, publicaties,...)
Transversaal	Ontwikkeling van synergieën tussen partners: - tewerkstellingsplatformen (NTP) - geïntegreerd stelsel met betrekking tot inschakeling (partnerships tussen Actiris en de privésector) - Strategisch ontwikkelingscomité (Actiris – Bruxelles-Formation en Actiris – VDAB (Regionale Dienst Brussel)) - samenwerkingsakkoorden voor de mobiliteit van werkzoekenden (met de andere deelloverheden)
	Subsidies (organiek, facultatief): PIOW, IO Jobbeurzen: Jobdays, Citizenjob
	Beroepsreferentiecentra (BRC's) en 'Centres de technologie avancée' (CTA's)
	Erkenning van lokale initiatieven voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid en van inschakelingsondernemingen in het kader van de ordonnantie (+ ordonnantie gemengd beheer) en de werkgelegenheidsoperatoren in het kader van het gemengd beheer van de arbeidsmarkt

Plannen buiten de grenzen van het Gewest

Het Brussels Gewest is ook betrokken bij plannen die op andere beleidsniveaus worden uitgevoerd (federaal en Europees): Europa 2020-strategie (innovatie, inclusie, werkgelegenheid).

In de **Lissabon-strategie** voor groei en werkgelegenheid zijn tussen 2008 en 2010 de drie prioriteiten behouden die in de eerste cyclus naar voren waren geschoven, namelijk:

- meer mensen op de arbeidsmarkt krijgen en de systemen voor sociale bescherming moderniseren;
- het aanpassingsvermogen van werknemers en ondernemingen vergroten en de arbeidsmarkt flexibeler maken;
- meer investeren in menselijk kapitaal door het onderwijs en de vaardigheden te verbeteren.

In België staat in het **Nationaal Hervormingsprogramma** (NHP) 2008-2010 dat alle gewesten en gemeenschappen dezelfde doelstelling nastreven: *“de concurrentiekracht en de werkgelegenheid versterken om te blijven werken aan een sociaal en ecologisch uitgebalanceerd beleid”*.

Het NHP 2008-2010 telt vijf sociaaleconomische prioriteiten:

- een overkoepelende werkgelegenheidsstrategie, voornamelijk door een versterking van het activeringsbeleid, levenslang leren en de strijd tegen de werkloosheidsvallen;
- voortzetting van het beleid gericht op de verlaging van de (fiscale en parafiscale) lasten op arbeid, in het bijzonder voor lage en middelhoge inkomens;
- bevordering van de ondernemingszin, voornamelijk door een actieplan gericht op kmo's, R&D en innovatie;
- versterking van de sociale bescherming als belangrijke bron van welvaart en welzijn en de strijd tegen armoede;
- versterking van het beleid inzake milieu en duurzame ontwikkeling.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een niet te verwaarlozen bijdrage geleverd aan de bepaling en de uitvoering van het NHP

Zo komt een nieuwe Europese 'strategie' voor groei en werkgelegenheid (17 juni 2010) in de plaats van de Lissabonstrategie. Het heeft als doel de lidstaten te helpen om zich uit de crisis te onttrekken en om de Europese economie 'intelligent, duurzaam en inclusief' te maken. Deze strategie draagt de naam 'Europa 2020'.

De door de Commissie voorgestelde “Europa 2020-strategie” biedt een zicht op de sociale markteconomie van de 21e eeuw. Zij geeft aan hoe de EU sterker uit de crisis kan geraken door zich te transformeren in een intelligente economie, duurzaam en inclusief met een hoog niveau op het gebied van werkgelegenheid, productiviteit en sociale cohesie. Om snel duurzame resultaten te behalen zal een versterkt economisch bestuur noodzakelijk zijn.

De strategie “2020” steunt op vijf doelstellingen:

1. Het werkgelegenheidsspeil verhogen,
2. investeren in Onderzoek en Ontwikkeling,
3. de gasuitstoot reduceren,
4. het aantal studerende jongeren verhogen (naschools),
5. De armoededrempel verlagen.

Met de tien nieuwe geïntegreerde richtlijnen kunnen de vijf hoofddoelstellingen van de 2020-strategie ten uitvoer worden gebracht:

> economie:

1. het garanderen van de kwaliteit en de gezondheid van de publieke financiën;
2. het macro-economisch evenwicht herstellen;
3. het evenwicht verbeteren binnen de eurozone;
4. het optimaliseren van de steun aan Onderzoek & Ontwikkeling (tot 2020, 3% van het BNP in R&D investeren), innovatie, de kennisdriehoek versterken en het potentieel vrijmaken van de digitale economie;
5. het stimuleren van een efficiënter gebruik van hulpbronnen en een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (om de 20/20/20 doelstellingen te behalen)
6. de omgeving van bedrijven en consumenten verbeteren en de industriële fundamenteen moderniseren;

> werkgelegenheid

7. de deelname aan de arbeidsmarkt doen toenemen en de structurele werkloosheid doen afnemen (van 69% naar 75% voor de bevolking in de leeftijd van 20 tot 64 jaar);
8. een goed beroepsbevolking ontwikkelen waarvan de scholing beantwoordt op de vragen van de arbeidsmarkt;
9. de prestaties verbeteren van de educatieve systemen op alle niveaus (de graad vroegtijdige schoolverlaters terugbrengen tot 10%), de deelname aan het hoger onderwijs doen toenemen (minstens 40% van de bevolking van 30-34 jaar zou in 2020 in het bezit moeten zijn van een dergelijk diploma of equivalent);
10. sociale inclusie bevorderen en armoede bestrijden (het aantal personen dat door armoede wordt bedreigd verminderen met 20 miljoen).

De goedkeuring van de “EU 2020-strategie” door de lidstaten heeft ertoe geleid dat deze een nieuw NHP ontwikkelen.

Instrumenten in het Brussels Gewest van de actoren in de sector

- > Contract voor de Economie en de Tewerkstelling (CET) – 3 maart 2005
 - Zet aan tot overheidsactie in samenwerking met de economische en sociale partners van het Gewest om de structurele onbalans in Brussel weg te werken door gerichte acties:
 - terugdringing van de werkloosheid;
 - betere toegang tot werkgelegenheid voor de Brusselaars;
 - duurzame economische ontwikkeling van Brussel;
 - herstel van het gewestelijke en gemeentelijke financiële evenwicht.
 - 27 actiedomeinen op basis van drie krachtlijnen:
 - toegang tot werkgelegenheid voor de Brusselaars, in het bijzonder van laaggeschoolden;
 - economische herstructurering en duurzame ontwikkeling van Brussel, in het bijzonder in bepaalde prioritaire gebieden;
 - aanpassing van de overheidsinstrumenten om het hoofd te bieden aan de twee voorgaande uitdagingen.
- > Plan voor de tewerkstelling van de Brusselaars – 20 maart 2006
 - Versterkt de prioriteiten in het CET door de actiedomeinen uit te werken in een operationeel actieplan.
- > Jongerenactieplan (JAP) – 29 januari 2008
 - Past het Plan voor de tewerkstelling van de Brusselaars aan en vervolledigt het waarbij jongerenwerkgelegenheid centraal wordt gesteld.
 - Vergemakkelijkt vooral de overstap van school naar arbeidsmarkt.
- > Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)
 - Dankzij de Europese 'Doelstelling 2'-fondsen konden lokale instrumenten voor economische steun worden ontwikkeld of ondersteund met het oog op investeerders:
 - bedrijvencentra en lokale economieloketten, de voornaamste actoren in het kader van de economische wederopleving van de RVOHR-wijken;
 - 250 ondernemingen en 850 mensen aan het werk gezet.
 - Vergroot de economische dynamiek in een prioritaire zone, toegespitst op de kanaal-as.
- > Operationele programma's van het Europees Sociaal Fonds (ESF) (2000-2006 en 2007-2013) van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
 - Versterking van de sociale cohesie met het oog op werkgelegenheid.
 - Toespitsen van de middelen op de doelgroep van werkzoekenden met een hoog werkloosheidsrisico (laaggeschoold, vreemde nationaliteit of origine, leeftijd en gezondheidskapitaal).
 - Vermindering van de regionale ongelijkheden.
 - Versterking van een strategische aanpak ter ondersteuning van groei en werkgelegenheid:
 - gecoördineerde ontplooiing van belangrijke partnerships;
 - ontwikkeling en gebruik van instrumenten om te anticiperen op veranderingen op de arbeidsmarkt en meer in het algemeen om te anticiperen op evoluties in het lokale weefsel.
 - Drie prioritaire actiedomeinen:
 - begeleiding van werkzoekenden en mensen die worden uitgesloten;
 - verhoging van de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt;
 - versterking van partnerships en de coördinatie ervan ten behoeve van werkzoekenden en werkgevers.

> Sociale economie – (ordonnantie van 18 maart 2004)

- Ontwikkeld sinds 2001 ter ondersteuning en ter financiering van:
 - Plaatselijke Initiatieven voor de Ontwikkeling van de Werkgelegenheid (PIOW);
 - Inschakelingsondernemingen (IO).
- In 2009 worden 62 PIOW's en 17 IO's gesubsidieerd tegenover resp. 25 en 2 in 2005.
- Meer dan 400 ondernemingen ondersteund door de GIMB.
- **Proefproject** in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting:
 - 7 projecten gefinancierd door het Gewest.
- Erkenning en financiering van inschakelingsondernemingen (Murmuur).
- Platform voor de sociale economie (2005).
- Subsidies voor adviesbureaus.
- Financiering van twee activiteitencoöperaties:
 - begeleiden van kandidaat-ondernemers;
 - helpen om een zelfstandige activiteit te starten ('coaching').

> Strategisch Gewestplan voor Handelswijkcontracten

- Creatie van activiteiten (economische dynamiek van de wijk).
- Inrichting van de ruimte en bereikbaarheid (ruimtelijke organisatie van de wijk).
- Gezelligheid en aantrekkelijkheid.

> Gewestelijk Plan voor Innovatie 2007-2013 (GPI)

- Ondersteuning van innovatie en wetenschappelijk onderzoek.
- Acties op basis van zes strategische krachtlijnen:
 - groeisectoren bevorderen (gezondheidssector, ICT en milieu);
 - creatie versterken (impulsprogramma's en steun aan ondernemingen);
 - gebruik stimuleren (steun aan onderzoekscentra en ondernemingen);
 - internationalisering bevorderen;
 - innovatieve activiteiten naar het Gewest brengen en ze er verankeren;
 - een gunstige omgeving creëren.

> Plan voor de Internationale Ontwikkeling van Brussel (PIO) – 21 december 2007

- Biedt een gemeenschappelijke doelstelling voor een hele reeks acties (grote stadsinrichtingsprojecten, creatie van aantrekkelijke grote infrastructuur, verbetering van het imago van het Gewest,...).
- Project voor de ontwikkeling van Brussel rond een van de voornaamste kenmerken van de stad, nl. haar internationale roeping:
 - vijf krachtlijnen: Europa, congressen, vrije tijd + horeca, cultuur en handel;
 - tien strategische kernen: de Europese wijk, Thurn & Taxis, de Kunstberg, het Administratief Centrum, Heizel, Schaarbeek-Vorming, Weststation, Delta, Josaphat en het Zuidstation.

> Taalplan – 30 september 2010

Het door de Regering aangenomen Taalplan heeft als doel:

- het bestaande aanbod aan taalopleidingen voor werkzoekenden te versterken door de synergiën te maximaliseren en procedures te vereenvoudigen;
- het aanbod aan te passen en het meer adequaat te richten op specifieke verwachtingen met betrekking tot bepaalde noodzakelijke functies;
- het beter naar voren brengen en coördineren van de verschillende opleidingsmogelijkheden om ze nog toegankelijker en duidelijker te maken voor Brusselse werkzoekenden;

Concreet komt dit neer op 12 maatregelen die vanaf 2011 worden uitgevoerd om de taalkennis van Brusselse werkzoekenden te verbeteren en dynamiek te geven, en 6 terreinen waaraan op middellange termijn gewerkt zal worden in samenwerking met de bevoegde instellingen (onderwijs,...).

Balans van de verwezenlijkingen

Positieve effecten van bepaalde maatregelen

- > Contract/constructie voor Beroepsproject (CBP)
 - Er werd een groter aantal werkzoekenden bereikt (41.078).
 - Positieve effecten op verschillende niveaus:
 - tevredenheid van de werkzoekenden die het CBP hebben getekend;
 - motivatie, zelfvertrouwen;
 - verduidelijking van het beroepsproject;
 - verwerving van instrumenten om werk en/of opleidingen te vinden.
 - Beduidende toename van inschakeling, opleidingen en sollicitaties.
 - Grotere kans om uit de werkloosheid te raken.
 - Draagt bij tot een persoonlijker relatie tussen Actiris en werkzoekende.
 - Flexibel instrument voor modulair gebruik naargelang van de behoeften van de werkzoekende.
 - Wie een CBP heeft getekend geniet gemiddeld drie keer meer begeleidingsacties.
- > Decentralisatie van de diensten van Actiris
 - 18 kantoren operationeel in december 2010.
 - Vereenvoudiging van de administratieve stappen die werkzoekenden moeten ondernemen.
 - Kantoren op sites waar ook andere werkgelegenheidsdiensten zijn gevestigd ('missions locales', Jobfocus,...), in het bijzonder in Werkwinkels.
 - Nabijheid bevordert synergieën met de operatoren voor socioprofessionele inschakeling.
 - Bestaande voorzieningen sluiten beter op elkaar aan.
 - In het algemeen is sprake van tevredenheid.
- > Actiris-Netwerk van Partners voor Werk (NPW)
 - Brengt de gebruikers (werkzoekenden en werkgevers) in contact met de diensten die voor hen zijn bestemd.
 - Coördineert 133 partners om de dienstverlening te verbeteren (133 samenwerkingsovereenkomsten).
 - Verhoogt de zichtbaarheid van het inschakelingstraject.
 - Vergemakkelijkt de toegang tot vacatures en tot de gespecialiseerde diensten van de verschillende spelers.
 - Vereenvoudigt en verlicht het administratief werk in het kader van financiering.
 - Instrumenten ter beschikking gesteld van werkzoekenden om hen te helpen een baan te vinden.
- > Directie Werkgevers binnen Actiris
 - Dankzij deze nieuwe directie kon het aantal aangeboden vacatures worden verhoogd.
- > Samenwerkingsakkoorden getekend in 2005 en 2006 tussen de deeloverheden met deelname van Actiris
 - Vergemakkelijken en vergroten de intergewestelijke mobiliteit van werkzoekenden.
- > Leningen aan ondernemingen of participaties in hun kapitaal (GIMB)
 - Minder restrictieve waarborgeisen.
 - BRUSOC: sociale economie en microkredieten.
 - BRUSTART: ondersteuning van starters.
 - Ondersteuning van ondernemingen die moeilijkheden ondervinden om bankfinanciering te verkrijgen:
 - hefboom in de toegang tot bankkrediet;
 - reële risicodeelname die de lacunes in de markt opvult.

- > Vestiging en ontwikkeling van nieuwe of bestaande ondernemingen (GOMB)
 - Beter grondbeheer.
 - Industrie en huisvesting kunnen met succes naast elkaar bestaan.
 - Invoering van het 'kmo-park'-concept:
 - projecten: CityLine, Birmingham, Lavoisier, Gryzon;
 - integratie van gemengd karakter van bij het ontwerp.
 - Ondernemingen die in gebieden voor stedelijke industrie (GSI's) zijn gevestigd blijven daar om de economische activiteit in het Brussels Gewest te behouden.
 - Heel belangrijke wettelijke 'grendels' om de vestigingen goed onder controle te krijgen:
 - recht van voorkoop van de GOMB.
 - Telt elk jaar nieuwe banen (780 in 2009).
- > Brussels Waarborgfonds
 - Maakt het mogelijk om in crisistijd de door de banken toegestane leningen te waarborgen.
- > Ondersteuning van R&D-activiteiten
 - Impulsprogramma's, strategische platforms, hulp aan "Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie" Spin Off in Brussels (SOIB), Prospective Research for Brussels (PRFB) en 'Brains Back to Brussels' (BB2B),...
 - Samen levert alle hulp direct of indirect werk op voor 400 personen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
 - Verwacht wordt dat dit vruchten zal afwerpen (deponeren van octrooien, oprichting van spin-offs, partnerships,...) na afloop van de programma's.
- > Bevordering van sectorale ontwikkeling
 - Maakt het mogelijk om doelgerichte collectieve en individuele diensten te ontwikkelen (BAO).
 - Oprichting van clusters en verhoging van de middelen van het BAO:
 - de sector in kaart brengen;
 - actoren die kunnen innoveren identificeren;
 - de behoeften kennen;
 - samenwerkingsverbanden opzetten en synergieën exploiteren.
- > Platform voor toegang tot andere instellingen (BAO)
 - Centrale etalage van alle beschikbare toegevoegde waarde in Brussel.
 - Totaalaanpak waarbij de bestaande steunmaatregelen en programma's op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden gecombineerd.
 - Beheer van één oproepnummer voor steun aan ondernemingen.
- > Raad voor Economische Coördinatie
 - Meer overleg tussen Brusselse instellingen.
- > Begeleiding van kandidaat-handelaars (Atrium)
 - Verankering op het terrein van lokale teams die het gevoel erbij te horen versterken.
 - Bevordert de sociale en functionele mix door de handel aantrekkelijker te maken en het imago van de wijken te verbeteren.
 - Begeleidt handelaars (bijv.: milieu- en stedenbouwkundige vergunning) en maakt het in bepaalde gevallen mogelijk om inbreuken te regulariseren.
 - Voert verschillende acties om achterstandswijken van de RVOHR te ontsluiten.

> Wijkcontracten

- Mogelijkheden om:
 - nieuwe diensten of organisaties te creëren (Wijkenregie, Project X,...);
 - partnerships op te zetten in het kader van nieuwe en experimentele activiteiten (inschakelingsnetwerken, proefprojecten,...).
- Opleiden en aan het werk helpen van laaggeschoolde werkzoekenden.
- Deze stimuleringsprogramma's sluiten onvoldoende aan op het beleid voor economische ontwikkeling.
- Helpen de gewestelijke doelstellingen te halen maar spelen daarbij hun specificiteit niet uit: territoriale integratie.

Bepaalde maatregelen hebben meer genuanceerdere effecten van: vastgestelde problemen en genomen maatregelen

> Begeleiding van werkzoekenden (CBP)

- Sinds 2005 zijn er bij Actiris talrijke tewerkstellingsconsulenten aangeworven. De verhouding consultant/werkzoekende is dus sterk verbeterd. Het zijn er echter nog steeds minder dan in de andere gewesten.
- Er zijn nog te veel werkzoekenden die niet begeleid wensen te worden door Actiris, hoewel het bewezen is dat deze begeleiding de kans op werk verhoogd.
- begeleiding en systematische follow-up van jonge werkzoekenden van 18 tot 25 jaar die zich na hun studie inschrijven Gebrek aan overleg met ketenpartners: socio-professionele inschakeling en opleiding.

> Onvoldoende menselijke middelen bij het IWOIB om het subsidievolume te vergroten

- Lancering van verschillende acties, hun follow-up en de analyse ervan achteraf.
- Het uitvoeringsbesluit van de nieuwe ordonnantie van 26 maart 2009 tot bevordering van het onderzoek, de ontwikkeling en de innovatie zal leiden tot een uitbreiding van de steunformules van het IWOIB.

> Financiering van Brusselse export-kmo's

- Het onderbrengen van de ambtenaren die zich bezighouden met buitenlandse handel in Brussel Export zou het mogelijk moeten maken om deze actie te stimuleren.

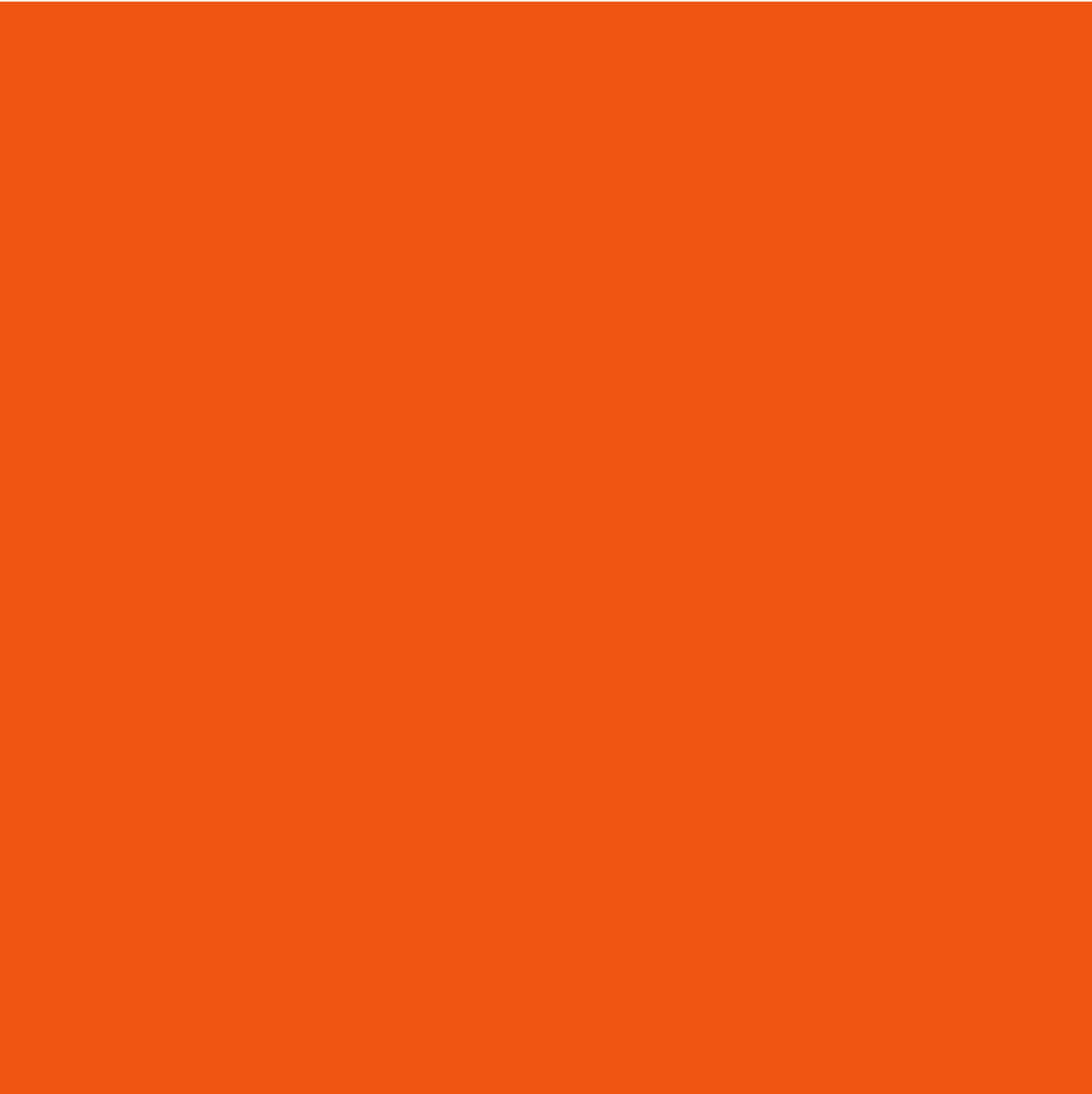
> Gewestelijk Bestemmingsplan (GBP)

- De totale oppervlakte (614 ha) van de Gebieden voor Stedelijke Industrie (GSI's) is bijna verzadigd.
- Groeiende ondernemingen in GSI's trekken uiteindelijk naar de rand waar terreinen van meer dan 1.000 m² beschikbaar en minder duur zijn.
- Groeiprojecten zijn projecten die vanaf het ontwerp een evenwichtige mix hebben.
- Gestage omvorming van oude industrie- of opslagsites, voornamelijk in woningen (lofts): 8.000 m²/maand, d.i. 172.000 m² van juni 2006 tot januari 2008.
- Het aanbod van 'kmo-parken' kan de grote vraag niet volgen.
- Sterke prijsstijging van GSI-terreinen.
- Sterke afname van de beschikbare ruimte, voornamelijk als gevolg van de massale omvorming van sites.
- Lage dichtheid (aantal activiteiten per m² per site).
- Reëel tekort aan beschikbare terreinen.

- > Integraal actieplan voor bedrijfsovername
 - Voorgesteld door het BAO en de GIMB: de mechanismen moeten worden opgezet.
 - Gestructureerd en complementair gamma initiatieven.
 - ‘Brutrade’ (overnameplatform).

- > De beheersstructuren van de Brusselse economie zijn versnipperd en onduidelijk
 - De lijst van actoren is lang. Een studie is aan de gang om ervoor te zorgen dat de actoren zich specialiseren en dat een grotere synergie tot stand komt.
 - Indruk dat het economisch beleid onvoldoende gecoördineerd wordt.
 - Het “uniek loket” is een feit.

ECONOMIE – WERKGELEGENHEID CONCLUSIES

CONCLUSIES: ALGEMENE BEVINDINGEN

A. Uit de economische situatie van Brussel blijkt dat de hoofdstad van Europa een rijk stadsgewest is.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest creëert 18,9% van de rijkdom van het land terwijl het slechts 10% van de Belgische bevolking huisvest. Brussel is het Gewest dat het land het minst kost en het meest opbrengt, maar de Brusselaars zelf halen te weinig voordeel uit deze rijkdom.

In dit kader ondersteunen de publieke economische actoren (zoals het BAO, Atrium, de Haven, de GOMB, de GIMB,...) met hun acties de Brusselse economische activiteit, in het bijzonder in de PIZ-wijken (kanaalzone). Om de investeringssteun op het gewestelijk grondgebied doeltreffender te maken wordt momenteel het rationaliseren van de opdrachten van de verschillende actoren onderzocht.

B. Internationaal gezien wordt het Brusselse stadsgewest vaak over één kam geschoren met zijn natuurlijke economische hinterland. Dit staat echter haaks met de institutionele werkelijkheid.

Verscheidende bedrijven beschouwen Zaventem als de meest dynamische kern van de rand, die onlosmakelijk deel uitmaakt van de Brusselse economische ruimte. Deze bedrijven willen zich namelijk rond een groot verkeersknooppunt vestigen. In andere grote Europese steden zijn de economische activiteiten eerder rond de internationale stations geconcentreerd, die minder ver verwijderd zijn van de stadskernen dan de luchthavens (bijvoorbeeld in Londen).

Moeten we voor de toekomstige ontwikkeling van de grote Brusselse stations niet naar dat model kijken en in de buurt van die stations in economische activiteiten voorzien die werkgelegenheid en diensten voor de bewoners met zich meebrengen?

In het kader van de werkzaamheden voorafgaand aan het GPDO werd een studie uitgevoerd over het Brussels grootstedelijk gebied. Het doel daarvan was de lopende projecten en de beschikbare percelen in kaart te brengen van het GEN-gebied¹⁸. Vaststelling is dat het Vlaams Gewest via verschillende programma's (afbakening stedelijk gebied rond Brussel, START-plan Zaventem, het plan Machelen-Vilvoorde) grote ambities heeft om van Zaventem een internationale zakenpool te maken (met 5 miljoen m² kantoren, waarvan 1 miljoen m² voor projecten op korte termijn), om de logistieke sector in het noorden en het zuiden te ontwikkelen en om nieuwe stads- en handelskernen te ontwikkelen in Vilvoorde en Machelen. Daarnaast plant Vlaanderen een groot aantal hectaren voor nieuwe bedrijvenparken (326 ha rond Brussel).

Het Waalse deel van het bestudeerde gebied biedt van zijn kant een groot potentieel voor woningen vergeleken met het Vlaamse deel: er zijn nieuwe bebouwingen mogelijk op meer dan 6.000 hectare grond. In het Vlaamse deel zou een bevolkingstoename in de eerste plaats het gevolg zijn van een verdichting van de bestaande woonruimte, ook al zijn in de plannen voor de ruimtelijke ordening al woonuitbreidingsgebieden voorzien (3.850 ha).

¹⁸ Institut de Conseil et d'études en développement durable, geassocieerd met de KUL en de VUB, «Élaboration d'un état des lieux de l'espace métropolitain bruxellois», 2010

Hieruit blijkt duidelijk dat Vlaanderen een sterke strategie heeft en dat het gebruik wil maken van de aantrekkingskracht van Brussel. Wallonië wil echter in de eerste plaats een bevolking met een hoger inkomen aantrekken in de ‘gouden driehoek’ (Zuidoost-Brussel – Louvain-la-Neuve – Waver).

Voor de welvaart van alle partijen in het hele functionele grootstedelijke gebied (met veel werkgelegenheid), is het onontbeerlijk te komen tot een strategische visie. Welk soort overlegstructuur voor het gehele gebied moet worden ingevoerd als rekening wordt gehouden met het gebrek aan overleg met de partners uit de rand?

Het project ‘Business Route 2018 for Metropolitan Brussels’¹⁹ van Beci, Voka en UWE vestigt de aandacht op de waardevolle aanvullingen tussen Brussel en de rand in diverse sectoren: financiën, openbare instellingen, nieuwe technologieën, de farmaceutische en biomedische industrie, ICT,... De mogelijkheden hangen overigens ook af van de beschikbare grondoppervlakte: zo heeft de logistieke sector grote oppervlakten nodig en efficiënte autowegverbindingen.

Moet niet worden gezocht naar win-windomeinen om samen op te werken, met name via institutionele onderhandelingen?

C. De stedelijke industrie is volop aan het veranderen en moet op alle vlakken worden ondersteund, dus ook op planologisch vlak.

De hoge vastgoeddruk op ‘stedelijke industriegebieden’ en ‘gemengde tot sterk gemengde gebieden’ maakt het immers noodzakelijk om deze gebieden aan te passen aan de nieuwe stedelijke omstandigheden. In het kader van het GPDO moet deze denkoefening in het bijzonder worden gehouden om de voorschriften en het glossarium van het GBP aan te passen.

De Raad voor Economische Coördinatie heeft overigens aan de alarmbel getrokken omdat productieve activiteiten tegenwoordig gezien moeten worden als zwakke functies die beschermd moeten worden en omdat er voor de ontwikkeling van deze functies meer oppervlakte nodig is.

Er moet echter worden nagedacht over het nut van het behouden van een aantal voorzieningen die veel ruimte in beslag nemen op het beperkte grondgebied van Brussel, zonder toegevoegde waarde te genereren. Zo moet ook de stedelijke mix worden onderzocht.

Het is essentieel om zich af te vragen welke economische activiteiten met de woonfunctie kunnen samengaan en hoe deze activiteiten in het stedelijke weefsel kunnen worden geïntegreerd. De meest geïsoleerde zones kunnen zo worden gereserveerd voor activiteiten die niet in de bestaande bebouwing passen.

Daarnaast moet worden bekeken welke activiteiten nuttig of noodzakelijk zijn voor het functioneren van de stad en waarvan de vestiging ondersteund moet worden, zoals de dienstverlening aan bedrijven en aan bewoners, bevoorrading, onderhoud van gebouwen, voorzieningen en openbare ruimte, etc. Hierbij kan men denken aan ambachtslieden zoals loodgieters, elektriciens, timmerlieden of bakkers die door de hoge vastgoedprijzen de stad uit zijn gejaagd en uit Vlaanderen of Wallonië moeten komen om hun reparatie-, renovatie- of installatiewerkzaamheden uit te voeren.

Moet er geen steun worden toegekend aan productieve ondernemingen (in het bijzonder aan middelgrote ondernemingen) door middel van ‘bedrijfszones met een stedelijk karakter’? Met een dergelijke bestemming zou het mogelijk zijn om deze ondernemingen in de buurt van woongebieden op te richten

¹⁹ <http://www.metropolitanbrussels2018.be>

zodat productieve activiteiten gecombineerd kunnen worden met wonen. Productieve activiteiten die minder goed passen in woongebied kunnen dan in 'industriezones' worden ondergebracht.

Zouden bepaalde bestaande industriezones niet geconcentreerd moeten worden om zo minstens gedeeltelijk tegemoet te komen aan de vraag om de ruimte voor stedelijke industriezones uit te breiden?

Daarnaast stelt de Raad voor Economische Coördinatie voor om verplichte quota voor economische activiteiten vast te stellen voor de gemengde tot sterk gemengde gebieden van het GBP. Momenteel mogen deze gebieden namelijk volledig worden ingenomen door woonruimte.

Voor activiteiten die overlast veroorzaken voor de omgeving moeten aparte zones gereserveerd worden in stedelijke industriegebieden, maar moeten er anderzijds geen projecten worden gestimuleerd die economische activiteiten en wonen combineren?

D. Brussel laat een dubbele paradox zien:

- > de welvaartsparadox die inhoudt dat slechts een klein deel van de inkomsten die het Gewest voortbrengt bij zijn inwoners terechtkomt vanwege het grote aandeel pendelaars en het feit dat de rijkste inwoners en de middeninkomens naar de rand verhuizen.
- > de werkgelegenheidsparadox: die aangeeft dat de werkloosheid in het Gewest hoog is, in het bijzonder onder jongeren, ondanks dat Brussel veel werkgelegenheid creëert. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het verschil tussen het gevraagde opleidingsniveau en het gemiddelde opleidingsniveau van de Brusselse werkzoekenden. Zo zijn er door het tweetalige statuut van Brussel taalvereisten voor heel wat banen, ook voor laaggeschoolde banen (bijvoorbeeld in de horeca of de handel, ...). Dit is echter ook te wijten aan de praktijk van algemene overkwalificering bij de aanwerving. In het algemeen zijn de laagst opgeleiden het sterkst benadeeld in een situatie van structurele werkloosheid. Dit verschijnsel brengt de arbeidsmarkt nog verder buiten bereik van de Brusselse werklozen.

Om hier iets aan te doen, is het nodig om:

- > de economische sectoren die werkgelegenheid creëren in Brussel te ondersteunen (diensten aan bedrijven, financiële diensten, handel & horeca, de publieke sector en de sociale economie) en in het bijzonder sectoren die laaggeschoolde arbeidskrachten inschakelen. Het Brusselse economische weefsel bestaat voor het overgrote deel uit de dienstensector en is erg specifiek: het bestaat hoofdzakelijk uit kmo's en zko's. Uit het Pact voor een Duurzame Stedelijke Groei (PDSG) en de Alliantie Werkgelegenheid-Milieu (die daar deel van uitmaakt) blijkt dat het wenselijk is om nieuwe banen te scheppen voor Brusselaars, in het bijzonder in de milieusector en in een economie die ten dienste staat van de burgers. Dit geldt ook voor kleine ondernemingen, die heel wat banen kunnen creëren voor Brusselse werkzoekenden. Het is de bedoeling om samen te werken aan een economisch en industrieel beleid om de overgang naar een duurzamere economie mogelijk te maken. Daarbij moet rekening worden gehouden met de noodzaak om de productiewijzen van goederen en diensten opnieuw te bekijken met het oog op een CO2-uitstootvrije economie en op de uitputting van grondstoffen. Tegelijk dient de economische activiteit veilig te worden gesteld en ontwikkeld. Hoe kunnen deze sectoren worden ondersteund om investeringen te stimuleren die een grote toegevoegde waarde hebben wat betreft werkgelegenheid voor Brusselaars? Moet er geen sectoraal navolgingssysteem komen dat de behoefte aan competenties identificeert (met inbegrip van de knelpuntberoepen) zodat het opleidingsaanbod kan worden ontwikkeld? Hoe kan dit opleidingsaanbod worden ontwikkeld op maat van voormelde sectoren en hoe kan men ze tot financiering ervan aanzetten? Moeten er geen nieuwe beroepsreferentiecentra worden opgericht?

- > de synergieën te versterken tussen de publieke en privépartners op het vlak van economie, werkgelegenheid en onderwijs. De rationaliseringsoperatie en het op elkaar laten aanvullen van de opdrachten van de verschillende werkgelegenheidsactoren dienen doorgezet te worden, in het bijzonder via de Werkwinkels. Dit om de middelen in te zetten in het voordeel van de meest kwetsbare Brusselaars.
- > De ontwikkeling van het Taalplan voort te zetten opdat de tweetaligheid van de werkzoekenden zou verbeteren.
- > te strijden tegen de concurrentiedruk waarmee de Brusselse arbeidsmarkt geconfronteerd wordt en de opleiding van werkzoekenden te ondersteunen in sectoren die werkgelegenheid creëren in Brussel. Dit gebeurt met name door de synergieën tussen Actiris en Bruxelles Formation te versterken.
- > de begeleiding van werkzoekenden te verbeteren (hoofdzakelijk een jonge en kwetsbare doelgroep) en dit op termijn tot iedereen uit te breiden na een positieve evaluatie van de werking voor jongeren van 18 tot 25 jaar..

De acties die het Gewest heeft ondernomen om het opleidingsniveau te verbeteren en om meer werkgelegenheid te scheppen voor Brusselaars dienen voortgezet te worden. Er moeten ook institutionele obstakels worden weggewerkt die een goede coördinatie van het drieluik 'onderwijs – opleiding – werk' in de weg staan. Tenslotte moet er worden geanticipeerd op de bevolkingstoename waardoor het aantal jongeren op de arbeidsmarkt nog meer zal stijgen. Dit laatste gebeurt hoofdzakelijk door het aanbieden van een eerste werkervaring, in het bijzonder aan jongeren.

De Alliantie Werkgelegenheid-Milieu van de regering draait om het ondersteunen van nieuwe milieuge-relateerde takken die banen opleveren voor Brusselaars. Het komt erop aan oplossingen te bieden voor de uitdagingen op het gebied van economie en milieu, waarbij tegelijkertijd zo veel mogelijk mensen een stabiele en gepaste baan kunnen hebben. De milieuge-relateerde takken dienen te worden gestimuleerd, de milieugerichtheid van het ontwikkelingsbeleid dient te worden gesystematiseerd en de sociale economie dient te worden erkend als volwaardige economische speler.

De publieke sector biedt veel banen voor laaggeschoolden of banen met een industrieel karakter (De Post, de NMBS, de MIVB, de gemeenten,...). Er moet dus voor worden gezorgd dat deze banen door middel van partnerschappen toegankelijker worden voor Brusselse werklozen, vooral omdat Brusselaars ondervertegenwoordigd zijn (met name in nationale ondernemingen). Hoe kan er voor worden gezorgd dat publieke werkgevers, behalve diploma's ook andere onderwijskwalificaties erkennen (vaardigheidsbewijzen, certificaten voor een aangeworven vaardigheid aan het einde van een opleiding)?

De inspanningen moet worden doorgezet om de mobiliteit van werkzoekenden te verbeteren evenals het overleg tot beter samenwerking tussen de 'Overheidsdiensten voor Werkgelegenheid' (Actiris, FOREM, VDAB,...). Dit om de banen, waarvoor geen personeel te vinden in de rand is (of zelfs verder in de andere twee gewesten), toegankelijk te maken voor de laagstopgeleide werkzoekenden. Een akkoord met het Vlaams Gewest zou immers een samenwerking tot stand brengen op het gebied van het arbeidsmarktbeleid, de opleiding en mobiliteitsbevordering van werkzoekenden.

Er zal een referentiecentrum voor stedelijke en openbare beroepen worden opgericht, in samenwerking met de GSOB en andere publieke aanbieders van opleidingen.

E. De stadsvlucht (mensen die wegtrekken naar de rand) en de internationale migratie zijn nauw verbonden met de werkgelegenheidsparadox.

Deze twee bewegingen hebben een onmiskenbare invloed op de zwakke werkgelegenheidsgraad in Brussel: mensen die werk vinden in Brussel verlaten vaak het Gewest. Tegelijk is er sprake van een drievoudige specialisatie in verband met de internationale migratie naar Brussel:

1. jonge studenten en jonge werknemers aan het begin van hun carrière, met een hoog cultureel niveau maar met weinig inkomsten;
 2. een meer kwetsbare bevolking ('nieuwkomers') afkomstig uit landen buiten Europa of uit Oost-Europa die op zoek zijn naar werk (en die dus vaak afhankelijk zijn van werkloosheidssteun of van sociale steun);
 3. hogere Europese en internationale kaderleden die vaak geen of weinig belastingen betalen in België.
- Deze drie kenmerken zorgen enerzijds voor de dynamiek van het Gewest en van het land maar ze liggen ook aan de basis van de financiële moeilijkheden van het Gewest (minder inkomsten en meer uitgaven).

Moet de huidige trend van het beleid, na een overgangsperiode, niet worden omgekeerd? In plaats van de gevolgen aan te pakken (zoals de werkloosheid) zou stroomopwaarts het beleid worden gesteund op het vlak van onderwijs en opleiding, toegang tot de arbeidsmarkt, huisvesting, gezondheidszorg enz. Een dergelijke aanpak vergt meer inspanningen van de Gemeenschappen, met name om betere resultaten te behalen op het vlak van onderwijs en opleiding.

F. Een aanzienlijk deel van de Brusselse bevolking is (van origine) vreemdeling, wat deze mensen bijzonder kwetsbaar maakt voor discriminatie bij aanwerving.

De internationale immigratie van laaggeschoolden is een feit en treft vooral de stadskernen: net zoals alle andere grote steden in België en Europa moet Brussel deze nieuwkomers opvangen en hen opleiden en werk aanbieden.

Het werk dat al verricht is om discriminatie bij aanwerving efficiënt te bestrijden moet dan ook worden voortgezet. Kan er een andere aanpak worden gehanteerd om dit verschijnsel, dat ingrijpende gevolgen heeft voor Brussel op sociaaleconomisch niveau, uit te bannen?

G. De informele economie is groot in de Brusselse economische context.

In Brussel worden bijzonder veel economische activiteiten niet aangegeven. Dit gebeurt in verschillende sectoren, zoals de horeca, de bouw, de dienstverlening enz. ondanks de toegenomen controles in deze sectoren, in samenwerking met de federale overheid (RSZ).

Hoewel het noodzakelijk is om zwartwerk te bestrijden, kan misschien worden overwogen een beleid te voeren om bepaalde activiteiten uit het informele circuit (en soms uit de illegaliteit) te halen met als doel de werkgelegenheid te stimuleren (zoals met de dienstencheques). Volgens hetzelfde stamien zou de sociale economie het aantal banen in de directe omgeving die toegankelijk zijn voor Brusselaars wellicht fors kunnen doen toenemen.

H. De geringe aanwezigheid van grote maatschappelijke zetels in Brussel beperkt de ontwikkelingsmogelijkheden van onderzoekscentra van grote ondernemingen.

Zou het overheidsbeleid ter bevordering van onderzoek en ontwikkeling voortaan niet beter worden gericht op universiteiten en de ontwikkeling van spin-offs, en daarnaast op kleine innoverende ondernemingen? Moet de bevordering van onderzoek en ontwikkeling niet eerder worden gezien in een kader dat het Gewest verbindt met de rand, inclusief Leuven en Louvain-la-Neuve?

I. Met uitzondering van de kernen in het stadscentrum (in de boven- en benedenstad) gaat de handelssector erop achteruit in de secundaire kernen.

Wat de traditionele handelswijken betreft, is de overheid erin geslaagd de situatie te stabiliseren, ook al blijft deze problematisch voor de meeste van deze kernen.

Het Schema voor Handelsontwikkeling toont aan dat het noorden van het Gewest commercieel niet aantrekkelijk genoeg is. Met behulp van overheidsinstrumenten kan een nieuw winkelcentrum op de Heizel worden ontwikkeld, dat bewoners van de rand aan zou kunnen trekken.

Hoe kan de overheid beter optreden in de historische kernen op het hele gewestelijke grondgebied? Moet – gezien de Brusselse context – de niche van de ‘etnische handel’ niet beter worden geëxploiteerd en gepromoot?

Het werk van Atrium heeft bewezen dat het mogelijk is een herwaarderingsstrategie te voeren, die zowel gebaseerd is op commerciële strategie (‘locomotieven’ aantrekken, bekende handelszaken of ketens, het versterken van de sterke punten en specialisering) als op het verbeteren van de stedelijke omgeving (kwaliteit van uithangborden en de publieke ruimte, veiligheid, sfeer, parkeren,...). Niettemin moet, via een daartoe opgericht agentschap, op geïntegreerde wijze worden nagedacht over de commerciële ontwikkeling van het Gewest als geheel.

De ordonnantie (die momenteel wordt voorbereid) met betrekking tot de handelsmix is bedoeld om een wettelijke basis vast te leggen voor een strategie om de wijken te specialiseren. Daarbij wordt verwezen naar de principes van het Schema voor de Ontwikkeling van de Handel (hiërarchie van de kernen, specifieke handelsmix,...) en naar het respecteren van het eigendomsrecht en de vrijheid van handel. De Europese Dienstenrichtlijn (ook wel ‘Bolkesteinrichtlijn’ genoemd) verbiedt concurrentiebeperkingen door geval per geval economische tests uit te voeren.

J. Het Pact voor een Duurzame Stedelijke Groei vormt het gezamenlijke actiekader van de overheid en de sociale gesprekspartners.

Het doel van het Pact is om duurzame banen van hoge kwaliteit te creëren voor de Brusselaars met het oog op een duurzame stedelijke groei.

De prioritaire sectoren zijn:

- milieu (via de Alliantie Werkgelegenheid-Milieu en de verschillende krachtlijnen ervan), maar dan niet enkel op specifieke sectoren gericht en dan met name op de bouw- en renovatiesector;
- internationale ontwikkeling, waaronder toerisme, cultuur en de evenementen- en recreatiesector;
- handel & horeca, met inbegrip van ambachtswerk van hoge kwaliteit;
- de non-profitsector, de overheid en buurtdiensten;
- innoverende en scheppende sectoren.

De actiepunten zijn:

- de ontwikkeling van het opleidingsaanbod;
- de strijd tegen de tweedeling in het onderwijs en het verhogen van het algemene scholingsniveau, onder andere door een betere talenkennis;
- het ondersteunen, begeleiden en bijstellen van economische sectoren die banen scheppen;
- de omvorming van de economie en de aanpassing van de manier waarop goederen geproduceerd en diensten geleverd worden met het oog op het zoeken naar een evenwicht tussen de belangen op economisch, sociaal en milieuvlak;
- het creëren van een echte synergie tussen de sociale gesprekspartners en de Brusselse politieke instellingen (het Gewest en de gemeenschapsinstellingen) op basis van een duidelijke en transparante samenwerking.

De partners zijn een engagement aangegaan waarmee ze drie doelstellingen willen bereiken:

- het onderling overleg tussen de sociale gesprekspartners stimuleren evenals de samenwerking tussen de sociale gesprekspartners en de publieke spelers;
- op operationeel niveau samenwerkingsverbanden stimuleren tussen de economische, werkgelegenheids- en opleidingsactoren (publiek en gesubsidieerd);
- alle publieke en private spelers en middelen mobiliseren door middel van een samenwerkingsverband om zo de werkgelegenheid voor de Brusselaars te verbeteren en een duurzame stedelijke groei te verwezenlijken.

In het Pact wordt ook voorgesteld om instrumenten uit te werken om de situatie te volgen en nieuwigheden te detecteren, in het bijzonder wat betreft veranderingen van de economische toestand en herstructureringen in ondernemingen. Deze taak zou worden toevertrouwd aan de Economische en Sociale Raad (ESRBHG). Zou het in het kader van het bestuur van het GPDO niet nuttig zijn om een specifiek bordtabel uit te werken?

Voorts wordt in het Pact voorgesteld om synergieën en complementariteit te stimuleren tussen alle plaatselijke en gewestelijke voorzieningen voor werkgelegenheid en opleiding. Hierbij zou de voorkeur worden gegeven aan gestructureerde partnerships waarin de acties van de verschillende partijen worden gebundeld om zo te vermijden dat verschillende actoren dezelfde diensten aanbieden en om de stappen die werkzoekenden en werkgevers moeten ondernemen te vergemakkelijken. Het Pact stelt ook voor om samenhang in het werkgelegenheidsbeleid te garanderen over het gehele grondgebied van het Gewest in overeenkomst met:

- Actiris, op gewestelijk niveau, aan de hand van zijn beheerscontracten;
- De deelname van de sociale partners op het zonale niveau: de beheersorganen van de “Missions Locales” en de Lokale Werkwinkels en Zonale Commissies (de modaliteiten moet nog worden vastgelegd);
- lokale antennes van Actiris.

K. Jongerenwerkgelegenheid is van cruciaal belang

Te veel jongeren hebben geen middelbareschooldiploma en niet al deze jongeren komen in aanmerking voor aanvullende opleidingen. Het PDSG stelt voor nauw samen te werken met de vertegenwoordigers van de beroepssectoren om, bij voorrang, het kaderakkoord betreffende het CEE te operationaliseren in de prioritaire domeinen van het Pact (en ze om te zetten in sectorale protocollen). Dit kaderakkoord moet de werkgelegenheid in het kader van de 'Startbaanovereenkomst' (SBO) of Individuele Beroepsopleiding (IBO) doen toenemen door werkervaring te bieden aan werkzoekenden, in het bijzonder aan laagopgeleide jongeren. Tegelijkertijd zullen stageplaatsen en eerste werkervaringen aan het einde van de opleiding bijzondere aandacht krijgen.

Op het vlak van opleidingen is het nodig om de activiteiten uit te werken voor werkgelegenheid, opleiding en onderwijs van de Beroepsreferentiecentra (BRC's), de 'Centres de technologies avancées' (CTA's) en het Regionale technologiecentrum (RTC) in samenwerking met de beroepssectoren, de publieke opleidingsinstellingen en de aanbieders van gespecialiseerde opleidingen en gespecialiseerd onderwijs in de betrokken sectoren. Naast de werkgelegenheids- en vormingsinitiatieven, dienen hun techno-pedagogische bewakingsopdrachten te worden versterkt, evenals de promotie van de beroepen van de Brusselse economie en het ter beschikkingstellen van uitrustingen en infrastructuur. Aldus stelt het PDSG een voor om het vervlechttingsbeleid te versterken alsook de bijdrage van het Gewest tot de ontwikkeling van vormings- en onderwijsinitiatieven met het oog op arbeid (openbare opleidingsactoren, "CTA", BRC,...).

Zou het niet beter zijn, net zoals voor andere gemeenschapsaangelegenheden, om permanente overlegstructuren op te zetten tussen het Gewest, de Gemeenschappen en de Gemeenschapscommissies?

Het PDSG stelt voor permanente samenspraak te organiseren met betrekking tot beleid op het gebied van werkgelegenheid, opleiding en onderwijs in het kader van de Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ESRBHG), uitgebreid met de relevante communautaire en gewestelijke overheden en overheidsorganen betrokken bij het Pact. De overheidsactoren van het Brusselse ommeland zullen erbij betrokken worden wanneer dit nodig blijkt.

FINANCIËN – BUDGET

WORKSHOPS

1. OMGAAN MET DE BEVOLKINGSGROEI
2. EEN ECONOMIE IN DIENST VAN DE BRUSSELAARS
3. VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING
4. DE MAATSCHAPPELIJKE KLOOF DICHTEN
5. BEVESTIGEN VAN BRUSSELS INTERNATIONALE ROL

INLEIDING: DE CONTEXT

De wereldwijde economische crisis die ook ons land heeft getroffen, oefent een dubbele druk uit op de openbare instanties. Zij tast rechtstreeks de fiscale inkomsten aan, terwijl de overheidsuitgaven stijgen doordat er een groter beroep wordt gedaan op solidariteitsmechanismen. Van de gefedereerde entiteiten wordt vooral het Brusselse Gewest getroffen door die systemische schokgolf, omdat zijn budget voor 55% is samengesteld uit eigen inkomsten en niet hoofdzakelijk uit dotaties, die in wezen stabiel zijn.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is bovendien het meest solidaire gewest van het land en het belangrijkste economisch gebied met het grootste werkgelegenheidsaanbod: Trends van 9 juni 2010 wijst erop dat Brussel jaarlijks 28 miljard overmaakt aan Vlaanderen en Wallonië.

De financieringswet voor Brussel laat in haar huidige vorm nochtans geen ruimte voor het Gewest om de activiteiten te ontplooiën die verbonden zijn aan zijn statuut als hoofdstad, vooral omdat de sociale tweedeling er steeds groter wordt, zowel intern als tegenover de andere twee gewesten.

Deze nota geeft een overzicht van de financieringspistes die in de grondwet zijn opgenomen, een analytische beschrijving van de belangrijkste inkomsten en uitgaven, evenals een deel van de argumenten die de behoefte aan een herfinanciering van het Gewest rechtvaardigen. Ten slotte geeft de nota in de conclusie de belangrijkste vaststellingen en werpt hij de eerste bedenkingen op die moeten helpen de budgettaire toekomst van het Gewest tegen 2020 voor te bereiden.

DE FINANCIERING VAN HET GEWEST

De belangrijkste financieringsbronnen van het Brusselse Gewest zijn **gebaseerd op de grondwet**. Artikel 170, §2, eerste alinea van de grondwet bepaalt dat: *‘geen belasting ten behoeve van de gemeenschap of het Gewest kan worden ingevoerd dan door een decreet of een in artikel 134 bedoelde regel’*. Die bepaling beschrijft het principe dat de beslissende vergaderingen moeten instemmen met de belasting. Ze vormt het fundament van de eigenlijke gewestelijke fiscaliteit.

Krachtens artikel 177 van de grondwet wordt het algemeen systeem voor de financiering van het Gewest bepaald door middel van een federale wet die met een bijzondere meerderheid is goedgekeurd.

De toewijzing van de inkomsten uit de toepassing van artikels 170, §2 en 177 van de grondwet wordt uiteraard bepaald door het Brussels parlement.

De **bijzondere wet van 16 januari 1989** inzake de financiering van de gemeenschappen en gewesten verduidelijkt hoe de inkomstenbronnen van de gewesten en gemeenschappen zijn samengesteld, in het bijzonder op fiscaal vlak. Volgens artikel 1 §2 van die bijzondere financieringswet zijn de bronnen van ons Gewest de volgende:

- fiscale inkomsten zoals bedoeld door de wet;
- toegewezen delen van de belastinginkomsten;
- een nationale solidariteitstussenkost;
- niet-fiscale inkomsten;
- leningen.

Artikel 3 van de bijzondere wet van 16 januari 1989 somt de gewestelijke belastingen op. De gewesten zijn bevoegd om de basis, het tarief en de vrijstellingen van de regionale belastingen aan te passen. De federale wetgever blijft niettemin bevoegd voor het bepalen van de belastbare basis, het toepassingsveld en de procedure voor het grootste deel van die belastingen¹.

De gewestelijke belastingen zijn:

- de belasting op spelletjes en gokspelen;
- belasting op de automatische ontspanningstoestellen;
- belasting op de opening van een verkooppunt van gegiste dranken;
- successierechten;
- onroerende voorheffing;
- registratierechten;
- registratierechten op delingen, vervreemdingen en hypotheek;
- schenkingsrechten;
- wegenbelasting op de voertuigen;
- belasting op inverkeerstelling;
- eurovignet.

¹ Artikel 4 van de bijzondere wet van 16 januari 1989 inzake de financiering van de gemeenschappen en gewesten zoals gewijzigd door de wet van 13 juli 2001.

Over de eigenlijke regionale belastingen, opgesteld krachtens artikel 170, §2, paragraaf 1 van de grondwet, heeft de Brusselse wetgever de volledige bevoegdheid. Een regionale dienst is verantwoordelijk voor het beheer van 11 regionale belastingen, vanaf het moment dat ze ten kohiere worden gebracht tot en met het moment dat ze daadwerkelijk worden geïnd:

- de autonome gewestelijke belasting ten laste van de gezinshoofden;
- de autonome regionale belasting ten laste van ondernemingen en zelfstandigen;
- de autonome regionale belasting ten laste van de titularissen van zakelijke rechten op bepaalde gebouwen;
- de gewestelijke belasting op het lozen van afvalwater (al dan niet met aangifte);
- de gewestelijke belasting op de taxi- en limousinediensten;
- de gewestelijke belasting op de financiële en bankinstellingen en de geldautomaten;
- de gewestelijke belasting op de opslagplaatsen voor schroot of oude voertuigen;
- de gewestelijke belasting op de afficheborden;
- de gewestelijke belasting op de brandstofpompen met vloeibare of gasvormige brandstoffen;
- de gewestelijke belasting op gokinstellingen voor paardenrennen;
- de gewestelijke belasting op de installaties met een vergunning van klasse 1 of klasse 2.

Artikel 6 van de bijzondere wet betreffende de financiering van de gemeenschappen en gewesten definieert de toegekende delen van de inkomsten uit belastingen en inningen. De gewesten krijgen de inkomsten uit de personenbelastingen. Die inkomstenoverdracht bestaat uit 3 elementen: de eigenlijke dotatie Personenbelastingen (PB), de nationale solidariteitstussenkomst en de negatieve term.

> **De dotatie PB** wordt dus toegekend aan de gewesten op basis van de lokalisatie van de belastingen (het criterium is de officiële verblijfplaats van de belastingplichtige)². Het PB-gedeelte dat wordt overgemaakt aan de gewesten komt overeen met de toepassing van het principe van ‘billijke compensatie’: een globale dotatie, gelijk aan die van het vorige jaar, geïndexeerd en aangepast aan de reële groei van het bruto nationaal inkomen, wordt verdeeld onder het Brusselse, Vlaamse en Waalse Gewest, op basis van hun relatieve aandeel in de nationale inkomsten van de PB. Elk jaar geeft de algemene toelichting bij de begroting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het gedeelte aan dat in verhouding tot de andere gewesten toekomt aan het Brusselse Gewest.

> Daar komt een **nationale solidariteitstussenkomst** bij. Die jaarlijkse inkomsten worden toegewezen aan het Gewest waarvan de gemiddelde PB-inkomsten per inwoner lager liggen dan de gemiddelde PB-opbrengst per inwoner in het hele koninkrijk³.

> Ook belangrijk is dat een deel van het PB-gedeelte niet aan het Gewest wordt uitbetaald, ter compensatie van het verlies aan middelen dat de federale staat lijdt door de transfer van de nieuwe belastingen. Dat is de zogeheten **negatieve term**.

2 Artikel 6 §2 van de bijzondere financieringswet.

3 Artikel 48 van de bijzondere financieringswet.

DE INKOMSTEN IN HET BRUSSELSE GEWEST

De hervorming van de financieringswet van de gemeenschappen en gewesten in 2001 leidde tot een **daling van het toegekende deel van de PB** in de regionale inkomsten, die ruimschoots werd gecompenseerd door een **stijging van de zogeheten gewestelijke belastingen**. Sinds 2002 hebben de gewesten **meer fiscale autonomie**, maar ook meer fiscale verantwoordelijkheid. De gewesten zijn bevoegd geworden om de basis, het tarief en de vrijstellingen te bepalen voor een aantal gewestelijke belastingen (registratierechten, successierechten, grondbelasting, verkeersbelasting...). Overigens leidde deze hervorming ook tot een herverdeling van de inkomsten afkomstig van de federale staat.

Voor Brussel:

- vóór Lambermont kwam te Brussel **58%** van de totale inkomsten van de federale staat en **23%** van de gewestelijke belastingen;
- na Lambermont kwam **34%** van de totale inkomsten van de federale staat en **47%** van de gewestelijke belastingen.

Sinds 2002 is de voornaamste bron van inkomsten van het Brussels Gewest dus de gewestelijke belastingen.

In 2010 vertegenwoordigen de eigen inkomsten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 57% van de totale inkomsten tegen 20% in Vlaanderen en 40% in het Waalse Gewest.

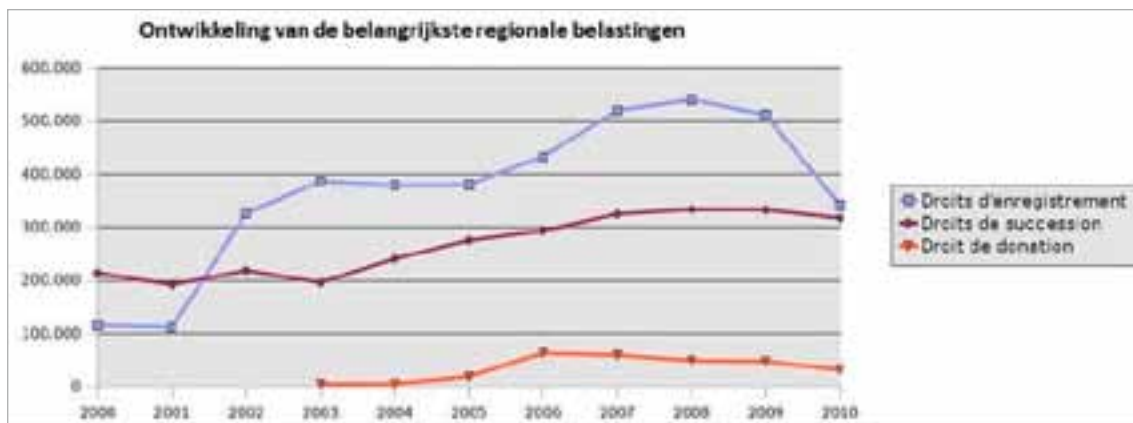
In duizend euro	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ge-deelte van de totale inkomsten 2010
Gewestelijke belastingen	765.382	755.663	806.997	893.355	1.027.744	1.168.660	1.198.563	1.164.555	944.849	41,60 %
Gewestelijke taksen	85.536	134.815	138.508	142.130	136.411	103.063	103.939	107.718	110.552	4,90 %
Andere inkomsten	72.915	4.350	38.717	41.988	170.589	35.744	26.495	77.186	62.038	2,70 %
Toegekend deel PB	566.926	593.955	623.952	696.027	731.419	742.441	834.314	864.314	846.471	37,30 %
Inkomsten van de Agglomeratie	123.773	124.248	147.248	160.272	135.749	191.984	140.886	173.440	144.397	6,40 %
Transfers van de federale staat	87.351	117.359	12.440	169.626	114.272	116.494	106.426	182.428	125.789	5,50 %
Totaal	1.701.883	1.730.390	1.767.862	2.103.398	2.316.184	2.358.386	2.411.046	2.569.641	2.269.451	

De middelenbegroting in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bedraagt in 2010 2,8 miljard euro. Tussen 2002 en 2010 zijn de gewestelijke inkomsten dus met 62,6% gestegen. Die groei van de gewestelijke inkomsten van Brussel was het meest uitgesproken van 2005 tot 2007, door de heel sterke groei van de gewestelijke belastingen.

DE GEWESTELIJKE BELASTINGEN

Op de begroting 2010 bedragen de gewestelijke belastingen meer dan **40% van de totale inkomsten** van het Brusselse Gewest. In de loop der jaren heeft het Brusselse Gewest grote wijzigingen doorgevoerd aan de tarieven en vrijstellingen in de gewestelijke belastingen. Die fiscale hervormingen hebben een reële impact gehad op de ontwikkeling van de gewestelijke fiscale inkomsten en dat terwijl het Gewest geen beheer heeft over bepaalde basisgegevens met betrekking tot deze belastingen, die de federale staat momenteel zonder reden int voor rekening van het Brusselse Gewest.

We zien in de ontwikkeling van deze inkomsten een **duidelijke vertraging**, in hoofdzaak door de economische conjunctuur van het land (onroerend goed...) in 2008 en 2009.

Ontwikkeling	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010
Gewestelijke belastingen	-1,3 %	6,8 %	10,7 %	15,0 %	13,7 %	2,6 %	-2,8 %	-18,9 %	945 mio €
*Successie-rechten	20,1 %	-2,2 %	14,3 %	6,5 %	10,7 %	2,7 %	-0,2 %	-4,7 %	317,5 mio €
*Registratie-rechten	2,4 %	12,9 %	9,4 %	13,9 %	20,0 %	3,9 %	-5,4 %	-33,3 %	341,4 mio €
*Andere gewestelijke belastingen:	-22,40 %	8,4 %	8,8 %	26,6 %	7,5 %	0,2 %	-1,4 %	-10,5 %	286 mio €
- waarvan schenkings-rechten	-34,6 %	11,8 %	251,0 %	233,0 %	-5,5 %	-18,0 %	-2,9 %	-33,3 %	31,7 mio €

Het rendement van de **registratierechten** groeide gestaag sinds 2003, als gevolg van twee hervormingen van de registratierechten. Over bepaalde basisgegevens heeft het Brussels Gewest echter geen beheer, omdat de federale overheid de patrimoniale documentatie (kadaster, registratie, domeinen en hypotheken) in handen heeft.

Beide hervormingen van de registratierechten in het Brusselse Gewest waren bedoeld om **de meer gemiddelde inkomens naar Brussel te krijgen**. De regio opteerde dus voor een forfaitaire aftrek (in tegenstelling tot Vlaanderen) om de kleine transacties een voordeel te geven op de grote. Een belangrijk element in deze hervormingen is de wil om een fiscaliteit te creëren die is aangepast aan de promotie van de sociale mix en de stabilisering van eigenaars in wijken met kwetsbare bevolkingsgroepen (die kwetsbare bewoners zijn vaak huurders van hun woning).

De vermindering van de registratierechten moest ook **de kosten voor de aankoop van een woning verminderen**. Aan de stijgende huizenprijzen kon echter niets worden gedaan. Deze tendens lijkt te worden bevestigd door het feit dat de stijging van de fiscale inkomsten veel groter was dan de stijging van het aantal transacties. Bovendien is de stijging van de inkomsten nog groter, omdat de opeenvolgende verliezen door de hervorming ook moeten worden verrekend. Met andere woorden, de stijging van de fiscale inkomsten is maar deels het gevolg van een stijging van de transacties, maar ze is ook heel duidelijk gekoppeld aan de stijging van de gemiddelde huizenprijzen.

Dus ook al is de forfaitaire fiscale aftrek in Brussel correcter dan in Vlaanderen (tarieven beperkt tot 10%) en werd er niet vooruitgelopen op de hervorming door de vastgoedmarkt, toch heeft de daling van de registratierechten **de stijgende huizenprijzen op de vastgoedmarkt niet kunnen afremmen**. Op die manier ontstaat er een wedren tussen de fiscale instrumenten en de vastgoedmarkt. Dat is des te gevaarlijker omdat de inkomsten uit registratierechten op vastgoed **bijna 14% van de totale inkomsten** van ons Gewest uitmaken.

Het is dus belangrijk om over andere instrumenten na te denken om de prijsinflatie op de koopmarkt tegen te gaan, zoals:

- een huurprijsbeleid dat met enige vertraging op de koopmarkt tot een daling van de prijzen zal leiden;
- een beter ontwikkelde fiscaliteit op de onroerende meerwaarden om speculatie te ontmoedigen (federale bevoegdheid).

Het rendement van de **successierechten** is eveneens **stelselmatig toegenomen**. Deze stijging heeft voornamelijk te maken met het feit dat de handelswaardes van de aangegeven onroerende activa sterk stijgen, en dat de roerende activa veel beter worden opgevolgd door de administratie. Het niveau van die

inkomsten is echter maar een gedeeltelijke weergave van de werkelijkheid, aangezien geschillen federaal worden beheerd.

De stijging van de **schenkingsrechten** is het gevolg van een heel reeks fiscale regularisaties, maar de ontwikkeling op middellange en zelfs op korte termijn zal omgekeerd evenredig zijn aan die van de successierechten.

Sinds de begroting 2008 zien we een **duidelijk afnemende groei in de registratie- en successierechten**.

Deze inkomstendaling is uiteraard grotendeels **te wijten aan de ontwikkelingen op de vastgoedmarkt**. We zien dat het ritme van de transacties vertraagt. Dat fenomeen is een gevolg van de afgenomen koopkracht van de potentiële kopers, de slechte economische situatie, de rentestijging en het feit dat er minder gemakkelijk kredieten worden toegekend. Ook de systematisering van bepaalde procedures ter ontwijking van de klassieke registratierechten (verenigingen, erfpacht, verkaveling) speelt hierbij een rol.

DE FORFAITAIRE GEWESTELIJKE BELASTING

In 1992 werd in Brussel een forfaitaire gewestelijke belasting ingevoerd, die oorspronkelijk werd vastgelegd op 43,5 euro (jaarlijks te indexeren). In 2002 heeft het Gewest beslist het kijk- en luistergeld te schrappen en de forfaitaire gewestelijke belasting (die bedroeg toen 50,32 euro) te verhogen naar 165 euro. De initiële vrijstellingen werden overigens uitgebreid.

In 2007 werd de forfaitaire belasting **gehalveerd** (89 euro). Deze maatregel paste in het kader van het regeerakkoord dat het Gewest fiscaal aantrekkelijker wou maken op het vlak van woonbaarheid en werkgelegenheid. De vermindering van deze belasting werd deels gecompenseerd door de verhoging van de belastinginkomsten op gokspellen en weddenschappen, door de opening van het Casino van Brussel.

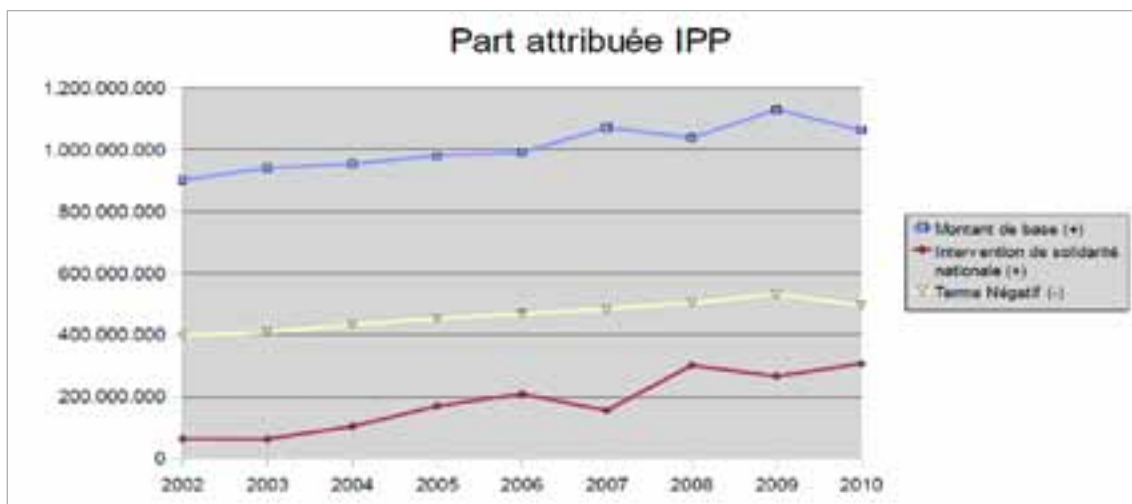
Deze vermindering heeft heel wat Brusselaars extra budgettaire ademruimte gegeven. Niettemin kunnen we het onrechtvaardige karakter van deze belasting alleen maar onderstrepen, aangezien ze forfaitair is en dus **ongunstig voor de kleine en middelgrote inkomens**. De volledige schrapping van de forfaitaire gewestelijke belasting (zoals voorzien in het regeerakkoord van juli 2009) zal uiteraard leiden tot **minder inkomsten** en dus tot een beknotting van de uitgaven of een nieuwe compensatie op een ander niveau.

Bovendien is deze belasting een van de enige bijdragen die de vele internationale ambtenaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betalen.

HET TOEGEKENDE GEDEELTE VAN DE PERSONENBELASTING

De tweede bron van financiering voor ons Gewest is het gedeelte toegekend aan de personenbelasting, dat meer dan **37% van de totale inkomsten** van het Brusselse Gewest uitmaakt in de begroting 2010.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Montant de base (+)	902.340.000	940.035.000	953.892.000	979.678.000	990.976.000	1.071.689.655	1.037.273.560	1.130.002.330	1.063.100.352
Intervention de solidarité nationale (+)	61.540.000	60.910.000	102.480.000	168.536.000	207.170.000	153.973.844	300.260.092	265.432.426	305.674.147
Terme Négatif (-)	396.951.000	406.990.000	432.420.000	452.187.000	466.727.000	483.223.000	502.796.382	531.120.499	495.303.061
Dotation	566.929.000	593.955.000	623.952.000	696.027.000	731.419.000	742.440.499	834.737.270	864.314.000	846.741.000
Variation		4,77%	5,05%	11,55%	5,08%	1,51%	12,43%	3,50%	-2,03%

Tussen 2007 en 2008, steeg het gemiddelde Brusselse minimuminkomen (op basis van PB-aangiften van 2007) met 2,35% tegen een groeivoet van 3,27% voor het land (idem voor het Vlaamse Gewest en 3,55% voor het Waalse Gewest). Deze cijfers tonen een **verlies** van fiscale capaciteit van het Brussels Gewest in vergelijking met de rest van het land.

Deze zwakke groei van de Brusselse inkomsten uit de PB levert geen financieel verlies op voor het Gewest, dankzij een **corrigerend mechanisme** in de bijzondere financieringswet. Onze PB-dotatie stijgt elk jaar door het mechanisme van nationale solidariteitstussenkomst, dat sinds 2002 in stijgende lijn is voor het Brusselse Gewest. Deze stijging demonstreert de toenemende verarming van de Brusselse bevolking in vergelijking met de rest van het land. De **gemeenten worden echter rechtstreeks getroffen** door de zwakke groei van hun PB-inkomsten.

Het Brusselse Gewest kan onmogelijk exact voorzien welk deel van de PB het van de federale overheid toegekend zal krijgen. Het Gewest is volledig afhankelijk van de federale overheid, wat des te zorgwekkender

is omdat de gewesten bevoegd zijn voor de inning van de opcentiemen en de toekenning van belastingverminderingen voor personen die onderworpen zijn aan de PB⁴.

Het Brusselse Gewest moet op zijn grondgebied een bevolking met een gemiddeld inkomen aantrekken en houden. Het doel is de fiscale capaciteit van de inwoners van het Gewest te verhogen. Momenteel bestaat een groot deel van de gemiddelde Brusselse inkomens echter uit internationale ambtenaren die zijn vrijgesteld van belastingen in België.

DE TRANSFERS VAN DE FEDERALE STAAT

De transfers van de federale staat (dode hand, art. 46bis, overgedragen capaciteiten, wedertewerkstelling van werklozen) vertegenwoordigden in 2008 slechts **4,1% van de totale inkomsten** van het Brusselse Gewest. In 2010 maken diezelfde transfers minder dan 7% van de totale inkomsten van het Brusselse Gewest uit. De verhoging in 2009 is gekoppeld aan de sterke groei van de inkomsten 'trekkingsrecht – werkloze', doordat het Brusselse Gewest eenzijdig heeft beslist de achterstallige inkomsten (73 miljoen euro) te vorderen die de federale staat nog niet heeft gestort.

Ontwikkeling	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Trekkingsrecht: reactivering van werklozen (42,5 miljoen in 2008 en € 115,6 miljoen in 2009 en € 56,4 miljoen in 2010)	2,6 %	1,9 %	7,3 %	0,0 %	0,0 %	+172 %	-51,2 %
Dode hand (€ 35,4 mln in 2010)	10,0 %	1,8 %	-30,0 %	1,9 %	-28,4 %	+3,2 %	+18,2 %
Dode hand bis (3,5 mln in 2010)	0,0 %	40,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Overgedragen capaciteiten (34 mln in 2010)	2,7 %	4,9 %	2,9 %	4,6 %	4,4 %	+6,8 %	-7,8 %

Het trekkingsrecht – reactivering van werklozen

De basis van dit systeem is het volgende: voor iedere werkloze sollicitant die wordt aangeworven in het kader van een arbeidsovereenkomst of een wedertewerkstellingsprogramma kent de federale overheid een financiële tussenkomst toe aan de gewesten. Het bedrag van deze financiële tussenkomst is bepaald op 7.433 euro. In de praktijk blijft de enveloppe voor de trekkingsrechten deel uitmaken van het federale budget. De trekkingsrechten worden dus verdeeld over de gewesten op basis van een verdeelsleutel die in 1989 werd vastgelegd op basis van de werkloosheidscijfers van toen.

De verdeelsleutel is de volgende: 53,84% voor het Vlaamse Gewest, 38,14% voor het Waalse Gewest, en 8,02% voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De voorbije 15 jaar is de situatie van de arbeidsmarkt grondig veranderd. De verdeelsleutel van de trekkingsrechten is vandaag dus totaal achterhaald. We kunnen dus niet zeggen dat deze bevoegdheid correct wordt gefinancierd.

Het bedrag van 2009 houdt rekening met een achterstallig bedrag dat al jaren van het Overlegcomité wordt geëist.

⁴ Die opcentiemen, belastingverminderingen of deze algemene fiscale kortingen of verhogingen worden niet meegerekend voor het bepalen van de berekeningsbasis van de gemeentelijke opcentiemen (artikel 6 §2 3° en 4° van de bijzondere financieringswet).

De ‘dode hand’

Brussel telt een groot aantal openbare administraties. De openbare gebouwen zijn echter vrijgesteld van grondbelasting. De federale staat geeft de gewesten een compensatie die maar 72% van de niet-geïnde grondbelasting dekt. Dat wordt de ‘dode hand’ genoemd. Dat betekent voor Brussel een zware derving (en ook voor de gemeenten die, in tegenstelling tot situatie in de andere twee gewesten, deze compensatie niet rechtstreeks ontvangen⁵). Er is tegenwoordig geen reden meer tot het aanhouden van 72% als percentage ter compensatie voor het niet-ontvangen van PB. Een compensatie van 100% is wenselijk.

De ‘dode hand bis’

Om de negatieve impact van de vrijstelling van grondbelasting te beperken, heeft het Brusselse Gewest eind 1994 een ordonnantie uitgevaardigd over de grondbelasting die voor een deel van de goederen in Brussel de vrijstellingsvoet wijzigt:

- de gewesten, de gemeenschappen en hun openbare instellingen zijn nog slechts vrijgesteld van grondbelastingen voor 28% (en niet meer 100%);
- beperking tot 28% van de vrijstelling van grondbelasting voor de gebouwen die eigendom zijn van de federale overheid, een federale openbare instelling of een federale autonoom openbaar bedrijf en die zijn uitgesloten van de dode hand.

Deze ordonnantie wordt geïmplementeerd door de federale staat. Die is immers nog steeds belast met de inning van de grondbelasting op het grondgebied van het Brusselse Gewest. Men zou denken dat de federale staat die ordonnantie niet strikt toepast, wat een financieel verlies voor Brussel inhoudt. Nochtans levert de Administratie van het Kadaster, de Registratie en de Domeinen aan de Algemene Administratie van de Inning en de Invordering elk jaar een lijst van het vastgoed in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat aan de voorschriften van de ordonnantie voldoet. Om de federale staat een positief teken te sturen, past het Brusselse Gewest het principe van de ‘dode hand bis’ vandaag zelf toe.

We zien grote variaties in de ontwikkeling van deze inkomsten, die geen enkele specifieke curve volgen. Deze variaties hebben voornamelijk te maken met de ramingen en stortingen voorzien door de federale overheid, die van jaar tot jaar totaal willekeurig veranderingen doorvoert.

CONCLUSIES

De voornaamste inkomstenpost van het Gewest zijn zonder twijfel de inkomsten uit de gewestelijke belastingen, en vervolgens het toegekende gedeelte van de personenbelasting. Het Gewest hangt voor 46% af van zijn gewestelijke belastingen. Als we rekening houden met de inkomsten uit de agglomeratiebelastingen, stijgt dat percentage tot 52%. Het Waalse Gewest en het Vlaamse Gewest zijn echter minder afhankelijk van hun eigen fiscale inkomsten: de taksen en belastingen vertegenwoordigden 36,5% van de totale inkomsten van het Waalse Gewest, in 2007 en 18% van de totale inkomsten van het Vlaamse Gewest in 2005.

In 2010 bedroegen de registratierechten (de inkomsten die het gevoeligst zijn voor de ontwikkeling van de vastgoedmarkt) 15% van de inkomsten van het Brusselse Gewest (tegen 12,5% in het Waalse Gewest en 7% in het Vlaamse Gewest). Terwijl de registratierechten vóór de duizelingwekkende val van onze inkomsten in 2008 nog 20% vertegenwoordigde van de totale inkomsten van het Brusselse Gewest vertegenwoordigden (met haast dezelfde verhoudingen als vandaag in de andere twee gewesten).

⁵ De bijzondere financieringswet voorziet immers dat de federale staat deze compensatie toekent aan de gemeenten, maar aan het gewest uitkeert, in ruil voor de overname van bepaalde gemeentelijke schulden.

Tussen 2004 en 2008 stegen de inkomsten van het Gewest met 18%, ofwel exact hetzelfde als in het Waalse Gewest en minder dan in het Vlaamse Gewest, waar de stijging van de inkomsten 20% bedraagt.

Het Brusselse Gewest hangt momenteel volledig af van de federale staat voor de raming, de inning en de storting van een groot deel van die inkomsten, in tegenstelling tot Vlaanderen, dat al zijn eigen fiscale administratie heeft opgericht.

Sinds eind 2008 ziet het Gewest zijn eigen inkomsten aanzienlijk dalen. Deze inkomsten zijn meer onderhevig aan de conjunctuur dan de dotaties van andere bevoegdheidsniveaus kunnen zijn. Toch had niemand de economische en financiële crisis die ons al meer dan twee jaar in zijn greep houdt (de zwaarste crisis sinds 1929) en die onze inkomsten met 20% deed dalen, kunnen voorzien.

DE UITGAVEN IN HET BRUSSELSE GEWEST

DE UITGAVEN IN CIJFERS

De totale uitgaven (ordonnancerings) vertegenwoordigen in 2010 een som van 2,92 miljard euro (-1,1% tegenover 2009).

Tussen 2004 en 2009 steeg het algemene uitgavenbudget met 39%.

De voornaamste uitgavenposten van het Brusselse Gewest:

- de **'uitrustingen en verplaatsingen'** (MIVB, wegnenet...) = bijna 712 miljoen euro = **bijna 25% van de totale uitgaven van het Gewest;**
- de **'lokale bevoegdheden'** = 462,5 miljoen euro = **15,7% van de totale uitgaven van het Gewest;**
- **'werkgelegenheid'** = 233,2 miljoen euro = **7,9% van de totale uitgaven van het Gewest;**
- **'milieu'** = 218,6 miljoen euro = **7,4% van de totale uitgaven van het Gewest.**

De onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de regionale uitgaven volgens de oude voorstelling van de Brusselse regionale uitgavenbegroting:

Ontwikkeling van de totale uitgaven	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008
Afdeling 11 (Economische ontwikkeling)	5,6%	-4,2%	2,9%	12,6%	1,3%
Afdeling 12 (Uitrustingen en verplaatsingen)	18,7%	8,7%	7,8%	5,5%	2,5%
Afdeling 13 (Werkgelegenheid)	8,7%	1,7%	14,3%	8,2%	4,1%
Afdeling 14 (Lokale bevoegdheden)	3,8%	4,4%	4,6%	23,6%	4,1%
Afdeling 15 (Huisvesting)	0,4%	9,4%	6,3%	13,1%	2,1%
Afdeling 16 (Ruimtelijke ordening)	17,3%	6,7%	27,8%	12,4%	-7,4%
Afdeling 17 (Monumenten en landschappen)	-3,5%	40,9%	-4,0%	12,9%	0,4%
Afdeling 18 (Milieu)	5,7%	9,8%	16,7%	-6,8%	1,4%
Afdeling 21 (Energie)	22,9%	47,0%	42,3%	196,9%	49,8%
Afdeling 22 (Coördinatie, Externe Relaties, Gezamenlijke Initiatieven)	11,4%	4,2%	8,9%	64,3%	16,4%
Afdeling 23 (Gewestelijke Schuld)	-12,7%	4,9%	-1,7%	12,5%	14,6%
Afdeling 24 (Niet-economisch onderzoek)	-0,6%	4,4%	0,0%	5,7%	-9,2%
Afdeling 25 (Informatie- en Communicatietechnologie)	-	Nieuw	5,0%	34,6%	7,0%
Afdeling 26 (Grondregie)	-	-	Nieuw	-1,3	-0,4%
Afdeling 27 (Europese Structurele Fondsen)	-	-	-	Nieuw	162,7%
TOTAAL	8,7%	9,4%	10,7%	10,4%	1,4%

De onderstaande tabel geeft de ontwikkeling van de regionale uitgaven volgens de nieuwe structuur van de Brusselse regionale uitgavenbegroting.

Ontwikkeling van de totale uitgaven	2007/2008	2008/2009	2009/2010
Opdracht 01 (Financiering van het Parlement)	-3,0%	-9,3%	-7,2%
Opdracht 02 (Financiering van de Regering)	1,7%	-4,4%	-15,2%
Opdracht 03 (Gemeenschappelijke initiatieven van de Regering)	-67,1%	-26,8%	-84,8%
Opdracht 04 (Beheer van de human resources en de materiële middelen van het MBHG)	2,7%	1,2%	0,9%
Opdracht 05 (Ontwikkeling van een gelijkheidsbeleid)	33,5%	8,1%	4,1%
Opdracht 06 (Financieel en budgetair beheer en controle)	14,6%	-4,5%	13,5%
Opdracht 07 (Beheer inzake ICT)	7,0%	-13,8%	-0,9%
Opdracht 08 (Grondregie)	1,9%	-0,2%	0,9%
Opdracht 09 (Brandbestrijding en dringende medische hulpverlening)	1,7%	5,1%	-0,9%
Opdracht 10 (Ondersteuning en begeleiding van lokale overheden)	5,0%	4,1%	1,3%
Opdracht 11 (Financiering van de erediensten en de lekenmoraal)	13,9%	27,3%	-4,4%
Opdracht 12 (Ondersteuning van economie en landbouw)	-7,9%	17,5%	10,8%
Opdracht 13 (Promotie van de buitenlandse handel)	-4,2%	0,8%	-1,6%
Opdracht 14 (Ondersteuning van het wetenschappelijke onderzoek)	13,4%	1,2%	8,7%
Opdracht 15 (Promotie van energie-efficiëntie en regulering van de energiemarkten)	49,8%	-1,9%	35,6%
Opdracht 16 (Ondersteuning en bemiddeling bij arbeidsaanbod en -vraag)	4,1%	-2,5%	4,9%
Opdracht 17 (Ontwikkeling en promotie van het mobiliteitsbeleid)	18,3%	6,2%	1,7%
Opdracht 18 (Uitbouw en beheer van het openbaar vervoer)	3,4%	3,8%	-8,9%
Opdracht 19 (Bouw, beheer en onderhoud van de gewestwegen, wegeninfrastructuur en -uitrusting)	-2,1%	-1,7%	9,4%
Opdracht 20 (Ontwikkeling van het bezoldigd personenvervoer, met uitsluiting van het openbaar vervoer)	3,5%	16,0%	-20,6%
Opdracht 21 (Haven)	7,5%	3,0%	-19,2%
Opdracht 22 (Beleid inzake waterproductie en -distributie)	-17,8%	-4,0%	2,8%
Opdracht 23 (Milieubescherming)	10,9%	2,1%	-0,2%
Opdracht 24 (Afvalophaling en -verwerking)	3,2%	4,5%	-3,7%
Opdracht 25 (Huisvesting)	2,1%	40,6%	-21,3%
Opdracht 26 (Monumenten en landschappen)	0,4%	-14,1%	0,9%
Opdracht 27 (Stadsbeleid)	-3,4%	-7,4%	8,5%
Opdracht 28 (Statistieken en analyses)	-6,3%	-47,9%	83,8%
Opdracht 29 (Externe betrekkingen en promotie van het imago van het BHG)	14,0%	10,9%	22,2%
Opdracht 30 (Financiering van de gemeenschapscommissies)	2,4%	4,1%	1,1%
TOTAAL	1,4%	2,6%	-1,1%

De opdrachten die relatief het meeste zijn gegroeid tussen 2004 en 2010, zijn energie (maar een zwakke stijging in absolute waarde), ruimtelijke ordening, huisvesting, lokale overheden, algemene administratie-uitgaven (in het bijzonder de uitgaven voor de gemeenschapscommissies), externe betrekkingen en het imago van Brussel.

In 2009 zijn de uitgaven per inwoner vergelijkbaar met die van de andere twee gewesten, als we de uitgaven voor transport en uitrustingen niet meerekenen.

De uitgaven voor transport en uitrustingen vertegenwoordigen een kwart van het regionale budget, ofwel 729 euro/inwoner, voor slechts 268 euro in het Waalse Gewest en 403 euro in het Vlaamse Gewest. Die extra kosten vallen momenteel volledig ten laste van de Brusselaars.

Tijdens de legislatuur 2004-2009 waren de voornaamste investeringen op de Brusselse begroting:

- 500 miljoen euro voor het contract Economie-Tewerkstelling (CET);
- 540 miljoen euro voor het huisvestingsplan;
- 500 miljoen euro voor de renovatie van sociale woningen;
- verhoging met 75% van de middelen van het Woningfonds (van 70 naar 123 miljoen euro);
- verhoging met bijna 50% van het jaarlijks budget voor het Wijkcontract (van 25 naar 44 miljoen euro);
- 115 miljoen euro voor het EFRO;
- 15% verhoging van de Algemene Dotatie aan de Gemeenten;
- 30 miljoen euro ten gunste van de structureel deficitaire gemeenten;
- 15 miljoen euro voor het fiscale compensatiefonds;
- 50 miljoen euro steun voor gemeentelijke investeringen;
- loonherwaardering van het gemeentelijk openbaar ambt (27,5 miljoen euro per jaar);
- Plan voor de openbare netheid: 60 miljoen euro.

De invloed van pendelaars op de regionale uitgaven

De diensten die het Gewest aanbiedt, worden gefinancierd met de inkomsten van het Gewest, waartoe pendelaars slechts marginaal bijdragen (360.000, waarvan 72% uit het Vlaamse Gewest en 28% uit het Waalse Gewest⁶) aangezien zij geen enkele Brusselse belasting verschuldigd zijn.

Kostprijs in termen van mobiliteit

MIVB

Sinds 2001 wordt het aandeel van de pendelaars in het gebruik van het openbaar vervoer op 21% geraamd. De bijdrage van de pendelaars tot de financiering van de MIVB beperkt zich tot de aankoop van hun vervoerbewijs (dat slechts 30% van de reële kostprijs van hun traject uitmaakt). De MIVB draagt alle uitgaven voor het netwerk. Zij worden gedekt door de gewestelijke dotatie, de eigen bedrijfsinkomsten en door het samenwerkingsakkoord.

Wegennet

42% van het Brusselse wegverkeer zou in 2004 toe te schrijven geweest zijn aan niet-Brusselaars.

GEN

De NMBS ontvangt een dotatie van de federale overheid en moet die vervolgens investeren in de verschillende gewesten. Momenteel wordt Brussel benadeeld tegenover de andere gewesten, want de investeringen in het Brusselse GEN gebeuren niet op basis van de dotatie aan de NMBS, maar wel op basis van het samenwerkingsakkoord van 2001, terwijl de GEN-investeringen in de andere gewesten wel uit de fondsen van de NMBS komen.

6 Studie van de Facultés Universitaires Saint-Louis: 'Les modes alternatifs de financement de Bruxelles', versie 2003.

De totale mobiliteitskosten van de pendelaars

In 2010 konden de kosten voor de pendelaars in het Brusselse Gewest (buiten GEN) (op basis van het budget) geraamd worden op meer dan 300 miljoen euro.

Winstderving in de PB

België hanteert een inkomstenbelastingstelsel gebaseerd op de woonplaats van de belastingplichtigen. De pendelaars vertegenwoordigen een reëel tekort in termen van de PB. België hanteert immers een inkomstenbelastingstelsel gebaseerd op woonplaats van de belastingplichtigen. Het rendement van de PB ligt in het Brusselse Gewest echter meer dan 13% onder het gemiddelde van het land. Maar de pendelaars, die wel gebruikmaken van de diensten en de infrastructuur in Brussel, worden niet meegerekend in de PB-dotatie die het Gewest ontvangt.

Totaal aantal banen in Brussel	= +/- 650.000	=> 51% van de Brusselse tewerkstelling wordt ingenomen door pendelaars
Totaal aantal pendelaars	= +/- 360.000	

Het Brusselse Gewest krijgt immers een lage PB-dotatie vergeleken met de andere twee gewesten (8,8% van alle PB-dotaties toegekend aan de gewesten), terwijl een groot deel van de inkomsten wordt gegenereerd in Brussel en 20% van het bbp er wordt geproduceerd. Door dit financieringsmechanisme van de gewesten kan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dus niet profiteren van de financiële opbrengsten van de economische activiteit die erin plaatsvindt of die het genereert.

Kosten als gevolg van beslissingen van andere bevoegdheidsniveaus

Veel belangrijke beslissingen van de federale hebben een invloed op de gemeente-inkomsten, die een verschuiving van de financieringslast naar het Brusselse Gewest veroorzaken:

- > Vertragingen in de storting van de opcentiemen aan de gemeenten: De gemeenten ontvangen een som van de federale overheid krachtens de opcentiemen op de grondbelasting (of de PB) zonder onderscheid van het jaar waarop de inning betrekking heeft. De gemeenten hebben het dus steeds moeilijker om hun begrotingen en rekeningen op te maken. Die moeilijkheid brengt de beleidsplannen van gemeenten in gevaar, omdat ze nooit weten over welke financiële middelen ze dat jaar zullen beschikken voor de uitvoering van het beleid. Het gevolg daarvan is dat de gemeentefinanciën kwetsbaar worden en dat de gemeenten steeds later over hun opcentiemen willen gaan stemmen. Bovendien geeft de federale overheid geen duidelijke informatie over de klachten van belastingplichtigen en dus over het nog uitstaande inkomstenbedrag. Ter herinnering, begin 2006 had de federale overheid nog een schuld van 115 miljoen euro aan de Brusselse gemeenten. Het probleem is des te nijpender als we weten dat deze som 25% vertegenwoordigt van het bedrag dat jaarlijks aan de 19 gemeenten wordt uitgekeerd.
- > De federale overheid heeft de hervorming van de personenbelasting in 2001 ingezet, en de implementatie liep van 2002 tot 2005. De effecten van deze hervorming heeft de federale overheid niet voorzien, vooral wat betreft de vermindering van de fiscale basis voor de berekening van de opcentiemen. De vermindering van de federale belastingen heeft een inkomstendaling in opcentiemen voor de gemeenten tot gevolg. Het stond de gemeenten echter vrij om hun opcentiemen te verhogen (krachtens de gemeentelijke autonomie) ter compensatie van het inkomstenverlies. Het gevolg is uiteraard een stijging van de fiscale druk bij de bevolking van de armste gemeenten.

- > De kosten voor de OCMW 's wegen steeds zwaarder op de gemeenten. Een voorbeeld daarvan is de gezondheidszorg voor mensen zonder papieren. De federale staat heeft geen enkele aangepaste financiering voorzien.
- > De kosten van de politiezones: de baremaherzieningen voor het personeel zijn een beslissing van de federale overheid, maar ze worden geheel of gedeeltelijk gefinancierd door de lokale overheden. We kennen de problemen rond de huidige opdeling van de zones in Brussel. De budgettaire invloed van veiligheid en preventie in Brussel, evenals de extra kosten die de organisatie van internationale evenementen met zich meebrengen, verdient enige aandacht.
- > De kosten voor de tweetaligheid worden evenmin meegeteld door de federale overheid voor een betere financiering van Brussel.
- > BTW: wijziging van artikel 6 van de btw-wetgeving: de onderwerping van de lokale overheden aan de btw heeft eveneens een enorme financiële impact op de gemeenten, die op die manier de federale kas helpen vlot te trekken.
- > Overleg met de federale overheid om te voorkomen dat de dienst Voorafgaande Beslissingen (DVB) de beslissingen neemt die nefast zijn voor de gewestelijke inkomsten. De DVB (federale administratie onafhankelijk van de FOD Financiën) neemt beslissingen die een rechtstreekse invloed hebben op de inning van onze gewestelijke belastingen (cf. constructies met erfpachtrecht om de betaling van registratierechten te vermijden). Men legt de laatste hand aan een studie om het bedrag te bepalen dat zo 'verloren gaat' voor het Gewest en om te bepalen wat er kan worden gedaan om komaf te maken met dergelijke constructies, bovenop het overleg met de federale overheid.

Al deze uitgaven worden ten laste genomen door de Brusselse gemeenten, die hun financiële situatie jaar na jaar zien verslechteren. Sinds het begin van deze legislatuur is de Brusselse regering een reeks verbin-tenissen aangegaan ter ondersteuning van de gemeentefinanciën:

- verhoging van de kredieten voor de gedeeltelijke financiering (van 1%) van de baremaverhoging van de lokale beambten (2% loonsverhoging voor de beambten van gemeenten, OCMW's en openbare ziekenhuizen, het eerste procent van deze verhoging komt ten laste van het Gewest, het tweede van de gemeenten);
- dotatie aan de gemeenten om hun budgettaire situatie te verbeteren = 30 miljoen euro;
- dotatie aan de gemeenten om ze te betrekken bij de economische ontwikkeling = 15 miljoen euro;
- dotatie aan de gemeenten ter ondersteuning van de opwaardering van de lage lonen in de lokale overheden = 10,8 miljoen euro;
- subsidies aan de gemeentelijke infrastructuurprojecten voor crèches = 1,5 miljoen euro.

Het Brusselse Gewest verzacht dus het gebrek aan middelen van de gemeenten, maar dat zal op korte of lange termijn een impact hebben op het Gewest.

Vereiste herfinanciering van 720 miljoen euro

Het bedrag van 720 miljoen euro komt van de (in 2010 geactualiseerd) studie '*Les Modes alternatifs de financement de Bruxelles*'. Zij werd in 1999 uitgevoerd door het Centre d'Etudes Régionales Bruxelloises van de Facultés universitaires Saint-Louis (FUSL) en al in 2003 geactualiseerd (bepaalde kosten waren hierin niet verrekend om de juiste herfinanciering op 500 miljoen euro te brengen). Uit de actualisering blijkt dat het Brusselse Gewest jaarlijkse bijkomende kosten en winstdervingen voortvloeien uit de diverse functies die het vervult en minstens de volgende objectieve elementen bevat:

1. uitgaven voor wegeninfrastructuur en openbaar vervoer: 218 miljoen euro;
2. kosten pendelaars scholen en ziekenhuizen: 17,2 miljoen euro;
3. vrijstelling van belastingen: 311,8 miljoen euro;
4. kosten gekoppeld aan de veiligheid: 63,7 miljoen euro;
5. kosten gekoppeld aan het aantrekken van minder begunstigde bevolkingsgroepen: 88,9 miljoen euro;
6. kosten voor politieke en administratieve structuren: 89,4 miljoen euro;
7. afwezigheid van solidariteit vanwege het hinterland: 437,4 miljoen euro.

Samen goed voor een totaalbedrag van 1.266,4 miljoen euro.

De bestaande compensaties (Beliris, dode hand, nationale solidariteitstussenkomst, 'Eurotops-dotatie', dotatie ten voordele van de stad Brussel, dotatie voor de Nederlandstalige schepenen) komen op 506,5 miljoen euro.

Totaal van de extra kosten en winstdervingen: 719.987.205 euro.

HET EVENWICHT IN HET BRUSSELSE GEWEST

Het Brusselse Gewest moet (net als alle entiteiten van het land) een vooraf bepaald begrotingstraject volgen zodat België het criterium van de 'gezonde openbare financiën' van het Verdrag van Maastricht kan respecteren; dat wil zeggen een overheidstekort in acht nemen van maximaal 3% van het bruto binnenlands product (bbp) en een staatsschuld van ten hoogste 60% van het bbp.

Het toegelaten tekort van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt bepaald door een akkoord tussen de federale overheid, de gewesten en de gemeenschappen. Dat stelt dat de som van de toegelaten tekorten van elke deelentiteit en van de federale overheid moet voldoen aan het stabiliteitspact (er zou een nieuw akkoord moeten worden uitgewerkt voor de periode 2009-2012). Voor het Verdrag van Maastricht komt de definitie van begrotingstekort overeen met de financieringsbehoeften (negatief financieringssaldo) van alle openbare administraties. De notie van openbare administratie zoals gedefinieerd door de Europese Unie impliceert dat er rekening moet worden gehouden met alle budgettaire transacties, maar ook met alle buiten de begroting uitgevoerde transacties (organismen van openbaar nut, overheveling van begrotingsposten).

Het akkoord van 21 maart 2002 tussen de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten over de begrotingscontrole vraagt aan de Hoge Raad voor Financiën (HRF) om als begrotingsnorm de rekeningen van de openbare instanties volgens SEC 95 (Europees Systeem voor nationale en regionale rekeningen, opgericht in 1995) te gebruiken.

De filosofie van de SEC is dat het jaarlijkse begrotingsresultaat van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet beperkt is tot het resultaat van het Gewest in de strikte betekenis (kabinetten en administraties), maar ze consolideert de resultaten van het Gewest in de strikte betekenis met die van de geconsolideerde openbare instellingen.

Elk jaar haalde het Brusselse Gewest zijn begrotingsnorm alleen dankzij een aantal correcties die SEC 95 toestaat. Het regionale netto saldo dat moet worden gefinancierd is vaak ruimschoots deficitair (dat was vooral het geval in 2006, 2008 en 2009).

Zo heeft het Brusselse Gewest zijn schuldenlast kunnen stabiliseren, met respect voor de budgettaire doelstellingen uit het samenwerkingsakkoord tussen de entiteiten. Deze vermindering van de schuldenlast is niet meer mogelijk sinds het begin van de wereldwijde systemische financiële crisis en de duizelingwekkende terugval van onze gewestelijke inkomsten (de situatie is de voorbije twee jaar uiteraard veranderd: geconsolideerde regionale schuld, +37% in 2 jaar).

Het Brusselse Gewest gebruikt dus alle middelen die het ter beschikking heeft om zijn openbare beleid te blijven voeren. Maar de beschikbare marges worden steeds krappere. De vereiste overheidsuitgaven voor de continuïteit van de overheidsdiensten lopen steeds meer risico. De budgettaire transacties en andere gebruiken van code 8⁷ zijn nuttige instrumenten, maar vaak te risicovol. Het Brusselse Gewest heeft dus duidelijk een structurele herfinanciering nodig.

7 Een code 8 is een uitgave die overeenkomt met kredietverleningen en deelnemingen (OCPD). Dit zijn transacties die geen invloed hebben op het kasaldo, omdat ze worden verondersteld opbrengsten te genereren. We moeten ze dus beschouwen als financiële uitgaven (beleggingen) en niet budgettaire uitgaven. De Europese Unie vaardigt dus budgettaire normen (SEC 95) uit die het Gewest moet naleven. De meeste van deze normen zijn bedoeld om openbare investeringen te beperken en onze diensten te privatiseren. De Europese budgettaire ideologie zegt dat een beperking van de uitgaven vandaag financiële marges zal vrijmaken voor morgen. De SEC 95 vermindert dus onze capaciteit om te handelen naar een reeks doelstellingen die voortvloeien uit de omstandigheden. In die optiek waren de codes 8 een uitlaatklep, een middel om te ontsnappen aan het budgettaire keurslijf dat Europa oplegt. Ze maken het mogelijk privé-ondernemingen op te richten om het openbare beleid te financieren. Niettemin mogen we de toekomstige negatieve effecten niet verwaarlozen. Het gevaar is onder andere financieel. Het gebruik van de codes 8 voorziet niet in de middelen om de uitgave te doen. Zo worden de openbare bedrijven beetje bij beetje financieel gewurmd door de uitgaven waartoe ze zich hebben verbonden en kunnen ze niet anders dan zich te laten privatiseren.

FINANCIËN-BUDGET CONCLUSIES

CONCLUSIE: BELANGRIJKSTE VASTSTELLINGEN

IN TERMEN VAN INKOMSTEN

> Tussen 2004 en 2008, bedroeg de stijging van de inkomsten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 18%, ofwel exact hetzelfde als in het Waalse Gewest en minder dan in het Vlaamse Gewest, waar de stijging van de inkomsten 20% bedraagt over dezelfde periode.

> De belangrijkste financieringsbron van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de regionale belastingen.

Deze alleen al vertegenwoordigen in 2010 meer dan 40% van de totale inkomsten van het Brusselse Gewest. De ontwikkeling van deze inkomsten in het Brusselse Gewest kent sinds enkele jaren een duidelijke vertraging, die hoofdzakelijk te maken heeft met de economische conjunctuur van het land (onroerend goed...) ...). Men dient ook aandachtig te blijven voor de om belastingontwijkingstechnieken.

In de loop der jaren heeft het Brussels Gewest aanzienlijke wijzigingen doorgevoerd in de tarieven en vrijstellingen in de regionale belastingen. **De fiscale hervormingen hebben een reële impact gehad op de ontwikkeling van de regionale fiscale inkomsten, maar het Gewest heeft de ongewenste effecten niet kunnen indijken**, zoals de stijging van de vastgoedprijzen in het Brussels Gewest. De Gewesten hebben geen zicht op bepaalde basisgegevens over dit onderwerp, aangezien de federale overheid voor de drie gewesten patrimoniale documentatie (kadaster, registratie, domeinen en hypotheek) beheert, de inkomsten voor het Gewest int en de geschillen beheert. De effecten van de fiscale hervormingen op de regionale belastingen zijn dus moeilijk meetbaar in ons Gewest.

Moet het Brusselse Gewest in die context geen efficiëntere en meer bindende instrumenten implementeren voor de regulering en inning? De oprichting van een regionale fiscale administratie wordt een absolute noodzaak. Brussel heeft immers behoefte aan een op zichzelf staand en krachtig fiscaal instrument dat inkomsten op lange termijn garandeert.

> De tweede bron van inkomsten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het deel dat wordt toegewezen aan de personenbelasting.

In 2010 vertegenwoordigen deze inkomsten meer dan 37% van de totale inkomsten van het Brusselse Gewest op de begroting van 2010. Tussen 2007 en 2008 steeg het gemiddelde Brusselse minimuminkomen (op basis van de PB-aangiften van 2007) met 2,35% tegen een groeivoet van 3,27% voor het land en het Vlaamse Gewest en 3,55% voor het Waalse Gewest. Deze cijfers tonen een verlies van fiscale capaciteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in vergelijking met de rest van het land. Het behoud van onze PB-inkomsten verloopt via het mechanisme van een nationale solidariteitstussenkomst die sinds 2002 steeds is gestegen voor het Brusselse Gewest. Deze stijging demonstreert de toenemende verarming van de Brusselse bevolking in vergelijking met de rest van het land. De gemeenten worden daarentegen rechtstreeks getroffen door een zwakke groei van hun PB-inkomsten.

Momenteel bestaat een groot deel van de Brusselse bevolking met een gemiddeld inkomen uit internationale ambtenaren die in België zijn vrijgesteld van belastingen.

Hoe kunnen we de fiscale capaciteit van de inwoners van het Gewest verhogen? Welk openbaar beleid (fiscaliteit, huisvesting, enz.) moet het Gewest hanteren om een bevolking met een gemiddeld inkomen aan te trekken en te behouden op zijn grondgebied?

OP HET GEBIED VAN UITGAVEN

> Tussen 2004 en 2008, is het algemeen uitgavenbudget gestegen met 38%. De belangrijkste uitgavenposten van het Brusselse Gewest zijn de 'uitrustingen en verplaatsingen' (25% van de totale uitgaven), de 'lokale overheden' (15,7% van de totale uitgaven) en 'werkgelegenheid' (7,9% van de totale uitgaven).

> Als we de uitgaven voor transport en uitrustingen niet meerekenen, zijn de uitgaven per inwoner in het Brusselse Gewest in 2009 vergelijkbaar met die van de andere twee gewesten.

Die uitgaven voor transport en uitrustingen bedragen in Brussel 729 euro/inwoner terwijl deze in het Waalse Gewest slechts 268 euro bedragen en in het Vlaamse Gewest 403 euro.

Welke pistes zijn er voor het 'verdelen' van de extra transportkosten in het Brusselse Gewest, die nu integraal ten laste vallen van de Brusselaars?

> In een context van meer verantwoordelijkheid voor de deelentiteiten mogen we niet vergeten dat heel wat belangrijke beslissingen van de federale regering een directe invloed hebben op de gemeentelijke inkomsten, waardoor de financieringslasten verschuiven naar het Brussels Gewest (achterstallige stortingen van opcentiemen aan de gemeenten, hervorming van de personenbelasting in 2001, lasten verbonden aan de taken van de OCMW's).

Wat kunnen we doen om een adequate financiering te verzekeren voor de beslissingen van de federale regering en om de lasten te verminderen voor het Brusselse Gewest, dat de tekorten bij de gemeenten bijpast?

> De specifieke kosten van het Brusselse Gewest (tweetaligheid, politie...) wegen zwaar door op de uitgaven van het Gewest.

Welke mechanismen bestaan er om de specifieke kosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te compenseren? Moet de financieringswet niet herzien worden?

> Net als de andere entiteiten heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest altijd de doelstellingen uit het samenwerkingsakkoord tussen de deelentiteiten gerespecteerd, waardoor het ook zijn schuldenlast heeft kunnen verlichten.

> Er wordt in de financiering van het Brussels Gewest onvoldoende rekening gehouden met zijn rol als economische motor van ons land. De economische rijkdom die Brussel produceert, komt nochtans de andere twee gewesten ten goede, terwijl het zelf vaak afhankelijk is van regionale Brusselse hefbomen (zoals het beleid voor economische expansie).

Het Brusselse Gewest gebruikt alle beschikbare middelen om zijn openbare beleid te blijven voeren, maar de marges worden steeds krappere. De vereiste overheidsuitgave, voor de continuïteit van de overheidsdiensten komen steeds meer in het gedrang.

Het Brusselse Gewest moet structureel worden geherfinancierd (minimum 720 miljoen euro), dat is wel duidelijk, en de toekomstige institutionele akkoorden op federaal niveau zullen dat moeten bevestigen⁸.

8 Dat is trouwens wat in het regeerakkoord van juli 2009 staat: *'Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een gewest dat rijkdom creëert, en zo een sterke toegevoegde waarde creëert voor de nationale economie, maar waarvan de rijkdom slechts gedeeltelijk doorvloeit naar zijn inwoners, en het lijdt onder een structureel onevenwicht tussen inkomsten en uitgaven als gevolg van zijn verschillende functies. De Brusselse regering vraagt om in het kader van de werken aan de toekomstige staatshervorming bijzondere aandacht te besteden aan een rechtvaardige financiering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die adequater zijn rol weergeeft in de productie van rijkdom en banen op nationale schaal, de specifieke lasten die het draagt door zijn statuut van meervoudige hoofdstad en de internationale ambitie die het moet hebben ten voordele van heel België.*

Los van de vorm van die financiering, zal ze structureel moeten zijn en een ontwikkelingsmechanisme moeten bevatten gekoppeld aan de groei van de kosten en de behoeften. De Brusselse regering wenst tevens dat het bedrag van die aanvullende financiering berust op objectieve en meetbare elementen.

Zo kan, bijvoorbeeld op het vlak van mobiliteit, de compensatie van de directe lasten die de inwoners van Brussel dragen ten voordele van externe gebruikers momenteel op meer dan 200 miljoen euro worden geraamd; Als men rekening houdt met de implementatie van het GEN en de ontwikkeling van nieuwe trein- en/of metrolijnen die de verbindingen tussen noord en zuid, tussen oost en west en in de Europese wijk efficiënter zullen maken, kan dat bedrag oplopen tot meer dan een miljard euro.

Overigens moet het mechanisme van het BELIRIS-samenwerkingsakkoord worden behouden en versterkt voor de werven die meer specifiek de hoofdstad van Brussel betreffen. Het zou eveneens opportuun zijn om in de bijzondere wetgeving het principe te bekrachtigen van de overdracht van sommen die niet daadwerkelijk konden worden gebruikt in het jaar, zoals dat nu wordt toegepast. De werking van Beliris zou moeten worden geëvalueerd om de procedures te vereenvoudigen, en om het Brusselse Gewest beter te betrekken in de ontwikkeling en de uitvoering van de projecten om beter rekening te kunnen houden met specificiteiten van de Brusselse stedelijke structuur.

Voor de toepassing van de dode hand wenst de Brusselse regering een compensatie van 100% van de niet-geïnde gemeentelijke opcentiemen op de grondbelastingen voortkomend uit de fiscale vrijstelling van de openbare gebouwen, de invoering van een compensatie voor de niet-geïnde grondbelasting en de bijkomende opcentiemen door de regionale overheden en een goede toepassing door de federale staat van de ordonnantie 'dode hand bis' van 1994. Het tarief van de gemeentelijke opcentiemen dat in aanmerking wordt genomen voor de berekening van de dode hand, moet kunnen worden aangepast aan de werkelijk door de gemeenten geïnde centiemen.

Globaal genomen, wil de Brusselse regering niet dat de herfinanciering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest al vooraf uitsluitend wordt toegewezen aan precieze uitgavenposten. De Brusselse regering wenst de volledige macht te behouden over de uitwerking van haar begroting en over de controle door het regionale parlement dat de inwoners van Brussel vertegenwoordigt. De regering vraagt eveneens een structurele herfinanciering van de Brusselse gemeenschapscommissies, waarvan de middelen niet meer volstaan om het hoofd te bieden aan de belangrijke taken die ze hebben, met name inzake sociale aangelegenheden, onderwijs en opleiding. Die herfinanciering zal rekening moeten houden met de inspanningen die het gewest al heeft geleverd ten voordele van zijn gemeenschapscommissies. Ze zal ook aangepast moeten zijn aan de ontwikkeling van de groei van de kosten en de behoeften'.

HUISVESTING

WORKSHOPS

1. OMGAAN MET DE BEVOLKINGSGROEI
3. VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING

INLEIDING: DE CONTEXT

Het huisvestingsbeleid van de toekomst moet gebaseerd zijn op een diagnose die in de eerste plaats rekening houdt met de spectaculaire groei van de Brusselse bevolking (van 948.000 tot 1.067.000 inwoners tussen 1996 en 2009, of een stijging met meer dan 12%).

Brussel zal tegen 2020 vrijwel zeker 170.000 inwoners meer hebben, en de groei van het woningaanbod zal niet kunnen volgen¹.

In deze context en in het licht van de kenmerken van deze bevolkingstoename (hoog geboortecijfer, aanwezigheid van jonge gezinnen, terugkeer van oudere personen die gebruik willen maken van de infrastructuur van de stad, internationale immigratie...) moet de toekomstige behoefte worden afgestemd en indien nodig gecorrigeerd op basis van wat de voorbije jaren in Brussel werd gerealiseerd op het vlak van huisvesting.

Het huisvestingsbeleid en de stadsvernieuwing² volstaan niet om deze demografische uitdaging aan te gaan. De gevolgen overstijgen het probleem van de huisvesting en creëren eveneens behoeften op het vlak van voorzieningen, mobiliteit, publieke ruimte en groene ruimte. Ook andere aspecten moeten in aanmerking worden genomen: de koppeling tussen het huisvestingsbeleid en de institutionele toekomst van het Gewest en, op een ander niveau, de evolutie van de verschillende energiebronnen in de komende jaren en de naar verwachting onvermijdelijke uitputting van fossiele brandstoffen. Dit vraagstuk moet met name in de sector van de huisvesting worden geïntegreerd (omdat die het grootste verbruik van fossiele brandstoffen vertegenwoordigt in het Gewest), zodat de stad zich kan wapenen tegen de externe veranderingen die op til zijn en waarop zij geen greep heeft.

De toekomstige maatregelen zullen daarnaast ook rekening moeten houden met nog een aantal feiten:

- de bouwgrond wordt schaars, de resterende oppervlakte bedraagt nog slechts 288 hectare;
- de keuze van woonwijk, woning en woonstatuut hangt hoofdzakelijk af van het sociaaleconomische niveau en de levensfase;
- een toenemend deel van de inkomsten van de Brusselaars gaat naar huisvesting;
- de metropolisering van Brussel bemoeilijkt de toegang tot huisvesting voor de laagste inkomensgroepen;
- in het centrum van de stad blijft de vraag naar woningen groot, door de sterke aanwezigheid van jongeren en ouderen;
- de vraag naar sociale woningen neemt toe: ruim 35.000 gezinnen wachten op een sociale woning;

1 De cahiers van het BISA: Bevolkingsprojecties 2010-2020, mei 2010.

2 Alleen de dimensie "huisvesting" van de stadsvernieuwing komt hier aan bod; de rest van de materie wordt specifiek behandeld in de nota "Leefklimaat".

- de toenemende diversificatie van de woningvraag is een gevolg van de verschillende gezinstypes in Brussel, met levenstrajecten die niet langer lineair zijn (toename van het aantal echtscheidingen...) en de opkomst van nieuwe stadsbewoners (buitenlanders of hooggeschoolde jongeren met een sterke positie op de arbeidsmarkt);
- de dichtbevolkte wijken in het centrum van het Gewest staan onder een bijzonder hoge druk door de bevolkingsgroei en de vastgoedsituatie;
- er blijft een grote bevolkingsstroom, vooral van de middenklasse, bestaan tussen het Gewest en de rand, zonder dat er enige coördinatie is op grootstedelijke schaal (stedelijke spreiding, concentratie...);
- de sterke trend naar ecobouw wijzigt de productiewijze van woningen, zowel in de privésector als in de overheidssector;
- In het gewestelijke overheidsaanbod is er een gebrek aan transitwoningen, aan aangepaste woningen voor gehandicapten en aan opvang van mensen op doorreis.

Deze nota geeft een stand van zaken van het woningaanbod (kenmerken van het bestaande woningenpark, evolutie van de gevraagde prijzen), van de huidige vraag (bewoning van de bestaande huisvesting) en toekomstige vraag, een analyse van de bevoegdheden en doelstellingen van de overheidsinstanties, alsook hun evaluatie (met de sterke en zwakke punten van het beleid) voor dezelfde periode. Tot slot geeft de nota een overzicht van de belangrijkste vaststellingen, met een aanzet van de vragen die gesteld moeten worden om de toekomst van het huisvestingsbeleid tegen 2020 te bepalen.

DE VRAAG NAAR EN HET AANBOD VAN WONINGEN

BELANGRIJKSTE EVOLUTIES IN DE GEWESTELIJKE BEVOLKING

De demografische evolutie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gemarkeerd door een stijging van de bevolking sinds het tweede deel van de jaren '90 en door een verarming van een deel van de bevolking.

Sinds 1989 zien we in grote lijn drie tendensen:

- De officiële bevolking is veel groter dan in 1989 en is sindsdien met 96.787 personen gestegen, bijna 10%;
- Deze stijging stemt overeen met de algemene toename van de bevolking in België³ en is de laatste jaren duidelijk versneld: sinds 2000 is de bevolking van het Gewest gestegen met ruim 107.000 personen;
- De toename is min of meer gelijk verdeeld over de 19 gemeenten, maar is duidelijk minder sterk in de residentiële gemeenten in het zuidoosten. In 8 gemeenten is de bevolking 14% groter dan in 1989.

	1989	2009	Evolutie	Evolutie in %
Anderlecht	89.560	102.874	13.314	14,9%
Oudergem	29.233	30.147	914	3,1%
Sint-Agatha-Berchem	18.660	21.635	2.975	15,9%
Brussel	137.966	148.900	10.934	7,9%
Etterbeek	40.007	43.437	3.430	8,6%
Evere	29.857	35.388	5.531	18,5%
Vorst	47.522	50.207	2.685	5,7%
Ganshoren	20.769	22.137	1.368	6,6%
Elsene	74.010	80.530	6.520	8,8%
Jette	38.908	44.656	5.748	14,8%
Koekelberg	15.974	19.370	3.396	21,3%
Molenbeek	68.551	85.276	16.725	24,4%
Sint-Gillis	45.453	45.813	360	0,8%
Sint-Joost	21.110	25.232	4.122	19,5%
Schaarbeek	104.855	121.138	16.283	15,5%
Ukkel	76.224	77.203	979	1,3%
Watermaal-Bosvoorde	25.017	24.168	-849	-3,4%
Sint-Lambrechts-Woluwe	48.272	50.166	1.894	3,9%
Sint-Pieters-Woluwe	38.553	39.010	457	1,2%
Brussels Gewest	970.501	1.067.288	96.787	10,0%

Tabel 1. Evolutie van de gemeentebevolking (1989-2009).

Bron: BISA, Statistische indicatoren, 2009.

3 +4,1% tussen 2000 en 2008, maar 9,34% voor het Gewest.

Uit de bevolkingsbewegingen blijkt dat de demografische stijging voortkomt uit het positieve verschil tussen het natuurlijke saldo en het migratiesaldo: de interne migratie is nog steeds negatief voor het Gewest, maar de externe migratie is nog steeds positief en is de belangrijkste bron van de stijgende bevolking in het Gewest, boven het natuurlijke saldo.

Naast een bevolking die gemiddeld jonger is dan de twee andere gewesten, heeft het Brussels Gewest eveneens een oververtegenwoordiging van de zeer oude bevolking (85 jaar en ouder). Die situatie vereist niet alleen een aangepast woningaanbod, maar eveneens een voluntaristisch beleid op het gebied van rust- en verzorgingstehuizen.

Deze eigenschappen dragen eveneens bij tot een sterke stijging van de 'sociale' vraag naar woningen. Ter illustratie: er zijn vandaag ruim 35.000 huishoudens die kandidaat-huurder zijn in de sociale woningsector en ruim 10.000 huishoudens die kandidaat-koper zijn van een woning van de GOMB.

HET BESTAANDE WONINGENBESTAND VAN HET GEWEST

De grootte van de residentiële vastgoedmarkt

Brussel kent een **zeer gespannen markt**⁴, zonder echte mogelijkheid tot groei, tenzij door de productie van nieuwe woningen (+/- 4.000⁵ per jaar, waarvan 2/3 privéwoningen in nieuwe gebouwen en 1/3 door verbouwing van bestaande gebouwen) en het bestaan van woningen die met name in het kadaster slecht zijn geïnventariseerd, omdat ze zijn ontstaan door opdelingen van bestaande gebouwen waarvoor geen bouwvergunningen werden aangevraagd.

De kenmerken van de privésector

Een laag percentage eigenaars

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gekenmerkt door een gering aantal eigenaars⁶ (41,4% van de gezinnen tegen 75% in het hele land). In de grote steden zijn er weliswaar altijd minder eigenaars dan op het platteland, maar met 41,4% blijft Brussel toch achter op de andere Belgische steden. Dat wordt in zekere mate verklaard door het feit dat hoofdsteden armoede aantrekken.

De verdeling van de verhuurders is vrij ongelijk in het Brussels Gewest. 5% van de verhuurders bezit 40% van het huurwoningenbestand. Omgekeerd bezit 70% van de verhuurders 1 of 2 woningen. Hun aandeel, 40% van de huurmarkt, is dus gelijk aan dat van de 5% grootste verhuurders.

Een groot deel van de verhuurders woont buiten het Gewest⁷, meer bepaald in de welstellende rand. De **woningmarkt haalt dus huurinkomsten weg uit het Gewest**, boven op de inkomensvlucht door de verhuizing naar de buitenwijken.

4 Surkyn et al. *La Région de Bruxelles-Capitale face à son habitat: étude structurelle et prospective*, 2007.

5 BROH (4.400 woningen toegelaten per jaar, waarvan 90% effectief wordt uitgevoerd – SV 2003-2008).

6 N. Bernard, P. Zimmer et J. Surkin, Synthesenotul nr. 6 van de Staten-Generaal van Brussel, Brussels Studies, 2009.

7 J. Charles raamde de huur aan niet-Brusselse verhuurders in 2002 op 360 miljoen euro, of 1/3 van de totale huur die elk jaar wordt geïnd op de Brusselse markt (bron: kadaster).

Omgekeerd zijn er veel meer **verhuurders** die uitsluitend op hun **domicilieadres** een of meer woningen verhuren in wijken met een laag sociaaleconomisch niveau. Deze laatste verhuren wellicht vaker een deel van hun onroerend goed om hun budget rond te krijgen. Voor sommige mensen is dit een van de weinige **strategieën** om **toegang te krijgen tot eigendom** (en te ontsnappen aan de privéhuurmarkt, waar de huurprijzen snel kunnen stijgen) zonder zich al te sterk in de schulden te moeten steken.

Elk type huurder komt op de privéhuurmarkt meestal zeer specifieke categorieën verhuurders tegen, en omgekeerd:

- jonge gediplomeerden die nog niet echt gesetteld zijn, komen vaker dan gemiddeld terecht bij welgestelde verhuurders met een ruime portefeuille waarin ook zuivere investeringen zitten;
- gediplomeerde gezinnen met kinderen richten zich vooral tot welgestelde verhuurders met een heel klein aantal panden op andere adressen dan bij hen thuis, die ze waarschijnlijk meestal vaker op 'toevallige' wijze hebben verworven (gesettelde jongeren zonder kinderen en alleenstaande gediplomeerden zitten in een tussensituatie);
- kwetsbare gezinnen, van jongeren of volwassenen, huren vooral bij verhuurders die zelf in de armere wijken wonen en die – vaak op hun domicilieadres, om zelf een woning te kunnen kopen – woningen aanbieden in huizen die zijn onderverdeeld in opbrengstappartementen of in kleine opbrengstwoningen.

Moeilijke toegang tot eigendom

In Brussel is de aankoopprijs verdubbeld op 10 jaar tijd. Dat maakt de toegang tot eigendom nog moeilijker.

Tegelijk heeft het Gewest de toegang tot eigendom de voorbije jaren sterk ondersteund. Het Woningfonds en de GOMB helpen per jaar ongeveer 1.000 gezinnen om toegang te krijgen tot eigendom (het Fonds kent ongeveer 800 leningen toe en de GOMB verkoopt gemiddeld 200 woningen per jaar).

De prijsstijging heeft overigens ook zijn terugslag op de organisaties die belast zijn met het openbaar huisvestingsbeleid. In het algemeen zijn de gemiddelde inkomsten van gezinnen die met de steun van de GOMB een woning kunnen verwerven meer dan verdubbeld sinds 2003, van 12.000 tot 30.000 euro per jaar. De helft van de lijst van de kandidaat-kopers beschikt evenwel niet over voldoende inkomsten om te voldoen aan de regels van de GOMB.

Huurprijzen wegen zwaar op het gezinsbudget

In het Gewest besteedt de meerderheid van de huurders (54%) tussen 41% en 65% van het totale gezinsinkomen aan de huur van hun woning, terwijl een kwart van het totale budget doorgaans als het maximum wordt beschouwd. Maar als we dat maximum van 25% van het budget aanhouden, dan zou de armste 30% van de Brusselaars nog slechts toegang hebben tot 4% van de huurmarkt.⁸

Vergeleken met de andere gewesten leidt de groeiende kloof tussen de huurprijzen en de gezinsinkomens tot nog schrijnender situaties in Brussel. De vervangingsinkomens (waarvan de helft van de Brusselse huurders gebruikmaakt) zijn immers niet hoger dan in de rest van het land, terwijl de huurprijzen wel veel hoger zijn.⁹

8 N. Bernard, P. Zimmer et J. Surkin, Synthesenota nr. 6 van de Staten-Generaal van Brussel, Brussels Studies, 2009.

9 Ibidem.

Weinig sociale woningen

In vergelijking met andere Europese grootsteden zijn er **weinig sociale woningen** (39.000 woningen of minder dan 8% van het totale woningenbestand). Bovendien bestaan er grote onderlinge verschillen tussen de gemeenten (van 3% in Elsene tot 18% in Watermaal-Bosvoorde).

Ter vergelijking: in het Waals Gewest huurt één huurder op 4 een sociale woning; in het Brussels Gewest 1 huurder op 7.¹⁰

Bij de toekenning van sociale woningen gaat de voorrang naar kansarme mensen, waardoor de sociale huisvesting een zeer kwetsbare bevolkingsgroep concentreert (werklozen, OCMW-cliënten, eenoudergezinnen, gehandicapte mensen, bejaarden).

De sociale woningen liggen zowel in het dichtbebouwde centrum als in de rand, in hoogbouwwoningen en in de oude tuinvijken die de contouren van de stadsgrenzen in het interbellum volgen. In de tweede kroon vormen deze kansarme bevolkingsgroepen een sociale uitzondering op het niveau van de wijk. Vaak zijn ze echt geïsoleerd door de afstand tot het stadscentrum en het mindere aanbod van openbaar vervoer waarvan ze sterk afhankelijk zijn.¹¹

De overheid voert een aanhoudend beleid om woningen 'met een sociaal karakter' op de markt te brengen. Toch volstaat het aandeel van deze woningen niet om een echt structureel alternatief te bieden voor sociale woningen. De optelsom van alle sociale woningen, alle door de SVK's beheerde woningen, alle woningen met huursubsidie van het Woningfonds en alle gemeentelijke woningen leverde op 31 december 2007 een totaal van amper 49.613 door de overheid beheerde huurwoningen in het Brussels Gewest¹².

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Wayens, Benjamin et al. "Gewestelijke Fiche". in *Gemeentelijke fiches voor de analyse van lokale statistieken in het Brussels Gewest*. ed. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn en Université libre de Bruxelles (IGEAT), 1e ed., Brussel, Commission communautaire française, 2010.

¹² Huurobservatorium 2008.

Veel leegstaande woningen

Het Brussels Gewest telt vrij veel leegstaande woningen: tussen 15.000 en 30.000¹³. 80% daarvan is eigendom van de privésector, grotendeels particulieren. 5.000 zijn verhuurbaar in de staat waarin ze zich bevinden.

Dit cijfer houdt geen rekening met de leegstaande woningen boven handelszaken. Die zijn veel moeilijker te tellen zijn wegens de mogelijke verwarring met opslagruimten, dienstwoningen, ...

Enkele middelen om deze leegstand te bestrijden, zijn het openbaar beheersrecht, de ordonnantie betreffende leegstaande gebouwen en de belasting op leegstand.

Het openbaar beheersrecht stelt de overheid in staat om leegstaande gebouwen in beheer te nemen (eventueel tegen de wil van de eigenaar in), maar werd nog niet toegepast in Brussel. De wet heeft niet meer succes in de twee andere gewesten.

De leegstandswet is vooral een middel om de eigenaars van leegstaande gebouwen onder druk te zetten. Sinds de invoering van de wet in 1989 werden 312 appartementen weer in gebruik genomen, waarvan 135 in de voorbije 10 jaar. Tussen 1997 en 2007 werd twee derde van de dossiers opgelost zonder aankoop. Een derde bleef onopgelost en slechts 2% gaf aanleiding tot onteigening gevolgd door aankoop (3 gebouwen. De procedures inzake de onteigeningsbevoegdheid in het geval van gebouwen (woningen of kantoren) die leegstaan of ongezond zijn zouden minder zwaar worden gemaakt en de voorwaarden voor het openbaar beheersrecht zouden moeten worden versoepeld, meer bepaald door de verlening van de afschrijfduur.

Brusselse gemeenten passen de belasting op leegstand op verschillende wijze toe. Sommige gemeenten doen dit nauwgezet en sommige helemaal niet, waardoor de helft van de gemeenten hier geen substantiële inkomsten uit haalt¹⁴.

13 N. Bernard, P. Zimmer et J. Surkin, Synthesenota nr. 6 van de Staten-Generaal van Brussel, Brussels Studies, 2009

14 Ibidem.

Comfort en kwaliteit van de woningen: een algemene verbetering is nog steeds nodig

De toestand op het vlak van **comfort is aanzienlijk verbeterd** in de voorbije 3 decennia. **Woningen zonder basiscomfort**, die vooral worden bewoond door kwetsbare bevolkingsgroepen, komen verhoudingsgewijs nog altijd vaker voor in de **huursector**, ook bij **sociale woningen**. Een vierde ervan wordt **evenwel bewoond door de eigenaar**.

Naast de eventuele schuldproblemen door het buitensporige aandeel van de woonlasten in het huishoudbudget hadden in 2001 meer dan 330.000 inwoners (**een derde van het woningenbestand**) **ongeschikte huisvesting**, geëvalueerd op basis van meerdere criteria (grootte, comfort en staat) en volgens niet zulke strenge normen. **Overbezetting** draagt in grote mate bij tot de slechte woonomstandigheden. Dit is een probleem waarmee één inwoner op 5 van het Gewest en 50.000 woningen kampen. Overbezetting en onderbezetting (160.000 woningen) bestaan op de Brusselse woningmarkt naast elkaar, maar hebben **sterk te maken met de sociaaleconomische status van de inwoners**.

Ook de gezondheidscriteria in de huisvestingcode zijn bedoeld om het woningenbestand te verbeteren. De goedkeuring van deze wet is een grote verworvenheid.

De milieu- en energiekwaliteit van de woningen kan nog veel beter. De woningen zijn goed voor ongeveer 70% van de CO₂-uitstoot in Brussel: een betere isolatie is een belangrijk actiepoint om de bevolking te wapenen tegen de onvermijdelijke stijging van de energiekosten.

Verbetering van de energieprestaties van sociale woningen

Het regeerakkoord van juli 2009 stelt “*De verbetering van de energieprestatie van de sociale woningen is noodzakelijk, maar mag niet leiden tot een stijging van de combinatie van sociale huurprijzen en huurlasten en moet, in de mate van het mogelijke, leiden tot een daling van de globale kostprijs ervan, waarbij indien nodig een beroep wordt gedaan op een systeem van een derde investeerder. De nieuwe woningen moeten zo goed mogelijk beantwoorden aan de doelstellingen om de uitstoot van broeikasgassen te beperken*”.

Vandaag moeten de overheidsinstanties van het Brussels Gewest die belast zijn met de bouw en de renovatie van woningen systematisch de **passiefnorm voor nieuwbouw** en de **lage-energienorm voor verbouwing hanteren**. De hogere energieprestaties moeten voorkomen dat de energiekosten voor sociale huurders in de toekomst gaan stijgen (in slecht geïsoleerde woningen zijn ze soms hoger dan de huur zelf)

¹⁵.

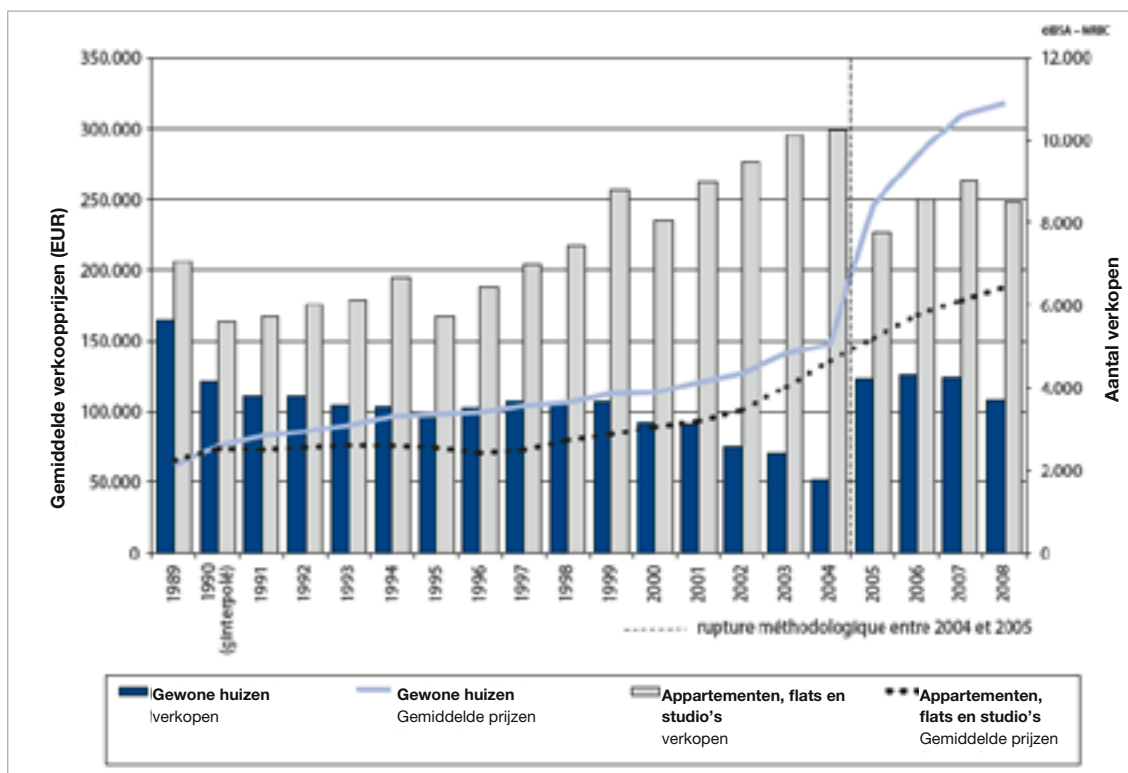
De potentiële meerprijs bij het bouwen als gevolg van de energievereisten zal de nodige aandacht moeten krijgen.

¹⁵ In tegenstelling tot de huur, waarvoor een maximum is ingesteld, komen de energiekosten rechtstreeks ten laste van de huurder.

DE PRIJS VAN DE HUISVESTING

Evolutie van de prijzen van koopwoningen¹⁶

Op de koopmarkt gingen de gemiddelde huizenprijzen in stijgende lijn, zowel tussen 1990 en 2004 als tussen 2005 en 2008. De kostprijs van een gemiddelde eengezinswoning bedroeg meer dan 320.000 euro in 2008. Appartementen kostten in 2008 gemiddeld 188.119 euro en zijn sinds 2001 steeds duurder geworden.

Figuur 1: evolutie van de gemiddelde verkoopprijs en van het aantal transacties voor gewone woonhuizen, appartementen, flats en studio's.

Het prijsverschil met de rand is groot. Mensen verhuizen nog altijd naar de rand om een eigendom te kunnen kopen. Dit verschil is met name opvallend voor eengezinswoningen (vrijwel altijd met tuin in de rand). Voor appartementen is het verschil minder merkbaar (appartementen komen minder voor in de rand en zijn in het algemeen van zeer goede kwaliteit). Maar voor de prijs van een appartement in Brussel kunnen kandidaat-eigenaars vaak een huis in de rand kopen.

¹⁶ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse BISA – Cel Statistiek. *Statistische indicatoren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2009.

Plaats	Bouwgrond (€/m ²)	Appartementen	Gewone woonhuizen	Villa's en bungalows
Brussels Gewest	456,8	188.119	317.853	1.013.644
Arr. Halle-Vilvoorde	172,1	180.170	224.403	407.022
Arr. Leuven	138,0	168.583	199.041	315.764
Arr. Nijvel	72,6	184.854	221.150	382.195

Tabel 1: gemiddelde verkoopprijzen en aantal transacties voor bouwgronden, appartementen, gewone huizen en villa's, Brussel en arrondissementen in de rand, 2008.

Bron: BISA, statistische indicatoren, volgens ADSEI.

Op de koopmarkt stegen de prijzen sterker dan op de huurmarkt. In het algemeen zijn de prijzen gemiddeld meer dan verdubbeld sinds 2000: woonhuizen zijn het sterkst gestegen met gemiddeld 181%, tegen 133% voor villa's en bungalows, 107% voor appartementen en 106% voor bouwgronden.

	1975	2000	2005	2006	2007	2008
Gewone woonhuizen	26.813	113.394	245.339	280.022	307.982	318.713
Villa's, bungalows, landhuizen	118.427	446.551	678.771	730.237	915.953	1.041.058
Appartementen, flats, studio's	35.491	89.309	151.153	166.913	148.124	184.863
Bouwgronden (in euro/m ²)	41	167	226	302	309	344

Tabel 2: evolutie van de gemiddelde kosten op de Brusselse koopmarkt (1975-2008).

Bron: Observatorium van de huurprijzen, 2008.

Evolutie van de huurprijzen ten opzichte van de evolutie van de koopkracht¹⁷

In 2008 lag de gemiddelde huurprijs van een appartement tussen 500 en 550 euro. De gemiddelde huurprijs van eengezinswoningen lag om en bij de 850 euro. Deze waarden schommelen uiteraard naargelang van de grootte van de woningen (in aantal slaapkamers of oppervlakte), het comfortniveau (gemiddeld 450 tot 740 euro voor een appartement) en de plaats (de gemiddelde huurprijs van een appartement met twee slaapkamers stijgt van 485 euro in Sint-Joost tot 710 euro in Ukkel).

De gewestelijke gemiddelde huurprijs bedroeg 343 euro in 1992, 482 euro in 2004, 508 euro in 2006 en 553 euro in 2008 (een nominale stijging van 61,20% die overeenkomt met een werkelijke stijging zonder inflatie van 21%). De grootste stijgingen doen zich niet voor in de duurste gemeenten (met uitzondering van Oudergem), maar in een aantal gemeenten in het noorden en het noordwesten, en in centraal gelegen gemeenten die sinds 1989 een actief huisvestingsbeleid voeren en/of een sterke bevolkingsgroei kennen. Dit domino-effect van de hoogste huursegmenten op de lagere segmenten is merkbaar in alle cijfers van het Observatorium van de Huurprijzen sinds de invoering in 1992.

¹⁷ De Keersmaecker, Marie-Laurence. *Observatorium van de Huurprijzen 2008*, (Coll. Gewestelijk Observatiecentrum voor de Huisvesting), Brussel, Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij, 2009.

	Gemiddelde huur 1992	Gemiddelde huur 2008	Variabele 2006/92 in %
Anderlecht	276	478	173,5%
Oudergem	386	681	176,5%
Sint-Agatha-Berchem	329	522	158,7%
Brussel	321	548	170,6%
Etterbeek	349	548	156,8%
Evere	330	542	164,1%
Vorst	344	536	155,8%
Ganshoren	329	579	176,0%
Elsene	374	547	146,2%
Jette	361	532	147,5%
Koekelberg	349	488	139,9%
Sint-Jans-Molenbeek	275	480	174,6%
Sint-Gillis	295	509	172,6%
Sint-Joost-ten-Node	285	442	155,3%
Schaarbeek	301	520	172,7%

Tabel 2. Evolutie van de gemiddelde huur op de huurmarkt (1992-2008).

Bron: BISA, Statistische indicatoren, 2009.

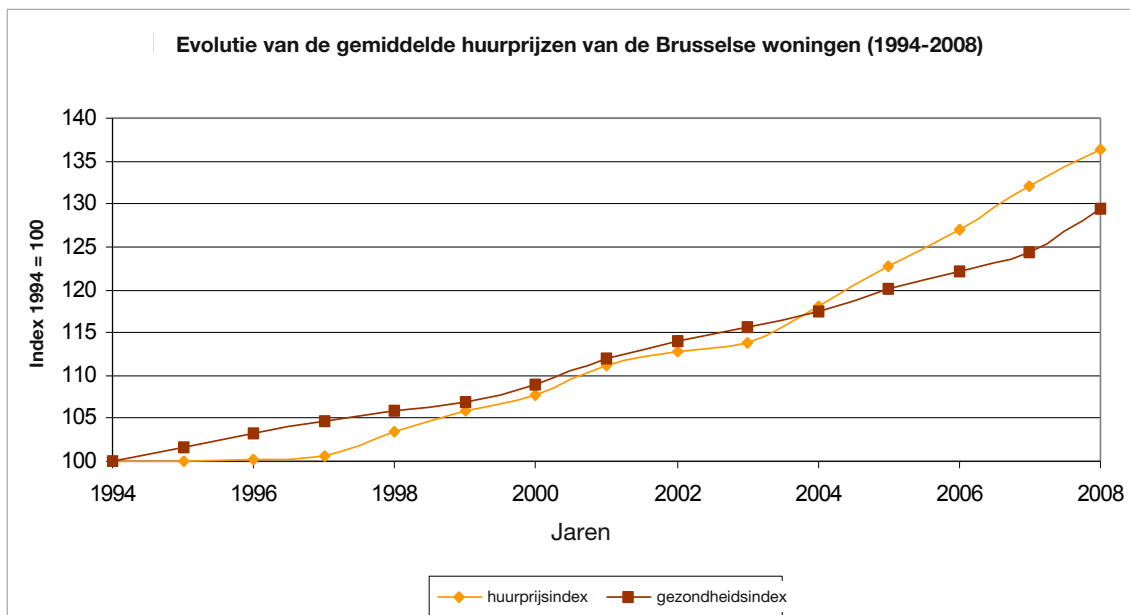
We zien ook een toenemend verschil tussen de woningmarkt en de gezondheidsindex. Tussen 1994 en 1997 zijn de huurprijzen gestabiliseerd en volgen de stijging van de gezondheidsindex niet. Er heerst onzekerheid over de onroerende opbrengsten in vergelijking met de roerende opbrengsten, en de investeringen in vastgoed gaan in dalende lijn.

Vanaf 1997 stijgen de huurprijzen sterker dan de gezondheidsindex. De vastgoedmarkt trekt aan door de daling van de hypotheekrente. Het vastgoed wordt duurder en de huurprijzen moeten worden opgetrokken om de rentabiliteit van de vastgoedbeleggingen te waarborgen. Deze beleggingen zijn vooral in trek na 11 september 2001, wanneer het rendement van de roerende beleggingen ineenzakt.

Tussen 2004 en 2006 stijgen de huurprijzen sterker dan de gezondheidsindex. Tussen 2006 en 2008 blijven de huurprijzen stijgen, maar ze volgen ditmaal de stijging van de gezondheidsindex.

Tussen 2006 en 2008 daalt de evolutie van de huurprijzen: de jaarlijkse stijging gaat van 4% naar 3%. Deze stijging is vergelijkbaar met die van de gezondheidsindex, die met 4% stijgt tussen september 2007 en september 2008. De huurprijzen blijven stijgen, maar volgen nu de stijging van de gezondheidsindex.

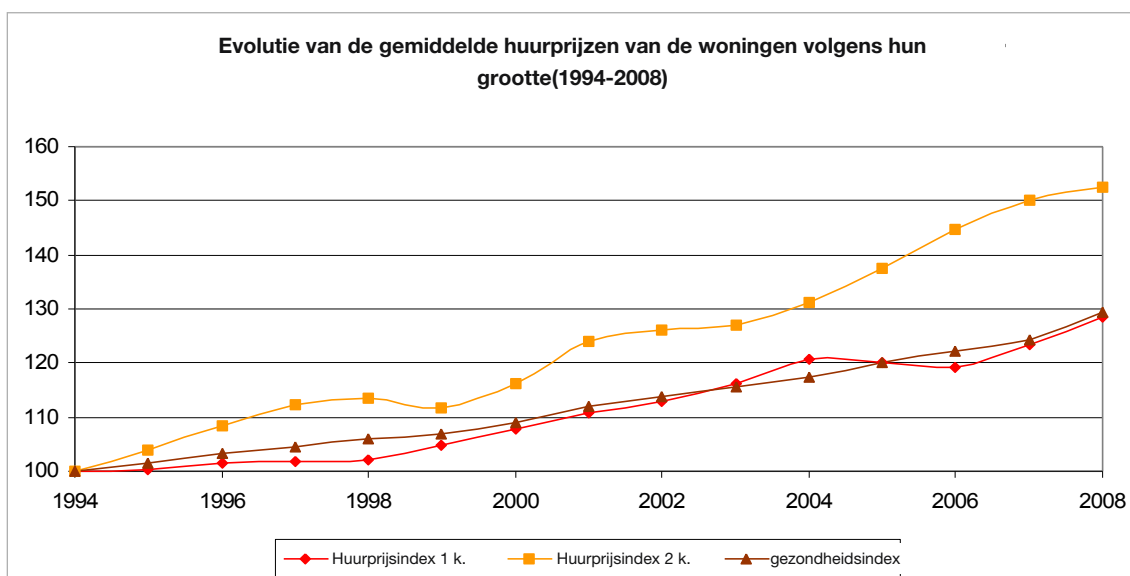
Vandaag stijgen de huurprijzen in hetzelfde tempo als de gezondheidsindex. Die is het afgelopen jaar aanzienlijk gestegen, dus de hogere huur zou wel eens zwaar kunnen gaan wegen op het budget van heel wat gezinnen, met name kansarme gezinnen.

Figuur 2: jaarlijkse evolutie van de huurprijzen en van de gezondheidsindex (2004-2008).

Bron: Observatorium van de huurprijzen, 2008.

Vooraf bij woningen met twee slaapkamers is de huurprijsstijging het grootst. Voor woningen met één slaapkamer loopt de evolutie gelijk met de gezondheidsindex. Er zijn verschillende verklaringen voor dat verschil tussen beide vastgoedsegmenten. Er is sprake van een dualisering van de stad en de inwoners, van wie een deel duurdere en grotere woningen kan betalen. Daarnaast nemen beleggingen in woningen toe, met name in grotere en comfortabelere woningen. Tot slot stijgt ook het comfort in de grotere woningen.

Figuur 3: Evolutie van de gemiddelde huurprijzen van de woningen volgens hun grootte, 1994-2008.

Bron: Observatorium van de huurprijzen, 2008.

Tussen 2006 en 2008 zien we een stijging van de gezondheidsindex die van invloed is op de evolutie van de huur. Wanneer we die uitdrukken in constante euro's dan is er geen significant verschil in huur tussen de twee jaren. Vandaag stijgen de huurprijzen in hetzelfde tempo als de gezondheidsindex. Die heeft het laatste jaar een significante evolutie gekend. Wanneer we die stijging doorrekenen naar de huurprijzen, dan dreigt het gevaar dat dit voor veel huishoudens, vooral kansarme, een zware dobber zal worden. Bovendien zien we dat de huurprijzen en de gezondheidsindex sinds 2004 zijn losgekoppeld. Dit geldt vandaag nog steeds. De stijging van de huurprijzen treft vooral de grotere woningen, die meer comfort, een betere algemene staat en betere energieprestaties krijgen. De kloof tussen de huurprijzen van de grotere woningen en de gezondheidsindex is significant sinds 2004 en blijft nog steeds toenemen.

Invloed van het btw-tarief op de kostprijs van de publieke huisvesting

Het recht op een degelijke woning botst in Brussel met het **probleem van de huurprijzen**. Vaak moeten arme gezinnen, maar ook middenklassegezinnen, hun wensen op het vlak van oppervlakte, kwaliteit, locatie en comfort naar beneden bijstellen en uitsluitend rekening houden met de prijs van de woning. Dit geldt zowel voor kandidaat-kopers als voor kandidaat-huurders.

De evolutie van de huurprijzen hangt nauw samen met de verkoopprijzen van het vastgoed. Het sociale huisvestingsbeleid heeft dus een dubbel doel: de toegang tot eigendom voor een betaalbare prijs mogelijk maken en huurwoningen aanbieden voor een betaalbare huur. Tegelijk ontstaat hierdoor een mix tussen sociale woningen en 'middelgrote' woningen.

Er zijn verschillende btw-tarieven voor de bouw van sociale woningen (6%), gemeentelijke of OCMW-woningen (12%) en alle andere woningen (21%). In 2010 werd echter vooruitgang geboekt met het verlaagde btw-tarief van 21% naar 6% voor woningen van het Woningfonds, hetzelfde als voor sociale woningen. De GOMB heeft geen lager btw-tarief, terwijl de maatschappij duidelijk een uitvoerder is van het overheidsbeleid, dus met maatschappelijk oogmerk, op het gebied van huisvesting.

BEVOEGDHEDEN EN DOELSTELLINGEN VAN DE GEWESTELIJKE HUISVESTINGSIN- STANTIES (2000-2009)

De gewestelijke huisvestingsinstanties hebben verschillende bevoegdheidsdomeinen, maar het recht op huisvesting voor alle Brusselse gezinnen heeft altijd centraal gestaan in het gewestelijke beleid. In de periode 2000-2009 waren de doelstellingen van de gewestelijke huisvestingsinstanties de volgende:

Bevoegdheidsdomein	Gewestelijke instanties	Doelstellingen 2000-2009
productie van woningen		
Sociale woningen	BGHM	- Het aanbod van sociale woningen op peil brengen en de financiële leefbaarheid op lange termijn garanderen. - Het huurwoningenbestand voor gezinnen met een laag inkomen vergroten (Gewestelijk Huisvestingsplan). - Toezien op een goede integratie van de sociale woningen in het stadsweefsel en in de wijken. - Sociale mix en cohesie bevorderen. - De administratieve toegankelijkheid vergroten en vereenvoudigen. - De professionele aanpak van de sector verbeteren.
Woningen van het sociale type of middelgrote woningen	BROH (DSV)	- Aantal publieke woningen verhogen door de aankoop en bouw van woningen in het kader van wijkcontracten, soms in partnerschap met de privésector. - Subsidies aan gemeenten voor de renovatie van alleenstaande en leegstaande gebouwen.
	WFBHG	- Ontwikkelen van huursteun (huurwoningenbestand van het WFBHG).
Geconventioneerde woningen	GOMB	- Koopwoningen bouwen in gebieden met een tekort aan collectieve infrastructuur en kwaliteitswoningen. - De globale productie van woningen verhogen om in te spelen op het gewestelijke aanbod. - Zo veel mogelijk Brusselse gezinnen toegang geven tot eigendom met subsidies voor de aankoop van een woning. - De markt stimuleren in zones met een te hoog risico, zodat de markt opnieuw zijn werk doet. - Focussen op de RVOHR. - De complementariteit van functies aanmoedigen. - De sociale mix bevorderen.
Renovatie van woningen		
Sociale woningen	BGHM	- Het aanbod van sociale woningen weer op peil brengen.
Woningen van het sociale type of middelgrote woningen	BROH (DSV)	- Aantal publieke woningen vergroten door de renovatie van aangekochte panden of van panden van gemeenten, in het kader van wijkcontracten, soms in partnerschap met de privésector. - Beliris-samenwerkingsakkoord in het kader van de wijkcontracten. - Renovatie van panden van gemeenten of OCMW's in het kader van de alleenstaande gebouwen. - Subsidies aan gemeenten voor de aankoop en de renovatie van leegstaande gebouwen.
	WFBHG	- Huurhulp
Privéwoningen (premies)	BROH (DH)	- Premies voor renovatie en gevelverfraaiing voor particulieren. - Betere woonomstandigheden bereiken en aanmoedigen, onder andere door de bevordering van duurzame ontwikkeling. - Kansarme gezinnen in een groot deel van de RVOHR begeleiden bij het verkrijgen van renovatiepremies.
Gezondheid van de privé-huisvesting	BROH (GHI)	- Inspectie van huurwoningen.
Sociale groene leningen	CREDAL/BIM	- Gezinnen met een laag inkomen ondersteunen met renteloze leningen om de energiekwaliteit van hun woning te verbeteren.

Ondersteunen van de huurvraag		
Huurhulp	WFBHG	Behoud van het sociaaleconomisch profiel van de doelgroep.
Leningen voor huurwaarborg	WFBHG	
Huurtoelage aan de gemeenten	BROH (DH)	De toegang tot gezonde woningen van de meest kansarme inwoners verbeteren. De middelen aanpassen aan de nieuwe uitdagingen op het vlak van huisvesting. Toezien op de coördinatie van het huisvestingsbeleid door de verschillende instanties.
VIHT	BROH (DH)	
Subsidies SVK – Verenigingen Netwerk Wonen – Verenigingen voor integratie via huisvesting	BROH (DH)	
Maandelijkse toelage en verhuistoelage	BROH (DGHI)	Nieuwe huisvesting bezorgen aan gezinnen die uit hun huis werden gezet omdat het niet voldeed aan de normen.
Hulp bij aankoop		
Hypothecaire leningen met lage rentevoet	WFBHG	Toename van hypothecaire leningen.
Stadsvernieuwing		
Wijkcontracten	BROH (DSV)	Meer middelen genereren (50 miljoen per jaar en meerdere financieringsbronnen). Meer woningen en meer aanbod creëren door toepassing van het recht van voorkoop en onteigening. Een ruimer sociaaleconomisch luik uitvoeren. Minstens één kinderdagverblijf per contract creëren. Focussen op de RVOHR. Milieu- en energieprestaties verbeteren. Inspraak van de bewoners organiseren.
	BROH (DSV)	Beliris-samenwerkingsakkoord.
Stadsvernieuwings-programma	GOMB	Panden ombouwen tot woningen en actief zijn in de RVOHR.

DE PRODUCTIE VAN WONINGEN SINDS 2000

Balans van de jaarlijkse woningproductie sinds 2000 volgens opdrachtgever¹⁸

In het voorbije decennium bedroeg de **totale nettoproductie** van woningen in het Brussels Gewest **4.000 woningen per jaar**¹⁹. Deze toename is vergelijkbaar met de groei van het aantal gezinnen in het bevolkingsregister.

De nieuwbouw van woningen was goed voor 2/3 van de nettoproductie. De rest bestond uit de net-tobalans van verbouwingen, onderverdelingen en toevoegingen in bestaande gebouwen. Er is dus sprake van een aanzienlijke heropbouw op basis van de bestaande situatie. Tegelijk breidt het aanbod uit. Dat blijkt uit de ruimtelijke verdeling van de woningen die werden geproduceerd tussen 2003 en 2008, waarin de dichtbebouwde stad goed is vertegenwoordigd.

In het voorbije decennium werd de woningbouw **gedomineerd door privé-initiatief** (bijna 90%), met een groot **overwicht** van de **projectontwikkeling** (60%). Dit houdt verband met de staat van het openbare huurwoningenbestand. In 1999 werd vastgesteld dat 17.000 sociale woningen in slechte staat snel gerenoveerd moesten worden. Daarom gaven de BGHM en de Brusselse regering in die periode alle prioriteit aan renovatieprojecten.

De overheid nam 10% van woningproductie op zich. Hiervan was bijna de helft voor rekening van de GOMB, namelijk de middelgrote woningen. De **sociale** woningen worden beheerd door de BGHM en de OVM's (klassiek programma en Huisvestingsplan). Zij vertegenwoordigen een kwart van de bouw van publieke woningen. Dat komt neer op ongeveer **1.000 woningen in 10 jaar**. De woningproductie van de BGHM schommelt sterk per jaar, maar werd vooral aangevat vanaf 2006.

De sociale huisvesting is goed voor 2,5% van de bouw van nieuwe woningen. Het **aandeel van de sociale woningen** in het Brusselse woningenbestand (ongeveer 8% op dit moment) **blijft dus dalen**. Dat gaat in tegen de behoeften van een groot deel van de bevolking, dat een beroep moet kunnen doen op dit segment van de woningenmarkt. Het is een feit dat de sociale huisvesting het voorbije decennium **zeer veel renovatiewerken** moest uitvoeren om het bestaande aanbod op peil te houden. In 2009 was meer dan 6% (2.400 woningen) van het bestand van de OVM's onbewoond, vooral doordat bij +/- 4,6% van dit huurwoningenbestand renovatiewerken moesten worden uitgevoerd.

Van de publieke woningproductie is bijna de helft (5%) in handen van de GOMB. De productie van geconventioneerde woningen door de GOMB stijgt: sinds 1999 zijn 1.551 nieuwe woningen gebouwd (van 2004 tot 2008 werden 867 woningen op de markt gebracht), met een gemiddelde kruissnelheid rond de 250 woningen per jaar. In het kader van het lopende meerjarenplan zullen 1.543 nieuwe woningen worden gebouwd.

¹⁸ De gegevens van het BROH die hier worden gebruikt, hebben betrekking op elke vorm van productie van woningen, zowel nieuwbouw als verbouwingen van bestaande gebouwen (renovatie van een woongebouw of wijziging van bestemming).

¹⁹ BROH: Jaarlijks gemiddelde van 4.400 nettowoningen toegelaten door stedenbouwkundige vergunning gedurende de periode 2003-2008, waarvan 90% effectief uitgevoerd.

Het saldo van de overheidsproductie (2,5%) bestaat vooral uit projecten van de gemeenten, die het Gewest voor 90% financiert in het kader van de wijkcontracten en voor 65% in het kader van het beleid rond alleenstaande gebouwen.

Ongeveer 1.000 gemeentewoningen zijn of worden geproduceerd in het kader van de wijkcontracten van 1994 tot 2006, dus **een gemiddelde van 30 woningen per wijkcontract**. Dit gemiddelde is in dalende lijn: van de 24 wijkcontracten die plaatsvonden tussen 1994 en 2001 is het gemiddelde per programma 32 gerenoveerde of ver/gebouwde woningen. Voor de serie van 2002 tot 2004 daalt het gemiddelde naar 26 woningen per programma. Vaak staan in de programma's van de gemeenten meer woningen dan uiteindelijk worden geproduceerd. Dat komt hoofdzakelijk door het feit dat de mogelijkheden om te kopen verdwijnen als gevolg van de hoge vraagprijs²⁰.

Tussen 2000 en 2009 schat het Gewest het aantal geproduceerde woningen op 968 (in alle luiken). Iets meer dan 80% van deze nieuwe woningen is gelijkgesteld aan sociale woningen, de rest aan middelgrote woningen.

De meeste woningen maken deel uit van 'luik 1' (bouw of renovatie, soms na aankoop, met het oog op een woning die is gelijkgesteld aan een sociale woning), de minste van 'luik 3'²¹. Volgens een schatting van de gewestelijke administratie over de reeksen van 1993 tot 2007 behoorde 82% van de woningen tot 'luik 1', 12% tot 'luik 2'²² en 3,6% tot 'luik 3'²³.

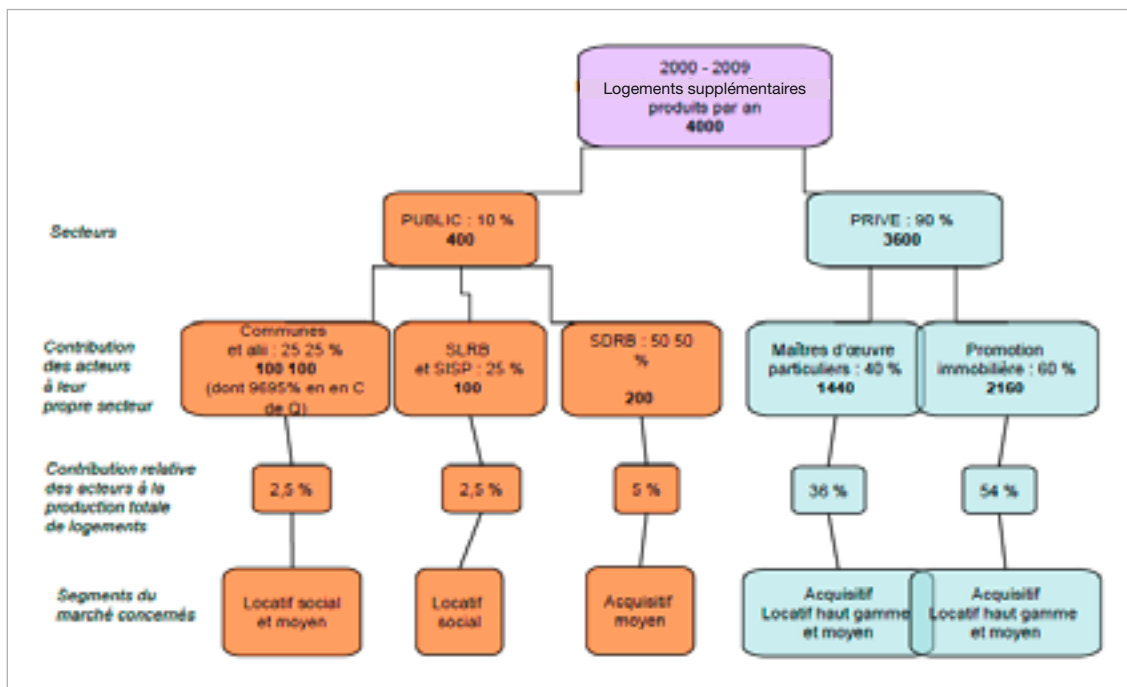
De instrumenten van het stadsvernieuwingsbeleid hebben dus in totaal 7,5% van de woningproductie tussen 2000 en 2009 gegenereerd.

20 Noël F., 'Het stadsvernieuwingsbeleid in de wijken: op de kruising van stedenbouwkundige en sociale actie', *Brussel (over) 20 jaar*, publicatie uitgegeven door het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ATO).

21 Gerealiseerd in een samenwerking tussen de gemeente en private investeerders.

22 De gemeente neemt een gedeelte van de woningen die worden gerealiseerd door een private investeerder (75%) in het kader van een wijkcontract in erfpacht. Deze woningen worden vervolgens gelijkgesteld met sociale woningen.

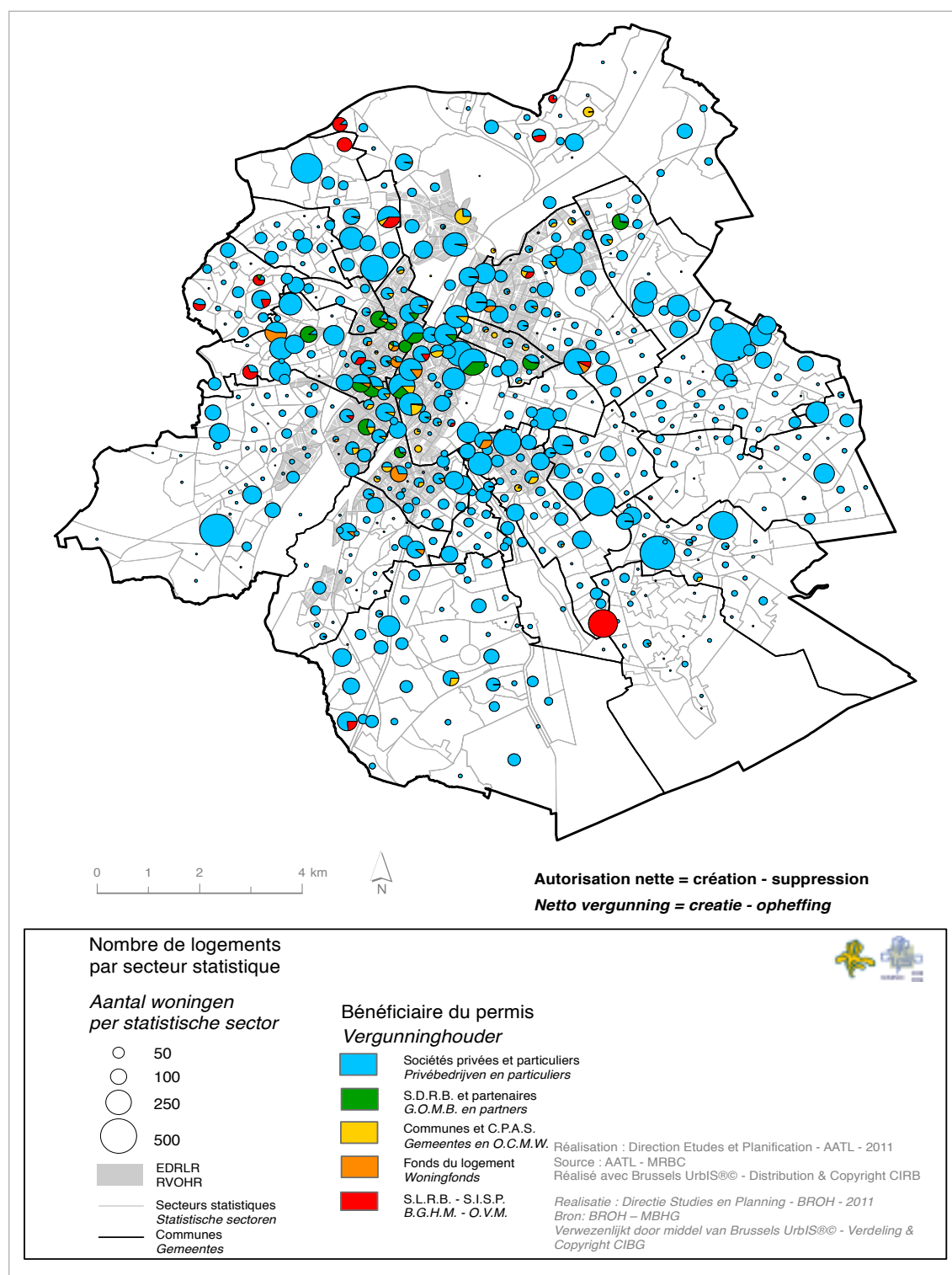
23 *Evaluation quantitative et qualitative des programmes de revitalisation des quartiers*. Onderzoek uitgevoerd voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – BROH, 2007-2008, CREAT/UCL (dir.sc. HANIN, Y.) en METICES-CRU/ULB (dir.sc. NOEL, F.). Het onderzoek had betrekking op de periode 1999 tot 2006.

Figuur 4: grootteorde en opsplitsing volgens opdrachtgever van woningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2000-2009).

BRON: raming CRU – IGEAT volgens compilatie BROH van de gegevens van de publieke huisvestingsinstanties.

De volgende kaart toont een sterke concentratie van de woningbouw in het centrum en in de eerste kroon. Dat bevestigt het weer opkomende belang van het stadscentrum en de wijken van de eerste kroon. In de jaren 80 en 90 lagen de meeste projecten in de tweede kroon op braakliggende terreinen (waarvan sommige nog op de kaart staan zoals Jette-dorp, Rolin, Ernotte...).

Kaart 1: Toegelaten woningen per operator

Bron: BROH, Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Types woningbouw

In de nieuwbouw komen **appartementen met 2 slaapkamers het meest voor** (bijna de helft van de productie). Dit wijkt af van het huidige woningaanbod, waarvan dit type appartement slechts een derde uitmaakt. Ook in de toekomstige woningbehoefte, die wordt geraamd op basis van demografische vooruitzichten, wordt de vraag naar dit type woning op slechts 16% van de totale behoefte geschat. Maar er is onvoldoende productie van nieuwe kleine en grote woningen, zowel nu als met het oog op de toekomstige behoefte.

RENOVATIE

Door de overheid

Bijdrage van de wijkcontracten aan de productie van woningen

De wijkcontracten zijn sinds 1993 een van de belangrijkste instrumenten voor stadsvernieuwing in de RVOHR. Er zijn sindsdien diverse koerswijzigingen geweest, maar de hoofddoelstellingen zijn dezelfde gebleven. In 2007 werden vereisten voor de energieprestatie opgenomen. Nieuwe doelstellingen, hoofdzakelijk in verband met het milieuaspect van duurzame ontwikkeling, werden vervolgens vertaald in de ordonnantie van 28 januari 2010 en het besluit van 27 mei 2010. Drie van de 5 luiken hebben tot doel het woningaanbod te doen groeien en de toegang tot deze woningen te bevorderen (huur in de meeste gevallen gelijkgesteld met die van sociale woningen).

Ongeveer 1.000 gemeentelijke woningen werden of worden gebouwd in het kader van de reeks van 1994 tot 2006. Dat komt overeen met **gemiddeld 30 woningen per Wijkcontract**. Dit gemiddelde gaat in dalende lijn. Van de 24 contracten uit de periode 1994 tot 2001 ligt het gemiddelde per contract op 32 gerenoveerde, verbouwde of gebouwde woningen. Voor de periode 2002 tot 2004 daalt het gemiddelde tot 26 woningen per contract. Vaak plannen de gemeenten een veel hoger aantal woningen dan daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Dat komt vooral doordat de uiteindelijk gevraagde prijzen een aankoop onmogelijk maken²⁴.

De gewestelijke administratie raamt het aantal geproduceerde woningen **tussen 2000 en 2009** op 968 (alle luiken bij elkaar). Iets meer dan 80% van deze nieuwe woningen was gelijkgesteld met sociale woningen, de rest met middelgrote woningen.

Er zijn het meeste acties binnen luik 1 (renovatie van gemeentelijk erfgoed) en het minste binnen luik 3²⁵. Volgens berekeningen van de gewestelijke administratie over de periode 1993 tot 2007 vertegenwoordigt het eerste luik 82% van de gerealiseerde woningen, het tweede luik²⁶ 12% en het derde luik 3,6%²⁷.

24 Noël F., "Het stadsvernieuwingsbeleid in de wijken: op de kruising van stedenbouwkundige en sociale actie", *Brussel (over) 20 jaar*, publicatie uitgegeven door het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ATO).

25 Realisaties in partnerschap tussen de gemeente en privé-investeerders.

26 In erfpacht nemen door de gemeente van een deel van de woningen die door een privé-investeerder (75%) zijn gebouwd in het kader van een programmaovereenkomst, aangezien deze woningen moeten worden gelijkgesteld met sociale woningen.

27 *Evaluation quantitative et qualitative des programmes de revitalisation des quartiers*. Onderzoek uitgevoerd voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – BROH, 2007-2008, CREAT/UCL (dir.sc. Hanin, Y.) en METICES-CRU/ULB (dir.sc. Noël, F.). Het onderzoek had betrekking op de periode 1999 tot 2006.

Renovatie van alleenstaande gebouwen

In de periode 2000-2009 renoveerden de gemeenten 751 woningen in het kader van dit beleid (2.079 sinds het begin van het beleid). Niet alle gemeenten hebben in gelijke mate toegang tot deze voorziening of hebben dezelfde middelen om gerenoveerde panden te verhuren, waardoor ze deze procedures minder gebruiken.

In cijfers uitgedrukt zijn de resultaten van dit beleid vergelijkbaar met die van de wijkcontracten. Dit wordt verklaard door het feit dat de gemeenten er niet in gelijke mate gebruik van kunnen maken. Niet alle gemeenten hebben dezelfde middelen om gerenoveerde panden te verhuren, waardoor ze deze procedures minder gebruiken.

OVM's en BGHM

Sinds 1999 werden 763 sociale woningen gerenoveerd (zware renovatie). De prioriteit aan de renovatie van sociale woningen zorgt voor een huurleegstand op korte of lange termijn, waardoor een aantal woningen tijdelijk verdwijnt uit het globale aanbod. In 2008 waren 1.790 woningen onbewoond wegens renovatiewerken of ongezonde woonomstandigheden.

Door de privésector

Renovatiepremies

De **wetgeving voor de toekenning van renovatiepremies werd regelmatig aangepast, met name om de doelgroep beter af te bakenen** (vrijwel uitsluitend eigenaars-bewoners). Een aantal opeenvolgende hervormingen heeft geleid tot een sociale en geografische herijking van de premies. Recentelijk is de inkomensbovengrens voor de toekenning van de premies verhoogd. De criteria voor berekening van de premie werden vereenvoudigd (besluit van 4 oktober 2007). Een voorschot van 90% van het geraamde bedrag van de werken heeft ertoe bijgedragen dat de premie toegankelijk is voor alle bevolkingslagen.

De **'toekomstige eigenaars-bewoners'** zijn goed voor ongeveer 21% van de aanvragen. Door een wijziging van de toekenningsvoorwaarden is het aandeel van de niet-bewonende eigenaars na 2002 gedaald tot 7% (tussen 1999 en 2002 was dit 34%). Het gaat grotendeels om sociale vastgoedkantoren.

Voor de meest recente periode (toepassing van de wet van 2002) geeft het aantal premies (ongeveer 700 per jaar) een **idee van de aangegeven renovaties met overheidssteun**, niet van alle verbeteringen aan het privépark. Die hadden in de voorbije jaren betrekking op ongeveer 0,1 tot 0,2% van de woningen per jaar, terwijl de grote verbouwingswerken die de bewoners aangaven in de sociaaleconomische enquête van 2001 betrekking hadden op 0,5 tot 1,5% van de woningen²⁸.

De geografische spreiding van de tussen **2003 en 2006** toegekende premies laat zien dat bij meer dan **2 op 1.000 gezinnen** in de RVOHR een aanvraag werd goedgekeurd. De hogere premies in deze zone (waaronder de programmering van een Wijkcontract, waardoor er vaak betere informatie is over de renovatiemogelijkheden) lijkt de gezinnen echt aan te sporen om een aanvraag in te dienen.

Buiten de RVOHR is het aantal aanvragen verhoudingsgewijs groter in het westen dan in het oosten. Deze asymmetrie wordt voor een stuk verklaard door de minder hoge inkomens van de middenklasse in de westelijke tweede kroon, waardoor ze in aanmerking komen voor de premies. In de westelijke tweede kroon zijn de wijken met het hoogste aandeel van gezinnen dat de premies geniet (ongeveer **1,5 op 1.000 gezinnen**) de oude wijken aan de rand van de arme sikkels, die minstens gedeeltelijk in de RVOHR liggen (Anderlecht-centrum Wayez, Scheut, oud Laken) of de tuinvijken (Het Rad, Goede Lucht). In de tweede kroon komen

²⁸ Surkyn et al. *La Région de Bruxelles-Capitale face à son habitat: étude structurelle et prospective*, 2007.

de hoge percentages vaak overeen met de oude dorpskernen (centrum van Oudergem en Bosvoorde, Sint-Job, Sint-Denijs) waar de inkomens iets lager liggen.

Als gevolg van de toekenningsvoorwaarden zijn de premies **tussen 1999 en 2002** sterk geconcentreerd in de RVOHR. Het effect van de wijkcontracten op de premieaanvragen is reeds merkbaar, zelfs binnen deze zone met positieve discriminatie: de hoogste percentages betreffen vooral de wijken waar de eerste reeks wijkcontracten plaatsvond (Dansaert, Kuregem, Dauw, Hallepoort, laag Vorst, oud Laken, Brabant, Haachtsesteenweg).

In cijfers heeft het Gewest tussen 1999 en 2007 6.344 premies toegekend voor renovatie en 3.723 voor gevelverfraaiing. Sinds de herziening van de wet in 2008 is het aantal toegekende premies verdubbeld.

De premies voor verbetering van de energieprestatie

De energiepremie voor particulieren werden voor het eerst toegekend in 2004 (door het BIM, via Sibelga sinds 2005). Vanaf 2006 werden ze toegekend voor collectieve woningen. Voor woningen gebouwd volgens het passiefconcept of gerenoveerd volgens het passief- of lage-energieconcept, is een premie beschikbaar sinds 2007 (de types premies en de toegekende bedragen voor elk type premie worden elk jaar herzien). In 2009 werd een aanloop genomen om de premies te vereenvoudigen (samenvoeging van dezelfde categorie van premies...).

Tot eind 2010 waren de energiepremie bestemd voor de hele Brusselse bevolking, zonder inkomensvoorwaarden (in tegenstelling tot de renovatiepremie). Daarna werden ze gekoppeld aan 3 inkomenscategorieën.

Het aantal premies aan Brusselse gezinnen die specifiek betrekking hebben op de huisvesting zelf (isolatie, efficiënte verwarming, gebruik van hernieuwbare energie) is zeer snel gestegen, van 2.058 toegekende premies in 2005 tot 11.126 premies in 2009. Bij deze 'individuele' premies komen sinds 2007 per jaar meer dan 200 premies voor collectieve gebouwen.

De sociale groene lening

De sociale groene lening is een renteloos consumentenkrediet voor de financiering van energiebesparende werken in de woning door natuurlijke personen met een bescheiden inkomen.

Deze lening werd ingevoerd op initiatief van het Gewest via het agentschap CREDAL. Na een proeffase van 2 jaar werden 600 aanvragen ingediend. Er werden 200 dossiers behandeld en 160 leningen toegekend voor een gemiddeld bedrag van 8.300 euro.

Deze startfase laat zien dat dit instrument relevant is. Daarnaast blijkt het belang van de behandeling van het dossier, de noodzaak van een algemene, veelzijdige begeleiding en de noodzaak de looptijd van de lening te kunnen afstemmen op het terugbetaalvermogen van het gezin.

REFLEXIEVE BALANS VAN DE REALISATIES²⁹ (2000-2009)

In termen van gebouwde/gerenoveerde/(opnieuw) te huur aangeboden woningen

De gewestelijke instanties stellen vast dat de productie van woningen en met name van publieke woningen achterblijft op de vraag die blijft stijgen. De vraag naar woningen is nog altijd groter dan het aanbod, zowel voor middelgrote woningen (GOMB) als voor sociale woningen (BGHM).

Sterke punten

- > Sociale woningen: de grote budgettaire investeringsinspanningen (constante stijging van het gewestelijke budget en diversificatie van de middelen door subsidiëring boven op de budgettaire kredieten, bovengewestelijk budget en definitieve wegwerking van de schuld) hebben het mogelijk gemaakt constant opnieuw te investeren in de sociale huisvesting en het woningenbestand uit te breiden. In de eerste helft van het decennium 2000 werd prioriteit gegeven aan de renovatie van het bestaande park. Dat remde de bouw van nieuwe woningen af en haalde een aantal woningen tijdelijk uit het totale aanbod (1.790 woningen, of 4,6% van het totale aanbod van sociale woningen in 2008). De uitvoering van het Huisvestingsplan zou een groter aantal sociale en middelgrote woningen op de markt moeten brengen (3.500 sociale woningen).
- > Middelgrote woningen: de productie van geconventioneerde GOMB-woningen gaat in stijgende lijn: er werden 1.551 nieuwe woningen gebouwd sinds 1999 (tussen 2004 en 2008 werden 867 woningen op de markt gebracht). In het kader van het lopende meerjarenplan dat de regering in 2004 lanceerde, zijn 1.543 nieuwe woningen gepland. Het Huisvestingsplan gaat uit van de productie van 1.500 middelgrote huurwoningen.
- > Het aantal woningen dat te huur wordt aangeboden in het kader van de huurhulp van het Fonds is gestegen: 642 in 2000 en 944³⁰ in 2009.
- > De voorlopige financiering van de renovatiepremie, de gemakkelijke toegang en de kortere antwoordtermijnen hebben sterk bijgedragen aan het succes van het instrument. Het aantal ingediende aanvragen bedroeg 1.770 in 2008 en 1.961 in 2009, 65% van deze aanvragen werd beschouwd als ontvankelijk.
- > De regeling voor alleenstaande gebouwen heeft geleid tot een uitbreiding van het openbare woningbestand (tussen 1989 en 2008 werden 1.679 woningen op de publieke markt gebracht, en meer bepaald 280 woningen tussen 2004 en 2008). Volgens de planning zouden op middellange termijn 239 woningen moeten worden gecreëerd.
- > Het hoofddoel van de regeling voor leegstaande gebouwen is de eigenaars ertoe aanzetten hun woning te renoveren. Hier konden bevredigende resultaten worden opgetekend. Tussen 1997 en 2007 werd 62% van de ingediende dossiers afgehandeld: de gebouwen werden opnieuw beheerd of gerenoveerd. Slechts 2% van de betrokken gebouwen werd aangekocht door de gemeenten.
- > De wijkcontracten hebben een grote invloed op de renovatie van de wijken, met name in de huisvestingssector (productie van een groot aantal publieke woningen).
- > De invoering van voorkeupperimeters naast de stadsvernieuwingsprogramma's zou het de gemeenten gemakkelijker moeten maken panden aan te kopen voor renovatie.

²⁹ Reflexief betekent 'zoals aangegeven door de gewestelijke instanties'.

³⁰ Woningfonds, voorlopige gegevens voor 2009.

Zwakke punten

- > Het aantal woningen met een sociaal oogmerk kon niet worden uitgebreid, noch kwantitatief, noch met een meer gelijke verdeling tussen de gemeenten, door het gebrek aan middelen en de beperkte beschikbaarheid van grond (vooral voor het Fonds).
Sommige instanties vinden dit meer een probleem van uitvoering en operationalisering dan een probleem van middelen. Zo werd van de investeringen die worden gefinancierd door de vierjarenplannen van de sociale huisvesting slechts 30% geoperationaliseerd in de periode 2000-2010. Parallel daarmee is het aantal leegstaande sociale woningen in afwachting van renovatie gestegen tot 1.790 eenheden in 2008.
- > Het Huisvestingsplan wordt zeer beperkt uitgevoerd: eind 2010 waren 269 woningen gerealiseerd (5,3%), waarvan 204 sociale (5,8%) en 65 middelgrote (4,3%). Hier zijn verschillende redenen voor:
 - een ontoereikend grondbeheer;
 - de traagheid waarmee bepaalde operators tot het systeem toetreden (terbeschikkingstelling van grondreserves);
 - het niet ter beschikking stellen van bepaalde terreinen;
 - de moeilijke coördinatie tussen verschillende bevoegdheidsniveaus;
 - de administratieve termijnen voor toekenning van vergunningen;
 - de overlegproblemen met de wijkbewoners en de moeilijke acceptatie van bepaalde projecten.
- > In het algemeen is het gemiddelde inkomen van de gezinnen die dankzij de werking van de GOMB toegang hebben tot huisvesting meer dan verdubbeld sinds 2003, van 12.000 euro tot 30.000 euro per jaar. De helft van de lijst van kopers die de GOMB verstrekt, beschikt niet over voldoende middelen om dit soort woningen te kunnen kopen.
- > De strijd tegen onbewoonde en/of leegstaande gebouwen werd gevoerd met wisselend resultaat. De regeling voor 'leegstaande gebouwen' zelf werd op verschillende manier ingevoerd op het grondgebied van het Gewest, naargelang van de gemeenten. Zonder koppeling aan andere regelingen voor de bestrijding van leegstand van gebouwen zullen de resultaten van dit beleid altijd beperkt blijven.
- > De regeling die de gemeenten helpt bij de renovatie van alleenstaande gebouwen wordt ook verschillend toegepast op het grondgebied. Het gevolg van deze al bijna 30 jaar bestaande regeling is een relatieve afname van de woningen die via deze regeling gecreëerd kunnen worden, doordat niet-gerenoveerde gemeentelijke woningen zeldzamer worden³¹. Afbraak/heropbouw of nieuwe aankopen worden immers niet overwogen.
- > De sector van de huurhulp (Woningfonds) worstelt met de kosten voor het creëren en onderhouden van het patrimonium, die veel zwaarder zijn dan in de sector van de leningen, voor een vergelijkbaar resultaat. Er is evenwel een constante stijging van het aantal woningen dat te huur wordt aangeboden in het kader van de Huurhulp (642 in 2000 en 944 in 2009).
- > Het openbaar beheersrecht werd nooit gebruikt: de procedure wordt beschouwd als te zwaar of te ingewikkeld. Verschillende redenen weerhouden de gemeenten ervan deze procedure op te starten:
 - onzekerheid over de recuperatie na 9 jaar van alle kosten die werden geïnvesteerd in de renovatie van het pand (het Parlement heeft onlangs een ordonnantie aangenomen om de periode van openbaar beheer te verlengen);
 - het recht van de houder om op elk moment het beheer van zijn goed over te nemen;
 - de noodzaak over een toereikende financiering te beschikken voor de renovatie van de beheerde woningen.

³¹ Aankoop van gebouwen en afbraak/heropbouw zijn niet mogelijk in het huidige wettelijke kader.

- > Het GewOp 2002 schreef een drijvende kracht toe aan de huisvesting, maar in vergelijking met de andere operatoren kunnen de resultaten van de wijkcontracten miniem lijken.
- > De huisvestingsoperaties in publiek-private samenwerking in het kader van de wijkcontracten blijven sterk beperkt, ondanks de politieke wil dit type projecten te stimuleren. Sommige gemeenten willen dit type operaties niet uitvoeren, omdat ze te complex en onzeker zijn. De interesse van de privésector is overigens beperkt, gelet op de omvang van de voorgestelde projecten.

In termen van de toegang tot huisvesting

Sterke punten

- > Voor de huurwoningen hebben de VIHT's en de SVK's reële effecten bereikt:
 - De SVK's hebben hun huurwoningenbestand aanzienlijk uitgebreid (de SVK's beheerden 450 woningen in 2000 en 2.500 in 2009). In 2000 waren er 9 SVK's en in 2010 22. Dit systeem werd opgezet in 1998 en maakt het mogelijk meer woningen op de Brusselse markt te brengen voor democratische huurprijzen en met goed gecontroleerde publieke kwaliteitsnormen. De SVK's brengen woningen van de privésector op de huurmarkt en stellen die ter beschikking van gezinnen met een lager inkomen dan het inkomen dat recht geeft op een sociale woning.
 - Sinds de wetsherziening die meer financiële middelen heeft vrijgemaakt, is het gemakkelijker geworden in aanmerking te komen voor een VIHT. De VIHT's geven financiële hulp aan huurders met een laag inkomen die verhuizen wegens de ongezonde leefomstandigheden van hun woning. Ze dragen bij in de kosten van de verhuizing en in het verschil in huurprijs tussen de oude en de nieuwe woning. In de regeerperiode 2004-2009 stegen de toelagen (van 500 naar 650 euro) en werden de toekenningsvoorwaarden uitgebreid. Vandaag komt deze regeling meer dan 3.500 gezinnen ten goede en vertegenwoordigt ze een budget van 7 miljoen euro.
- > Op het vlak van de aankoop is er een constante stijging van het aantal hypothecaire leningen van het Fonds: 422 in 2000 en 806 in 2010. De capaciteit van het Fonds werd aanzienlijk verhoogd in de loop van de legislatuur 2004-2009. In 2004 bedroeg het algemene investeringsvermogen 70 miljoen euro. Eind 2008 steeg het investeringsvermogen van het Fonds naar 123 miljoen. Dat is een stijging van 75% in 4 jaar. Bovendien werd de basisrentevoet verlaagd van 6,75% naar 4,10%.

In termen van verbetering van de kwaliteit van de huisvesting

Sterke punten

- > De renovatiepremies bleven niet zonder gevolg: er werden 6.344 renovatiepremies en 3.723 gevelverfraaiingspremies toegekend tussen 1999 en 2007. Door de wijziging van de wet konden in 2008 dubbel zo veel premies worden toegekend.
- > De vierjarenplannen van de BGHM stelden aanzienlijke financiële middelen ter beschikking van de sector om het sociale patrimonium weer in overeenstemming te brengen met de kwaliteitsnormen. Dat zorgde voor energiebesparingen en een sanering van leegstaande woningen.
- > De activiteiten van het Fonds dragen bij tot een verhoging van de kwaliteit en het comfort van de woningen, dankzij tal van renovatiewerken op het vlak van warmte- en geluidsisolatie, verbetering van de kwaliteit van het sanitair, beveiliging, verbetering van de energieprestatie, gevelverfraaiing...
- > De verplichte basisnormen voor aangeboden huurwoningen lijken beter bekend, vooral bij de publieke verhuurders. De uitvoering van de werken die de huisvestingsinspectie oplegt, is bevredigend en neemt nog toe: op dit moment gaat het om 60 tot 70% van de behandelde dossiers. De strengste maatregelen (verhuurverbod en administratieve boetes) hebben vaak een ontradend effect en maken het mogelijk woningen met ernstige gebreken van de markt te halen of een aanvang te nemen met hun renovatie.
- > Er gaat sterke aandacht naar de architecturale en stedenbouwkundige kwaliteit van de huisvestingsprojecten in het kader van de wijkcontracten.
- > In het kader van de wijkcontracten en de programma's van de GOMB, de BGHM en het Fonds werden innovatieve projecten op het vlak van milieuprestaties ondernomen. Ze hebben hoofdzakelijk betrekking op de daling van het energieverbruik.

Zwakke punten

- > Hoewel de Huisvestingsinspectie goed werk levert, slaagt ze er niet in het hele woningenbestand in overeenstemming te brengen met de normen. Het aantal behandelde gevallen is zeer laag, vergeleken met het totale Brusselse huurwoningenbestand. De vaststellingen van de GHI met betrekking tot de hygiëne en de kwaliteit van de woningen kunnen niet zo maar worden geëxtrapoleerd omdat de GHI waarschijnlijk het meest verloederde deel van het park onder handen neemt.
- > De investeringen in de renovatie van sociale woningen en in de wegwerking van het aantal leegstaande woningen bleven sterk ontoereikend in de beschouwde periode. Dit komt onder andere door problemen op het vlak van het organisatorisch beheer en de termijnen van de stedenbouwkundige procedure. De BGHM heeft aanvullende financiële en menselijke middelen ter beschikking gesteld van de OVM's (bijvoorbeeld de Cel Projectbegeleiding).
- > De vragen rond de architecturale, stedenbouwkundige en milieukwaliteit van de projecten worden nog niet systematisch in aanmerking genomen.

In termen van stadsvernieuwing

Sterke punten

- > De resultaten van de wijkcontracten met betrekking tot het gebruik van de voorziene budgetten zijn in het algemeen positief. De meeste belangrijke doelstellingen van het GewOP 2002 werden ook uitgevoerd: herstructurering van het stedelijk weefsel, heraanleg van de openbare ruimte, participatie, uitbreiding van het netwerk van buurtvoorzieningen, vermenging van functies, ... Het transversale karakter maakt het mogelijk de verschillende aspecten van de stadsvernieuwing aan te pakken: renovatie van woningen, verbetering van de openbare ruimte, creatie van buurtvoorzieningen en sociaaleconomische acties.
- > De verbetering van het leefklimaat door de heraanleg van de openbare ruimte is een van de meest zichtbare effecten. Door de uitgevoerde projecten konden groene ruimten worden gecreëerd of heraangelegd in de RVOHR. De creatie van een groot aantal buurtvoorzieningen draagt eveneens bij tot de verbetering van de levenskwaliteit in de stad voor verschillende doelgroepen.
- > De kracht van het instrument Wijkcontract ligt meer in het algemeen in het geïntegreerde karakter ervan, in de mogelijkheid die het biedt om de stadsproblemen op transversale wijze aan te pakken, zonder zich te beperken tot huisvesting alleen. Het is ook een zeer zichtbaar instrument dat een dynamiek van verandering kan genereren in een wijk.
- > De wijkcontracten brengen een cultuur van participatie op gang, halen de banden aan en verbeteren het overleg tussen Gewest, gemeenten, inwoners en lokale organisaties.
- > Er konden innovatieve projecten worden uitgevoerd, met name in het kader van sociaaleconomische acties. De reglementering is voldoende soepel om experimenten met nieuwe praktijken mogelijk te maken (bv. het in overeenstemming brengen met de normen van privéwoningen werd gestimuleerd met project X dat werd uitgevoerd met het OCMW van Brussel-Stad, samen met een deel vorming en sociaalprofessionele inschakeling).
- > De verschillende programma's van de wijkcontracten en hun looptijd genereerden heel wat ervaring bij de partijen die betrokken zijn bij de stadsvernieuwing, zoals de publieke partners, verenigingen, inwoners, privésector, enz.
- > De GOMB slaagt er elk jaar in om een groot aantal projecten uit te werken en uit te voeren. De maatschappij is geëvolueerd naar een statuut van stadsplanoloog en uitvoerder van gemengde projecten (woningen, voorzieningen, ...) en kan grootschalige projecten beheren.
- > De renovatiepremies hebben een aantal sterke punten:
 - toename van het aantal premies voor gezinnen die minder dan 30.000 euro verdienen;
 - invoering van een voorlopige financiering;
 - versterking van de synergie met de SVK's;
 - versterking van de synergie met het Netwerk Wonen;
 - koppeling aan de 'energiepremies' (bijvoorbeeld financiering van de versterking van de dakstructuur met het oog op de aanleg van groene daken met energieprijzen);
 - kortere termijnen voor de dossierbehandeling van 3 maanden naar 30 dagen.
- > De productiecapaciteit van alleenstaande gebouwen is minstens gehandhaafd en de impact van het beleid op het aantal gerenoveerde openbare gebouwen is aanzienlijk.

Zwakke punten

- > De resultaten inzake participatie in het kader van de wijkcontracten variëren sterk naargelang van de uitvoering.
- > Wat de GOMB betreft, hebben de lage middeninkomens stilaan niet langer toegang tot een woning, vooral sinds het Woningfonds voor zijn hypothecaire leningen niet langer rekening houdt met het GOMB-publiek. Het architecturale ontwerp is zelden afgestemd op de publieke ruimten en de omliggende wijken. Er is weinig betrokkenheid van de bewoners in de ontwerpfase van de verrichtingen. Tot slot zal de aandacht moeten gaan naar de kostenbeheersing van de diverse operaties.
- > Er worden nog renovatiepremies toegekend voor weinig duurzame materialen (bijvoorbeeld ramen in pvc). Er is een sterke stijging van het aantal aanvragen en dus van de budgetten.
- > De aanpassing van de mogelijke huur en van de reële renovatiekosten voor alleenstaande gebouwen is niet altijd voldoende flexibel om de verrichtingen uitvoerbaar te maken. De activering van het beleid verschilt overigens zeer sterk naargelang van de gemeente.

HUISVESTING CONCLUSIES

CONCLUSIES: BELANGRIJKE VASTSTELLINGEN

A. We stellen vast dat de productie van woningen niet is afgestemd op de geraamde demografische groei. Dit getuigt van een gespannen situatie waarvan de negatieve gevolgen op middellange termijn nog zullen toenemen indien er niets verandert.

De gevolgen zullen immers afhangen van het toekomstige productieniveau en van de mate waarin de bevolking aangroeit. Hoewel **de productie** van woningen is **gestegen** in de loop van het voorbije decennium, kon hierdoor **geen marge worden aangelegd**, die het mogelijk zou maken de druk op de markt te verlichten. Wat zal dan de impact zijn van de bevolkingsdruk op de huisvestingsmarkt die al zeer gespannen is? Hoe zullen de gewoonten en woonwijken evolueren in deze context?

De **trek naar de rand** van een deel van de gezinnen **verlicht** deze situatie, maar de **voortzetting ervan is op fiscaal en budgettair vlak niet** wenselijk voor het Gewest, omdat het om een groot aantal actieve gezinnen met kinderen gaat. Daardoor vergroot de sociale kloof: jonge gezinnen verlaten de stad en kansarme mensen zoeken een oplossing in de stad.

Ook vanuit milieuoogpunt is de trek naar de rand niet echt wenselijk. In dit opzicht moet rekening worden gehouden met de situatie op grootstedelijk niveau. Bij het uitwerken van strategieën voor de ontwikkeling van de habitat moet men kijken naar de stedelijke spreiding en implicaties op het vlak van mobiliteit.

Het beleid moet dus antwoorden vinden voor dit gebrek aan afstemming: meer publieke woningen produceren, publieke alternatieven vinden om de woningmarkt te beïnvloeden en nieuwe woonvormen aanmoedigen, zonder dat de woonomstandigheden hieronder zouden lijden.

Het huidige huisvestingsbeleid heeft niet kunnen anticiperen noch antwoorden op de omvang van de demografische evolutie. De strategie voor de 'fabricage' van de stad in het kader van de productie van woningen moet dus mogelijk grondig worden herzien. Misschien moeten de bestaande operatoren op een gecoördineerde manier worden gemobiliseerd of moet een nieuwe operator worden gecreëerd om nieuwe locaties te ontginnen en een einde te stellen aan de blokkering van de gronden? Deze nieuwe strategie zou op efficiënte wijze tegemoet kunnen komen aan de behoefte aan nieuwe woningen die voortvloeit uit de demografische evolutie en een antwoord kunnen bieden op enkele fundamentele vragen over de nieuwe woningen. Waar moeten woningen worden gebouwd? Welke types van woningen zijn er nodig? Hoe kan de uitvoering worden verbeterd? Voor welke doelgroep zijn ze bestemd?

Vanuit deze optiek zou het ook interessant zijn om het potentieel van de verdichting van het Gewest (met name op het vlak van huisvesting) te bestuderen. Zo kunnen we strategieën definiëren op maat van specifieke gedeelten van het Gewest: eerste kroon, tweede kroon, administratieve wijken, bouwen in de hoogte, functiemix...

De Belgische gewesten, gemeenten en steden moeten hun deel van de sociale vraag opnemen, want de stad heeft een aanzuigend effect op mensen in moeilijkheden.

B. In het algemeen zijn zowel de huurprijzen als de aankooprijzen het voorbije decennium sterk gestegen.

Deze evolutie doet vragen rijzen over de **regulering van de markt, die mogelijk zou kunnen zijn indien het publieke woningenbestand aanzienlijk zou toenemen**, zodat de ontwikkelaars van publieke woningen de woningbouw van private ontwikkelaars zouden kunnen inhalen. Het gewestelijke huisvestingsplan uit 2004 streefde ernaar om deze doelstelling gedeeltelijk te bereiken. Maar het publieke vastgoed nam snel af en bovendien is er tijd nodig om bouwaanbestedingen uit te schrijven en opdrachten toe te kennen, waardoor deze ambitie moeilijk te realiseren was.

Een andere optie is een betere controle van de vastgoedmarkt door de huurmarkt te sturen. Dit zou een onrechtstreeks effect hebben op de koopmarkt.

Het Brussels Gewest is meer dan de andere twee gewesten afhankelijk van zijn fiscale inkomsten (en met name inkomsten uit vastgoedbelastingen). Bovendien bevindt het Gewest zich in een dubbelzinnige positie: hoe actiever de vastgoedmarkt, hoe meer fiscale inkomsten het Gewest heeft, maar hoe groter tegelijk de sociaaleconomische kloof wordt. Hoe kan Brussel, dat zo sterk afhankelijk is van zijn vastgoedopbrengsten, zich voorbereiden op de fluctuaties in de vastgoedconjunctuur?

Daarnaast zijn er wellicht enkele denksposen die verder uitgediept kunnen worden:

- het gewestelijke huisvestingsplan uitbreiden naar de privémarkt en naar de transformatie van kantoren in woningen;
- het in een contract tussen het Gewest en de gemeenten vastleggen dat meer woningen met een gematigde huurprijs worden geproduceerd;
- een quotum voor sociaal geprijsde of geconventioneerde woningen opleggen in de realisaties van private vastgoedfirma's;
- de bouw van nieuwe woningen voor sociale prijzen aanmoedigen met fiscale maatregelen;
- het gewicht van de SVK op de huurmarkt sterk laten toenemen.

De overheid grijpt slechts in beperkte mate in op de private huurmarkt, alleen via de gewestelijke huisvestingsinspectie, de VIHT'S en de renovatiepremies die alleen betrekking hebben op het huurwoningenbestand en er maar een uiterst klein deel van uitmaken. Tegenstrijdig genoeg zijn de huurprijzen van woningen in slechte staat op de privémarkt onlangs het sterkst gestegen en is de kloof tussen de inkomsten van de gezinnen en de huur die ze moeten betalen nog vergroot.

Moeten we dan geen **algemenere regulering** van de huurmarkt nastreven, door te controleren of de prijzen wel zijn afgestemd op de geboden kwaliteit, of op zijn minst via procedures die het mogelijk maken overdreven huurprijzen aan te klagen, of die aangepaste huurprijzen aanmoedigen via een differentiële belasting (bijvoorbeeld een onroerende voorheffing die is afgestemd op de huurprijzen die de eigenaars vragen)?

De huurmarkt is nog te weinig transparant. Moeten we niet toezien op de controle van de registratie van de huurcontracten, die verplicht is geworden via de wet van 27 december 2006 en de gegevens benutten? Waarom zouden we niet bekijken of het mogelijk is de reële huurinkomsten te belasten, zoals in al onze buurlanden al gebeurt, met een compensatie voor investeringen door private eigenaars en eventuele belastingvermindering bij een verlaging van de huur?

Moeten we geen vragen stellen bij de huidige willekeur tussen 'hulp aan bakstenen' en 'hulp aan personen'? Indien de huur- en de onteigeningswetten gewestelijke bevoegdheid worden, welke middelen en welk beleid moet Brussel dan inzetten om te voldoen aan de specifieke behoeften en de rechtmatige

verwachtingen van de Brusselaars? Zou het hebben van een werkelijke controle op de huurmarkt echt opportuun zijn, meer bepaald door het invoeren van een huuromkaderingsbeleid?

In Brussel beheert de overheid zo'n 10% van het woningenbestand. Dat is veel minder dan in andere Europese landen, waar het aandeel van de publieke woningen meer dan 20% bedraagt. De uitbreiding van de overheidscontrole moet een belangrijke doelstelling van het duurzame huisvestingsbeleid vormen. Die kan alleen gerealiseerd worden door de aankoop van goederen en/of het overheidsbeheer van woningen die nu privé zijn. Er moeten dus voldoende financiële middelen beschikbaar zijn. Dat kan op twee manieren: door de herfinanciering van het Gewest of door de sturing van de privémarkt, met name door fiscale maatregelen.

Er zijn in theorie 2 types gronden voor de bouw van nieuwe publieke woningen: vrije oppervlakten die nog niet zijn verstedelijkt en braakland van de industrie, de spoorwegen, het leger, ziekenhuizen of gevangnissen.

Buiten de groene zones bestaan de 'vrije oppervlakten voor verstedelijking' uit 122 ha publieke gronden met een oppervlakte groter dan 1.000 m², 79 ha privé-bouwgronden en 87 ha onbebouwde of braakliggende gronden van meer dan 1.000 m², of een totaal van **288 ha**³².

In de 2003 beschikten de **OVM's** over een grondreserve van 52 ha uit dit geheel, voor het grootste deel in de tweede stadskroon. De (theoretische) benutting van alle reserves zou de **bouw van 28.800 woningen** mogelijk maken (met een concentratie van 100 woningen per ha). Op het huidige bouwtempo in Brussel zullen de laatste bouwpercelen in minder dan 10 jaar bebouwd zijn. Bouwgronden worden dus inderdaad zeldzamer. Deze situatie pleit voor de ontwikkeling van een woningbeleid dat is geconcentreerd op renovatie in plaats van nieuwbouw en dat gebruikmaakt van het grote aanbod dat zich nu nog buiten de vastgoedmarkt bevindt en dat ingezet zou moeten worden in het huisvestingsbeleid, zoals leegstaande woningen (waarvan een groot aantal sociale woningen) of kantoren die verouderd zijn door hun ontwerp of hun ligging.

Is regulering slechts mogelijk door de grootschalige ontwikkeling van publieke woningen waarmee de overheid de concurrentie aangaat met de privésector? Moet in het licht van de grondschaarste een woonbeleid worden ontwikkeld dat zich concentreert op de 'recyclage' van woningen (leegstaande woningen, verouderde kantoren door hun ontwerp of hun ligging, leegstaande verdiepingen boven handelszaken...), in de plaats van nieuwbouw?

Of moeten regels worden vastgelegd om het 'spel' van de markt te controleren, door een begeleiding van de huurmarkt die een indirecte invloed kan hebben op de koopmarkt?

32 Bron: database van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie (AAPD), januari 2009.

Moeten anderzijds bepaalde denksporen niet verder worden aangemoedigd?

- een nog ambitieuzer tweede huisvestingsplan of het bestaande Huisvestingsplan uitbreiden naar privégronden en de reconversie van kantoren tot woningen;
- contractueel vastleggen dat de gemeenten meer woningen met een lagere huurprijs produceren;
- een quotum voor sociale of geconventioneerde woningen in private vastgoedprojecten;
- de productie van nieuwe woningen met sociale prijzen aanmoedigen met fiscale maatregelen;
- het gewicht van de SVK's op de huurmarkt aanzienlijk verhogen.

Op de privéhuurmarkt blijft de overheidsinterventie beperkt tot de Gewestelijke Huisvestingsinspectie, de VIHT'S en de renovatiepremies die alleen betrekking hebben op het huurwoningenbestand en er maar een uiterst klein deel van uitmaken. Tegenstrijdig genoeg zijn de huurprijzen van woningen in slechte staat onlangs het sterkst gestegen en is de kloof tussen de inkomsten van de gezinnen en de huur die ze moeten betalen nog vergroot.

Moeten we dan geen **algemenere regulering** van de huurmarkt nastreven, door te controleren of de prijzen wel zijn afgestemd op de geboden kwaliteit, of op zijn minst via procedures die het mogelijk maken overdreven huurprijzen aan te klagen, of die aangepaste huurprijzen aanmoedigen via een differentiële belasting (bijvoorbeeld een onroerende voorheffing die is afgestemd op de huurprijzen die de eigenaars vragen)?

De huurmarkt is nog te weinig transparant. Moeten we niet toezien op de controle van de registratie van de huurcontracten, die verplicht is geworden via de wet van 27 december 2006 en de gegevens benutten? Waarom zouden we niet bekijken of het mogelijk is de reële huurinkomsten te belasten, zoals in al onze buurlanden al gebeurt, met een compensatie voor investeringen en eventuele belastingvermindering bij een verlaging van de huur?

Moeten we geen vragen stellen bij de huidige willekeur tussen 'hulp aan bakstenen' en 'hulp aan personen'? Indien de huur- en de onteigeningswetten gewestelijke bevoegdheid worden, hoe kan Brussel dan een beleid voeren dat zo goed mogelijk is afgestemd op specifieke behoeften en op de rechtmatige verwachtingen van zijn bevolking? Zou het in het licht van deze mogelijke bevoegdheidsoverdracht opportuun zijn een reële controle op de huurmarkt te behouden, met name door de invoering van een huurprijsbeleid?

C. De bijdrage van de instanties aan de productie van woningen is zeer ongelijk.

De productie van bijkomende woningen ligt hoofdzakelijk bij de privésector. De Brusselse huisvesting is (overigens net als de Belgische) hoofdzakelijk in handen van de privésector, die de voorbije 10 jaar 90% van de productie voor zijn rekening nam.

De controle van de overheid op deze markt is dus vrij beperkt. De overheid was goed voor 10% van de productie, en meer dan de helft hiervan was bestemd voor de aankoop van woningen door gezinnen met een gemiddeld inkomen. Daarom wil de regering tegen 2020 15% van de woningen in publiek beheer hebben.

De productie van sociale woningen was zeer ontoereikend doordat grootschalige renovatiewerken uitgevoerd moesten en moeten worden. Gelet op de voorbije en al voorspelbare groei van de vraag, die weinig solvabel is, moet het **bestaande park worden geoptimaliseerd**. Het onbewoonde deel van de sociale woningen moet snel opnieuw bewoonbaar worden gemaakt en de bouw van **nieuwe woningen** moet worden voortgezet. Door de interventie van de gemeenten in het kader van de wijkcontracten konden meer woningen worden gebouwd dan door de BGHM en de OVM's in de periode 2000-2010. Indien een grootschalige en snelle productie uitblijft, zou de inflatie van de huurprijzen van het privépark in slechte staat wel eens kunnen aanhouden, met alle misbruiken van dien.

Wanneer we specifiek kijken naar alleenstaande gebouwen, dan zouden de gemeenten en de OCMW's al hun niet-conforme gebouwen naar schatting in 7 jaar kunnen renoveren als zij deze maatregel met hetzelfde gewestelijke engagement toepassen. Op lange termijn blijft er echter nood aan een instrument waarmee de gemeenten ook actief kunnen zijn in wijken die buiten de meer structurele, geïntegreerde en geterritorialiseerde dynamiek van de wijkcontracten liggen. Nu een deel van de doelstellingen van de maatregel is bereikt, is het tijd voor een evolutie en een uitbreiding naar afbraak/heropbouw en eventuele aankoop van stadskankers.

Dit is niet alleen een probleem van budgettaire middelen, maar ook van uitvoering.

Hoe kan de overheidscontrole op de huisvestingsmarkt worden vergroot? Hoe kan het aanbod van huurwoningen met sociale prijzen op grote schaal worden vergroot? Moeten de publieke voorzieningen van het huisvestingsbeleid niet worden bijgestuurd? Is het niet aangewezen de Huisvestingscode te evalueren en indien nodig aan te passen om de relevantie van de huisvestingsbeleid te vergroten?

De grondprijs vormt vaak het grootste obstakel, vooral tussen Brussel en de rand. Moeten de middelen voor een openbaar grondbeleid niet worden verhoogd en strategieën worden bepaald voor de uitwerking en uitvoering van dat beleid?

D. De verbetering van de kwaliteit en de duurzaamheid van de projecten wordt onvoldoende in aanmerking genomen in de openbare huisvesting.

De laatste jaren groeit de bewustwording over het belang van de kwaliteit van openbare projecten. Dit besef is echter nog zeer afhankelijk van de operatoren en de bouwheren.

Het ingaan op de kwaliteit heeft verschillende aspecten.

- 1. Versterken van de overheidsopdrachten** via de invoering van nieuwe instrumenten voor steun aan de publieke operatoren: bMa, steun aan de gemeenten, steun aan de OVM's door een expertisepool bij de BGHM...

Moet niet worden nagedacht over een betere complementariteit van de instrumenten en de instanties die de projecten uitvoeren?

- 2. Een betere kennis van het grondgebied en een betere follow-up van de uitvoering van het beleid.**

De grote behoefte aan huisvesting moet op een betrouwbare manier worden gedocumenteerd (demografische evolutie, algemene kenmerken van het woningenbestand...). Hierbij dient evenwel te worden opgemerkt hoe moeilijk het is om deze vraag nauwkeurig en op lange termijn in te schatten, aangezien de statistische middelen nog in opbouw zijn. Zo was het tot in 2001 (sociaaleconomische enquête) gemakkelijker om de woningvoorraad (en de woonwijken) op een bepaald moment te beoordelen, dan de stromen (verbouwing of bestemming, herbestemming van de woning, onderverdeling van bestaande woningen). Vandaag wordt de productie beter bijgehouden, met name via het observatorium van de huisvestingsvergunningen. Maar het blijft moeilijk een zicht te krijgen op de kenmerken van de bewoners, de gevolgen van verhuizingen en gezinsveranderingen voor de bewoning en op de bevolkingsverplaatsingen. Er is vrijwel geen informatie voorhanden over de 'wooncarrières'. Bovendien zijn de meeste indicatoren met betrekking tot de vraag klassieke sociaaleconomische indicatoren (inkomen, leeftijd, gezinssamenstelling, ...), waarvan een deel een beperkt beschrijvend of voorspellend vermogen heeft voor de beoordeling van de kwalitatieve behoeften en de woonwijken.

Hoe kan er dan een betere monitoring komen van de huisvestingssector en een betere follow-up van de uitvoering van het beleid?

Zou een eerste conclusie dus niet zijn dat **de statistische informatie moet worden verbeterd** en ook vergelijkbaar moet zijn? Jammer genoeg hebben de gewestelijke huisvestingsinstanties niet de structurele informatiemiddelen over deze sector in handen. Elke instantie beschikt over gegevens met betrekking tot zijn specifieke actieterrein. Deze gegevens zijn nuttig, maar er is vooral nood aan verbetering op andere niveaus: ontwikkeling – door het kadaster – van degelijke statistieken, met name over energie, aanleg van een woningregister naast het nationale register, aanpassing van de statistieken van de bouwsector voor een beter zicht op de renovatie en het woningaanbod in de stad, ...

De follow-up en de coördinatie van het overheidsbeleid zijn absoluut noodzakelijk. Zou het niet zinvol zijn om een permanent platform op te zetten waarin de overheidsinstanties ervaringen kunnen uitwisselen? Moeten bij het beheer van de vraag naar sociale woningen geen overstapmogelijkheden worden voorzien tussen categorieën van woningen?

3. Definiëren van een duurzame benadering van de openbare huisvesting

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet de sociale huurders wapenen tegen een oncontroleerbare stijging van hun energiekosten, moet anticiperen op de vermindering van fossiele energie³³ en zijn internationale verplichtingen in de vermindering van de uitstoot van broeikasgas opnemen. Daarom ontwikkelde het Gewest energienormen voor de bouw. Vanaf 2010 zijn de passiefnorm voor nieuwbouw en de lage-energienorm voor renovaties veralgemeend voor alle publieke woningen (de toepassing van deze normen op alle woningen is vastgelegd voor 2015).

De omvang van deze maatregel en van andere gewestelijke maatregelen om de energieprestaties van (publieke en private) gebouwen te verbeteren, zal een positief effect hebben op de kosten van de eindgebruikers (zowel huurders als kopers), op de kwaliteit van de leefomgeving van de geproduceerde woningen en op de bouwsector. Tegelijk wordt de nodige expertise en werkgelegenheid ontwikkeld. Daarnaast nemen de kosten voor innovatieve technologieën geleidelijk af.

Dit duurzaamheidsbeleid op het niveau van de gebouwen moet worden doorgetrokken naar de wijken. Veel publieke en private projecten gaan immers veel verder dan gebouwen alleen en bestaan soms uit hele nieuwe stadswijken. Deze nieuwe wijken moeten een voorbeeld zijn in het naleven van hoge duurzaamheidscriteria. Deze aanpak voor nieuwe wijken moet worden uitgebreid naar en aangepast aan bestaande wijken, zodat de verbetering van de omgeving en de kwaliteit van de woningbouwprojecten ten goede komen aan de hele Brusselse bevolking.

E. De demografische uitdaging moet niet alleen worden beantwoord met de bouw van woningen, maar ook met de vernieuwing van het bestaande park. Dit kan via het treffen van realistische maatregelen om onderbezetting te ontmoedigen en door verouderde kantoorgebouwen om te bouwen tot woningen.

De belangrijke vraag is hoe het huidige woningenbestand optimaal kan worden benut. Zou het niet zinvol zijn om de beperkingen op de onderverdeling van gebouwen weg te nemen (GSV, gemeentebeleid, parkeerbeleid...) zonder de kwaliteit van deze woningen uit het oog te verliezen? Is het een goed idee om de blokkering van bouwgronden te ontmoedigen en de verdichting van bepaalde zones aan te moedigen, met name in de nabijheid van de intermodale knooppunten van het openbaar vervoer?

Bovendien moet er een grote achterstand worden ingehaald op het vlak van de strijd tegen leegstaande woningen. Moeten de stimulansen (technische bijstand, investeringshulp...) en de beleidsmaatregelen (stedenbouwkundige verordening, belastingen) niet beter worden gecombineerd?

³³ Volgens de World Energy Outlook 2010 van het Internationaal Energieagentschap werd de piek in de conventionele petroleumproductie bereikt in 2006 met 70 miljoen vaten per dag en zullen we die nooit meer halen.

F. Een divers en toegankelijk huurwoningenpark is een onmisbare voorwaarde om een groot deel van de Brusselse woningvraag te beantwoorden.

Verschillende redenen pleiten voor de instandhouding van dit park:

- Het huren van een woning is een stedelijk verschijnsel: de stad trekt verschillende bevolkingsstromen aan die niet allemaal op zoek zijn naar de bestendigheid die een koopwoning biedt. Het voornemen **een eigen woning aan te kopen, wordt niet door iedereen gedeeld**, in tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd. Zelfs indien deze ambitie aanwezig is, krijgt ze vaak pas vaste vorm in een bepaalde levensfase, afhankelijk van het sociaaleconomische niveau. Gelet op het model dat op sociaal vlak de hoogste waardering geniet (de villa met tuin), kan de stad bovendien niet altijd opboksen tegen de rand, behalve voor enkele geprivilegieerden in bepaalde wijken van de tweede kroon.
- De algemene economische context maakt het moeilijker een bepaalde levensstandaard te behouden op lange termijn, waardoor de **instabiliteit** toeneemt. Een groot deel van de solvabele vraag wordt kwetsbaar door de verandering van werkomgeving. Alleen de actieve gezinnen die goed zijn verankerd in de nieuwe economie of die werken in de overheidssector (personeel van de administraties, onderwijzend personeel, ...) – groepen die een hoog of gemiddeld stabiel inkomen genieten en die zich kunnen indekken tegen tegenslagen – kunnen investeringen op lange termijn overwegen en een woning kopen. Doordat nieuwe werkvormen op het toneel verschijnen (flexibiliteit, nieuwe statuten, enz.) wordt deze groep kleiner. We mogen dus een **terugloop van het percentage eigenaars in Brussel verwachten**.
- Boven op de economische instabiliteit komen de veranderingen in het echtelijke leven en het gezinsleven, die de **behoeften zeer veranderlijk** maken, in termen van zowel categorieën van woningen als prijzen.
- De bliksemsnelle stijging van de prijzen op de koopmarkt, ongeacht het type woning, sluit een groot deel van de Brusselse bevolking uit van de toegang tot eigendom.

Hoe kan worden voldaan aan de enorme vraag naar een divers en toegankelijk huurwoningenbestand? Dit vereist de aanmoediging van nieuwe woonvormen waarmee al spontaan wordt geëxperimenteerd: groepswoningen, kangoeroewonen, woningen voor studenten en gezinnen, gemeenschapshuizen, specifieke woningen voor gehandicapte personen, transitwoningen, enz. Daarnaast moet worden gezorgd voor aanvaardbare woonomstandigheden, terwijl 40.000 woningen nog niet eens over het basiscomfort beschikken (wc en badkamer) en 50.000 woningen overbezet zijn.

Het bestand van sociale woningen moet efficiënt worden beheerd, en er moet verder worden nagedacht over een grotere roulatie.

G. De stadsvernieuwing heeft het stedelijke landschap getekend.

Het “stadsvernieuwingbeleid” heeft het Brusselse stedelijke landschap de laatste jaren getekend. Sinds de oprichting van het Gewest concentreerde het beleid zich op de centrale gebieden die in moeilijkheden verkeerden en waar een groot tekort aan private en publieke investeringen was. Dat heeft ertoe bijgedragen dat het fysieke aspect van deze vervallen wijken er weer op vooruitging en dat de bevolking dankzij een geïntegreerde aanpak opnieuw de beschikking kreeg over diensten. Dit beleid richt zich dus niet alleen op huisvesting, maar biedt een transversaal antwoord (woningen, voorzieningen, openbare ruimte, sociaaleconomische projecten, milieuaspecten, sociale cohesie...) op lokale problemen. Dat is tevens de rijkdom van dit beleid, dat wordt geconcretiseerd door verschillende instrumenten: wijkcontracten, GOMB, EFRO-programma³⁴. Die dragen in grote mate bij tot het bieden van antwoorden op demografische, sociaaleconomische en ecologische vraagstukken.

Hoewel dit beleid van belang is voor de huisvesting, is er nog veel werk in de centrale delen van de stad. Het fysieke aspect van de wijken is verbeterd en de private investeringen in huisvesting kennen een relatieve wederopleving, maar er zijn nog steeds zeer veel sociale, economische, stedenbouwkundige en ecologische vraagstukken op te lossen. Deze centrale wijken hebben het meest te lijden onder de ‘druk’ die inherent is aan de evolutie van de stad.

Het stadsvernieuwingbeleid moet dus evolueren om in te spelen op deze vaststellingen. Het gaat niet meer zozeer om een ‘vernieuwing’, om deze achtergestelde wijken nieuw leven in te blazen, maar eerder om de versterking van deze centrale wijken zodat zij zich kunnen verweren tegen de geïdentificeerde druk.

Er zijn veel manieren om dit aan te pakken, afhankelijk van welk instrument men kiest.

De **duurzame wijkcontracten** moeten een antwoord bieden op deze evolutie in de centrale wijken, met name op de diverse ‘stedelijke shocks’ (evolutie van de grond, demografische stijging, klimaatverandering, economische crisis...). Ze moeten prioriteit verlenen aan buurtvoorzieningen (met name voor kinderopvang en jongeren), aan sociale en economische acties, aan projecten om de openbare ruimte te verfraaien. De doelstellingen om woningen te creëren voor huishoudens met een bescheiden inkomen moeten worden behouden.

Inzake de **GOMB** zouden bewoners met de laagste inkomens toegang kunnen krijgen tot een koopwoning, met behoud van de huidige maxima om ook de hogere inkomens te blijven bereiken. Het hernieuwde partnerschap met het Huisvestingsfonds past in diezelfde logica. De GOMB zou ook kunnen overwegen om de toekenningsregels van haar woningen aan mensen op de wachtlijst aan te passen en andere criteria dan alleen de chronologie van de inschrijving te hanteren. Het zou interessant kunnen zijn om de studies over de invoering van dit soort maatregelen te volgen, zoals de ‘community land trusts’³⁵ en eventueel een partnerschap met zo’n structuur aan te gaan. Dat zou een toekomstgericht antwoord kunnen bieden voor de economische toegankelijkheid en voor de integratie van de maatregelen in het sociale weefsel van de wijken.

³⁴ Deze instrumenten worden geanalyseerd in de nota ‘Leefomgeving’.

³⁵ De Community Land Trusts zijn organisaties die betaalbare woningen produceren met lage inkomsten. In het kader van de systeem, wordt grondeigendom gescheiden van de eigendom van de woning. Het grondeigendom blijft gemeenschappelijk.

Samengevat zullen de belangrijke vaststellingen over de demografische groei, de vermindering van de beschikbare grond, de duurzame aanpak en de stadsvernieuwing, waarschijnlijk aangevuld met nieuwe gewestelijke bevoegdheden op het gebied van woningbeleid, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dwingen om de historische uitgangspunten van zijn woningbeleid opnieuw te formuleren en na te denken over alternatieve en vernieuwende wegen om in te slaan.

Deze noodzaak moet gekoppeld zijn aan het besef dat het Belgische federalisme naar alle waarschijnlijkheid zal evolueren naar meer financiële verantwoordelijkheid voor de gefedereerde entiteiten.

INTERNATIONALE FUNCTIE

WORKSHOPS

2. EEN ECONOMIE IN DIENST VAN DE BRUSSELAARS
5. BEVESTIGEN VAN BRUSSELS INTERNATIONALE ROL

INLEIDING: CONTEXT

Dankzij zijn internationale functie, zijn rol van Belgische én Europese hoofdstad en zijn ideale geografische ligging, nl. in het hart van Europa, is Brussel het beslissingscentrum geworden van de Europese instellingen, het economische centrum van België en een van de belangrijkste stedelijke gebieden van het continent.

Omdat die bevoorrechte internationale positie niet noodzakelijk verworven is, wou het Gewest deze internationale realiteit verder uitwerken in zijn Plan voor de Internationale Ontwikkeling (PIO). Met het PIO heeft het Gewest de internationale rol van Brussel aanzienlijk versterkt, zowel de aspecten van de identiteit als de toekomstige ontwikkeling, die zich concentreert op het creëren van nieuwe infrastructuur. Het PIO komt ook tegemoet aan de verwachtingen en verzuchtingen van de Brusselaars door een aantal grote projecten aan te reiken waaraan een deel van de inwoners zal kunnen meewerken. Op termijn kunnen deze nieuwe activiteiten de Brusselse economie versterken.

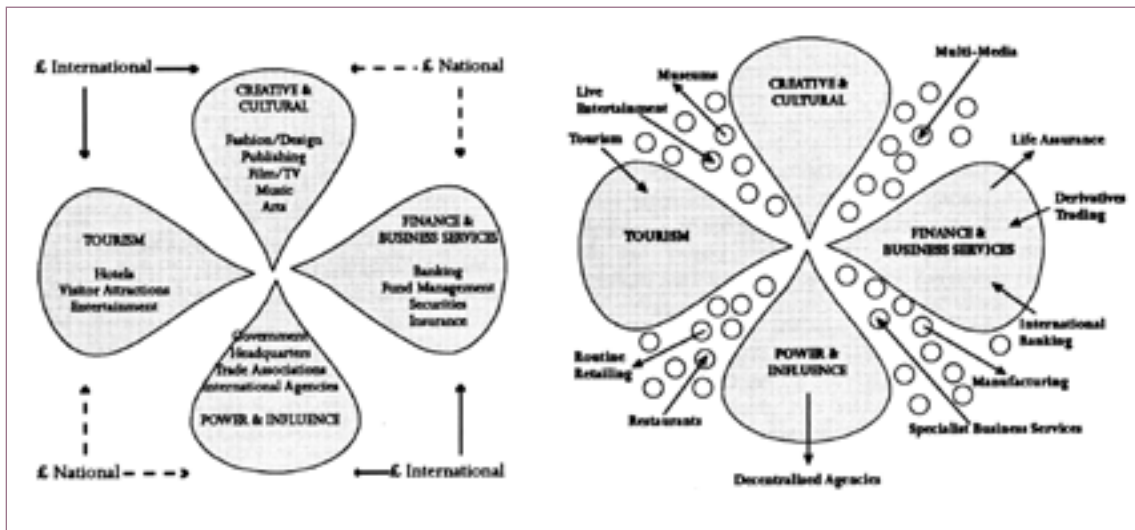
Deze nota presenteert de internationale dimensie van Brussel aan de hand van een beschrijving van de Europese en internationale instellingen in het Gewest, de gevolgen van deze aanwezigheid voor Brussel, cijfers over de werkgelegenheid die deze aanwezigheid genereert, een overzicht van andere aanwezige satellietorganisaties en een analyse van de sector van congressen en toerisme, sport en vrije tijd en cultuur. Voorts wordt de balans opgemaakt van het beleid en de instrumenten voor de uitvoering ervan: operationele instrumenten, Beliris, richtschema's, het PIO en de nauwere samenwerking met de EU. Tot besluit geven we de belangrijkste vaststellingen en formuleren we de eerste bedenkingen die vooruitkijken naar de toekomst van de internationale dimensie tot 2020.

KENMERKEN VAN DE INTERNATIONALISERING VAN BRUSSEL-HOOFDSTAD

Uit verschillende rangschikkingen van steden komt naar voren dat Brussel een agglomeratie is waarvan de **internationale uitstraling veel groter is** dan haar omvang en haar 'gewicht' in de Belgische economie laten vermoeden.

Om deze specificiteit van Brussel te duiden, moeten we kijken naar de strategische economische activiteiten die vandaag aan de basis liggen van de ontwikkeling van internationale metropolen. We gebruiken daarvoor de schematische voorstellingen van Peter Hall.

Aan de hand van deze klaverbladvoorstelling illustreert Peter Hall de vier kernsectoren van de grootstedelijke economie en de implicaties van de massale aanwezigheid daarvan in de grote steden¹. Hij onderscheidt financiële en commerciële diensten, met inbegrip van de **ontwerpdiensten** die een hoge vlucht nemen zoals architectuur, engineering en mode; **bestuurs- en controlefuncties** (hoofdzetels van bedrijven, de nationale en internationale overheden en het hele netwerk van activiteiten daarrond); de **culturele en creatieve sector**, waaronder de vrije kunsten en de elektronische en gedrukte media; en ten slotte het zakelijke en recreatieve **toerisme**.

Deze sectoren zijn onderling sterk afhankelijk en functioneren in synergie met elkaar. Ze hebben per definitie betrekking op de uitwisseling en het gebruik van informatie in verschillende vormen en ontwikkelen zich bij voorkeur in wereldsteden. Peter Hall probeert in de eerste plaats aan te tonen waar het vandaag om draait: de **concurrentie tussen de steden onderling**.

¹ Peter Hall, 'Space and Flows in 21st Century Europe', in, "De stad van morgen. Internationaal colloquium over de toekomst van steden, 19 en 20 november 2007", Gsso, Brussel, 2008, p. 111

De nieuwe economie en de demografische en maatschappelijke bewegingen die ze veroorzaakt staan centraal in de ontwikkeling van 'Brussel Internationaal'.

De internationale positionering van Brussel vloeit duidelijk voort uit de indrukwekkende ontwikkeling van de sector **'Power and Influence'** (in het bijzonder de rol van hoofdzetel van de Europese Unie en van centrale zetel van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie) en uit zijn plaats in de sector **'Finance and Business Services'**.

De sectoren **'Creative & Cultural'** en **'Tourism'** winnen echter aan belang in de internationale positionering van Brussel.

BRUSSEL – INTERNATIONALE EN EUROPESE STAD²

Zetel van Europese en internationale instellingen

In het kader van de Europese Unie

- > Brussel is de zetel van twee grote Europese instellingen: de Europese Commissie en de Raad van de Europese Unie.
- > Hoewel de officiële zetel van het Europees Parlement in Straatsburg is ondergebracht en zijn secretariaat-generaal in Luxemburg, vinden de vergaderingen van de fracties en de parlementaire commissies in Brussel plaats. De leden van het Europees Parlement, hun assistenten en een deel van de ambtenaren verdelen hun tijd onder Brussel (drie weken) en Straatsburg (een week), waar de plenaire zittingen plaatsvinden. Het grootste deel van de Europese parlementaire werkzaamheden vindt in de Brusselse gebouwen van het Europees Parlement plaats.
- > Aangezien alle lidstaten het Verdrag van Lissabon³ hebben geratificeerd, krijgt ook de Europese Raad het statuut van Europese instelling en zal hij in Brussel worden ondergebracht.
- > Brussel is de zetel van twee raadgevende Europese organen: het Comité van de Regio's en het Europees Economisch en Sociaal Comité.
- > Momenteel is Brussel de zetel van zeven communautaire agentschappen:
 1. het Europees Defensieagentschap (EDA);
 2. het Uitvoerend Agentschap onderwijs, audiovisuele media en cultuur (EACEA);
 3. het Uitvoerend Agentschap voor concurrentievermogen en innovatie (EACI);
 4. de Toezichtautoriteit voor het Europese GNSS (GSA);
 5. het Uitvoerend Agentschap Onderzoek (REA);
 6. het Uitvoerend Agentschap Europese onderzoeksraad (ERC);
 7. het Uitvoerend Agentschap voor het trans-Europees Vervoersnetwerk (TEN-TEA).

² De gegevens die in dit hoofdstuk werden opgenomen komen uit een studie van het VBBE.

³ Art. 13 van het Verdrag: "[...] De instellingen van de Unie zijn: het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, de Europese Commissie, het Hof van Justitie van de Europese Unie, de Europese Centrale Bank en de Rekenkamer".

- > Naast deze Europese agentschappen hebben ook drie Europese interinstitutionele diensten zich in Brussel gevestigd: het Europees Bureau voor personeelsselectie (EPSO), de Europese Bestuurschool (EAS) en het Bureau voor publicaties van de Europese Unie, die zich respectievelijk bezighouden met aanwerving, personeelsopleiding en de publicatie van officiële documenten.
- > Bovendien hebben nog twee andere communautaire organen, verbonden aan de Europese Commissie en gelijkgesteld aan directoraat-generaal maar met een grotere autonomie, voor de Belgische hoofdstad gekozen: het Europees Bureau voor Fraudebestrijding (OLAF) en het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek (JRC).

Instellingen buiten het kader van de Europese Unie

- > Brussel is de zetel van verschillende internationale instellingen waaronder de NAVO, Eurocontrol, de West-Europese Unie, de Werelddouaneorganisatie, het Europees Douanecomité, het Europees Comité voor Normalisatie, het Secretariaat-generaal van de Benelux...
- > Ook verschillende vertegenwoordigingen van internationale instellingen, waarvan de zetel zich elders bevindt, zijn in Brussel gevestigd, zoals afdelingen van de Verenigde Naties (Unicef, de Unesco, de WGO...) naast de Organisatie van Afrikaanse eenheid, de Internationale Organisatie voor Migratie...

Welke gevolgen voor Brussel?

Internationale rangschikking

- > Brussel staat, afhankelijk van de bronnen op de tweede of derde plaats in de wereld voor het organiseren en plaatsvinden van congressen⁴. Bijna 39% van alle congressen in de hoofdstad worden georganiseerd door internationale organisaties en 10% door de Europese instellingen⁵.
- > Brussel is de op vier na belangrijkste zakenstad in Europa na Londen, Parijs, Frankfurt en Barcelona. Het zakentoeerisme is voor 75% te danken aan de aanwezigheid van de Europese instellingen in Brussel⁶.
- > Op het vlak van de 'levenskwaliteit van de expatriates' staat Brussel wat tevredenheid betreft op de 14e plaats van 420 steden in de wereld en op de 24e plaats wat de kwaliteit van de infrastructuur betreft⁷.
- > Brussel is de op twee na rijkste regio van de Europese Unie (bbp in koopkrachtpariteit) na Londen en Luxemburg⁸ (maar slechts op de 148e plaats wat betreft het beschikbaar inkomen per inwoner). Het bruto binnenlands product per inwoner bedraagt 60.400 euro, wat bijna 2,5 keer meer is dan het Europees gemiddelde.

Het Brussels Gewest verschaft werk aan vele Belgische werknemers. Bijna 52% van de banen gaan naar pendelaars, wat het lage inkomensniveau per inwoner t.o.v. dat van het bbp verklaart⁹. Het Gewest heeft namelijk te kampen met een hoge werkloosheidsgraad (20,7% in het algemeen en 34,5% bij jongeren onder de 25)¹⁰ en een kwart van de Brusselaars leeft onder de armoedegrens.

4 Verslag UAI, 2009

5 'Brussels in Europe / Europe in Brussels. 50 years of convergence', ed. Le Castor Astral, 2007, p. 238.

6 Vandermotten C. et al., synthesenota 'De Brusselse economie', Brussels Studies, 2009, p. 2.

7 Rangschikking opgesteld door Mercer Human Resource Consulting, 2009.

8 Eurostat regional yearbook, 2009

Het bruto binnenlands product per inwoner bedraagt 60.400 euro, wat bijna 2,5 keer meer is dan het Europees gemiddelde.

9 Vandermotten C. et al., synthesenota 'De Brusselse economie', Brussels Studies, 2009, pp. 2 en 5.

10 Statistische indicatoren 2008 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Economische impact van de Europese en internationale instellingen

- > De aanwezigheid van de Europese Unie, en op de tweede plaats van internationale instellingen, wordt weerspiegeld in de economie en de werkgelegenheidskansen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Door zijn functie van zetel van deze instellingen en door zijn aantrekkingskracht als beslissingscentrum is Brussel een 'wereldstad' geworden. Brussel staat op de **vijfde plaats als Europese stad** in de rangschikking van wereldsteden in het 'Globalization and World Cities Research Network'. Dit resultaat overstijgt ruimschoots de omvang van de stad en het gewicht van de Belgische economie.
- > Het is echter geen sinecure om de sociaaleconomische impact van deze instellingen op Brussel nauwkeurig te kwantificeren. Een studie uit 2007¹¹ toont aan dat bovenop de directe werkgelegenheid die de instellingen verschaffen, hun aanwezigheid ook zorgt voor een niet te verwaarlozen multiplicatoreffect voor diverse sectoren zoals de horeca (hotelbedrijf, restauratie en cafés), de handel en het toerisme. Het aantal banen dat indirect in deze sectoren wordt gecreëerd wordt geraamd op 28.000. De Europese en internationale aanwezigheid zou in totaal goed zijn voor 13 tot 14% van de werkgelegenheid en van het bbp in Brussel, wat neerkomt op zo'n 100.000 banen.

Kantoorbezetting

- > De Europese instellingen en hun verwante organisaties nemen circa 1,9 miljoen m² kantooroppervlakte voor hun rekening¹². Als de ruimte die de andere Europese spelers innemen (waaronder lobby's, regionale kantoren, ngo's...) daar nog bij wordt gevoegd, loopt dat cijfer op tot 2,8 miljoen m², d.i. 30% van de totale beschikbare kantooroppervlakte in Brussel.

Demografie

- > Op 1 januari 2008 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op het grondgebied van zijn negentien gemeenten ongeveer 1.048.491 officieel ingeschreven inwoners. Als rekening wordt gehouden met de nationaliteit bij geboorte, is 46% van de Brusselaars van buitenlandse herkomst¹³. Het aantal buitenlanders dat officieel is geregistreerd belooft 28,1% van de Brusselse bevolking¹⁴.
- > De grootste groep wordt gevormd door Europeanen (EU van de 27 lidstaten), goed voor ongeveer 60% van de niet-Belgen in Brussel. M.a.w. ongeveer 170.000 niet-Belgische Brusselaars hebben een nationaliteit van een van de 26 andere EU-lidstaten¹⁵. De Fransen (43.708 inwoners) zijn daarbij het talrijkst.
- > De buitenlandse inwoners die werken in de Europese instellingen en de niet-Belgische leden van hun gezin zijn niet verplicht om zich in het gemeenteregister in te schrijven. De gemeenten registreren deze personen op basis van de maandelijkse lijsten die ze ontvangen van de Dienst Protocol van de FOD Buitenlandse Zaken. Deze personen worden dus wel degelijk opgenomen in het officiële bevolkingscijfer.

11 Ook in de recentste studie (2007), gepubliceerd door de ULB onder leiding van Christian Vandermotten (*'Impact socio-économique de la présence des institutions de l'Union européenne et des autres institutions internationales en Région de Bruxelles'*) blijft het moeilijk om de sociaaleconomische impact van de aanwezigheid van de Europese instellingen te kwantificeren. In deze studie worden bijv. cijfers opgegeven die vragen oproepen: het VBBE wordt verschillende keren als bron vermeld zonder dat het de ingezamelde gegevens kon verstrekken.

12 'Het vastgoedbeleid van de Commissie in Brussel', perscommuniqué van de Commissie, maart 2009.

13 Deboosere P. *et al.*, synthesesnota 'De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting', Brussels Studies, 2009, p. 8.

14 Op 1 januari 2008 bestond de buitenlandse bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uit 295.043 personen. Cijfers van de FOD Economie – algemene directie Statistiek en Economische Informatie, dienst Demografie.

15 'Statistische indicatoren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', editie 2008, hoofdstuk 1: bevolking.

De Europeanen die in Brussel wonen als gevolg van hun werk

De Europese Commissie

De Europese Commissie telt ongeveer 38.000 personeelsleden verspreid over Brussel, Luxemburg en elders in de wereld (delegaties). Op basis van onderstaande ramingen blijkt dat de Commissie in Brussel werk verschaft aan 27.000 tot 29.000 mensen.

Functie	Aantal betrekkingen
Statutaire ambtenaren	22.957
Tijdelijke functionarissen	2.070
Arbeidscontractanten	5.948
Gedetacheerde nationale deskundigen	1.129
Uitzendkrachten	434
Subtotaal	34.978¹
'Anderen' (plaatselijke functionarissen, <i>scientific fellows</i> , bijzondere adviseurs, <i>junior experts in delegation</i>)	3.583
Totaal aantal personen in dienst van de Commissie	38.561
71 tot 74% van het Commissiepersoneel werkt in Brussel	27.000 tot 29.000 personen²

Elk jaar organiseert de Commissie twee stagesessies in Brussel (in maart en oktober, voor een periode van vijf maanden). Iedere groep bestaat uit ongeveer **650 stagiairs**.

Het Europees Parlement¹⁸

- > Op 1 oktober 2009 telde het Europees Parlement 6.135 ambtenaren, stagiair-ambtenaren, tijdelijke functionarissen en arbeidscontractanten.
- > 3.270 personeelsleden zijn gevestigd in Brussel.
- > Elk jaar komen officiële stagiairs (ongeveer 135 per halfjaar) en stagiairs van de fracties (ongeveer 100 per jaar) werken voor het Europees Parlement. Deze cijfers hebben alleen betrekking op de stagiairs op post in Brussel.
- > Het Europees Parlement telt 736 leden¹⁹. In oktober 2009 hadden de parlementsleden 1.230 geaccrediteerde assistenten in dienst.
- > De meeste parlementsleden hebben ook een stagiair(e). Omdat deze groep nergens is geregistreerd zijn daarover geen cijfers beschikbaar.

¹⁶ http://ec.europa.eu/civil_service/docs/bs_fonct_ext_dg_en.pdf.

¹⁷ http://ec.europa.eu/civil_service/docs/key_figures_2009_externe_en.pdf.

¹⁸ Cijfers op 1 oktober 2009. Bron: Andrée Grégoire, medewerkster van Infodoc, Voorlichtingsbureau van het Europees Parlement in België.

¹⁹ Als het Verdrag van Lissabon van kracht zou worden, zouden dat er 751 zijn.

De Raad van de Europese Unie²⁰

- > De Raad heeft in Brussel bijna 3.600 personen in dienst.
- > Het gaat om 3.052 ambtenaren in vaste dienst, 162 tijdelijke functionarissen, 87 arbeidscontractanten, 277 gedetacheerde nationale deskundigen en acht 'bijzondere adviseurs', goed voor een totaal van 3.586 personeelsleden.

Het Comité van de Regio's en het Europees Economisch en Sociaal Comité

- > Er werken ongeveer 740 personen voor het EESC in Brussel²¹.
- > Het Comité van de Regio's heeft in totaal 546 personen in dienst²².

Overzicht van het personeel van de Europese instellingen in Brussel (zonder stagiairs):

Instelling	01/10/2009
Europese Commissie	Tussen 27.000 en 29.000
Europees Parlement	3.270 + ongeveer 2.000 parlementsleden en assistenten
Raad van de EU	3.586
CvdR + EESC	1.286
Totaal	Tussen 37.000 en 39.000

- > Belangrijke opmerking: onder het personeel van de Europese instellingen bevinden zich heel wat Belgen (de best vertegenwoordigde nationaliteit). Dat is het geval voor de Europese Commissie, waar 21,4% van een groep van statutaire ambtenaren en tijdelijke functionarissen, arbeidscontractanten, gedetacheerde nationale deskundigen en intramurale dienstverleners de Belgische nationaliteit hebben²³. Deze oververtegenwoordiging valt het sterkst op in de niveaus onder aan de hiërarchie²⁴.
- > De meeste personeelsleden van de Europese instellingen wonen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: recentelijk gepubliceerde cijfers van de Europese Commissie tonen aan dat 67,7% van de statutaire ambtenaren in het Gewest woont²⁵. Hoewel dit cijfer alleen betrekking heeft op de statutaire ambtenaren (dus 15.156 van 27.000 tot 29.000 personeelsleden), kunnen we veronderstellen dat het representatief is voor het volledige personeelskader van de Commissie en waarschijnlijk ook voor dat van de andere Europese instellingen. Voormeld percentage bevestigt de cijfers uit eerdere studies: in een impactstudie uit 2001 staat dat '66% van de buitenlanders die voor de Europese instellingen werken in het Brussels Gewest woont'²⁶.

20 Cijfers van 14 oktober 2009. Bron: Anne Vanescote, medewerkster bij het 'Bureau des Effectifs, division de la direction des Ressources Humaines' van de Raad van de Europese Unie.

21 Cijfers van 14 oktober 2009. Bron: Werner Dahms (Stagebureau, Europees Economisch en Sociaal Comité).

22 Cijfers van 15 oktober 2009. Bron: Lambrini Yalamboukidou, diensthoofd 'Pers en Communicatie', eenheid 'Griffie en Pers', secretariaat-generaal van het Comité van de Regio's.

23 http://ec.europa.eu/civil_service/about/figures/index_nl.htm.

24 'Is er een Belg in de zaal? Het 'uitzendbeleid' van de Belgische overheden naar internationale organisaties', KUL Working Paper nr. 122 – maart 2008, Jan Wouters en Maarten Vidal, p. 5.

25 'B-Bruxelles: Demande d'information pour 'Des pôles pouvant répondre aux besoins immobiliers de la Commission européenne', 2008/S 113-150691'; supplement bij het Publicatieblad van de Europese Unie, 16/06/2008. Dit document bevat ook een overzicht van het aantal Europese ambtenaren per gemeente van Brussel. Koplopers zijn Brussel-Stad en Elsene.

26 'L'impact socio-économique des institutions européennes et internationales dans la Région de Bruxelles-Capitale: Actualisation 2001 et Prospection 2005-2011', Iris Consulting, december 2001.

Europeanen die in Brussel wonen / werken vanwege de aanwezigheid van de Europese instellingen

De aanwezigheid van de Europese instellingen maakt van Brussel een van de belangrijkste beslissingscentra ter wereld. In hun kielzog heeft een hele reeks niet-gouvernementele organisaties, consultancybureaus, regionale vertegenwoordigingen en persagentschappen zich in de omgeving van de Europese wijk gevestigd.

De lobbyisten

- > Ondanks zijn beperkte grootte telt Brussel het grootste aantal lobbyisten ter wereld na Washington. Hun aantal wordt doorgaans gesitueerd tussen 15.000²⁷ en 20.000²⁸, maar volgens sommige ramingen zijn er nog meer. Het aantal lobbyorganisaties zou zo'n 2.500 bedragen²⁹.
- > De Europese Commissie definieert lobbyen als 'alle activiteiten die erop gericht zijn de beleidsbepaling en de besluitvorming van de Europese instellingen te beïnvloeden'³⁰. Het Parlement voegt daaraan toe dat ook alle organisaties buiten de Europese instellingen, met inbegrip van publieke en private belangengroepen, onder deze definitie vallen. Het gaat dus niet alleen om professionele of aan bedrijven verbonden lobbyisten maar ook om ngo's, studiecentra, beroepsverenigingen, vakbonden en werkgeversorganisaties, organisaties met of zonder winstoogmerk, advocaten...³¹
- > Op 22 april 2009 keurden de Commissie en het Parlement een gemeenschappelijke gedragscode voor vrijwillige registratie goed (registratie is niet verplicht)³².
 1. Vandaag zijn er **2.020 individuele lobbyisten** bij de Europese Commissie geregistreerd³³.
 2. Bij het Europees Parlement zijn meer dan **4.200 lobbyisten** geregistreerd³⁴.
 3. Volgens Alter-EU heeft slechts 23% van de lobbyorganisaties zich ingeschreven in het register van de Commissie³⁵.
 4. In *Brussels in Europe, Europe in Brussels* is sprake van ongeveer 3.000 'belangengroepen die lobbyen' in Brussel. Ongeveer 70% daarvan behartigt privébelangen³⁶.
 5. In de *Lobby Planet Guide*, een uitgave van de ngo Corporate Europe Observatory, is sprake van **15.000 lobbyisten** van wie 70% direct of indirect bedrijfsbelangen dient, 20% de belangen van regio's, steden of internationale instellingen en 10% de belangen van ngo's (waaronder vakbonden en milieugroeperingen)³⁷.

27 Resolutie van het Europees Parlement van 8 mei 2008 over de ontwikkeling van het kader voor de activiteiten van belangenvertegenwoordigers (lobbyisten) bij de instellingen van de Europese Unie (A6-0105/2008).

28 Europees Parlement: 'Lobbying in the European Union', 2007 (EP 393.266).

29 Resolutie van het Europees Parlement van 8 mei 2008 over de ontwikkeling van het kader voor de activiteiten van belangenvertegenwoordigers (lobbyisten) bij de instellingen van de Europese Unie (A6-0105/2008).

30 'Groenboek over het Europees initiatief op het gebied van transparantie', ingediend door de Europese Commissie (COM(2006)0194).

31 Resolutie van het Europees Parlement van 8 mei 2008 over de ontwikkeling van het kader voor de activiteiten van belangenvertegenwoordigers (lobbyisten) bij de instellingen van de Europese Unie (A6-0105/2008), punt 10.

32 'Transparency Initiative', dossier van Euractiv, www.euractiv.com.

33 <http://webgate.ec.europa.eu/transparency/regin/consultation/statistics.do>.

34 <http://www.europarl.europa.eu/parliament/expert/lobbyAlphaOrderByOrg.do;jsessionid=56A7E5F42B775FCB7E922A9497AB67D8?language=NL>.

35 Alliance for Lobbying Transparency and Ethics Regulation (ALTER-EU): 'The Commission's Lobby Register One Year On: Success or Failure?', juni 2009.

36 'Brussels in Europe, Europe in Brussels. 50 years of convergence', ed. Le Castor Astral, 2007, p. 206.

37 <http://archive.corporateeurope.org/docs/lobbycracy/lobbyplanet.pdf>, 2005.

De internationale pers³⁸

- > Brussel is het grootste perscentrum ter wereld. Momenteel telt de stad 893 geaccrediteerde journalisten bij de Europese Commissie en 247 technici (cameramensen, fotografen enz.), goed voor een totaal van ongeveer 1.140 mensen die voor de internationale pers werken.
- > Tijdens Europese topontmoetingen neemt het aantal journalisten aanzienlijk toe tot 1.500 à 2.000.

De regionale vertegenwoordigingen

- > Vandaag telt Brussel meer dan 300 vertegenwoordigingen van regionale en lokale overheden bij de Europese Unie. Daarvan hebben er 243 een 'regionaal attest' van de Brusselse Hoofdstedelijke Gewestregering dat hun aanwezigheid in Brussel officieel bekrachtigt³⁹.
- > Sommige vertegenwoordigingen (zoals de meeste Duitse Länder) hebben een indrukwekkende infrastructuur met soms tot vijftig medewerkers terwijl de kleinste vertegenwoordigingen maar uit enkele personen bestaan.

Partners en kinderen

Europese ambtenaren vestigen zich maar zelden alleen in Brussel. Meestal nemen ze hun gezin mee. Het is niet gemakkelijk om het aantal partners te schatten. Sommigen onder hen werken ook in de Europese en/of internationale sector⁴⁰.

De **Europese scholen** werden in 1957 opgericht om de kinderen van de Europese ambtenaren meertalig onderwijs aan te bieden. In principe staan deze scholen ook open voor andere leerlingen, maar die moeten dan een hoog inschrijvingsgeld betalen (tussen 4.900 en 10.000 euro per jaar op de middelbare school naargelang van de categorie waarin ze vallen). De afgelopen jaren kampen die scholen met plaatsgebrek, waardoor andere kinderen minder kansen hebben (de kinderen van de Europese ambtenaren hebben namelijk voorrang). Overigens gaan niet alle kinderen van Europese ambtenaren naar deze scholen: sommigen zijn ingeschreven in (dure) internationale scholen zoals het Lycée français, de British School, de Scandinavian School... Slechts een kleine minderheid is ingeschreven in een Belgische school.

Brussel telt drie Europese scholen (in Ukkel, Woluwe en Elsene) met samen meer dan 9.000 leerlingen. In 2012 zou een vierde school worden geopend in Laken. De ouderverenigingen pleiten ervoor om een vijfde school te openen, in de Europese wijk.

Het aantal leerlingen aan de Europese scholen blijft groeien en de scholen kampen met plaatsgebrek. Om dit op te vangen, heeft de Belgische overheid voorlopig het gebouw in Berkendaal ter beschikking gesteld.

38 Cijfers van 13 oktober 2009. Bron: Soldati Pier Cirillo (verantwoordelijk voor de relaties met de geaccrediteerde pers bij de Europese Commissie).

39 De website van het Verbindingsbureau Brussel-Europa biedt toegang tot alle regionale vertegenwoordigingen die in Brussel aanwezig zijn.

40 Voor partners uit sommige nieuwe lidstaten is het niet gemakkelijk (Roemenië en Bulgarije). Zonder werkvergunning mogen zij namelijk niet in Brussel werken.

De Europese scholen liggen uitsluitend in het zuidoosten van Brussel (de gebouwen in Brussel worden ter beschikking gesteld door de Belgische overheid) waar ook de meeste Europese ambtenaren wonen. In overleg met de federale regering heeft het Brussels Gewest Laken gekozen voor een vierde school. Het doel is om de EU-gezinnen aan te moedigen zich ook in andere zones van het Gewest te vestigen.

Andere internationale actoren

De diplomaten⁴¹

> Brussel telt 5.244 diplomaten (het hoogste aantal ter wereld).

Bijna alle landen hebben een ambassade in België (bilaterale betrekkingen). Daarnaast hebben de Europese lidstaten een permanente vertegenwoordiging bij de EU⁴², hebben de NAVO-lidstaten een permanente delegatie bij de NAVO en beschikt een aantal andere landen (niet-leden) over een missie bij de EU en de NAVO (multilaterale betrekkingen). Er zijn in totaal 285 diplomatieke missies (185 ambassades + 27 permanente delegaties bij de NAVO + 13 missies bij de NAVO + 26 permanente vertegenwoordigingen bij de EU + 28 missies bij de EU + 6 permanente vertegenwoordigingen bij de West-Europese Unie).

> 1.987 diplomaten werken voor de permanente vertegenwoordigingen bij de EU en de West-Europese Unie (WEU).

> De permanente delegaties en de diplomatieke missies bij de NAVO tellen bijna 2.000 leden.

Het personeel van de internationale instellingen (buiten het EU-kader)

In de politieke zetel van de NAVO in Evere werken bijna 4.000 mensen:

- > 2.000 van hen werken voor de permanente delegaties van de lidstaten of voor de nationale militaire vertegenwoordigingen;
- > 300 van hen werken bij missies van partnerlanden;
- > 1.200 burgerpersoneelsleden;
- > 500 van hen maken deel uit van de internationale militaire staf, onder wie 100 burgers⁴³.

41 Cijfers van de dienst Protocol van de FOD Binnenlandse Zaken, 29 oktober 2009. **Belangrijke opmerking:** de Belgische diplomaten en de Belgische vertegenwoordigingen zijn niet in deze cijfers opgenomen.

42 Gegroepeerd in het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (Coreper), geschat op 1.500 vertegenwoordigers <http://www.diplomatie.be/fr/belgium/belgiumdetail.asp?TEXTID=1686>.

43 http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49284.htm.

Voorts hebben nog andere internationale organisaties hun zetel in de hoofdstad⁴⁴:

Instelling	Aantal personeelsleden	Aantal Belgische personeelsleden
NAVO	4.000 (incl. diplomaten)	619
Secretariaat-generaal van de Benelux	60	50
Eurocontrol	2.204	548
Werelddouaneorganisatie	134	38
West-Europese Unie	20	7
Internationaal Bureau voor Douanetarieven	18	10
Totaal	6.436	1.272

Opmerking: deze cijfers zijn onvolledig aangezien er nog andere internationale instellingen zijn met een zetel of vertegenwoordiging in Brussel die niet in deze lijst zijn opgenomen.

De buitenlandse ondernemingen

> Buitenlandse ondernemingen vertegenwoordigen ongeveer 40% van het bbp van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en bieden werk aan meer dan 240.000 werknemers, goed voor een derde van de Brusselse werkgelegenheid⁴⁵.

> Brussel telt ongeveer 150 internationaal en Europees gerichte advocatenkantoren⁴⁶.

> Naargelang van de bron telt Brussel tussen 1.300⁴⁷, 2.000⁴⁸ en 2.300⁴⁹ filialen van buitenlandse ondernemingen. Daartoe behoren ook enkele Europese hoofdzetels van multinationals⁵⁰ zoals die van Toyota en Coca Cola. In de meeste gevallen gaat het echter om internationaal gerichte dienstverleners. IT-diensten, financiële diensten en de internationale advocatuur zijn goed vertegenwoordigd. Deze internationale filialen zijn gemiddeld vrij klein en tellen doorgaans een honderdtal personen⁵¹.

44 'Is er een Belg in de zaal? Het 'uitzendbeleid' van Belgische overheden naar internationale organisaties', KUL Working Paper nr. 122, maart 2008, Jan Wouters en Maarten Vidal, p. 5.

45 Activiteitenverslag 2007-2008 van Beci (Brussels Enterprises, Commerce and Industry), p. 13 <http://www.beci.be/index.html?page=47&lang=nl>.

46 Volgens de 'Annuaire des avocats' zouden er op 3 oktober 2008 284 kantoren zijn ingeschreven bij de Brusselse balie, maar daarvan zouden er slechts zestig zich specifiek richten op Europese of internationale geschillen.

47 Brussels. European gateway to key markets. 24e editie 2007/2008. Brussels Hoofdstedelijk Gewest, p. 54.

48 'BruXpats, het onthaal, het verblijf en de positie van expatrianten in Brussel', studie van Arjan van Daal, januari 2006.

49 Cijfer meegedeeld door Bernd Schneider, economisch adviseur van het Brussels Gewest bij de EU.

50 In Brussel zijn er 188 internationale ondernemingen met een Europese directie. KHNB, 7 oktober 2008.

51 'BruXpats, het onthaal, het verblijf en de positie van expatrianten in Brussel', studie van Arjan van Daal, januari 2006.

BRUSSEL – CONGRESSTAD EN TOERISTISCHE STAD

De congressector, een specifieke economische hefboom van het Gewest, vertegenwoordigt een omzet van zo'n vier miljard euro, d.i. 2,5% van de economische activiteit in Brussel.

Dankzij zijn centrale ligging in Europa is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een uitgelezen keuze voor internationale ontmoetingen van allerlei aard: conferenties, congressen, handelsbeurzen, promotie-evenementen enz. Dit is jaarlijks goed voor bijna **55.000 vergaderingen** en **13 miljoen deelnemers**.

Voor Brussel en zijn inwoners leveren deze ontmoetingen een aanzienlijke bijdrage op het vlak van economie en werkgelegenheid: direct en indirect gaat het om meer dan **30.000 banen**, waarvan drie vierde naar Brusselaars gaat. Brussel beschikt over een grote infrastructuur om gasten te ontvangen: 4.000 restaurants, 1.500 cafés en 220 hotels.

Sinds 1998 zet VisitBrussels (voorheen Brussel Internationaal – Toerisme & Congressen, BITC) in partnership met TVI (Toerisme Vlaanderen) en de OPT (Office de Promotion du Tourisme de la Wallonie et de Bruxelles) zijn schouders onder het Observatorium voor Toerisme te Brussel waardoor de evolutie van het toerisme in Brussel jaar na jaar kan worden gevolgd.

Volgens VisitBrussels zijn de voornaamste evoluties sinds 2000:

- > De 'technische' evoluties in het transport: de Thalys en de Eurostar hebben geleid tot een groei van het vrijetijdstoerisme (overnachtingen: +38% t.o.v. 2000) en van de MICE-activiteiten – Meetings, Incentives, Conferences, Events – (overnachtingen: +22% t.o.v. 2000). 86% van de toeristische overnachtingen in Brussel komt voor rekening van internationale toeristen.
- > De Brusselse toeristische sector is zich ervan bewust geworden dat cultuur een belangrijk toeristisch element is. Zo heeft BITC het Bureau voor Grote Evenementen (BGE) opgericht dat de organisator is van het Brussels Summer Festival, Brussel Bad en Winterpret en de laatste 'themajaren' heeft gecoördineerd (Mode en Design, strips, gastronomie). Brussel heeft daardoor een betere positie in de internationale rangschikkingen verworven.

Zoals in de meeste Europese metropolen is het **toerisme sinds 1998 gestaag gegroeid** van 4,1 miljoen overnachtingen per jaar tot 5,6 miljoen in 2008, d.i. een toename van meer dan 35%. Deze evolutie wordt voor het grootste deel gedragen door de ontwikkeling van het toerisme in de strikte zin.

2.1.2. Totaal aantal overnachtingen van 1998 tot 2008: overnachtingen in het kader van vrijetijdsverblijf, overnachtingen in het kader van conferenties, congressen en seminars en overnachtingen om andere professionele redenen

Terwijl het Gewest in 1998 nauwelijks meer dan 1,4 miljoen vrijetijdsovernachtingen registreerde, waren dat er in 2008 meer dan 2,6 miljoen, d.i. een stijging van meer dan 85%. Tegelijk is het aantal zakelijke overnachtingen lichtjes gestegen van 2,6 tot 2,9 miljoen. In tegenstelling tot de gangbare veronderstellingen, wordt **Brussel vaak bezocht in het kader van het vrijetijdstoerisme**. Zakelijk en vrijetijdstoerisme zijn vrijwel aan elkaar gewaagd, toch wat het aantal overnachtingen betreft.

De zwakke groei van het aantal zakelijke overnachtingen in Brussel wordt verklaard door verschillende factoren waaronder de ontwikkeling van videoconferencing, de toename van het aantal zakenreizen zonder overnachting – zeker in Brussel als gevolg van zijn uitstekende bereikbaarheid vanuit alle grote Europese steden – en ten slotte, sinds 2003, de sluiting van het Congrespaleis wegens renovatie (met de opening van Square kon pas rekening worden gehouden in de laatste cijfers, die dateren van 2008).

In de MICE-sector wordt de bestemming gekozen op basis van twee belangrijke criteria: de centrale ligging (34%) en de aanwezigheid van internationale organisaties (20%). Dit zijn troeven van Brussel, dat het aantal MICE-overnachtingen tussen 2000 en 2008 met 30% heeft zien toenemen. 2009 was dan weer een uitzonderlijk toeristisch jaar als gevolg van twee grote gebeurtenissen waardoor Brussel de voorpagina's van het internationale toeristische nieuws haalde: de opening van het Magrittemuseum en van Square.

Volgens de Unie van Internationale Verenigingen (UIA) was Brussel in 2009 goed voor 402 vergaderingen. Daarmee komt het op de **tweede plaats in de wereld**, na Singapore (746 vergaderingen), maar nu wel voor Parijs (386 vergaderingen) en Wenen (331 vergaderingen), Genève, Barcelona en New York. In 2007 was Brussel nog vierde na Wenen. Vandaag staat Brussel niet alleen op de eerste plaats in Europa maar ook op de tweede plaats in de wereld volgens de criteria van de UIA: vergaderingen met minstens 300 deelnemers van vijf verschillende nationaliteiten die minstens vijf dagen duren. Volgens die criteria moet ook minstens 40% van de deelnemers uit het buitenland komen.

Volgens de International Congress and Convention Association (ICCA) daarentegen staat Brussel op de 22e plaats van de bestemmingen voor congressen (minimaal 50 deelnemers uit drie verschillende landen, terugkerende organisatie). Zo stond Wenen in 2009 op de eerste plaats en waren Barcelona en Parijs tweede resp. derde volgens de ICCA.

Door de toename van het toerisme in Brussel kan de stad haar positie vrijwaren. Brussel kan natuurlijk niet wedijveren met Parijs of Londen die elk meer dan 30 miljoen overnachtingen registreren. De volgende tabel laat zien dat Brussel tussen Stockholm en Kopenhagen ligt en dat het aantal overnachtingen er in het recente verleden veel minder sterk is gestegen dan in andere Europese agglomeraties zoals Barcelona of Berlijn, die vaak als voorbeeld worden genomen.

2.1.5. Totaal aantal overnachtingen in enkele Europese steden (vergelijking tussen 1998 en 2008)

Bron: European Cities Tourism in TourMis (<http://www.tourmis.info>)

Hoe dan ook, **het toerisme schept ongeveer 33.000 banen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, d.i. **4,9% van de totale werkgelegenheid**. Het gaat dus om een relatief belangrijke bedrijfstak: ruim 1,5 keer zo veel banen als in de bouw, twee derde van alle industriële werkgelegenheid en net zo veel werkgelegenheid als in de detailhandel.

Bijna de helft van de werkgelegenheid in het toerisme zit in horeca-activiteiten: ongeveer 6.000 banen (18%) in verblijfsvoorzieningen en ongeveer 10.000 (30%) in restaurants, cafés en discotheken.

Meer dan 8.500 banen in het toerisme (27%), waarvan 2.800 in de sector van de reisbureaus en touroperators, vallen in de vervoerssector, waar ze goed zijn voor ruim een vijfde van de totale werkgelegenheid.

Bovendien zijn er nog zo'n 3.200 toerismegebonden banen (16%) onder de 34.000 banen in de detailhandel.

Ten slotte zijn er nog 2.500 toerismegebonden banen (8%) die kunnen worden ondergebracht in de culturele, sportieve en recreatieve sector.

De gegevens van de sociaaleconomische enquête 2001 tonen bovendien aan dat de werkgelegenheid in de toeristische sector heel wat beroepen met een lage scholingsgraad bestrijkt, die vaak door inwoners van het Gewest worden uitgeoefend.

De oprichting van een congrescentrum met een grote uitstraling (die deel uitmaakt van het PIO), aanvullend op Square, zal de positie van Brussel op de internationale scène nog versterken. Uit de analyse van de huidige internationale situatie blijkt dat de aanwezigheid van een congrescentrum voor minimaal 3.000 personen belangrijk is, aangevuld met een tentoonstellingsruimte van 15.000 m², goed voor een totale brutooppervlakte van 50.000 m².

BRUSSEL – STAD VAN SPORT EN ONTSPANNING

De dynamiek van het Gewest komt naar voren in de diversiteit en het succes van de festiviteiten die er georganiseerd worden: Europalia, de Koningin Elisabethwedstrijd, Couleur Café, de Zinneke Parade, de Memorial Van Damme maar ook Winterpret, Brussel Bad, het Irisfeest of nog de Jazz-marathon.

De vrijetijdssector draagt niet alleen bij tot het prestige en de aantrekkelijkheid van Brussel maar vanzelfsprekend ook tot de economische ontwikkeling van het Gewest. De sector vult de sector van toerisme en zakenreizen aan en schept tal van banen die in de eerste plaats naar de Brusselaars gaan (horeca, organisatie van evenementen...).

Vandaag worden (culturele en sportieve) evenementen van internationale betekenis opgezet voor zalen met 12.000 tot 15.000 kijkers, zowel vanuit financieel oogpunt, als op technisch en scenografisch vlak. Voor het internationale imago van het Gewest is het belangrijk om dit soort internationale producties te kunnen organiseren. Daarom moet Brussel kunnen beschikken over voorzieningen die tegemoetkomen aan de huidige marktnormen, nl.:

- een concertzaal die plaats biedt aan 15.000 mensen en/of een indoorzaal
- een nieuw stadion.

Het huidige stadion wordt behouden totdat de middelen worden gevonden om het internationale stadion te financieren en de besluitvorming over de vestiging daarvan in Schaarbeek-Vorming is voltooid.

Ideaal zou zijn om het project voor de nieuwe evenementenzaal en/of indoorzaal te koppelen aan het project voor een congrescentrum zodat een coherent geheel voor congressen en vrije tijd ontstaat. Het project voor de indoorzaal zal dan ook worden bestudeerd in het kader van het richtschema Heizel.

BRUSSEL – CULTUURSTAD

Brussel is een internationale kweekvijver voor kunsten en groeit ook uit tot een internationale trekpleister voor verschillende kunstdisciplines (moderne dans, opera, ArtBrussels...). Het netwerk van vermaarde kunstschole trekt tal van buitenlandse studenten aan. Steeds meer populaire kunstenaars komen zich in Brussel vestigen waar ze profiteren van betaalbare huurprijzen en het diverse huuraanbod, maar ook van de dynamiek en de culturele openheid van de stad.

Brussel mag zich beroemen op een rijk en gediversifieerd cultureel patrimonium, van de Grote Markt over zijn tachtig musea tot het Atomium, en blijft aan de top inzake creativiteit.

In de buurt van de Kunstberg bevinden zich buitengewoon veel musea: de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, het Muziekinstrumentenmuseum, BELvue, de Koninklijke Bibliotheek en het Paleis van Karel van Lotharingen, de archeologische Koudenberg site, het Paleis voor Schone Kunsten (Bozar) en het Koninklijk Filmarchief. Op de Kunstberg bevindt zich ook het nieuwe Magrittemuseum en het cultureel-toeristisch infocentrum van het Gewest (BIP – Brussels Info Place).

Tijdens het Mode- en Designjaar in 2006 kwam naar voren dat deze twee sectoren een troef zijn voor Brussel en dat dit potentieel absoluut moet worden benut voor het toerisme, de economie en de werkgelegenheid. Het Centrum Mode Design Brussels werd opgericht om de internationale bekendheid van Brussel in deze twee sectoren uit te dragen. Dit centrum moet een nationaal en internationaal referentiepunt zijn voor de huidige en toekomstige professionals in mode en design.

BELEID EN INSTRUMENTEN: BALANS SINDS 2000

Tussen 1989 en 2004 plant Brussel-Hoofdstad de internationalisering van het stadsgewest. Tijdens de Europese top van Edinburgh in 1992 wordt Brussel bevestigd als feitelijke hoofdstad van Europa. Brussel zet zijn Europese en internationale ambities kracht bij in zijn twee gewestelijke ontwikkelingsplannen (GewOP 1 en GewOP 2). Die trachten – naargelang van de politieke meerderheid van het moment – een gulden middenweg te vinden tussen de ontwikkeling van Brussel als internationaal en Europees economisch centrum en het respect voor het dagelijks leven van zijn inwoners.

Daarvoor worden drie specifieke instrumenten ontwikkeld.

De permanente vertegenwoordiging bij de EU moet de belangen van het gewest behartigen en voor de technische dossiers een schakel vormen met de Europese instellingen.

De Directie Externe Betrekkingen beheert alle internationale dossiers waarbij het Gewest betrokken is, door bilaterale en multilaterale akkoorden met internationale organisaties of door de deelname van Brussel aan netwerken.

Het Verbindingsbureau Brussel-Europa (VBBE) krijgt de opdracht om het imago van Brussel als Europese hoofdstad te verbeteren en hulp te bieden aan iedere inwoner van een Europese lidstaat die zich in een van de negentien gemeenten komt vestigen en om het even welk administratief probleem ondervindt.

Als gevolg van de rol van Brussel als Europese hoofdstad en de kosten voor de vestiging van de Europese en internationale instellingen kan het Gewest een samenwerkingsakkoord onderhandelen met de Belgische staat⁵², bekend als Beliris. Het doel daarvan is dat het federale niveau financieel tegemoetkomt in de initiatieven die de internationale rol en hoofdstedelijke functie van Brussel bevorderen.

In deze financiering wordt onder andere rekening gehouden met de openbare ruimte in de Europese wijk, het Schumanstation, de spoorverbinding Watermaal/Schuman/Josaphat, de omgeving van de grote stations en de haltes van het Gewestelijk Expresnet (GEN), de grote lanen, de verbetering van de toegankelijkheid van de metrostations...

Vanaf 2000 krijgen de gewestelijke beleidsplannen een nieuwe focus: enerzijds op de Europese wijk met de uitwerking van een aantal richtschema's en anderzijds op het hele Gewest met de afbakening van een aantal strategische gebieden (hefboomgebieden en gebieden van gewestelijk belang – GGB's), waarvan een aantal een internationale bestemming kunnen krijgen.

52 Dit akkoord werd op 15 september 1993 ondertekend en telt tien aanhangsels. Tijdens een internationaal colloquium over 'The Reconstruction of the European City' (november 1978) veroordelen de deelnemers 'in het bijzonder het onverantwoorde beleid van de EEG, waarbij de vernietigende uitwerking van de vestiging van zijn eigen gebouwen steden als Luxemburg, Straatsburg en Brussel allemaal even hard treft; zij eisen dat in de Europese instellingen een commissie wordt opgericht die eindelijk rekening houdt met de doelstellingen van de wederopbouw van de Europese steden zoals hun inwoners willen'.

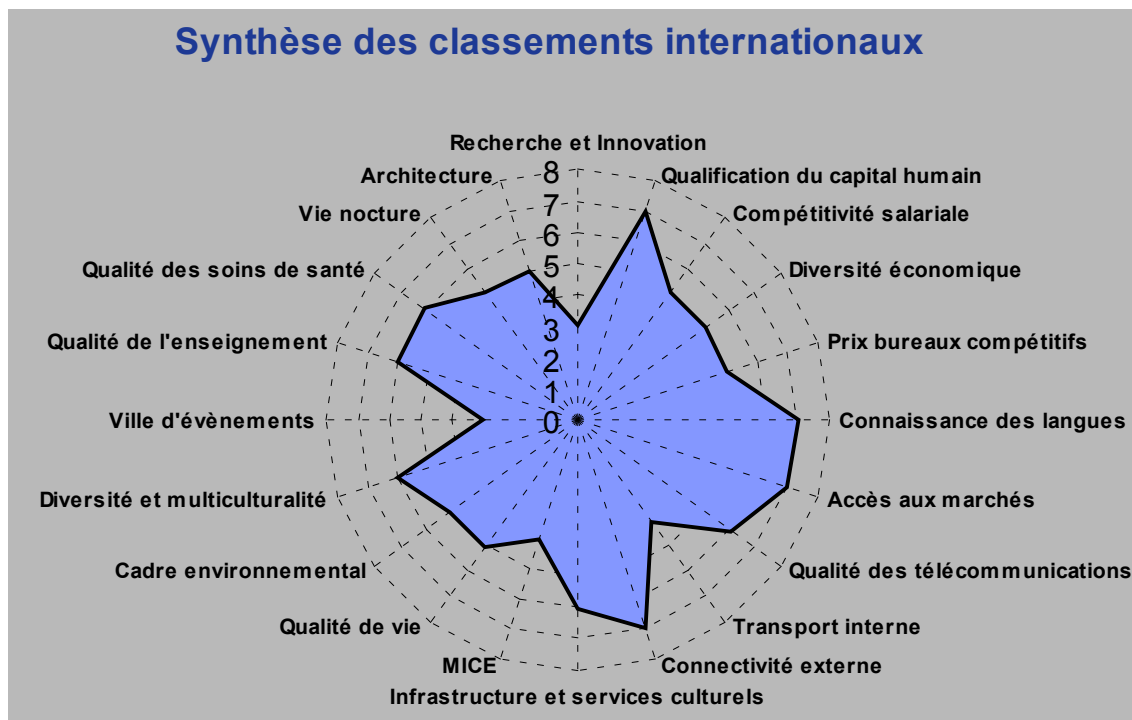
Het ontoereikende openbaar vervoer en de vertraging in het GEN-project zijn terugkerende problemen die absoluut opgelost moeten worden om de internationale functie te ontplooien.

Vanaf 2004 volgt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een **voluntaristisch beleid inzake internationale en Europese ontwikkeling**: het Plan voor de Internationale Ontwikkeling (PIO) en meer samenwerking met de EU inzake vastgoedbeleid.

Het Plan voor de Internationale Ontwikkeling versterkt de troeven van Brussel

De internationale dimensie van Brussel is de ontwikkeling van de stad dankzij haar rol van Europese hoofdstad, dankzij de aanwezigheid van de Europese instellingen. De bevoorrechte positie van Brussel **is echter geen verworvenheid**. De economische, maatschappelijke en culturele ontwikkelingsvraagstukken van Brussel noodzaakten een ambitieuze en overlegde internationale ontwikkelingsstrategie en een actieplan op lange termijn (het PIO).

Op basis van een analyse van de studies over de rangschikking van steden⁵³ beoordeelde PricewaterhouseCoopers de prestaties van Brussel aan de hand van twintig criteria. De volgende grafiek geeft de positie van Brussel t.a.v. de voornaamste aantrekkingsfactoren die worden erkend en waargenomen op internationaal niveau.

⁵³ PricewaterhouseCoopers, Plan voor de Internationale Ontwikkeling van Brussel, eindrapport, juni 2007

Uit deze analyse komen de volgende **sterke punten van Brussel** naar voren:

- de kwalificatie van het menselijk kapitaal en de talenkennis: van buitenaf gezien worden deze factoren beschouwd als concurrentietroeven van Brussel in vergelijking met andere Europese steden;
- de markttoegang en de externe aansluitingsmogelijkheden;
- de criteria op het vlak van telecommunicatie, gezondheidszorg, onderwijs, culturele diensten en multi-culturaliteit.

Er zijn echter ook **zwakke punten**:

- de reputatie op het vlak van onderzoek en innovatie;
- de reputatie als evenementenstad;
- het intragewestelijk vervoer;
- de MICE-infrastructuur.

Punten met een matige score (die dus vatbaar zijn voor verbetering) zijn:

- de levenskwaliteit;
- het milieukader;
- het nachtleven;
- de architectuur.

De uitstekende positie van Brussel is het resultaat van onbetwistbare concurrentievoordelen. Het betreft hoofdzakelijk:

- de centrale geografische ligging en het vervoersnet;
- de rol van Europese hoofdstad;
- de levenskwaliteit (vrije tijd, leefomgeving, gezondheid, onderwijs).

Brussel scoort dus goed op basis van zijn troeven uit het verleden. Daarentegen doet Brussel het heel wat minder goed als voluntaristische criteria worden gehanteerd (het resultaat van een recenter stadsbeleid dat zich nog niet volledig heeft kunnen ontwikkelen):

- tekort aan culturele en toeristische evenementen;
- commerciële en culturele aantrekkelijkheid van het stadscentrum;
- onderzoek en innovatie;
- bestuur en leiderschap;
- coherentie van de stadsmarketing.

Naar het voorbeeld van andere grote wereldsteden heeft het Gewest een **meerjarenactieprogramma** goedgekeurd om Brussel als een 'must' op de kaart te zetten en te werken aan de zwakke punten in de internationale rangschikking. In 2007 keurde de Gewestregering de roadmap van het Plan voor de Internationale Ontwikkeling (PIO) goed. Die benadrukt het belang van een imagoverbetering voor Brussel en somt op welke voorzieningen ontbreken om die internationale uitstraling tot stand te brengen.

De belangrijkste doelstelling van het plan is de duurzame en billijke internationale ontwikkeling van Brussel op economisch, cultureel en maatschappelijk vlak, die **ten voordele is van iedereen, zowel gebruikers als inwoners van het stadsgewest**.

Het PIO is een troef voor alle belangrijke organisaties in en partners van Brussel.

- > Voor Europa, dat een solide partner nodig heeft om zijn instellingen te kunnen ontwikkelen en een gezicht te geven aan het maatschappijmodel dat het promoot.
- > Voor de Brusselaars, die er zich niet altijd van bewust zijn hoe belangrijk de internationale functie van de stad is voor hun economische en maatschappelijke welzijn, hoewel de ontwikkeling van de stad soms problemen stelt.
- > Voor de federale staat en het Vlaams en het Waals Gewest, waarvan de toekomstige ontwikkeling ook in heel wat opzichten afhankelijk is van de internationale bloei van Brussel.
- > Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zelf en voor de negentien gemeenten op zijn grondgebied, waarvan de inwoners hun welzijn in grote mate te danken hebben aan de internationale functie van de stad.

De roadmap van het PIO identificeert vijf grote werkterreinen die een antwoord moeten bieden op de verwachtingen en op de tekortkomingen die aan het licht zijn gekomen in de voorbereidende analyse over de troeven en zwaktes van het Gewest:

1. stedelijke ontwikkelgebieden op basis van **collectieve voorzieningen met een internationale uitstraling** (een congrescentrum, een handelscentrum, een grote evenementenhal en een multifunctioneel stadion);
2. **verbeterde levenskwaliteit** van de Brusselaars;
3. een coherente **stadsmarketing** die steunt op de vele Brusselse identiteiten;
4. een **efficiënter bestuur**;
5. **financiering** van de grote projecten.

Het doel is om Brussel, de hoofdstad van Europa, te verankeren als een stad van congressen, vrije tijd, cultuur en handelsdynamiek.

Nauwere samenwerking met de Europese Unie

Sinds 2000, toen het statuut van Brussel als hoofdzetel van de Europese Unie werd bevestigd, is geleidelijk aan structuur gekomen in de dialoog. In die periode vinden ook vaker debatten plaats over een duurzame stad. Er worden verschillende richtschema's voor de wijk opgesteld.

In december 2005 creëert de Brusselse regering de functie van **gewestelijke afgevaardigde voor de ontwikkeling van de Europese wijk**. Het doel is het opstellen van een richtschema (goedgekeurd in april 2008) dat de eerdere schema's samenvat en het tot stand brengen van structurele relaties met alle Europese instellingen in Brussel.

In deze context trekken twee projecten de aandacht: de herinrichting van de Wetstraat na de goedkeuring van het **Stadsproject Wet** en de projecten van het **Visitor Center** en het **Huis van de Europese Geschiedenis** op initiatief van het Europees Parlement, in nauw overleg met het Gewest en de Stad.

Het streven naar de duurzame ontwikkeling van de Europese wijk, met een openbare ruimte en gebouwen van hoog stedenbouwkundig en architecturaal niveau, is nadrukkelijk aanwezig in de dialoog tussen Brussel en Europa.

Deze dialoog komt ook tot stand dankzij de interne ontwikkelingen in de Europese Commissie. In 2002 richt die namelijk het **Bureau voor Infrastructuur en Logistiek in Brussel** (Brussels Infrastructure Office) op.

In 2007 publiceert de Commissie een mededeling met een **strategisch plan** op lange termijn voor haar **behoefte aan ruimte** en voorstellen om de bestaande vastgoedportefeuille te rationaliseren⁵⁴. De Commissie steunt de herinrichting van de Europese wijk die haar zenuwcentrum blijft en die zal worden aangevuld met een beperkt aantal centra in Brussel. Zowel voor de Europese wijk als de andere centra **sluit de Europese Commissie zich aan bij de prioriteiten van het Brussels Gewest**: een stedelijke mix, integratie van de gebouwen van de Commissie in het stadsweefsel, kwaliteit van de openbare ruimte en de architectuur, zachte mobiliteit en voorrang aan openbaar vervoer.

De opdracht van “Buitenlandse Betrekkingen” is belangrijk, zowel wat betreft het nakomen van de wettelijke verplichtingen ten aanzien de Europese Unie als voor de toekomstige ontwikkeling van het Gewest.

Uit de balans van het beleid sinds 2000 komen de volgende punten naar voren:

> Buitenlandse betrekkingen

Het Gewest komt zijn wettelijke verplichtingen op Europees en internationaal vlak na: omzetting van richtlijnen, ratificatie van verdragen, organisatie en coördinatie van de gewestelijke vertegenwoordiging en ontwikkeling van Europese projecten. De nieuwe samenwerkingsakkoorden leggen de nadruk op partnerships met nieuwe leden die tijdens deze periode tot de EU toetreden. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft dan ook bijgedragen tot een solide basis voor de uitgebreide Unie. Naast uitwisseling ('capacity building') is er de voorkeur aan gegeven om de vertegenwoordigingsbureaus voor deze nieuwe partners in de nabijheid van de Europese instellingen te vestigen, wat bijdraagt tot de positie van hoofdstad van de EU.

Het Gewest heeft in het Europees beleid ook altijd de stedelijke dimensie verdedigd (meer dan regionaal of nationaal) om de stedelijke en regionale rol van het Gewest te helpen verwezenlijken.

Het is mogelijk om efficiënter door te wegen in de beslissingsprocessen, vooral in de EU, om de wetgeving beter uit te voeren en te profiteren van de voordelen (Europese programma's en fondsen). Momenteel wordt gewerkt aan een studie over de rol van het Gewest in de internationale organisaties.

De acties en deelnames van de Buitenlandse betrekkingen moeten zo goed mogelijk worden gefocust, ook op het niveau van de sectoradministraties, om de werkzaamheden van de vele internationale organisaties te volgen die interessant kunnen zijn voor het Gewest.

> Europa: de werkzaamheden m.b.t. de Europese wijk verlopen in samenwerking met het VBBE, Buitenlandse betrekkingen en het ATO. Ze hebben betrekking op een heel specifiek domein: vestiging van gebouwen, mobiliteit en acties op het grondgebied (geschillen, scholen, parkings...) en vormen een 'go-between' in een uiterst moeilijke context van stedenbouw en ruimtelijke ordening gezien het hoge aantal betrokkenen (in Brussel: Gewest/gemeenten/federaal, voor de EU: ambtenaren, commissarissen, Commissie en Parlement).

> Toerisme: op het vlak van vrijetijdstoerisme is Brussel een citytripbestemming geworden. Het imago van Brussel is gemoedelijker (als in een dorp) en meer cultureel dan dat van de Europese hoofdstad. De belangrijkste gevolgen zijn het partnerschap met de cultuursector, de opening van het Magrittemuseum en de themajaren (evaluatie van VisitBrussels).

De impact van internationale evenementen op het Brusselse toerisme werd aangetoond, wat leidde tot de oprichting van het BGE (Bureau voor Grote Evenementen).

⁵⁴ Mededeling van de Europese Commissie over het vestigingsbeleid van de Commissiediensten in Brussel en in Luxemburg, COM(1007)501, 18 p.

Brussel wordt zeker erkend als een draaischijf van de MICE-sector, zowel wat betreft de 'klanten' (verenigingen en organisaties die er zijn gevestigd) als de congressen die er worden georganiseerd. In dat kader is de recente opening van Square een positief element. In het algemeen klaagt VisitBrussels over de versnippering van de bevoegdheden inzake toerisme waardoor de verwachte efficiëntie soms niet wordt bereikt.

- > Patrimonium: het patrimonium is een economische troef. Het kan buitenlanders aantrekken, congresgangers maar ook (en vooral) toeristen. Patrimoniuminvesteringen, zoals de restauratie van de Brusselse 'iconen' (Stoclet-paleis, de Grote Markt, de Horta-gebouwen...), bieden Brussel een uitstekende return on investment. Er is een direct en duidelijk verband tussen de staat van het patrimonium en de kwaliteit van het Brusselse imago. Goed onderhoud en waardering van het patrimonium zijn de eerste troef die moet worden uitgespeeld om het imago van Brussel te verbeteren. Dit speelt ook een directe rol bij het opbouwen van een Brusselse identiteit. De balans van de Directie Monumenten en Landschappen is positief.

INTERNATIONALE FUNCTIE CONCLUSIES

BESLUIT: BELANGRIJKSTE VASTSTELLINGEN

A. De internationalisering van Brussel is een feit en een ingrijpende tendens.

Deze tendens bevoorrecht bepaalde soorten economische activiteiten en bepaalde lagen van de bevolking. Er wordt gesproken over 'internationalisering naar de top' die samengaat met een 'internationalisering naar onderen', tendensen die vrij onafhankelijk zijn van elkaar.

Op welke manier kan het imago van 'hoofdstad van Europa' bijdragen tot het evenwicht tussen de belangen van de internationale economische aantrekkelijkheid ('metropolisering van de economie') en de maatregelen op het vlak van het sociaaleconomische weefsel?

Het personeel van de internationale en Europese instellingen wordt vaak van belastingen vrijgesteld, terwijl Brussel momenteel met een structurele onderfinanciering kampt. Hoe kan het zijn behoeften als internationale stad vervullen en tevens de levenskwaliteit van alle inwoners blijven verbeteren? De vraag over de belasting van het EU-personeel staat eveneens centraal in de debatten over de universele dienstverlening die Brussel aan de gebruikers van de stad kan bieden.

B. Brussel heeft een programma voor de internationale ontwikkeling waarmee het Gewest zijn rol van hoofdstad van de Europese Unie kan uitbouwen.

In het PIO zijn grote voorzieningen opgenomen. Nu moet een planning worden opgesteld en moet een manier worden gevonden om alles te financieren.

De wedstrijd voor de Heizel moet binnenkort bepalen waar de schouwburg, het congrescentrum en het winkelcentrum komen.

De richtschema's van de gebieden in het PIO worden momenteel of heel binnenkort afgewerkt. Dankzij de verbindende rol van het ATO worden deze schema's naar verwachting ontwikkeld binnen de vastgelegde termijnen voor de uitvoering van het GPDO.

Delta zou een belangrijke plaats voor de vestiging van de Europese instellingen moeten worden.

Moet daaraan bovendien geen nieuw gebied worden toegevoegd op de plaats waar de stedelijke, nationale en internationale aantrekkingskracht van Brussel zich lijkt te ontwikkelen? De kanaalzone maakt namelijk een omwenteling door en wordt gekenmerkt door artistieke en culturele initiatieven met een grote uitstraling.

Is het in een evenwichtige internationalisering en aansluitend op het ontwikkelingsproces van de Europese wijk tot Europees stadscentrum niet belangrijk om bijzondere 'stadscentra' te erkennen ten voordele van andere culturele en kosmopolitische netwerken?

C. De aanwezigheid van de Europese en internationale instellingen integreert Brussel in de netwerken van de Europese en internationale metropolen.

De Europese instellingen vormen een motor van de Brusselse economie. Het is dan ook van essentieel belang om nauw te blijven samenwerken (zoals in de taskforce Gewest-Commissie) om de werkingsomstandigheden en de inschakeling van de instellingen in de stad te verbeteren.

Moet daarom niet meer worden geprofiteerd van de voordelen die deze samenwerking biedt op het vlak van uitstraling, imago en economische en culturele return? Moet de mogelijke hinder van deze aanwezigheid voor de werking van de stad niet sterker worden afgezwakt en moet dus niet worden gewerkt aan de vestiging van de Europese instellingen ten voordele van beide partijen?

De uitvoering van het richtschema voor de Europese wijk en van het Stadsproject Wet is prioritair. De operationele follow-up wordt verzorgd door de gewestelijke coördinator (ML Roggemans), in nauwe samenwerking met het ATO. Er moeten financieringsmogelijkheden worden gevonden voor de transformatie van deze wijk waarvan het imago belangrijk is voor Brussel en België:

- algemene verbetering van de openbare ruimte, heraanleg van het Schumanplein, de omgeving van het Consilium, het Jubelpark en het Leopoldpark, het Luxemburgplein... Deze werkzaamheden zullen het imago van de wijk, die vaak als 'bureaucratisch' wordt omschreven, ingrijpend veranderen.
- investeringen in mobiliteitsinfrastructuur: het Schumanstation, de metrostations Schuman en Maalbeek, oplossingen voor het busverkeer in de Luxemburgstraat, het ondergronds brengen van het verkeer van de Kortenberglaan, de automatisering van metrolijn 1...
- sociale en middelgrote huisvesting naast privé-investeringen om een bepaalde mix mogelijk te maken.

D. Er worden samenwerkingsverbanden met de Europese Unie aangegaan om van Brussel de hoofdstad van de Europeanen en van de Brusselaars te maken.

Een cultureel project: het Huis van Europa, het belangrijkste project, moet vooruitgaan en moet een toonbeeld worden van architecturale, stedenbouwkundige en omgevingskwaliteit (er moet worden samengewerkt met de bMa). Het potentieel en de vraag zijn groot, of het nu gaat om een voorstelling van de geschiedenis van de Europese eenmaking, of de cultuur en tradities van de lidstaten (artistiek, culinair, ambachten...). Dit project kan ook ruimte bieden voor hedendaagse creatie.

Een project gericht op kennis en opleiding: in het kader van de EU – 2020strategie zou het een goed idee kunnen zijn om de Europese Unie te betrekken bij projecten zoals een Europees Instituut voor Stedenbouw waarin op een originele manier zou kunnen worden gewerkt rond de toekomst van de Europese steden, een Europees Taleninstituut gezien de diversiteit van de gesproken talen en de hoge specialisatiegraad van Brussel op dat domein, een Europees Instituut voor Financiën enz.

Moet bij het stadsproject van de hoofdstad van Europa ook geen rekening worden gehouden met de zeer diverse Brusselse bevolking die zich maar moeilijk kan identificeren met de internationale functies? Zou in het kader van een groter Europees staatsburgerschap niet eerder moeten worden gestreefd naar een mix vanaf de kleuterschool en de lagere school in instituten met een sociale mix, in plaats van de Europese scholen te blijven ontwikkelen?

E. De uitstekende aansluitingsmogelijkheden en bereikbaarheid van Brussel zijn onbetwistbare internationale en economische troeven waardoor het Gewest zich kan integreren in de Europese verkeersnetwerken

Het is duidelijk dat het Zuidstation heel belangrijk is als verkeersknooppunt en toegangspoort voor Brussel en België. Is het niet noodzakelijk om de uitbreiding van het spoor, in het bijzonder van het hogesnelheidsnet, te bevorderen om het verkeersknooppunt van Europa te blijven? Het is prioritair om een hogesnelheidsverbinding aan te leggen tussen Brussel, Luxemburg en Straatsburg.

Het imago van de 'toegangspoort' van het Zuidstation is niet ideaal. Hoe kunnen de voorzieningen in en rond dit station worden verbeterd zodat het een echte internationale toegangspoort wordt met een uitnodigende en symbolische uitstraling?

De verbindingen met de twee luchthavens (Brussels Airport en Brussels South Charleroi Airport) mogen evenmin worden vergeten. Hoe kan de aansluiting met Brussel, en in het bijzonder met zijn stations, worden verbeterd om ze internationaal aantrekkelijker te maken?

Ten slotte vormen het transport en de distributie van goederen een belangrijke verkeerssector. De stad ligt centraal in de verkeersnetwerken en in het hart van een demografisch bekken dat moet worden bediend. Door het beperkte grondgebied en het uiterst stedelijke karakter ligt het niet voor de hand om er een belangrijke logistieke zone te creëren. Moet dan ook niet worden nagedacht over logistieke infrastructuur in het Brusselse hinterland?

F. Een identiteitsstudie (stadsmarketing) in het kader van het PIO heeft aangetoond dat de Brusselaars het gevoel hebben dat ze tot Brussel behoren.

Als de inwoners van Brussel zich inderdaad met hun stad identificeren en de vele belangrijke troeven erkennen, hoe moet de overheid die troeven dan ontwikkelen om de centrale ligging van het Gewest in de Europese ruimte te behouden? Moet een stadsmarketingstrategie worden uitgewerkt? Om zijn gunstige positie in de internationale rangschikkingen te behouden, moet Brussel meer uit zijn sterke punten halen en die ruimer bekendmaken.

G. De culturele en artistieke uitstraling draagt sterk bij tot de bekendheid van Brussel.

Het cultuurplan van het Brussels Kunstenoverleg stelt voor dat het Gewest bijdraagt tot de ontwikkeling van deze sector door een coördinerende rol tussen de gemeenschappen te spelen. Hoe kan deze coördinatie praktisch worden georganiseerd?

Projecten die artistieke creativiteit en economie met elkaar verbinden vallen gedeeltelijk ook onder de bevoegdheid van de gewesten. Het Centrum Mode Design Brussels is daarvan een voorbeeld. Hoe kan ondersteuning worden geboden aan die projecten en aan sectoren, zoals de designsector, die een meerwaarde kunnen bieden, zowel economisch als op het vlak van internationale uitstraling?

Zou het Gewest deel kunnen uitmaken van het netwerk van designsteden die de 'design-aanpak' promoten voor de inrichting van de stad en de openbare ruimte en voor de ondersteuning van scholen, opleidingen en ontwerpers? Hoe kan het Gewest worden betrokken bij nieuwe museumprojecten die de collecties en het patrimonium in Brussel in de schijnwerpers zetten?

H. De toeristische sector valt nu onder de gemeenschappen en is een amalgaam van organisaties met verschillend statuten en institutionele niveaus. Dit is niet ideaal om Brussel te promoten.

Voor Toerisme Vlaanderen en de OPT is Brussel een toegangspoort om hun gewest te promoten. Dat bemoeilijkt een rationelere samenwerking met BITC. Bovendien is BITC bezig zijn werking te reorganiseren en de relaties met de andere actoren te versterken. Wanneer toerisme een gewestelijke bevoegdheid is, dan werken alle Brusselse betrokkenen, met VisitBrussels op kop, aan de gezamenlijke doelstelling om het imago van Brussel in het buitenland te verbeteren.

LEEFOMGEVING

WORKSHOPS

1. OMGAAN MET DE BEVOLKINGSGROEI
4. DE MAATSCHAPPELIJKE KLOOF DICHEN

INLEIDING: DE CONTEXT

De leefomgeving kan gedefinieerd worden als **alle elementen in de omgeving die bepalend zijn voor de kwaliteit van het leven, het welzijn van de bewoners en de bewoonbaarheid van de wijken en die anderzijds bepalend zijn voor de gezondheid zoals gedefinieerd door de WGO (welzijn op fysiek, psychisch en sociaal vlak)**. In deze nota zijn de volgende 'elementen' gegroepeerd: de openbare ruimte en de infrastructurele voorzieningen, hetzij in algemene zin, zoals de elementen in de stad die het 'samenleven' en de persoonlijke ontwikkeling van de gebruikers van de stad mogelijk maken, hetzij aan de hand van hulpmiddelen voor herkenning en identificatie voor de gebruikers (zoals de stedelijke vernieuwing, de architecturale kwaliteit en het erfgoed)¹.

De leefomgeving is dus alles wat te maken heeft met de context waarin de bewoners hun stad beleven. De verbetering van deze leefomgeving gebeurt door middel van het '**stedelijk beleid**'. Het in Brussel gevoerde stedelijk beleid laat zien dat de gewestelijke overheidsinstanties constant bezorgd zijn over de verschillen in ontwikkeling tussen het centrale gebied en de rest van de stad. De overheid probeert immers deze dynamiek tegen te gaan of althans de gevolgen ervan te stroomlijnen, onder andere door middel van een voortvarend herwaardingsbeleid².

De bewoners hebben het meest te maken met de verbetering van de leefomgeving, hoewel de passerende gebruikers ook profiteren van de verfraaiing en de door de stad aangeboden diensten.

De grootste uitdaging voor de Brusselse leefomgeving is het 'verwerken' van de aangekondigde bevolkingsgroei. Deze zal immers leiden tot een toenemende behoefte aan woningen, voorzieningen, openbare ruimte en groenvoorzieningen, diensten, integratievoorzieningen,...

1 Andere thema's in verband met de leefomgeving (zoals huisvesting, milieu, groenvoorzieningen of de sociaaleconomische omstandigheden) worden besproken in andere themanota's.

2 F. Noël, 'Het stadsvernieuwingbeleid in de wijken: op de kruising van stedenbouwkundige en sociale actie' in *Brussel (over) 20 jaar*, Cahier van het ATO nr. 7, januari 2009, p.214.

DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Al vanaf het eerste GewOP was de doelstelling meer initiatieven om de Brusselse bevolking te stabiliseren of te vergroten. In 2005 bereikte de bevolking een omvang van een miljoen en per 1 januari 2010 telde Brussel 1.088.134 inwoners.

Het Gewest heeft al decennia lang een **negatief binnenlands migratiesaldo** (vooral wat betreft gezinnen met jonge kinderen). Dit negatieve saldo bedraagt sinds 2003 meer dan 10.000 personen.

Hoewel de **natuurlijke groei** sinds 2003 de grootste bijdrage levert aan de bevolkingsgroei, blijven de **internationale migraties** de grootste invloed hebben op de samenstelling van de bevolking (ongeveer een derde van de uitwisselingen in de bevolking tussen België en het buitenland verloopt via Brussel).

De internationale immigratie betreft **zeer uiteenlopende** sociaaleconomische profielen, die grofweg kunnen worden ingeschat op basis van de nationaliteit van de nieuwkomers³. Een derde van hen heeft de nationaliteit van rijke landen (noordwest Europa, Verenigde Staten, Canada, Japan) en nog een derde komt uit landen die economisch duidelijk minder bedeeld zijn (Afrika, Zuid-Amerika, Azië buiten Japan). Het resterende derde bestaat uit personen die afkomstig zijn uit EU-landen in het oosten en aan de Middellandse Zee (Spanje, Portugal, Italië, Griekenland)⁴.

De migraties in de breedste zin van de term (de migraties van over de grenzen en de binnenlandse migraties samen) hebben van de Brusselse bevolking een jonge, multi-etnische en multiculturele bevolking gemaakt. Deze migratiestromen zijn een afspiegeling van de verschillende functies van hoofdstedelijk Brussel. In die zin valt te verwachten dat zij in de toekomst de belangrijkste demografische factor blijven.

Een groot deel van de geboorten vindt plaats in **huishoudens in slechte sociaaleconomische omstandigheden** (in 2007 werd bijna 27,6% van de Brusselse baby's geboren in een huishouden zonder inkomsten uit werk, terwijl deze verhouding uiteenloopt van 8,2% in Sint-Pieters-Woluwe tot 52,6% in Sint-Joost⁵).

De **eerste kroon** heeft te maken met een groot **buitenlands migratieoverschot**, maar raakt nog altijd bewoners kwijt aan de tweede kroon en de rest van het land. De **tweede kroon ontvangt** evenveel inwoners die voorheen in de **eerste kroon** woonden als nieuwkomers uit **het buitenland**, maar zij verliest ook inwoners aan de rest van het land. De nieuwe Brusselaars van de tweede kroon zijn dus in de loop van de tijd een meer multi-etnische, multiculturele en veeltalige bevolking geworden.

De Brusselse wijken passen duidelijk bij de **levensfase** van de individuen. Jonge volwassenen zijn meer te vinden in het centrum en in de buurt van de universiteiten en verlaten de meer perifere wijken waar de ouderen zich dan weer bevinden. Er tekent zich een duidelijke tegenstelling af met een jong centrum⁶ en een oudere periferie. Wij merken overigens op dat de sterkste bevolkingsgroei tussen 2001 en 2007 zich voordeed in de centrumwijken en de westelijke wijken⁷.

3 BISA, *Statistische indicatoren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2009.

4 Het profiel van deze laatste migranten is strikt op basis van de nationaliteit lastiger vast te stellen, want het kan zowel gaan om Europese ambtenaren als om economisch zwakke immigranten die werk komen zoeken.

5 Roesems, Truus en Gille Feyaerts. *Sociale Barometer*, Brussel, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, p. 63.

6 Het jongste deel komt overeen met de arme sikkels en strekt zich uit van de onderkant van Vorst tot het centrum van Sint-Joost via het noordwesten rondom de Vijfhoek. Dit gebied breidt zich uit naar het noordoosten richting het station van Schaarbeek. Een tweede vrij jong gebied vult het eerste aan. Dit beslaat het historische centrum van Brussel en loopt over in een ruimte tussen de universiteitswijk en de wijken langs het Josaphatpark.

7 Dehaibe, Xavier en Benoît Laine, *Bevolkingsprojecties van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse BISA, 2010.

De samenstelling van de Brusselse **huishoudens** laat een **zeer grote diversiteit** zien. Net als andere grote steden telt Brussel een heel hoog aantal alleenwonende personen (meer dan 50% van alle huishoudens, tegen een nationaal gemiddelde van 33%)⁸, huishoudens bestaande uit **samengestelde gezinnen** en alleenstaande ouders met kinderen.

Volgens het Planbureau zal het aantal kinderen jonger dan 3 jaar in de periode 2008-2020 met meer dan 18,6% toenemen, dat wil zeggen een toename van bijna 9.000 kinderen, jonger dan 3 jaar, in 12 jaar tijd. Er is een hogere concentratie van die leeftijdsgroep in het gebied van de arme sikkels (gewestelijk gemiddelde: 4,4% – arme sikkels: 6,6%). Deze situatie kan verklaard worden door de aanwezigheid van meer jonge volwassenen en bevolkingsgroepen van buitenlandse herkomst (met een vroegere vruchtbaarheid en een hoger vruchtbaarheidscijfer) in de eerste kroon en het centrum van de stad⁹.

De bevolking in de schoolleeftijd (cijfers 2007-2008) is als volgt verdeeld: 51.716 kinderen op de kleuterschool, 83.335 op de lagere school en 88.918 in het secundair onderwijs¹⁰.

Alle experts op het gebied van demografische perspectieven zijn het eens over een bevolkingsgroei tijdens het volgende decennium¹¹. De laatste actualisering van de demografische perspectieven voor Brussel raamt deze groei op 14.000 inwoners per jaar¹². Bij een ongewijzigde ontwikkeling zal de officieel geregistreerde bevolking van het Brussels Gewest in de periode 2020-2025 de grens van 1.230.000 inwoners overschrijden.

De veroudering van de bevolking zal eveneens een probleem worden, maar op een langere termijn dan voor de rest van België: het aantal personen ouder dan 80 jaar gaat tot 2020 toenemen. Dit brengt nieuwe behoeften mee, met name door de toenemende afhankelijkheid.

In deze nota worden de thema's gepresenteerd die verbetering van de leefomgeving van de Brusselaars mogelijk maken: de filosofie achter de wijkcontracten, de behoefte aan voorzieningen in de buurt, de inrichting van de openbare ruimte en nieuwe strategieën, de wens om Brussel een architecturale kwaliteit te geven en om erfgoed tot zijn recht te laten komen. Bij wijze van conclusie worden de belangrijkste constateringën vermeld, terwijl ook de eerste vragen worden gesteld ter voorbereiding van de toekomst van deze uitgebreide thematiek tot 2020.

8 Hierdoor is de gemiddelde gezinsgrootte de laatste 30 jaar in het Gewest sterk afgenomen, maar onlangs is de trend gestabiliseerd en zien we zelfs weer een heel lichte groei, als gevolg van een groter aandeel van grote huishoudens.

9 BISA en P. Deboosere.

10 Franse Gemeenschap en Vlaamse Gemeenschap – IS 2009 (BISA).

11 Collectief. *Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060* (Coll. Planning Paper), Brussel, Planbureau; Surkyn et al. *La Région de Bruxelles-Capitale face à son habitat: étude structurelle et prospective*. (Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegenover zijn habitat: structureel en toekomstgericht onderzoek).

12 X. Dehaibe en B. Laine, *Bevolkingsprojecties van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*.

STADSVERNIEUWING EN DE LEEFOMGEVING: DE WIJKCONTRACTEN

WAAROM WIJKCONTRACTEN?

De wijkcontracten zijn een transversaal instrument dat betrekking heeft op de leefomgeving (openbare ruimte, voorzieningen), maar dat ook op andere gebieden invloed heeft: huisvesting, milieu, de sociaaleconomische cohesie. Het beleid voor de wijkcontracten kan dus niet beperkt blijven tot de kwestie van de verbetering van de leefomgeving.

De wijkcontracten zijn een antwoord op een serie geconstateerde ontwikkelingsproblemen in de Brusselse agglomeratie. Hun grondslag is gelegen in een **ordonnantie (oktober 1993) over de herwaardering van wijken**.

Deze problemen werden enerzijds veroorzaakt door de naoorlogse stedelijke ruimtelijke ordening die in vele wijken geleid had tot vormen van 'monosociale concentraties' en segregatie in heel wat wijken. Anderzijds zorgde de 'mobiliteitscultus' voor 'de verdwijning van openbare ruimte, de omzetting ervan in verkeersgebied'¹³. De gevolgen van deze problemen hebben zich vertaald in het 'verlies van de aantrekkelijkheid van het leven in de stad'¹⁴ en in een sociaalruimtelijke tweedeling van de stad, als gevolg van de ontvolking door het negatieve migratiesaldo van huishoudens met middeninkomens. De moeilijke sociale situatie van het centrum van de stad werd weerspiegeld in de 'sociaaleconomische en commerciële indicatoren, inkomsten van de bewoners, achteruitgang van het (woning)park en de veiligheid'¹⁵ en de **fysieke achteruitgang van de stedelijke ruimte**.

De **stadsvernieuwing**, die tegelijkertijd moest zorgen voor verbetering van de algemene aantrekkelijkheid van de binnenstad en voor solidariteit tussen de bewoners door middel van herverdelingsacties, wordt gepresenteerd als een instrument ter **verbetering van de leefomgeving van de bewoners**¹⁶.

De eerste doelstellingen van de stadsvernieuwingprogramma's beoogden wijken hun identiteit weer terug te geven om deze aantrekkelijk te maken, met name in de centrale delen van de agglomeratie¹⁷. De slechte kwaliteit van de woningen en het stedelijke milieu in deze wijken 'ontmoedigt investeerders, zowel gezinnen als vastgoedbedrijven'¹⁸. De wijkcontracten moesten 'een antwoord zijn op de sociale uitsluiting en tweedeling van de stad'¹⁹.

13 Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1992, Gewone zitting 1991-1992, Ontwerp van ordonnantie houdende organisatie van de herwaardering van oude wijken, uiteenzetting van de motieven, p.1.

14 Ibidem.

15 Ibidem.

16 F. Noël, F. Noël, 'Het stadsvernieuwingbeleid in de wijken: op de kruising van stedenbouwkundige en sociale actie' in *Brussel (over) 20 jaar*, Cahier van het ATO nr. 7, januari 2009, p.220.

17 Brusselse Hoofdstedelijke Raad, 1992, Gewone zitting 1991-1992, Ontwerp van ordonnantie houdende organisatie van de herwaardering van oude wijken, uiteenzetting van de motieven, p.2.

18 Ibidem, p.4.

19 Ibidem, p.2.

De wijkcontracten vormen een 'eerste transversaal niveau tussen de gebieden die vallen onder het werkterrein van de gemeenten'²⁰. Andere spelers (GOMB, BGHM, Woningfonds, Atrium, BAO, GIMB,...) treden aanvullend op om een geïntegreerde ontwikkeling van de wijken te bewerkstelligen. Het is dus van belang om rekening te houden met deze interventies om een 'duidelijke en globale strategie te krijgen'²¹. Deze globale strategie wordt eveneens gerealiseerd door rekening te houden met de financiële middelen die afkomstig zijn van andere overheidsniveaus (Europese Fondsen, Grootstedenbeleid,...), waardoor de midelen verdeeld kunnen worden over kansarme gebieden.

DE ONTWIKKELING VAN DE WIJKCONTRACTEN NAAR DUURZAME WIJKCONTRACTEN

In het **eerste GewOP**, goedgekeurd in maart 1995, werd geconstateerd dat 'er in bepaalde delen van het grondgebied een tekort was in investeringen in woningen', aangevuld met een achteruitgang van de openbare ruimte en een afname van de sociale en culturele cohesie. In antwoord op deze constatering is een **Ruimte voor Versterkte Ontwikkeling van de Huisvesting en de Renovatie (RVOHR)**²² voorzien, waarin (onder andere) de wijkcontracten geconcentreerd zullen worden, teneinde de verschillen in sociaaleconomische status tussen de gebieden weer in balans te brengen.

Het GewOP van 2002 bevestigt de hoofdrol van de wijkcontracten in de openbare middelen die worden ingezet voor de stedelijke ontwikkeling. De stadsvernieuwing moet met name 'zorgen voor een dubbele mix van zowel stedelijke functies (wonen en economisch) en de verschillende bevolkingscategorieën, de enige garantie voor het voortbestaan van het stedelijk project'²³. Om deze doeleinden te behalen moeten er **geïntegreerde acties** worden uitgevoerd, dat wil zeggen acties die een beroep doen op verschillende vormen van sectorbeleid of overheidsinstanties. Het sociale gedeelte wordt beschouwd als een onmisbare aanvulling op de operaties 'met bakstenen'. De aanpak kent drie aspecten: de deelname van de bewoners, het zorgen voor collectieve voorzieningen in de buurt en het stimuleren van particuliere renovatie. De participatie van de bewoners moet hen in staat stellen om 'daadwerkelijk een rol te krijgen in de stedelijke ontwikkeling'²⁴.

Het GewOP benadrukt al het **gebrek aan collectieve voorzieningen** in de wijken die zijn opgenomen in de RVOHR²⁵, vooral omdat deze een essentiële rol spelen 'in de kwaliteit van het leven en het bereiken van sociale cohesie'²⁶. Er wordt een serie potentiële plannen opgenoemd, te weten de creatie van sportieve voorzieningen, het gebruik van schoolruimten door bewoners of verenigingen, het creëren van culturele ruimten in de buurt en het creëren van kinderopvangvoorzieningen.

20 Ibidem, p.4.

21 Ibidem, p.5.

22 De contouren van de RVOHR zijn geschetst vanuit 3 onderdelen: het te Beschermen en te Renoveren Gebied van 1984, een gebiedsonderzoek in 1989-1990 uitgevoerd door de Koning Boudewijnstichting en het gebiedsonderzoek door de gewestelijke huisvestingsdienst uit 1994.. In 'Brussel verandert...! 10 jaar stedelijk beleid in het Brussels Hoofdstedelijk Beleid', Cahiers van het GSSO, nr. 4, 2007, p.12.

23 <http://www.prd.irisnet.be/fr/priorites/priorite04.htm>.

24 Ibidem.

25 RVOH wordt Ruimte voor Versterkte Ontwikkeling van de Huisvesting en de Renovatie (RVOHR), teneinde beter rekening te houden met de wens om de herwaarderingsoperaties geheel op te nemen in de investeringsprogramma's die een onderscheid tussen gebieden beogen. Deze nieuwe benaming gaf ook de wens aan om zowel de renovatie van huisvesting als de sociale ontwikkeling aan te pakken én de herkwalificatie van de openbare ruimte in dezelfde perimeter. In 'Brussel verandert...! 10 jaar stedelijk beleid in het Brussels Hoofdstedelijk Beleid', Cahiers van het GSSO, nr. 4, 2007, p. 14.

26 <http://www.prd.irisnet.be/nl/priorites/priorite04.htm>.

In 2005 herhaalt de regering dat de wijkcontracten een prioritaire doelstelling blijven. Het lijkt echter onvermijdelijk om 'de resultaten van deze programma's te moderniseren en te verbeteren'²⁷. Daartoe wil de regering de grote bestaande plannen zoals het Contract voor de economie en de werkgelegenheid' en de wijkcontracten duidelijker naar voren brengen, met name in het kader van sociaaleconomische plannen. Hierbij wordt **prioriteit wordt gegeven aan projecten** om 'jongeren aan het werk te krijgen [...], opleidingen, plaatselijke economische ontwikkeling, creatie van nieuwe diensten waaraan aantoonbaar behoefte bestaat'²⁸.

Er werden andere 'verbeteringen' aangebracht: vergroting van de gewestelijke budgetten (tijdens de voorgaande zittingsperiode van 25 naar 50 miljoen euro per jaar), opname van de Beliris-financieringen in het programma (voor bestratingswerkzaamheden, het creëren van voorzieningen en van met sociale woningen vergelijkbare woningen, en dit voor 11 miljoen euro per jaar), de procedures voor bewonersparticipatie (vernieuwende processen zien het licht, waarbij sommige gemeenten een beroep doen op gespecialiseerde instellingen), de openstelling van wijkcontracten voor nieuwe partijen buiten de gemeenten (OCMW, verenigingen,...).

Als laatste stap heeft het parlement op voorstel van de regering op 28 januari 2010 ook een nieuwe ordonnantie aangenomen voor de stadsvernieuwing, die geleid heeft tot een nieuw regeringsbesluit van 27 mei 2010, als aanzet voor een beleid voor **duurzame wijkcontracten**.

Vanaf de serie 2010-2014 is het met dit nieuwe kader mogelijk:

- om de verschillende aspecten van dit middel te integreren in een brede optiek voor duurzame ontwikkeling. Iedere vastgoedoperatie of herwaardering van de openbare ruimte moet dan opnieuw in die context geplaatst worden (verbetering van de milieu- en energieprestatie van bouwwerken, afvalpreventie en -beheer, vergroting van de biodiversiteit, groenvoorzieningen en beplantingen,...);
- om operaties anders dan op het gebied van onroerend goed uit te voeren met publieke en private partners die actief zijn op **het gebied van werkgelegenheid en opleiding** en die voldoen aan de voorschriften van de ordonnantie van 18 maart 2004 over de goedkeuring en financiering van lokale initiatieven voor ontwikkeling van de werkgelegenheid en integratiebedrijven of met verenigingen/stichtingen die plaatselijk actief zijn voor de bewoners van de betrokken gebieden. Het veld met mogelijke deelnemers aan de sociaaleconomische cohesie is op deze manier uitgebreid, onder andere met Actiris, Bruxelles Formation, de diensten tewerkstelling van de gemeenten en de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn, de Plaatselijke Werkgelegenheidsagentschappen,... ;
- om het gewestelijke beleid voor **herwaardering van de handelswijken** te versterken door de financiering van herwaarderingsoperaties van handelsruimten (dit ter ondersteuning van het door Atrium gevoerde beleid). Deze laatste dragen immers bij aan de verbetering van de kwaliteit van het leven in een stedelijke omgeving. Er is echter voorzien dat alleen operaties aan panden aan de rand van het commerciële knooppunt in het GBP en die betrekking hebben op activiteiten die vallen onder de noemer 'buurtwinkels' in aanmerking komen voor subsidies in het kader van de herwaardering;
- om in elk programma een proefproject te integreren dat op milieugebied op wijkniveau zo ver mogelijk gaat (waterbeheer, voeding, enz.)
- om de **minimumbijdrage** aan de uitvoeringskosten van het herwaarderingsprogramma te verlagen **voor gemeenten** die in financiële moeilijkheden verkeren;
- voor de regering om de **aanwijzingsprocedure** te regelen van gebieden die in het kader van de stadsvernieuwing in aanmerking kunnen komen voor subsidies, dit naar aanleiding van de stadsobservatie en de wijkmonitoring.

²⁷ Beleidsverklaring van de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 18 oktober 2006.

²⁸ Brieven die door de Minister-President zijn gestuurd aan de gemeenten die onder een Wijkcontract vallen.

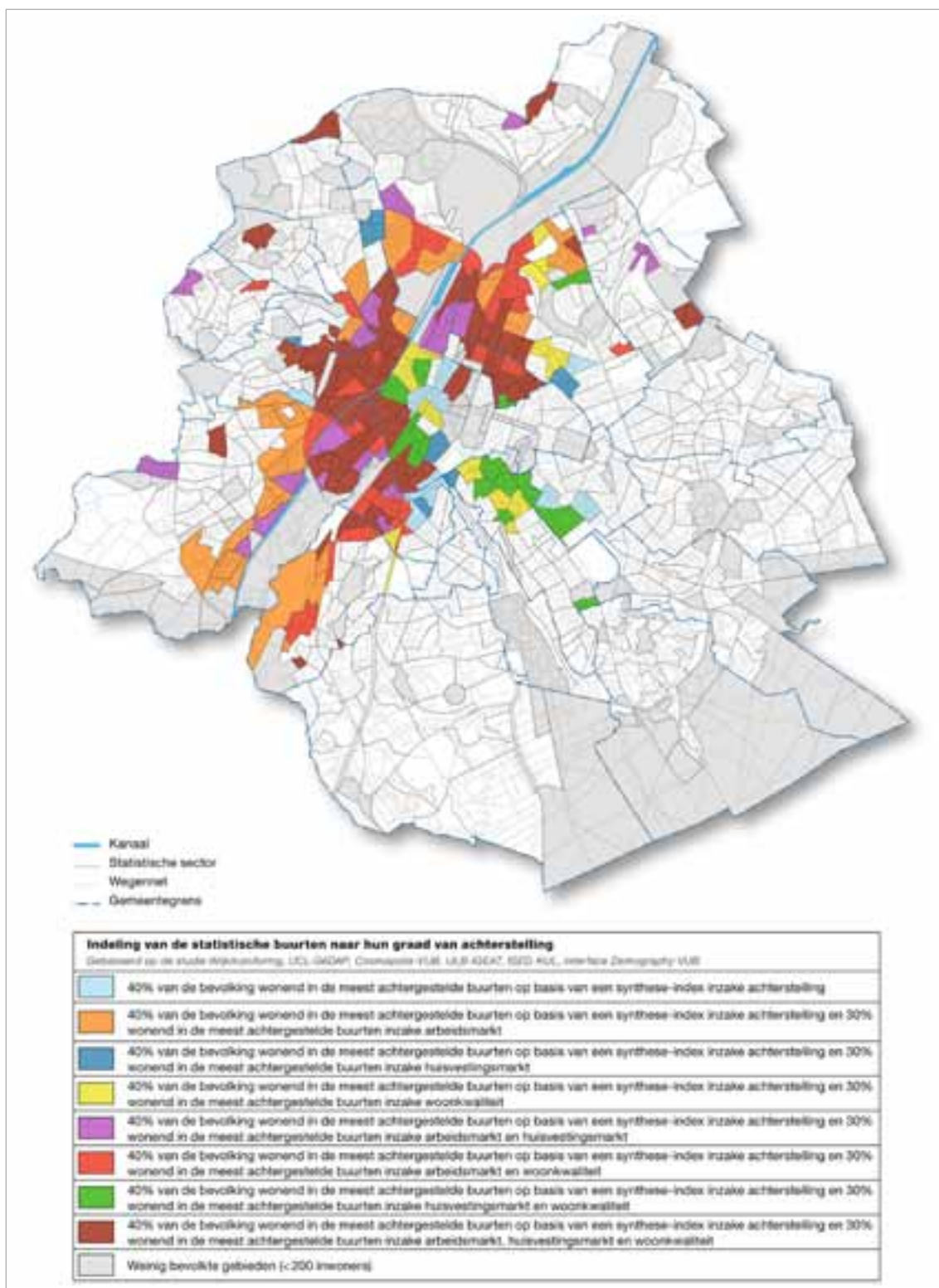
STADSOBSERVATIE OM DE PRIORITEIT VAN DE INGREPEN TE BEPALEN

Om een beter beeld te krijgen van de situatie in de wijken van Brussel heeft het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling (ATO)²⁹ een groot plan gelanceerd voor de oprichting van een **wijkmonitoring**³⁰, een doelgericht hulpmiddel om de sociaaleconomische situatie van de Brusselse wijken te leren kennen, waarmee 4 soorten 'zonerings' konden worden onderkend:

1. De **eerste kroon**, een voorheen industrieel gebied (langs het kanaal), concentreert de meeste problemen die inherent zijn aan probleemwijken.
2. De **vijfhoek** kent, afhankelijk van de plaats waar men zich bevindt, ofwel problemen in verband met de sociaaleconomische situatie van de bevolking of de staat van de woning, ofwel problemen in verband met stedelijk verval.
3. **Sommige gemeenten in het zuidwesten** (zoals Anderlecht en Vorst) zien in sommige wijken een uitbreiding van hun probleemgebied, vooral in verband met de vestiging van een bevolking die weinig toegang heeft tot de arbeidsmarkt (werkloosheid, gebrek aan opleiding, uitkeringen...).
4. **Sommige wijken van Elsene en Etterbeek** daarentegen zien dat zich problemen dreigen te ontwikkelen die vooral te maken hebben met de woningmarkt en wonen in het algemeen.

29 Het ATO is de opvolger van het Gewestelijk Secretariaat voor Stedelijke Ontwikkeling (GSSO) en heeft als missie een facilitator te worden zowel bij zijn benadering 'gebiedskennis' (expertisecentrum bestemd om kennis te vergaren over de stedelijke ontwikkeling en om de partners te begeleiden, waaronder BISA en DEP-BROH) als in zijn vakgebied 'territoriale ontwikkeling' (coördinator bij projecten waartoe besloten is in het kader van richtschema's uit de grote gebieden van het PIO).

30 De controle van de monitoring wordt uitgevoerd door BISA. Zie www.monitoringdesquartiers.irisnet.be.

DE WERKING VAN DE DUURZAME WIJKCONTRACTEN

Het principe van het duurzame wijkcontract bestaat uit het sluiten van een contract tussen het Gewest en de gemeenten die gewestelijke subsidies krijgen. Het Gewest bepaalt welke wijken een programma mogen uitvoeren en coördineert, afhankelijk van de exacte beleidsdoelstellingen, de uitwerking van de programma's die de gemeenten aan de regering presenteren. De gemeenten zijn belast met de uitvoering van de door het Gewest goedgekeurde plannen.

De looptijd van een programma is verspreid over 4 jaar, een periode waarin de benodigde maatregelen voor de uitvoering van de plannen en de in het programma opgenomen werkzaamheden moeten worden aangepakt.

Het Gewest neemt de financiering van het programma tot ten hoogste 95% van de totale kosten voor zijn rekening. Het restant, 5% dus, komt ten laste van de gemeente en/of het OCMW. De gemeenten kunnen de hoogte van hun participatie vergroten.

Het programma van een duurzaam wijkcontract heeft betrekking op 4 gebieden: huisvesting, openbare ruimte, de sociaaleconomische cohesie en het milieu.

OVERZICHT VAN DE SOCIAALECONOMISCHE ACTIES UIT DE WIJKCONTRACTEN

Tussen 1994 en 2010 zijn er **60 programma's** gestart, met name in de meest kansarme gebieden zoals Anderlecht, Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost, Schaarbeek en de Stad Brussel.

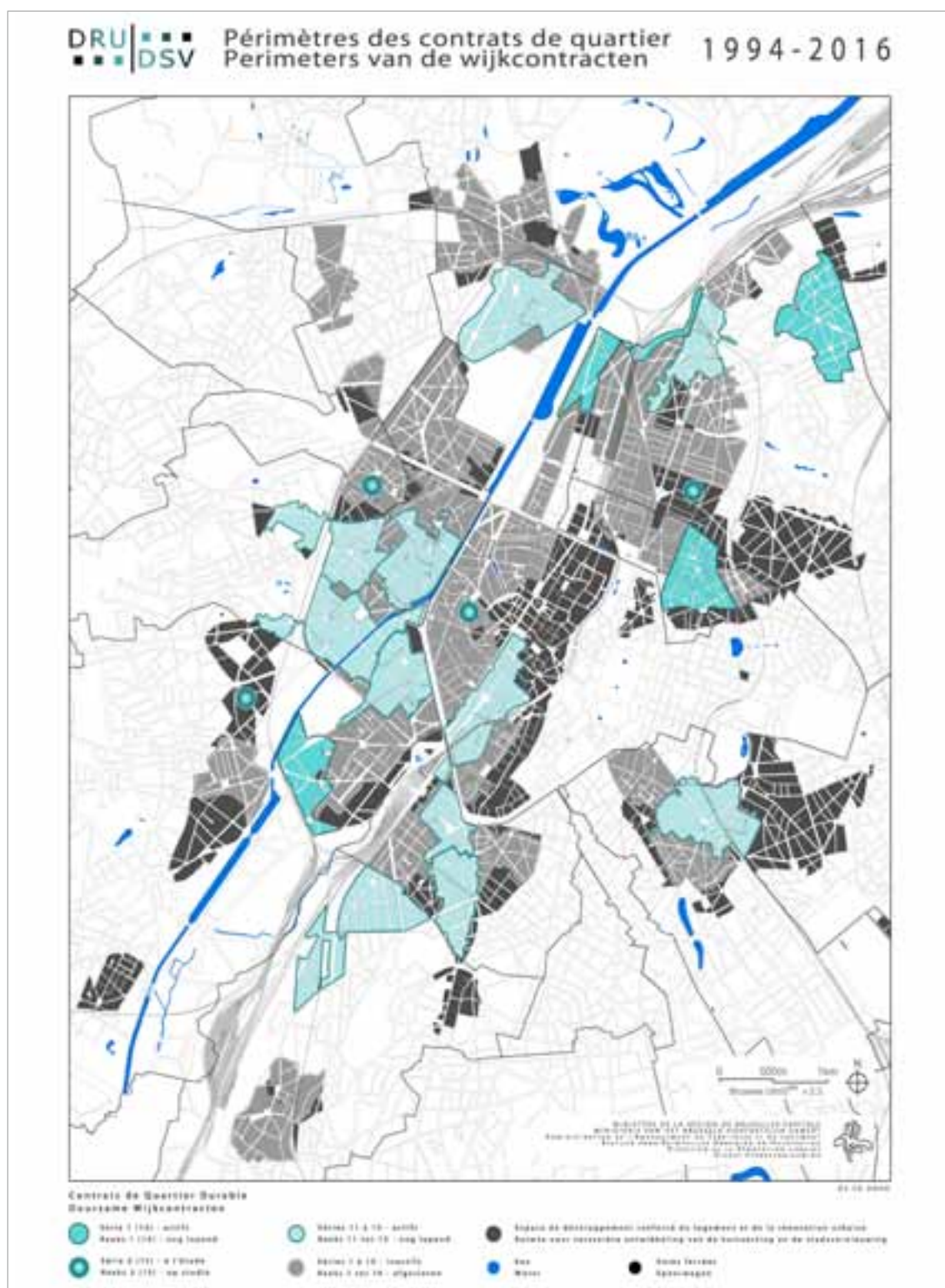
Tussen 1999 en 2006 voorzien de 34 afgeronde of lopende contracten in een totale investering (Gewest, gemeenten en federaal) van meer dan 1,235 miljard euro.

In deze periode is bijna 6,5% van de middelen besteed aan het creëren van een honderdtal voorzieningen in de buurt (kinderopvang, werkwinkels, sportzalen,...) en meer dan 10% aan sociaaleconomische acties³¹.

Tussen 1999 en 2007 zijn er meer dan 350 projecten afgerond of nog lopend. De gerealiseerde plaatselijke acties betreffen uiteenlopende gebieden: sociaalprofessionele integratie, informatie aan bewoners over renovatiepremies, educatieve acties over hygiëne (heel weinig plannen met betrekking tot gezondheid), sociaalculturele en sportieve activiteiten, organisatie van plaatsen voor uitwisseling en ontmoetingen... Projecten met betrekking tot de **sociaalprofessionele integratie** zijn het grootst in aantal en deze nemen sinds 2005 toe. Er zijn tot nu toe meer dan 50 voorzieningen gerealiseerd in de programma's van de wijkcontracten. Het zijn er bijna honderd als men de andere herwaarderingsprogramma's meetelt (Europese programma's,...)³².

31 Daarnaast hebben de wijkcontracten vanaf 1994 de bouw mogelijk gemaakt van 1.500 woningen (gerealiseerd of in uitvoer)

32 Cijfers Directie Stadsvernieuwing (BROH).

Deze voorzieningen zijn gebaseerd op de ontwikkeling en/of versterking van het plaatselijke verenigingsleven. De uitvoering van de actie ligt steeds vaker bij instellingen die in naam een vereniging/stichting zijn, maar waarvan de werkwijze steeds meer afhankelijk is van de overheid (Missions locales, bedrijventra, Atrium, GOMB, Agentschap Net Brussel,...)³³.

De wijkcontracten hebben mogelijkheden opgeleverd voor het creëren van nieuwe diensten of organisaties (wijkregies, Project X,...) en voor de uitvoering van partnerschappen in het kader van nieuwe en experimentele activiteiten (integratiemogelijkheden, pilootprojecten,...). Sommige stichtingen hebben hiervan kunnen profiteren om de ervaring te gelde kunnen maken en om hun status te vestigen. Dit geldt met name op het gebied van de sociaalprofessionele integratie.

De projecten voor sociaalprofessionele integratie zijn ook de plannen die de meeste synergie hebben opgeleverd met de andere onderdelen van het systeem. De wijkcontracten bieden echte bouwprojecten die de opleiding en tewerkstelling van laagopgeleide werkzoekenden mogelijk maken (bouwprojecten in de omgeving, renovatie van woningen, verbetering van bepaalde voorzieningen,...)³⁴.

De participatieprocessen worden onmisbaar geacht om dicht bij de bewoners te komen voor het oplossen van hun dagelijkse problemen. De participatie verloopt per gemeente verschillend en de bewoners in de PCGO zijn niet noodzakelijkerwijs een sociologische afspiegeling van de wijken.

33 F. Noël, 'Het stadsvernieuwingsbeleid in de wijken: op de kruising van stedenbouwkundige en sociale actie' in *Brussel (over) 20 jaar*, Cahier van het ATO nr. 7, januari 2009, p. 224.

34 Ibidem, p. 227.

CONCLUSIES

De constatering, doelstellingen en handelingsprincipes waarop de regering zich gebaseerd heeft bij het creëren van de wijkcontracten in 1993 hebben nooit diepgaand ter discussie gestaan³⁵.

De belangrijkste doelen van dit instrument zijn het streven naar een aantrekkelijke woonomgeving en sociale mix door nieuwe bevolkingsgroepen aan te trekken en tegelijk de sociale integratie van de aanwezige bewoners hierin te betrekken.

*'Het weer in de hand nemen van het openbare beheer van deze langdurig verwaarloosde gebieden is duidelijk zichtbaar. De algemene doelstelling van stadsvernieuwing wordt langzamerhand bereikt door het in ere herstellen van het onroerend goed in de gemeenten en de herwaardering van de openbare ruimten.'*³⁶

De belangrijkste aandachtspunten van dit instrument zijn het creëren van aantrekkelijk woongebied, het bereiken van de gewenste sociale mix door het aantrekken van nieuwe bevolkingsgroepen in kansarme wijken en de gelijktijdige sociale integratie van de aanwezige bevolkingsgroepen.

Naast de expliciete doelstelling ziet men ook dat vanuit de handelingsprincipes die samen met de wijkcontracten zijn ontstaan wordt getracht om nieuwe methoden voor het openbaar bestuur in te voeren (nieuwe betrekkingen tussen de gemeenten en het Gewest door middel van contracten, het naar voren brengen van nieuwe planpraktijken met gebruikmaking van partnerschappen en overleg) en over het algemeen een nieuwe verhouding tussen de overheden en de partijen uit de burgermaatschappij te creëren.

Sinds de nieuwe ordonnantie beogen de duurzame wijkcontracten een antwoord te bieden op nieuwe uitdagingen in verband met de ontwikkeling van de stad (demografische groei, druk op de vastgoedmarkt, behoeften aan voorzieningen, ...) en om aandacht te besteden aan het milieu bij de interventie in kansarme wijken.

³⁵ Ibidem, p. 223.

³⁶ Patrick Crahay, 'Wijkcontracten, basis van stadsvernieuwing' in *Brussel (over) 20 jaar*, Cahier van het ATO nr. 7, januari 2009, p.235. Zie eveneens: *Brussel verandert...! 10 jaar stedelijk beleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Cahiers van het GSSO, nr. 4, 2007.

VOORZIENINGEN IN DIENST VAN DE LEEFOMGEVING

De definitie van een buurtvoorziening is breed. In het kader van een recent onderzoek³⁷ wordt uitgegaan van drie basisprincipes voor de definitie van een buurt- of dienstenvoorziening:

1. **zonder onderscheid** toegankelijk zijn voor de **doelgroep**;
2. ter plaatse activiteiten of diensten aanbieden;
3. een band hebben met de overheid (beheer, erkenning, goedkeuring, subsidiëring,...).

Hoewel de wijken in de 'arme sikkels' dichtbevolkt zijn met een vaak kwetsbare bevolking, constateert men dat er daar minder buurt- en dienstenvoorzieningen zijn dan in de rijkere wijken.

INHALEN VAN DE ACHTERSTAND UIT HET VERLEDEN EN VOORBEREIDING OP DE DEMOGRAFISCHE 'BOOM'

De gemeenten hebben zich met hulp van het Gewest ingespannen om langzamerhand de achterstand in de RVOHR in te lopen, door middel van stadsvernieuwingsprogramma's zoals wijkcontracten, Europese programma's,...

We zien vanaf 1995 een toename van de gecreëerde voorzieningen en een concentratie in de wijken in het centrum en ten westen van de RVOHR, precies daar waar de behoeften het schrijnendst waren: het westen van de Vijfhoek, historisch Molenbeek en Kuregem.

Het GewOP van 2002 bevestigt de noodzaak om het aanbod op dit gebied te intensifiëren en om de productie van voorzieningen systematisch te integreren in het stadsvernieuwingsbeleid, met 'bijzondere aandacht voor de kinderopvangvoorzieningen'.

Een groot deel van de voorzieningen is multifunctioneel, dat wil zeggen dat er in een gebouw meerdere activiteiten plaatsvinden.

Het hiervoor genoemde onderzoek heeft de voorzieningen onderverdeeld volgens 13 thema's:

1. hulp aan personen,
2. opvoeding en onderwijs
3. fysieke gezondheid,
4. geestelijke gezondheid,
5. gehandicapten,
6. werkgelegenheid en werk,
7. immigratie,
8. justitie,
9. kinderen en jeugd,
10. gezin,
11. senioren,
12. sport,
13. schone kunsten en audiovisueel.

37 Inventarisatie van voorzieningen en diensten voor de bevolking, BRAT-ATO, lopend onderzoek.

In deze nota bespreken we met voorrang de domeinen die verband houden met kinderopvang en onderwijs, prioritaire thema's om het hoofd te bieden aan de demografische uitdaging waarmee het Gewest tot zeker 2020 wordt geconfronteerd. De antwoorden hierop zijn bepalend voor de leefomgeving in Brussel.

KINDEREN EN JEUGD

Er is geen gelijkwaardige verdeling over het grondgebied van kinderen jonger dan drie jaar. We zien namelijk een hogere concentratie van deze leeftijdsgroep in het gebied van de zogenaamde **arme sikkels**. Het aandeel kinderen jonger dan 3 jaar bedraagt in dat gebied 6,6% van de gehele bevolking tegen 4,4% gemiddeld in het Gewest.

We constateren de laatste jaren een positieve ontwikkeling van de dekkingsgraad van opvangplaatsen voor kinderen jonger dan 3 jaar, met name tijdens de laatste legislatuur (2004-2009). In 1995 waren er in Brussel 9.953 opvangplaatsen voor 36.909 kinderen jonger dan 3 jaar, dat wil zeggen een dekkingsgraad van 27%. In 2006 bedroeg dit percentage 28,7%.

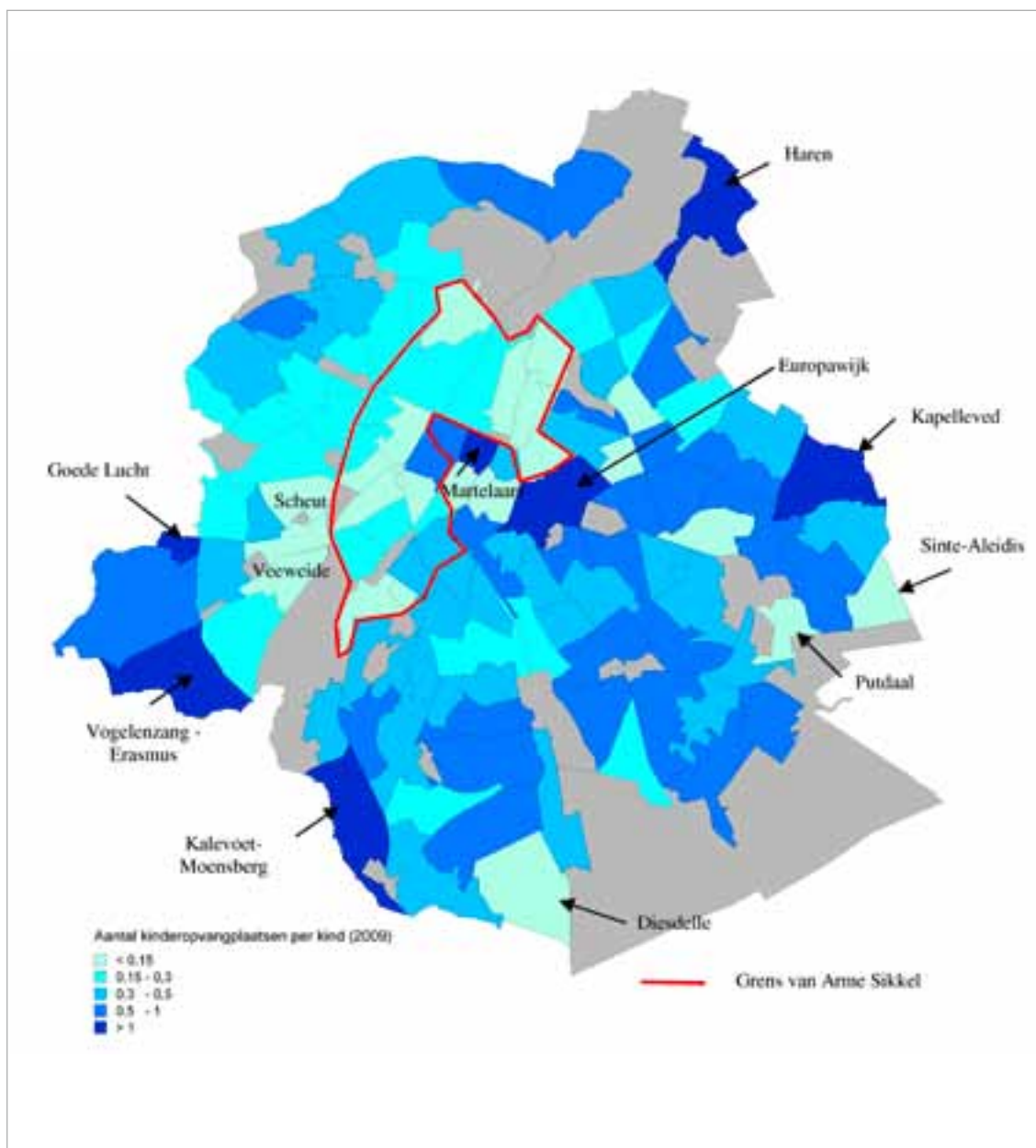
Alle gefedereerde instellingen zijn bevoegd op het gebied van crèches: de Franse Gemeenschap, de Vlaamse Gemeenschap, de Commission communautaire française (Cocof), het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Région wallonne, de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). De Gewesten en de Cocof zijn bevoegd op het gebied van infrastructuur (op gewestelijk niveau is de Cocof bevoegd en het Gewest treedt op via de gemeenten). De gemeenschappen zijn op hun beurt bevoegd op het gebied van erkenningen en toekenning van werkingstoelagen (de gewesten kennen ook GESCO's toe).

In 2003 heeft de Franse Gemeenschap in het eerste beheerscontract van het Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE) haar eerste plan Cigogne aangenomen dat gericht was op de opening van kinderdagverblijven. In 2005 werd dit verlengd tot 2010 met het Plan Cigogne 2. ONE voert deze plannen uit door middel verschillende programma's voor de opening van nieuwe kinderdagverblijven, ook voor Brussel.

In 2007 heeft de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een **Crècheplan** aangenomen waarvan het doel was het **creëren van nieuwe opvangplaatsen in Brussel** in verband met het schrijnende tekort. Het Gewest is in het Crècheplan zowel actief bij de infrastructurele voorzieningen (Besluit 'Infrastructurele voorzieningen', EFRO, Wijkcontract, Cocof-subsidie) als bij de toekenning van GESCO-plaatsen.

In 2009 bedraagt het totale aantal opvangplaatsen **15.009**, waarvan 56% ONE en 44% Kind & Gezin (K&G). De dekkingsgraad wordt dus geschat op **31,1%**, dat wil zeggen 1 plaats voor 3 kinderen. Ongeveer **60%** van die plaatsen is gesubsidieerd (dat wil zeggen toegankelijk voor iedereen; er wordt dan een tarief gehanteerd dat rekening houdt met het gezinsinkomen)³⁸.

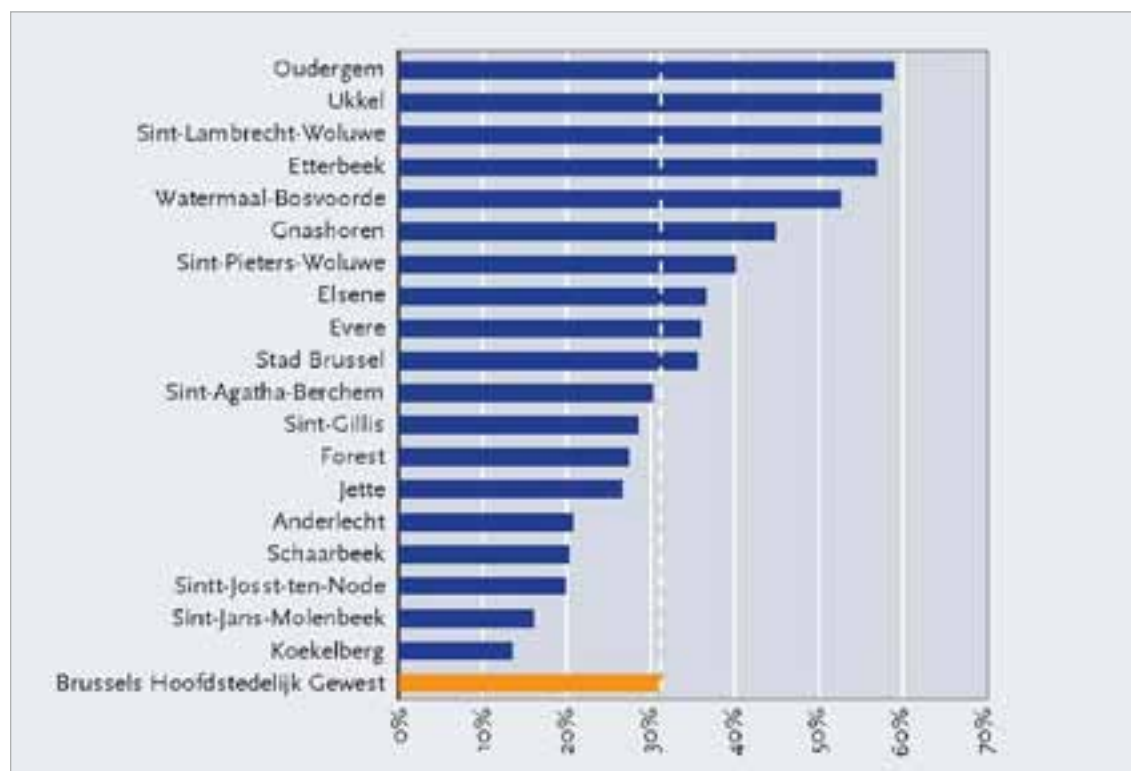
38 Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 'Demografische groei en opvanginstellingen voor kleine kinderen: de bijdrage van Wijkmonitoring', BISA, januari 2010, nr. 15, pp.36-52.

Bron : CERE, Rijksregister - Kaart : Wijk Monitoring

We zien grote verschillen in het aanbod van opvangmogelijkheden in het Brussels Gewest. Negen gemeenten zitten onder het gewestelijke gemiddelde van 31% (dekkingsgraad ONE en K&G). Dit zijn de gemeenten in het westen van het Gewest (met uitzondering van Ganshoren) en de gemeenten Sint-Gillis, Sint-Joost, Schaarbeek en Vorst.

In sommige gebieden is er een hoger aandeel 0-3-jarigen dan het gewestelijk gemiddelde, een lagere dekingsgraad dan gemiddeld in opvangplaatsen en een relatief lage arbeidsparticipatie. De lage arbeidsparticipatie van vrouwen compenseert het tekort aan crècheplaatsen niet.

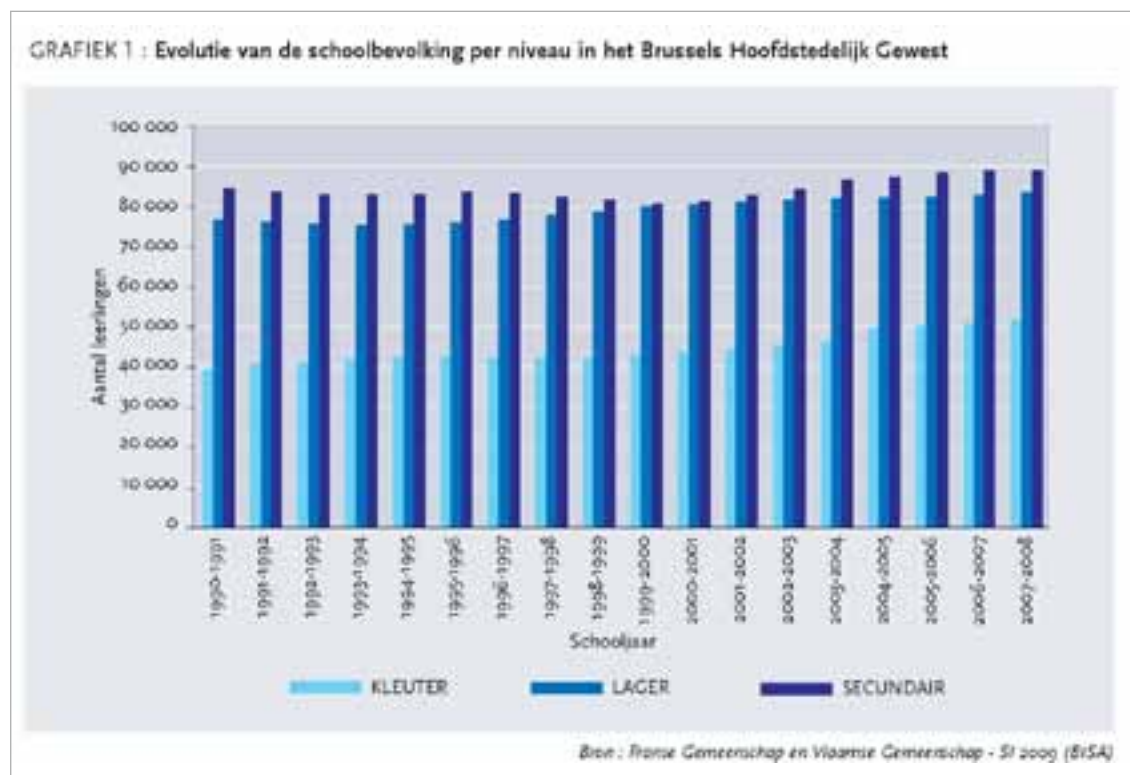
Bronnen: BISA, Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, januari 2010

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Het onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt hoofdzakelijk georganiseerd of gesubsidieerd door de 2 grote gemeenschappen van het land. Deze verdeling maakt het verzamelen van gegevens niet eenvoudiger³⁹.

In het schooljaar 2007-2008 gingen er 51.716 kinderen naar een kleuterschool in het Gewest, 83.335 naar een lagere school en 88.918 naar het secundair onderwijs. De laatste jaren is er bij alle onderwijsniveaus een **constante groei** te zien in de schoolpopulatie.

³⁹ De Cahiers van het BISA, 'Weerslag van de demografische ontwikkeling op de schoolbevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', juni 2010.

Niet alle kinderen die in Brussel naar school gaan zijn afkomstig uit het Gewest⁴⁰ en niet alle kinderen uit het Gewest gaan in Brussel naar school (hoewel dit een vrij klein aantal is).

In het onderwijs van de Franse Gemeenschap gaat meer dan 99% van de Brusselse kinderen op het niveau van de kleuterschool of lagere school in Brussel naar school. Bij het secundair onderwijs zijn dit er nog meer dan 96%. Te verwachten valt dat deze percentages ook heel hoog, maar iets lager zijn in het geval van het Nederlandstalig onderwijs, gezien de geografische nabijheid van Vlaamse scholen rondom de hoofdstad.

Op dit moment al lijkt het onderwijsaanbod in Brussel met moeite te kunnen voldoen aan de vraag⁴¹. Aan de Franstalige kant verklaren namelijk veel kleuter- en lagere scholen dat zij om huisvestingsredenen aan het maximum van hun capaciteit zitten. Vooral de gemeenten in het centrum en in het noordwesten kennen de hoogste verzadigingsgraad bij scholen.

40 Ongeveer 16% van de leerlingen die in Brussel naar school gaan woont daar niet; de meesten van hen komen uit Vlaanderen, in de Cahiers van het BISA, , Ibidem, p.7.

41 Voor 2007-2008 bedraagt de opvangcapaciteit 1,07 plaats in het kleuteronderwijs per kind van dat niveau. Men ziet dat het verschil tussen het aantal Brusselse kinderen in de leeftijd van de kleuterschool en het aantal plaatsen in het kleuteronderwijs afneemt. De opvangcapaciteit neemt dus ook af.
In dezelfde periode is de opvangcapaciteit 1,09 plaats in het lagere onderwijs per Brussels kind van dat niveau. Van 2001-2002 tot 2007-2008 is de groei van de bevolking evenals het aantal leerlingen van dat niveau constant. Hetzelfde geldt voor het middelbaar onderwijs, waarvan de opvangcapaciteit in 2007-2008 1,21 plaats bedraagt.

OPENBARE RUIMTE IN DIENST VAN DE LEEFOMGEVING

Bij het ontstaan van het Gewest in 1989 was de openbare ruimte in Brussel in een zeer slechte staat, als gevolg van 3 verschijnselen die tegelijk optraden:

- > sinds de jaren 60 was de stad opgeofferd aan 'alles voor de auto' (aanleg van tunnels en viaducten, vergroting van het aantal rijbanen ten nadele van trottoirs, pleinen doorkruist door stromen auto's, verwijderde bomenrijen,...)⁴². Maar door de oliecrisis (1974) en de protesten van stadsbewegingen tegen de sloop van wijken werden de plannen voor stedelijke autowegen tot aan de Grote Markt stopgezet.
- > In het 'modernistische' stedelijke concept (Handvest van Athene) vond men dat wegen slechts instrumenten waren waarmee de verkeersstromen (hoofdzakelijk auto's) konden worden beheerd en dat de 'straat' in traditionele zin moest verdwijnen door gebouwen in het groen te plaatsen.
- > De financiële crisis bij de gemeenten heeft ervoor gezorgd dat deze niet meer investeerden in het herstel of de herinrichting van hun wegnnet.

Het GewOP van 1995 heeft het strategische belang aangetoond van de openbare ruimte als factor voor de aantrekkelijkheid voor bewoners, maar ook als een factor die in sterke mate bijdraagt aan het imago van de stad. Belgische (Brugge, Leuven, Namen,...) en buitenlandse voorbeelden (Barcelona, Lyon,...) demonstren de noodzaak van een stevige ingreep om de kwaliteit van de openbare ruimte in Brussel te herstellen. Het GewOP wil de autodruk beperken door de wegen te specialiseren en door prioriteit te geven aan het openbaar vervoer en aan de functie van ruimten als plek voor ontmoetingen en uitwisseling.

Het GewOP toont ook de noodzaak aan om de samenhang van de 'structurele ruimte' herstellen. Dat draagt bij aan inzicht in en begrip van de structuur van de stad: ofwel door het intensieve gebruik (de grote verkeersaders) of door hun historische en monumentale karakter (de wegen van de boven- naar de benedenstad, het 'koninklijk tracé' van de Regentschapstraat tot aan de Koninklijke Sinte-Mariastraat).

Ter bevestiging van dit beleid publiceert het Gewest in 1995 de **Handleiding openbare ruimten** die op didactische wijze aantoont dat een aangename stedelijke inrichting mogelijk is. De nadruk ligt op de noodzakelijke samenhang en matigheid op de zes aspecten van de openbare ruimte: wegnnet en verkeer, materialen en design, bewegwijzering, stadsmeubilair, openbare verlichting, beplanting. Het algemene principe is de invloed van het verkeer verminderen en de openbare ruimte verdelen over alle gebruikers.

Er zijn zeer veel investeringen gedaan volgens deze principes, zowel via gewestelijke programma's (via Brussel Mobiliteit of gefinancierd door Beliris) als via gemeentelijke programma's (gesubsidieerde werken, wijkcontracten,...). Die hebben er voor het grootste deel voor gezorgd dat te lang verwaarloosde ruimten 'op niveau' zijn gebracht. Helaas zijn ze in sommige gevallen beperkt gebleven tot een herstel van de oude situatie, zonder een daadwerkelijke kwalitatieve en esthetische verbetering of zonder een daadwerkelijke verbetering in termen van mobiliteit.

De situatie op het Flageyplein is echter een belangrijk keerpunt in de gewestelijke praktijk. Van de eerste plannen werd afgezien na protesten van bewoners. Het Flageyplatform deed in 2005 een eerste oproep voor ideeën (internationale 'wedstrijd'). Het Gewest besloot deze dynamiek voort te zetten en organiseerde een benoemingsprocedure voor de ontwerper van het plan. Dat gebeurde door middel van een aanbesteding, zodat de ideeën over de herinrichting van de ruimte met elkaar vergeleken konden worden. Voor de

42 Zie Michel Hubert, *L'expo 58 et le 'tout à l'automobile'* (De expo 58 en 'alles voor de auto'), Brussels studies, oktober 2008.

herinrichting van het Rogierplein, het Kardinaal Mercierplein en het Schweitzerplein werd een vergelijkbare procedure toegepast.

Meestal kozen de winnende architectenbureaus voor een eenheidsconcept voor de openbare ruimte, zonder differentiatie⁴³: de inrichting gebeurt van gevel tot gevel, zonder niveauverschil (zoals de woongebieden of woonerven). Het is ook belangrijk om het plein te integreren in de wijk die eromheen ligt.

Heel vaak wordt ook veel aandacht besteed aan de enscenering (tramhuisje in Flagey, een reusachtige 'paddenstoel' die de ingangen naar de ondergrondse bij Rogier beschermt, bomen die meer als een boeket geplant zijn dan in een rij, waterstralen die uit de grond spuiten,...). Zo worden deze pleinen nieuwe representatieve ruimtes voor ontmoetingen en evenementen. Ook de creativiteit en het belang van het straatmeubilair, de verlichting en de materialen kunnen benadrukt worden.

Over deze plannen is op allerlei niveaus veel gesproken. Ze hebben de noodzaak van een inspraakprocedure aangetoond. Ze hebben ook de wisselwerking laten zien tussen enerzijds de samenhang en de gedenheid van het door het winnende bureau verdedigde ontwerp en anderzijds de noodzakelijke aanpassing aan de uiteenlopende eisen van de betrokken partijen.

OVERZICHT

Heel veel openbare ruimte is heringericht.

> De herwaardering van de openbare ruimte heeft betrekking op alle wijken van de RVOHR: op 148,34 hectare aan wegen zijn werkzaamheden uitgevoerd. Het gaat daarbij om bestrating en asfalteren, het opnieuw op niveau brengen, herinrichting van kruispunten, beplantingen in rijen en vaak om aanpassing van het dwarsprofiel om het comfort en de veiligheid van zwakke verkeersdeelnemers te vergroten.

Daarbij komt nog het herstel van 165,34 strekkende km trottoirs.

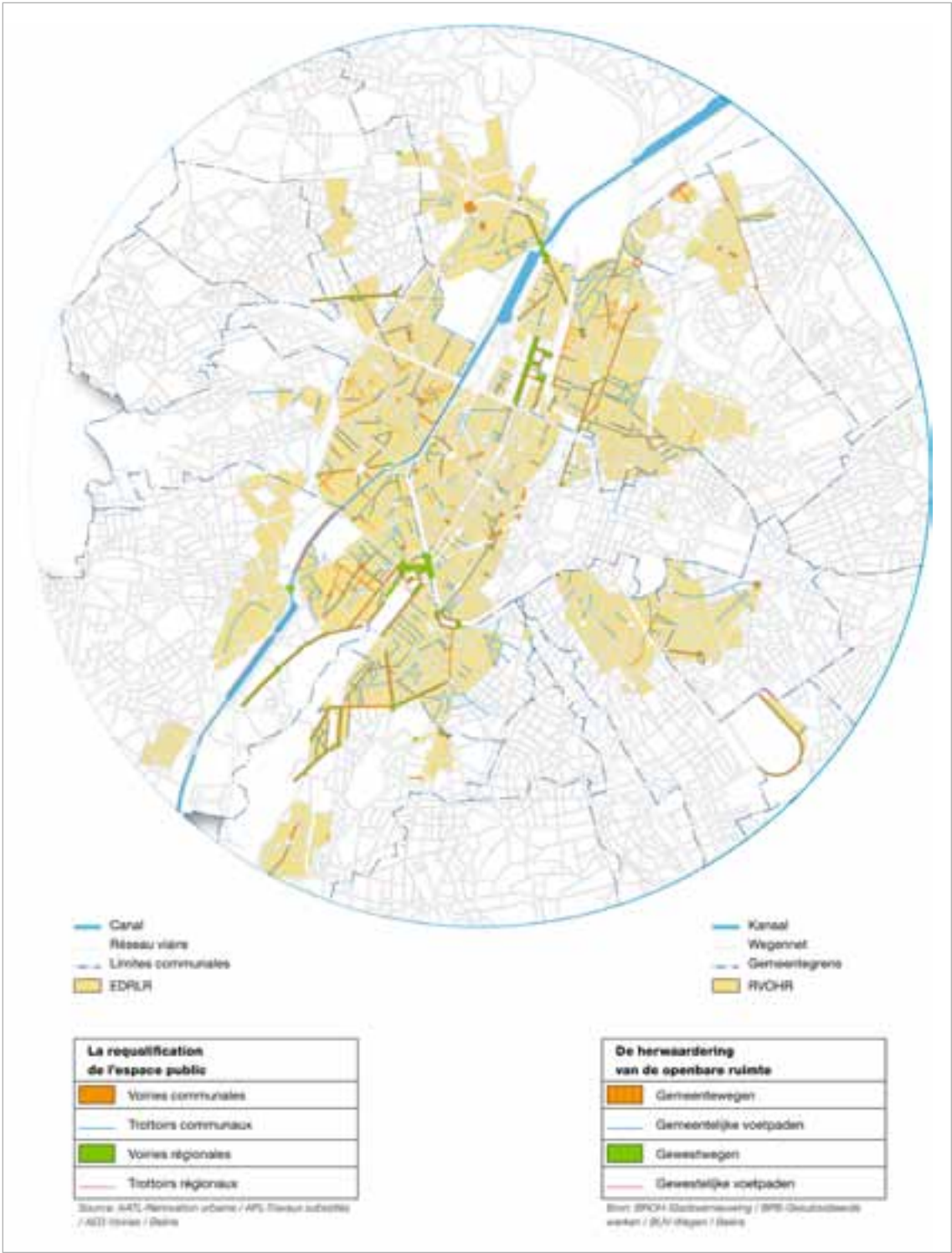
De zwaarst beschadigde gemeentelijke wegen zijn heringericht, meestal in het kader van de wijkcontracten. Sinds 2001 is het aantal herinrichtingen van de openbare ruimte aanzienlijk toegenomen dankzij de systematische interventie van Beliris.

In totaal heeft het Gewest 74,6 miljoen euro besteed aan herinrichting van wegen.

De aanpak van de openbare ruimte (keuze van materialen, nadenken over parkeren,...) verschilt nogal per gemeente, met name wat de opties voor mobiliteit betreft. Deze situatie zorgt nogal voor problemen in termen van harmonisatie, kwaliteit, maar vooral in onderhoud⁴⁴.

43 'De openbare ruimte moet op soepele wijze gedeeld worden zonder dat er gedeelten gereserveerd worden voor bepaalde categorieën gebruikers (auto, voetganger, fiets). De openbare ruimte is een rustige plek, voor ontmoetingen en observatie, presenteren en representatie', Hans Monderman, Shared space.

44 Voor de RVOHR is er een gedetailleerde inventarisatie gepubliceerd in *Brussel verandert...! 10 jaar stedelijk beleid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Cahiers van het GSSO, nr. 4, 2007, pp.64-67. Het doel van de inventarisatie was om de investeringen het gebied tussen 1995 en 2005 te kwantificeren en in kaart te brengen.

- > Op gewestelijk niveau zijn er werkzaamheden uitgevoerd aan vele grote wegen (vlakbij het Noord-, Zuid- en Centraal Station, de grote verkeersaders zoals de Wetstraat, de Haachtsesteenweg, de Bergensesteenweg, de Ninoofsesteenweg, de Vorstlaan,...) met soms de aanleg van nieuwe tramlijnen of speciale locaties voor trams of bussen.
- > Op gemeentelijk niveau zijn de werkzaamheden uitgevoerd vanuit verschillende budgetten (eigen middelen, gesubsidieerde werkzaamheden, wijkcontracten,...).

Het GewOP uit 2002 voorzag in de uitwerking, in overleg met de gemeenten, van een totaalplan voor de verbetering van de openbare ruimte en de oprichting van een multidisciplinair team bestaande uit gedetacheerde medewerkers van BUV, BROH, BIM. Dit team is er niet gekomen, maar er is wel afstemming geregeld tussen de gewestelijke gesprekspartners (BUV, MIVB, BROH, BIM).

Hoewel de inrichting van gewestelijke wegennetten een bepaalde coherentie vertoont, is dit niet altijd het geval bij de gemeentelijke wegennetten. Bij sommige aders, zelfs belangrijke (zoals de Molièrelaan) worden per doorkruiste gemeente verschillende keuzes gemaakt, die de gebruiker met stomheid slaan: verandering van materialen, trottoir, bedekking, meubilair en verlichting. Deze ongelijkheden zijn soms aan beide zijden van eenzelfde weg te vinden. Hetzelfde geldt voor de inrichtingsmogelijkheden in verband met de mobiliteit: de reorganisatie van het verkeer en het parkeren zijn zeer verschillend geregeld, soms zelfs tegenstrijdig, per gemeente en zelfs in aangrenzende gemeenten.

In dit stadium moet geconstateerd worden dat de gewestelijke plannen slechts zelden een verbinding vormen tussen de openbare ruimte en de groenvoorzieningen, bij het nadenken over de inrichting.

OPENBARE RUIMTE VOOR DEBAT

Sinds enkele jaren heeft het Gewest daadwerkelijk ruimte voor openbaar debat weten te scheppen, waarin burgers tijdens de besluitvormingsprocessen over het stedelijk beleid hun mening naar voren kunnen brengen. Tot nu toe zijn ze voornamelijk ontstaan in het kader van de wijkcontracten, wat een belangrijke factor is geweest voor het opnieuw creëren van een band tussen bewoners en overheidsinstellingen. Er zijn ook participatieprocedures georganiseerd over ruimere problemen (grote wegennetten, strategische gebieden), maar deze hadden niet noodzakelijkerwijs hetzelfde succes en dezelfde verankering bij bewoners en gebruikers.

In deze procedures zijn de klassieke middelen opgenomen zoals openbare onderzoeken en overlegcommissies. Maar participatie vindt nu vaker plaats voorafgaand aan belangrijke besluiten, op een moment waarop het besproken plan nog gewijzigd kan worden. En participatie krijgt de vorm van een breed debat over ieders standpunten.

Deze ontwikkeling is begonnen met een bijzonder geval zoals het Flageyplein, waar een dynamiek 'sui generis' is ontstaan waaruit veel geleerd kan worden voor de toekomst. Deze ontwikkeling heeft ook 'institutioneel' vervolg gekregen door de werkmethode die wordt toegepast door het ATO en de bMa-cel.

ARCHITECTURALE KWALITEIT IN DIENST VAN DE LEEFOMGEVING

Architectuur is de vertaling van de **visie** van een overheid op het **leven in een gemeenschap en van haar sociale, culturele en politieke ambities**. Brussel, een volwaardig gewest, nationale en Europese hoofdstad, moet zichzelf immers een architecturale identiteit geven.

Het gaat niet alleen om een esthetische en formele ambitie, maar juist om een kwalitatieve en multidisciplinaire aanpak gebaseerd op een fundamenteel vereiste: het recht van iedereen op een **duurzame omgeving van goede kwaliteit**.

Dit aspect is nu te vaak veronachtzaamd ten gunste van plannen die zijn ontstaan uit compromissen en die gericht zijn op rendement.

Bij de oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de regering een stedelijk beleid gelanceerd gebaseerd op het idee van reconstructie van de Europese stad. Door het eerste GewOP is het begrip 'verfraaiing van de stad' ingeburgerd. Parallel daaraan heeft het beleid voor de wijkcontracten gezorgd voor de opkomst van hoogwaardige architectuur. Het Gewest heeft ook stedenbouwkundige regelgeving ontwikkeld waarin kwaliteitscriteria zijn vastgelegd voor de ingediende plannen voor bouwvergunningen (bijvoorbeeld GBP en GSV).

Het Gewest beschikte echter niet over middelen om op een hoger niveau een architecturale ambitie te ontwikkelen voor zijn eigen gebouwen en openbare ruimte. De overheden zijn zich echter bewust geworden van deze lacune en hebben besloten om de voorbeeldfunctie weer op zich te nemen die zij behoren te hebben bij het oprichten van gebouwen en het realiseren van openbare ruimte.

In de legislatuur 2004-2009 heeft de regering de nadruk gelegd op het belang van de architecturale kwaliteit en verschillende plannen tot een goed einde gebracht:

- er zijn 'wedstrijden' georganiseerd voor symbolische openbare pleinen zoals het Flageyplein, Rogierplein, Schweitzerplein en het Kardinaal Mercierplein;
- de opleiding 'Pyblik' is opgericht voor ontwerpers en ambtenaren die werkzaam zijn in de problematiek van de Brusselse openbare ruimte (de ontwerpers en de bouwheren);
- er is een vademecum over opdrachten voor openbare architectuur verschenen. Dankzij het vademecum voor projectoproepen op het gebied van openbare architectuur kunnen gewestelijke, pararegionale en gemeentelijke overheden openbare projecten succesvol afronden en de architecturale kwaliteit garanderen. Het doel van het vademecum is om op didactische wijze de diverse procedures toe te lichten en de goede praktijken op dit gebied naar voren te brengen.

In het kader van het Belgisch voorzitterschap heeft het Gewest in het Paleis voor Schone Kunsten een tentoonstelling gehouden om aan te tonen hoe hedendaagse architectuur in andere Europese steden een antwoord bood voor uitdagingen waarvoor Brussel staat.

De Bouwmeester

De regering heeft aan de bMa twee hoofdtaken toevertrouwd:

- ondersteuning van de bouwheren om de architecturale en landschappelijke kwaliteit van openbare gewestelijke projecten te waarborgen;
- de ontwikkeling van een expertisecentrum 'Kunst in de openbare ruimte'.

In het begin van de regeerperiode 2009-2014 heeft de Brusselse Regering zijn Bouwmeester (bMa) aangesteld voor een mandaat van vijf jaar. Voor deze gelegenheid heeft het Gewest een tentoonstelling georganiseerd in het Paleis voor Schone Kunsten om te laten zien hoe hedendaagse architectuur in andere steden antwoord kan geven op dezelfde uitdagingen als die waar Brussel voor staat.

Voor de bMa is architectuur van goede kwaliteit wanneer deze een meerwaarde oplevert voor de omgeving en rekening houdt met de waarden die deze volgens de maatschappij zou moeten uitstralen. Het resultaat van dit debat is betrekkelijk objectief, een samenvatting van diverse subjectieve standpunten. De balans tussen de gesprekspartners is een voorwaarde voor de kwaliteit van de gedachtenwisselingen. De aantrekkingskracht tussen de verzamelde competenties zorgt ervoor dat het resultaat een werkelijke kristallisatie van energie is en niet een eenvoudig compromis.

De betrokkenheid van de overheden is bepalend. Vaak zijn zij geen specialist in vormen en de betekenis ervan en daarom moeten zij advies accepteren om daarna de keuzes te aanvaarden die nodig zijn voor de ruimte.

Openbare bemiddeling is eveneens een bepalende factor. Als die voorafgaand aan het debat plaatsvindt, is dit een bron van rijkdom, gretigheid en op te lossen complexe zaken. Tijdens het debat is hiervoor een heel speciale pedagogiek en dynamiek nodig. Na het debat wordt het vaak gezien als censuur, bron van conflicten of onbegrip.

Naast uitdrukking van wensen en onderhandelingen is kwaliteit dus een collectief resultaat en geen individueel resultaat.

De bMa heeft besloten om zijn missie te concentreren op de fase van de benoeming van de ontwerper, want dit is door de onderdelen ervan in het bijzonder bepalend voor het vervolg van het plan.

In dit kader heeft de bMa 3 hefbomen vastgesteld: een goed programma, een goede procedure en een goed adviescomité.

Een goed programma: om de bouwheren te begeleiden bij het opstellen van hun programma stelt de bMa aan hen een document ter beschikking dat hen helpt bij het identificeren van de belangrijkste doelstellingen van het project, de vereisten waaraan moet worden voldaan en de middelen om dat te bereiken.

Een goede procedure: de bMa biedt de bouwheren een modelprocedure aan om hen te helpen bij het schrijven van de aankondiging van de opdracht en het bijzondere bestek. Hij geeft ook adviezen over bestekken voor de benoeming van de ontwerper.

Een goed adviescomité: de bMa werkt mee aan de oprichting van een adviescomité, zowel bij de samenstelling als bij het verloop ervan.

Naast het feit dat deze procedure de geldende regels niet mag verzwaren, treedt hij zo vroeg mogelijk op (ruim voor de vergunningaanvraag) en aangezien dit verplichtend een adviesprocedure is, blijft het de aanbestedende dienst die als enige beslist.

De bMa werkt met voorrang aan stedenbouwkundige, architecturale en landschappelijke projecten waarbij **de bouwheer een gewestelijke of pararegionale overheid is en aan de Beliris-projecten.**

Daarnaast moet de bMa eveneens prioriteit geven aan **gewestelijke initiatiefprojecten**. Dit zijn:

1. projecten vermeld in de wijkcontracten;
2. vooraf door de regering geselecteerde projecten in een strategisch gebied waarvoor een richtschema bestaat of heeft bestaan;
3. projecten die door de regering geselecteerd zijn in het kader van Doelstelling 2013.

Naast de hierboven genoemde projecten en voor zover mogelijk, staat de bMa ter beschikking van andere opdrachtgevers van gemeentelijke en federale overheden.

Ook zal bMa ingaan op verzoeken uit de private sector (ontwikkelaars, beroepsorganisaties, bewonersverenigingen...), wanneer deze op gewestniveau spelen of verband houden met gewestelijke initiatiefprojecten zoals hierboven beschreven.

Kunst in de openbare ruimte

De bMa is begonnen met een evaluatieprocedure om vast te stellen wat de doelstellingen zijn van de aanwezigheid van kunstwerken in het openbare domein en om de ideale productiemiddelen en -voorwaarden te bepalen.

In vervolg op deze eerste stap zal de bMa een **meerjarenplan** opstellen in het kader waarvan zijn interventies bij institutionele partners gedefinieerd zullen worden voor een globale visie op de aanwezigheid van kunst in de openbare ruimte.

Pyblik: een opleiding voor kwaliteit

Het Gewest heeft een serie ontwerpwedstrijden georganiseerd in het kader van de herinrichting van belangrijke pleinen (Flagey-, Rogierplein...). De reacties op die wedstrijd door ontwerpers en de resultaten tonen duidelijk de meerwaarde aan van deze oproepen voor kandidaat-ontwerpers. De deskundigheid van deze externe ontwerpers vormt een ondersteuning van de openbare bouwheren bij de uitvoering van het beleid voor de openbare ruimte.

Specifiek voor projecten voor de openbare ruimte heeft de regering het initiatief genomen voor het organiseren van opleidingen voor projectbeheer voor de openbare ruimte. Deze opleiding, die *Pyblik* heet, is bedoeld voor ambtenaren die zich steeds meer bezighouden met het beheer en de kwalitatieve begeleiding van projecten voor de openbare ruimte, in ieder geval bij het ontwerp ervan. De opleiding is ook bedoeld voor ontwerpers en heeft de ambitie om opdrachtgevende ambtenaren en projectontwerpers bijeen te brengen in een gemeenschappelijke cultuur, met gemeenschappelijke waarden. Overigens worden projecten steeds complexer en omvatten deze verschillende probleemgebieden in verband met de mobiliteit, de verkeersveiligheid, principes voor ruimtelijke ordening, communicatie en participatie. Voor deze taken is bijzondere ondersteuning nodig, door middel van een opleiding die de ambtenaren en ontwerpers in staat zal stellen om op een geïntegreerde wijze projecten voor de openbare ruimte te begeleiden en te zorgen voor daadwerkelijke stedenbouwkundige projecten.

De openbaar bouwheer stelt immers al bij de definitie van de intenties en doelstellingen door middel van zijn opdracht zowel kwalitatief als kwantitatief de elementen vast die hij ontwikkeld wil zien in zijn project, waarbij geldt dat de kwaliteit van de opdracht een voorwaarde is voor het slagen van het project.

Sinds de instelling van de bMa is deze de bestuurder van Pyblik die symbool staat voor het waarborgen van de kwaliteit van de openbare ruimte. Hij levert input voor de ontwikkeling van de acties van het team dat eind 2010 zal worden geselecteerd.

BESCHERMING VAN HET ERFGOED IN DIENST VAN DE VERBETERING VAN DE LEEFOMGEVING

De eerste uitvoering van een **beleid voor het behoud en de valorisatie van het erfgoed** in het Hoofdstedelijk Gewest⁴⁵ volgde na de wet die het behoud van het erfgoed onderbracht bij de gewesten. Dat beleid werd rechtstreeks vertaald in het GewOP uit 1995 dat een belangrijke plaats toekent aan het bijzondere onroerende erfgoed (lijst met 52 onroerende goederen of gehelen). Het maakt deel uit van de elementen die de landschappelijke kwaliteit bepalen en die de residentiële, economische, toeristische en culturele aantrekkelijkheid van het Gewest versterken. De sterke punten van het erfgoed werden in het GewOP van 2002 enigszins veronachtzaamd, ondanks de inspanningen waarmee de overheden en de private partners hadden ingestemd en die concreet vertaald zijn in een betere bescherming van de onroerende goederen.

Ter herinnering: het begrip erfgoed houdt over het algemeen verband met **beschermde gebouwen** (ge vrijwaard of beschermd) waarvoor de wetgever strikt gedefinieerde beschermende maatregelen heeft uitgevaardigd.

In een breder verband omvat het erfgoed ook bouwwerken met een lagere architecturale waarde maar die **het stedelijk landschap bepalen**. Het gaat onder andere om getuigen van de geschiedenis, de ontwikkeling van de stad en het groene, natuurlijke of landschappelijke erfgoed, al dan niet beschermd.

HET BESCHERMDE ERFGOED

Het beschermde erfgoed, meestal een historisch monument, is een van de bepalende factoren voor de identiteit van de stad. Het maakt deel uit van de leefomgeving, het helpt mee aan de verbetering ervan en ondersteunt de internationale uitstraling van de stad.

Een stedenbouwkundig geheel, een alleenstaand paleis of groenvoorzieningen, historische monumenten zijn **sterke herkenningspunten** in de stad, zowel voor Brusselaars als voor buitenlandse bezoekers. Ze zijn bepalend voor de sfeer. Historische getuigen, esthetische juweeltjes, ze maken deel uit van de monumentale, culturele, toeristische en economische rijkdom van de stad: de Grote Markt, het Stoclet-paleis, het Park van Brussel...

Het beschermde erfgoed draagt bij aan de **culturele ontwikkeling en uitstraling** van de stad, via wat het is geweest en wat het nu vertegenwoordigt (nieuwe bestemming): Hortamuseum, Flagey, Coudenberg Museum, La Bellonne, Hallepoort, KVS, ...

Het erfgoed kan ook de motor zijn voor een **dynamische vernieuwing in een wijk**. De waardevermeerdering van een beschermd goed kan uitstralen op zijn omgeving en het imago en de kwaliteit van het leven verbeteren: de veeartsenschool, Sint-Gorikshallen, het NIR, de gemeentehuizen... Deze herwaardering heeft een positieve sociaaleconomische weerslag op de wijk. De stedelijke omgeving wordt erdoor verbeterd en krijgt er een positief imago door.

⁴⁵ Tussen 1980 en 1988 viel de bevoegdheid voor Monumenten en landschappen onder de Franse en Vlaamse Gemeenschap.

Sinds kort erkent het Gewest erfgoed niet alleen met prioriteit op basis van ouderdom, maar het erkent ook de intrinsieke kwaliteiten van een goed, ongeacht de bouwperiode ervan.

DE STEDELIJKE LANDSCHAPPEN

Naast de beschermde gebouwen bestaat het van het stadsweefsel uit monumentale elementen die het stedelijk landschap gevormd hebben. Zij vormen samen met de belangrijkste monumenten de essentie van de stad. Men denkt daarbij in het bijzonder aan de Vijfhoek en de gemeenten in de eerste kroon met hun zo kenmerkende bouwwerken. Het zijn vaak deze gehelen die de stedelijke identiteit van Brussel bepalen: Albertlaan, Molièrelaan, Louis Bertrandlaan, de wijk van de Squares, de Hoogstraat, de Begijnhofwijk, de Sint-Kathelijnewijk, de Marollen, maar ook bepaalde seminatuurlijke gebieden of landbouwgebieden zoals de Pede, de Kauwberg, enz..

Overigens heeft de stad van nu een vorm die in hoge mate afwisselend en gemengd is, waardoor ze nu een specifieke identiteit en landschappelijke kwaliteit heeft.

HET GROENE EN BLAUWE ERFGOED

De groenvoorzieningen bedekken in Brussel een bijzonder groot oppervlak en vormen eveneens een bijzonder facet van de identiteit van het Gewest. Deze groene omgeving draagt bij aan de kwaliteit van het leven in de stad en aan de balans in de stad.

Een groot aantal groenvoorzieningen, zoals de historische parken of bepaalde seminatuurlijke gebieden, worden overigens beschermd vanwege hun ecologische, biologische of recreatieve belang, maar ook vanwege hun historische en esthetische belang. Ze vormen onmisbare elementen die moeten worden meegenomen in de afwegingen over de ruimtelijke ordening. De bescherming van het Zoniënwoud is daarbij van groot belang.

In dezelfde gedachtegang moet de plaats van het water in de stad heroverwogen worden. Het water is bepalend geweest voor het landschap (rivieren, valleien, moerassen, kanaal...) maar is nu vrijwel verdwenen uit onze omgeving. Het heeft dus een landschappelijke waarde, maar is ook ecologisch van groot belang.

De plaats van deze twee elementen moet opnieuw geëvalueerd worden vooral op het gebied van de versteningsproblematiek van de stad als gevolg van haar verdichting.

SAMENVATTING

In 2009 telde het Brussels Hoofdstedelijk Geweest ongeveer **3.500 beschermde goederen**, tegen 300 in 1993.

Parallel daaraan neemt het aantal restauratiedossiers constant toe: van 158 in 2004 zijn we naar 519 dossiers in 2008 gegaan.

De subsidies voor restauratie van het beschermde erfgoed nemen sinds de gewestvorming toe, van 5 miljoen euro tot 14 miljoen in 2009.

Deze investering laat duidelijk zien dat de overheden zich bewust zijn geworden van het erfgoed, zowel openbaar als particulier. De verzoeken om interventie van de kant van particulieren nemen ook toe, wat een bewijs kan zijn van een bewustwording van de eigenaars voor de bescherming van hun bezit. Deze belangstelling wordt ook aangemoedigd door een bijzonder gunstig subsidiebeleid, want de toegekende subsidies dekken gemiddeld ongeveer 50% van de kosten van restauratiewerkzaamheden aan de beschermde gedeelten.

LEEFOMGEVING CONCLUSIES

CONCLUSIES: DE BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

A. Sinds 1994 hebben de wijkcontracten bewezen daadwerkelijk effectief te zijn voor de stedelijke dynamiek en verbetering van de leefomgeving in de kwetsbaarste Brusselse wijken.

De originaliteit van de wijkcontracten is gelegen in het streven naar een **integrale ontwikkeling (op sociaal, economisch en stedenbouwkundig niveau) in de buurt** in de geselecteerde wijken.

Dit beleid bestaat voor een deel uit een **aantrekkelijkheidsstrategie** die bijdraagt aan de verbetering van de centrale ruimte in de stad en hiervan een vertrouwenwekkender plek maakt, die geschikt is voor allerlei soorten uiteenlopend gebruik, voor de stabiliteit van de plaatselijke bevolking en voor woninginvesteringen door de middenklassen. Aan de andere kant stimuleert dit beleid de uitvoering van **projecten die inspelen op de plaatselijke behoeften**, onder andere door het creëren van vele voorzieningen in de buurt, groenvoorzieningen en sociaalprofessionele integratie voor een bevolking met een grote achterstand, vaak uitgesloten van klassieke opleidingstrajecten, en meer onlangs voorbeeldprojecten op milieugebied.

De **60 wijkcontracten** hadden betrekking op de meeste wijken uit de RVOHR. In sommige gebieden zijn meerdere contracten geweest.

Het fysieke kader is dus duidelijk verbeterd door deze ingrepen. Het belangrijkste punt van zorg in de wijken uit de eerste kroon is **van sociaaleconomische aard** (hoge werkloosheid, weinig mensen met een opleiding, toegang tot specifieke huisvesting, beperkte toegang tot diensten,...). Hoe kan deze problematiek aangepakt worden zodat het leven van de oorspronkelijke bewoners stabiel wordt en zij hun koopkracht kunnen vergroten?

Er zijn echter bepaalde grenzen geconstateerd:

- Het stadsvernieuwingsbeleid is gericht op de verbetering van de leefomgeving en heeft bepaalde wijken opnieuw aantrekkelijk gemaakt, met als gevolg een bepaalde dynamiek op de vastgoedmarkt;
- Het succes van het systeem hangt vooral af van de dynamiek van het gemeentelijk bestuur;
- Dit beleid grijpt tegelijk in op het stedelijke kader en op het sociale gebied. Het draagt daardoor meer bij aan het minder zichtbaar worden van de stedelijke symptomen van sociale marginalisatie, dan de structurele oorzaken hiervan aan te pakken;
- De hoofdpunten voor gewestelijk beleid of gemeentegrensoverschrijdend beleid (in termen van mobiliteit, locatie van voorzieningen, werkgelegenheid of opleiding) stemmen niet altijd overeen met de plaatselijke prioriteiten;
- De buurtwerking is niet noodzakelijkerwijs van toepassing voor alle praktijken van inschakelingsorganisaties, in het bijzonder wat de wervingsgebieden betreft;
- Hoewel het creëren van voorzieningen en de herwaardering van de openbare ruimte echte successen van het systeem zijn, blijft het dagelijkse beheer door de gemeenten een probleem, omdat ze vaak te weinig eigen middelen hebben.

Het fysieke kader is duidelijk verbeterd tijdens de ingrepen, maar de volgende belangrijke uitdagingen in de wijken uit de eerste kroon bestaan nog steeds:

- het creëren van plaatselijk beschikbare voorzieningen en diensten (crèches, ruimten voor onderwijs, sport, recreatie en cultuur, ...) voor een constant groeiende bevolking die voor een belangrijk deel uit kinderen en jongeren bestaat;
- de sociaaleconomische kenmerken van deze bevolking (hoge werkloosheid, weinig mensen met een opleiding, toegang tot specifieke huisvesting, beperkte toegang tot diensten, problematische mobiliteit, ...);
- de brede aanpak op plaatselijk niveau van de milieuvraagstukken.

Het regeerakkoord vermeldt duidelijk dat het GPDO de belangrijkste punten voor een duurzame ontwikkeling zal vertalen, onder andere door **nieuwe stadsvernieuwingsprogramma's op te zetten**. Het regeerakkoord licht duidelijk toe dat 'de middelen voor de wijkcontracten bestemd zijn voor de kwetsbaarste gebieden die zijn vastgesteld in het kader van de stedelijke observatie en de analyses door ATO, met mobilisatie van alle gewestelijke, gemeenschaps- en plaatselijke spelers op het gebied van sociaaleconomische ontwikkeling.'

Is het niet nodig om twee types Wijkcontracten te bedenken: een plaatselijk en een op gewestelijk niveau (naar het model van het gemeentelijke en gewestelijke bestemmingsplan)? Het eerste zou gericht zijn op plaatselijke ingrepen (lokale impact) om lokale problemen op te lossen. Het andere zou zich richten op grotere gebieden voor langere termijn, waardoor grotere operaties zouden kunnen worden uitgevoerd (vastgoed, voorzieningen, publieke ruimte,...), in samenspraak met andere beleidsniveaus en geschikt om op adequate wijze de prioritaire problemen in het gebied aan te pakken.

Er is gesteld dat *'de Regering de nadruk zal leggen op vraagstukken met betrekking tot opleiding, tewerkstelling en het opzetten van voorzieningen in de wijken (in het bijzonder de voorzieningen gelieerd aan de beleidsprioriteiten: onderwijsinstellingen, kinderopvang enz.)*. Zou het in het licht hiervan niet interessant zijn een link te leggen tussen de Alliantie Economie Werkgelegenheid en de Duurzame Wijkcontracten?

In het algemeen moeten stadsvernieuwingsinstrumenten mee-evolueren met de stedelijke context. Als gevolg van de ordonnantie van 2010 is de uitdaging van het milieu geleidelijk geïntegreerd in 'instrumenten' als de GOMB, het EFRO, of de Wijkcontracten.

Al zijn de wijken uiterlijk verbeterd en als zijn de private investeringen toegenomen, toch blijven de uitdagingen op sociaal, economisch, stedenbouwkundig gebied en milieugebied enorm. Het zijn overigens ook deze wijken die, als gevolg van de algemene stedelijke ontwikkelingen, de zwaarste druk moeten verdragen:

- druk op de vastgoedprijzen is in heel het Gewest hoog, maar laat zich nog sterker voelen in de gebieden waar de koopkracht het zwakst is;
- op demografisch gebied is de impact van de bevolkingstoename het sterkst voelbaar in de dichtbevolkte stadswijken, waar de druk hoog is op het aantal en de kwaliteit van de woningen, het voorzieningenaanbod, openbare ruimte,...)

Het zou dus nuttig zijn de het stadsvernieuwingsbeleid in een nieuw kader te plaatsen. Het gaat dus niet meer zozeer om het 'revitaliseren' (om achtergestelde wijken nieuw leven inblazen), maar meer om het vermogen te verbeteren om te gaan met de bovengenoemde druk.

Anderzijds verschilt de problematiek binnen de RVOHR als gevolg van verschillende factoren. Het is belangrijk om de problematiek op een globale manier te bestuderen op de schaal van de RVOHR en projecten in deze richting te sturen.

We kunnen vaststellen dat bepaalde partijen in de RVOHR niet dezelfde realiteit hebben als andere partijen. Dit verschil komt onder andere naar voren door de plaatselijke dynamiek in onroerend goed die soms sterk van elkaar verschilt.

Is het dan niet belangrijk om deze realiteiten globaal te onderzoeken op de schaal van de RVOHR en naar gelang de context en de problemen richting te geven aan de projecten? Moeten er niet 2 soorten wijkcontracten worden opgezet, een plaatselijk en een gewestelijk (volgens hetzelfde model als de plaatselijke en gewestelijke bbp's)? De ene soort zou betrekking hebben op gerichte ingrepen (impacteffect) die de plaatselijke problemen zouden kunnen oplossen; de andere op bredere gebieden waardoor op langere termijn grotere operaties mogelijk zouden worden (onroerend goed, voorzieningen, openbare ruimte...) afgestemd met de andere overheidsniveaus en geschikt om een duidelijker antwoord te zijn op de problemen van het gebied die prioriteit moeten krijgen.

Er wordt ook nog gezegd: 'De regering zal de nadruk leggen op opleiding, tewerkstelling en het leveren van voorzieningen in de wijken (in het bijzonder voor kinderopvang).' Zou het in deze optiek niet interessant zijn om de Alliantie Werkgelegenheid-Milieu en de duurzame wijkcontracten met elkaar in verbinding te brengen?

Zou het niet ideaal zijn als de wijkcontracten zich zouden profileren als een aanvulling op het resterende sectorbeleid? Als ze eraan zouden bijdragen dat dit sectorbeleid wordt richten op probleemwijken en dat innovatieve ervaringen worden gelanceerd in nog onbenutte niches (zoals behoeften en problemen die niet of nauwelijks aan de orde komen bij het traditionele beleid)?

B. Dankzij de voortvarendheid van het gewest in het kader van het Crècheplan en de middelen voor stedelijke herwaardering is het aantal aan de bevolking aangeboden voorzieningen en crècheplaatsen de laatste jaren aanzienlijk toegenomen, maar dit blijft onvoldoende.

Door de bevolkingsgroei zal **de leeftijdsgroep die naar kinderdagverblijven en scholen gaat aanzienlijk toenemen**. Tussen 2010 en 2020 zal de bevolking van 0- tot 5-jarigen met meer dan 15% toenemen, die van 6 tot 11 jaar met meer dan 26% en die van 12 tot 17 jaar met 18%. Deze bevolkingstoename vereist een grote concentratie van middelen voor de bouw van nieuwe voorzieningen, met name van crèches en kleuterscholen, lagere scholen en secundaire scholen.

De regeringsverklaringen uit juli 2009 van het Gewest en de Cocof voorzien in de **lancering van een tweede ambitieus crècheplan** waarin rekening wordt gehouden met de sociaaleconomische problemen van de gemeenten en de bevolkingsgroepen. Het werkt onder andere aan een sociale tarifiering en geeft prioriteit aan de gebieden waar de bevolkingsgroei het grootst is en de dekkingsgraad het meest afwijkt. Deze doelstelling moet bereikt worden door een redelijke verdeling van de middelen om aan de werkelijke behoeften van de 2 gemeenschappen te voldoen.

De Franse Gemeenschap verwacht van haar kant in haar verklaring dat de regering, **in overleg met de gewesten, objectieve programmacriteria** zal vaststellen. Deze zal ook toezien op de **toegankelijkheid van de opvangvoorzieningen op basis van de sociaaleconomische situatie** van gezinnen. Daarnaast zal de regering erop toezien dat ONE zorgt voor de begeleiding en de programmering van de opvang van 0-12-jarigen, zodat de keuzes voor het opvangaanbod duidelijk en objectief gemaakt worden, **vooral rekening houdend met de bevolkingsgroei**. De **normen voor begeleiding** zullen geëvalueerd worden en eventueel worden aangepast. Ook de normen voor de infrastructuur zullen worden geëvalueerd en toegelicht. Er zal een systeem voor uitzonderingen worden onderzocht **als daar gezien de stedenbouwkundige realiteit aanleiding toe is**, waarbij toch de kwaliteit van de opvang en de veiligheidsvoorwaarden gewaarborgd zijn.

De gezamenlijke regeringen van de Franse Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben in oktober 2010 besloten om de **politieke coördinatie tussen de 2 instanties** te versterken en om één operator te benoemen voor het begeleiden van het kinderopvangbeleid.

In termen van **programmering**⁴⁶ zijn de huidige cijfers (gebaseerd op een momentopname van de huidige situatie waarin geen rekening is gehouden met de bevolkingsgroei) onvoldoende gezien het percentage Brusselse kinderen ten opzichte van het totale aantal in de Franse Gemeenschap⁴⁷.

Over de **erkenningnormen (normen voor begeleiding en voorzieningen)** moet er een debat plaatsvinden met de 2 gemeenschappen.

Dit debat is nodig, vooral om de privé-initiatieven op het gebied van crèches te ondersteunen. We zien nu een daling van ongesubsidieerde door ONE erkende particuliere instellingen in het Brussels Gewest⁴⁸ en de particuliere, door K&G erkende, crèches lopen gevaar.

⁴⁶ De programmering is de enige manier voor crèches om subsidie te krijgen.

⁴⁷ Tussen 2006-2007 voorziet de ONE-programmering in het creëren van 1.855 plaatsen voor de hele Franse Gemeenschap, waarvan 270 voor Brussel (= 14,5%). Tussen 2008-2010 zal dit percentage oplopen tot 22,6%.

⁴⁸ In 2008 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2.332 niet door ONE gesubsidieerde plaatsen voor collectieve opvang. In 2009 is dit aantal naar 2.181 plaatsen gegaan, dus een verlies van 151 plaatsen. Bij Kind en Gezin waren er in 2008 2.785 ongesubsidieerde collectieve opvangplaatsen. In 2009 werden er 4.065 plaatsen geteld, dus een stijging van 1.280 plaatsen.

We zien namelijk een beleidsverandering aan de kant van de Vlaamse Gemeenschap die een kaderdecreet ontwikkelt over de opvang van jonge kinderen (hierover zou in 2011 gestemd moeten worden). Een van de cruciale gegevens van het nieuwe kaderbeleid is het feit dat alle officiële opvanginstellingen een vergunning moeten hebben. Het verkrijgen van de vergunning hangt met name af van de competenties van de bestuurder van de crèche maar ook van zijn personeel. Naast minimale eisen (leeftijd, diploma..) wordt nu opgenomen dat de kinderoppas of de kleuterleidster over actieve kennis van het Nederlands beschikt. Deze kennis moet worden aangetoond door middel van een Nederlandstalig kwalificatiecertificaat of een taalttest. Ook moet de kinderoppas of kleuterleidster de Nederlandse taal gebruiken in haar contacten met de kinderen.

Is het overigens niet nodig om nieuwe vormen van opvang te creëren?

Er bestaan flexibelere opvangformules waarmee voldaan kan worden aan de wensen van ouders die flexibele/onzekere banen hebben (uitzendwerk, bepaalde tijd, parttime, onregelmatige uren) of werkzoekende ouders. Dit aantal is echter onvoldoende. Deze opvanginstellingen worden niet gesubsidieerd door ONE omdat de door ONE gehanteerde voorwaarden om in aanmerking te komen te weinig flexibel zijn⁴⁹.

Zou het niet nuttig zijn om de statistieken en verschillende gegevens die afkomstig zijn van ONE en K&G te harmoniseren om te kunnen komen tot een coherent beheer van de problematiek en om te zorgen voor een efficiënt buurtbeleid?

C. De situatie in het onderwijs is bijna verzadigd, vooral in het kleuteronderwijs en de eerste jaren van het lager en secundair onderwijs.

Tussen 2010 en 2015 zal de schoolgaande bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de **kleuterschool** toenemen met meer dan 7.000 leerlingen, dus een stijging van 13%. Tussen 2015 en 2020 zal deze leeftijdscategorie met 2.057 leerlingen toenemen, dus een stijging van 3,3%.

Tussen 2010 en 2015 zal de schoolgaande bevolking voor de **lagere school** toenemen met bijna 11.000 leerlingen, dus een stijging van 12,7%. Tussen 2015 en 2020 zal deze leeftijdscategorie met nog eens bijna 10.000 leerlingen toenemen, dus een stijging van 10%.

Tussen 2010 en 2015 zal de schoolgaande bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor het **secundair onderwijs** toenemen met 4.700 leerlingen, dus een stijging van 5,2% in 5 jaar. Tussen 2015 en 2020 zal de stijging veel groter zijn (7.807 leerlingen), dus een stijging van 8,3% in 5 jaar. In de periode 2015-2020 zal er dus meer inspanning geleverd moeten worden om scholen voor het secundair onderwijs te creëren.

49 De opvang moet 220 dagen per jaar, 5 dagen per week en 10 uur per dag mogelijk zijn.

Om deze prioritaire doelstelling te behalen, moet het Gewest een rol spelen bij de bewustwording van de problematiek en het coördineren van de acties met de gemeenschappen. Daartoe is al een werkgroep op poten gezet met de Franse en de Vlaamse Gemeenschap, de VGC en de Cocof. De gemeenschappen moeten echter het grootste deel van de financiële lasten dragen, omdat het Gewest de gemeenten (de organiserende macht van het officieel gesubsidieerde onderwijs) niet te veel de lasten van de bevolkingsgroei kan laten dragen. Nu al kost de organisatie van het onderwijs de gemeenten heel veel geld⁵⁰.

Hoe kan het Gewest deze vraag rechtstreeks beantwoorden? Kan het dit doen via de verschillende vormen van financiële steun aan de plaatselijke overheden, waarmee de gemeenten hoogwaardig onderwijs kunnen aanbieden? Door middel van projecten voor renovatie of uitbreiding van scholen uit de programma's van de wijkcontracten (in de wetenschap dat de budgetten voor deze projecten beperkt blijven)? Via de bevoegdheid voor ruimtelijke ordening en het verlenen van vergunningen? Of via het beleid voor leningen aan gemeenten via het BGHFGT? Moeten er geen financiële mechanismen worden ontwikkeld (waaronder PPS-en) om de bouw van nieuwe scholen te versnellen?

D. Sinds zijn oprichting hecht het Gewest belang aan de openbare ruimte als factor voor aantrekkelijk wonen, maar ook als factor die sterk bijdraagt aan het imago van de stad. Dat doet het door middel van wedstrijden en aandacht voor architecturale kwaliteit.

Met de huidige bevolkingsgroei krijgt de openbare ruimte een belangrijke rol. De eventuele hogere bevolkingsdichtheid in de stad maakt het immers onvermijdelijk om nadrukkelijk aandacht te besteden aan de kwaliteit van de openbare ruimte en de groenvoorzieningen, zodat aan een talrijkere bevolking kwaliteit van leven kan worden geboden: 'vergroening' van de eerste kroon, vermindering van het aantal auto's op de wegen in dichtbevolkte gebieden, ruimte voor samenzijn, ademen, speelgebieden, ...

Er moet prioriteit worden gegeven aan de 'stad met korte afstanden', waar lopen en fietsen voorrang krijgen bij de buurtinrichting voor het bereiken van winkels en voorzieningen.

Het verband tussen het beleid voor de openbare ruimte en voor groenvoorzieningen moet sterker worden, omdat deze twee beleidsterreinen beide bijdragen aan de kwaliteit van het leven in de dichtbevolkte wijken.

Is er geen nood aan een gewestelijk observatorium dat de doelstellingen voor de leefomgeving door middel van verbetering van de openbare ruimte begeleidt? Dat observatorium kan de functionele, esthetische, ecologische kwaliteit van de openbare ruimte vaststellen en samen met de gemeenten een strategie bepalen voor een gecoördineerd optreden. Zou de financiering door het Gewest (gesubsidieerde werken, wijkcontract, ...) niet kunnen afhangen van de prioriteiten die zijn vastgelegd in een gecoördineerd actieplan?

Zou er ten slotte niet beter kunnen worden gekeken naar de structuur van het wegennet bij werkzaamheden aan wegen die door verschillende gemeenten lopen?

⁵⁰ Deze kosten bedragen netto bijna 1.400 euro per kind per jaar en zijn inclusief de administratieve en technische diensten voor het beheer of de begeleiding van het onderwijs in scholen (bewakers, schoolsecretarissen, schoonmaakpersoneel,...) en de administratieve diensten die het onderwijs binnen de gemeente beheren.

E. Het Gewest heeft de functie van Bouwmeester gecreëerd om de architecturale kwaliteit van bouwwerken en de openbare ruimte te waarborgen.

De bMa geeft niet-dwingend advies over alle gewestelijke openbare of vergelijkbare projecten.

Naast de adviescomités voor de benoeming van projectontwerpers vormen de overlegcommissies een andere mogelijkheid om een openbaar debat te organiseren over projecten.

Moeten de voorwaarden voor overleg aangepast worden? Die zijn vooral gericht op de naleving van de stedenbouwkundige regels boven de architecturale kwaliteit. Zo kan een fundamenteel debat worden gewaarborgd en tegelijkertijd de technische en administratieve afhandeling van de dossiers worden behouden. Moeten de participatieprocessen worden uitgebreid naar andere projecten (zoals bij het wijkcontract) om het fundamentele debat over architecturale kwaliteit te stimuleren?

Welke richtlijnen moeten worden gegeven aan de partijen die meewerken aan vastgoedprojecten of projecten voor de openbare ruimte? Welke waarden zijn zij bereid te delen?

Zou het GPDO niet moeten helpen bij het formuleren van enkele waardevolle kenmerken die een culturele bron kunnen vormen voor de identiteitsbepaling van de stad en haar architectuurstad?

Met uitzondering van enkele gevallen heeft Brussel weinig moderne architectuur ontwikkeld. Moet de stad zich niet laten inspireren door voorbeelden op het gebied van voorzieningen, woningen, infrastructuur, mobiliteit en economische ontwikkeling? Zich laten inspireren betekent niet kopiëren. Moeten we niet de typologische, morfologische en sociaalculturele rijkdom van ons Gewest bepalen en nagaan welke waarden bewaard en ontwikkeld moeten worden? Hierbij kunnen buitenlandse voorbeelden gebruikt worden als een spiegel, die niet vervormt, maar de bestaande kwaliteiten laat zien.

Moet het GPDO de mogelijke veranderingen op het gebied van architectuur, openbare ruimte en stedelijk landschap in het algemeen op nauwkeurige en concrete wijze definiëren? Het kan daarbij gebruikmaken van de bestaande krachten als drijvende kracht en de toekomstige projecten als schakel tussen die krachten.

F. De bescherming van het Brusselse erfgoed is een daadkrachtig beleid waardoor de hoofdstad van Europa een echte leefomgeving wordt waarin erfenissen uit het verleden, een internationale en nationale uitstraling, stadsvernieuwing en culturele ontwikkeling samengaan.

Nu staat het erfgoed weer in al zijn diversiteit centraal bij de ontwikkeling van het Gewest en is het een bepalend element voor de gewestelijke identiteit. Het draagt niet alleen bij tot de culturele en sociale identiteit, maar ook tot de economische ontwikkeling en de internationale uitstraling van het Gewest.

De tegenstelling tussen bescherming van het erfgoed en stedelijke ontwikkeling moet nu voorbij zijn. Renovatie/restauratie van het erfgoed draagt bij aan de economische ontwikkeling van de bouwsector: gespecialiseerde bedrijven, ambachtslieden, gekwalificeerde arbeiders... Bovendien draagt de renovatie van monumentale stedelijke complexen bij aan de ontwikkeling van de stad door alle activiteiten die daaruit voortvloeien: op commercieel niveau (kleine winkels, horeca), cultureel niveau (bioscopen, cultureel centrum, theater) sociaal niveau (terugkeer van bewoners naar een aangenaam leefklimaat). Het Sint-Gillisvoorplein, Sint-Katelijneplein, de Kasteleinwijk en het Vossenplein zijn hiervan goede voorbeelden.

Moet het erfgoed worden opgenomen bij het opzetten van **wijkvernieuwingsprojecten**? Moet de bescherming van het erfgoed meer opgenomen worden in de **ruimtelijke ordening**? Dat zou kunnen door het erfgoed te identificeren en een gewestelijk aanpak te ontwikkelen voor het beheer voor sectoren met een hoge cultuurhistorische waarde en voor de aanpassing van de wettelijke beschermingsmaatregelen. Moet de bescherming van het erfgoed niet simpelweg geïntegreerd worden in de ontwikkeling van het Stadsgewest? Enkele elementen daarbij zijn: het valoriseren van het werelderfgoed, een preventief archeologisch beleid ontwikkelen dat geïntegreerd is in de stedelijke ontwikkeling en de combinatie van de erfgoedbescherming met de verbetering van de energieprestaties.

Een van de hoofdvragen voor de toekomst is: hoe kunnen **duurzaamheids- en milieuaspecten** geïntegreerd worden in de renovatie van het erfgoed?

De bescherming en waardevermeerdering van het erfgoed dragen bij aan de acties voor duurzame ontwikkeling. Enerzijds brengt het begrip erfgoed begrippen als onvergankelijkheid en duurzaamheid mee. Het bestaan van dat erfgoed moet op zichzelf dienen als grondslag voor de ontplooiing van onze toekomstplannen. Aan de andere kant spreekt het behouden en onderhouden van hetgeen al bestaat vanzelf, als we steeds zuiniger willen omgaan met de natuurlijke bronnen.

De doelstellingen van de Directie Monumenten en Landschappen op het gebied van bescherming van het erfgoed zijn:

- het stimuleren van het onderhoud en de verbetering van de beschermde goederen;
- het steunen van de restauratie ervan;
- daartoe financiële steun te verlenen zodat met name de extra kosten van de in een streng en dwingend kader uitgevoerde werkzaamheden worden gecompenseerd.

Al sinds de oprichting van het Gewest blijkt hoe belangrijk de bescherming van het erfgoed is, maar de omstandigheden zijn niet meer dezelfde als in de jaren 90. Moet de monumentenbescherming niet herzien worden, waarbij het permanente onderhoud wordt opgelegd en restauratie een uitzondering is? Moeten de actiemiddelen niet worden uitgebreid, waarbij het Gewest een operationeel orgaan krijgt voor het aankopen, restaureren en herbestemmen van bijzondere leegstaande gebouwen?

Moet het energiebesparingsbeleid geen rekening houden met bestaande gebouwen en de dicht op elkaar staande soorten gebouwen in de stad? De bescherming van het erfgoed is een gevoelige en complexe materie. Zou het daarom niet goed zijn om verder onderzoek te doen naar oplossingen die erfgoedbescherming combineren met betere energieprestaties? Mogelijke werkwijzen zijn het doen van pilot-onderzoeken naar beschermde goederen en het ondersteunen van pilot-bouwprojecten voor niet-beschermde klein erfgoed. Moet de Directie Monumenten en Landschappen als erfgoeddeskundige in de overlegcommissies de eigenaren voorlichten over de toepassing van de EPB met respect voor de erfgoedkwaliteiten van de Brusselse panden?

Op dit moment worden de normen vastgesteld voor nieuwe gebouwen. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de bijzonderheden van oude gebouwen. Proefprojecten in het kader van de projectoproep “Voorbeeldgebouwen” hebben laten zien dat erfgoed en goede prestaties op milieugebied perfect samengaan.

MILIEU

WORKSHOP
3. VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING

INLEIDING: DE CONTEXT

Wij moeten vanaf nu de grote uitdagingen aanpakken zoals de opwarming van het klimaat, het zeldzamer worden van natuurlijke bronnen, de achteruitgang van de leefomgeving en het in het gedrang raken van het natuurlijke evenwicht. Dit gebeurt door middel van een krachtig milieubeleid.

De reflectie over de 'Duurzame stad' kan niet beperkt blijven tot het milieubeheer. Het milieu is een van de pijlers van duurzame ontwikkeling, net als de economische en sociale aspecten. Bij het nastreven van de status van Duurzame stad moet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steeds tegelijkertijd rekening houden met deze drie pijlers. Zo kunnen de milieuvraagstukken die in het GPDO genoemd worden niet afgehandeld worden zonder de economische en sociale gevolgen te meten van de voorgestelde maatregelen en omgekeerd dient in economische en sociale plannen de milieukwestie opgenomen te worden.

Vele gewestelijke plannen hebben betrekking op de drie pijlers. Deze moeten dus gezien worden als een aanvulling op elkaar, waarbij een defensieve logica wordt verlaten.

Door te streven naar de verbetering van het milieu kan het Gewest een aangename en gezonde leefomgeving waarborgen voor de hele bevolking. Zo kan het aantrekkelijk blijven voor zowel huishoudens die op zoek zijn naar een aangename leefwijze als voor bedrijven die op zoek zijn naar een concurrerende werkomgeving. Tevens bereidt het Gewest zich hiermee voor op de uitdagingen op milieugebied in de komende decennia.

De aldus geboden levenskwaliteit is gunstig voor de stabilisering en/of de terugkeer van bevolkingsgroepen die worden aangetrokken door de 'groene' periferie in de dichtbevolkte stad en draagt tegelijkertijd bij aan de sociale vermenging, waardoor het verlies aan belastinginkomsten en de groei van het aantal pendelaars beperkt blijven.

De eisen voor verbetering van het milieu zijn vertaald in documenten die zijn goedgekeurd door internationale, Europese en Belgische instanties (Kyotoakkoord, Handvest van Leipzig, Nationaal Actieplan voor Milieu en Gezondheid NEHAP, ...).

'Benchmarks' laten zien dat Brussel een goede score behaalt op het gebied van groenvoorzieningen (opervlakte groenvoorzieningen/bewoner) en wat de waterkwaliteit en emissie van kooldioxide (CO₂) betreft, maar zich nog moet inspannen voor de luchtkwaliteit, het energieverbruik van gebouwen, het afvalbeheer en duurzaam vervoer.

Brussel wil graag de 'groene hoofdstad van Europa' worden en is kandidaat voor 2014. Zo kan de stad haar internationale imago versterken en de overgang naar een duurzame stad versnellen. De gewestelijke milieuvraagstukken lijken overigens op de evaluatiecriteria van de Europese Unie: vervoer, groenvoorzieningen, biodiversiteit, grondgebruik, luchtkwaliteit, lawaai, efficiënt waterbeheer, beheer en recycling van afval, milieubeheer. Deze gaan ook gepaard met een onderzoek naar de capaciteit die steden kunnen steken in innovatieve en doeltreffende maatregelen om duurzaamheid te integreren in al hun beleidsgebieden, het milieu te verbeteren en bij te dragen aan de bestrijding van de klimaatverandering.

Deze uitdagingen vormen mogelijkheden om aan een andere ontwikkeling te denken: veel steden (meer dan 500) houden zich nu bezig met 'de overgang naar het post-olietijdperk'¹. Deze overgang impliceert minder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en de relocatie van de economie, het zoeken naar onafhankelijkheid voor energie en voedsel, nieuwe plaatselijke werkgelegenheid, nieuwe leefwijzen en nieuwe vormen van solidariteit.

In deze nota wordt de stand van zaken op milieugebied gepresenteerd aan de hand van twee thema's: de kwaliteit van het leven in de stad (het gebruik van de ruimte en in het bijzonder van de groene ruimte, luchtkwaliteit, lawaai en duurzame wijken) en de bescherming van natuurlijke bronnen (energie, water, vervuilde bodem, afval). Ten slotte worden, bij wijze van conclusie, de belangrijkste constateringën samengevat en de eerste vragen gesteld ter voorbereiding van het milieubeleid tot aan 2020.

1 Rob Hopkins, 'The Transition Handbook. From oil dependency to local resilience', Edition Green Books.

HET VRAAGSTUK VAN DE LEVENSKWALITEIT IN DE STAD

Het vraagstuk van de levenskwaliteit in de stad wordt in dit document benaderd vanuit het oogpunt van het milieu, hoofdzakelijk aan de hand van maatregelen die genomen zijn met betrekking tot **luchtkwaliteit**, **vermindering van het geluidsniveau**, **ontwikkeling van groenvoorzieningen** en duurzame 'wijken'.

DE LEVENSKWALITEIT: DE BEZETTING VAN DE RUIMTE

Uitgaand van de statistieken over bezetting van de bodem, bedekte het bebouwde oppervlak in het Brussels Gewest in 2003 **56% van het kadastrale grondgebied** (ongeveer 50% in 1980), terwijl het kadastrale onbebouwde oppervlak geschat wordt op iets meer dan 40% (kleine privétuinen in de bebouwde percelen niet meegeteld). Het restant komt overeen met de spoorgebieden.

Bezetting van de bodem op basis van de kadastrale oppervlakten (2003)

Bebouwde ruimte		56,30 %
Woning (inclusief privétuinen)		34,1
Economische activiteit		12,3
Waarvan: Kantoren		2,3
Industriële werkplaatsen en opslag		6,1
HoReCa, handel		3,9
Voorzieningen, onderwijs, gezondheid, cultuur		8,2
Vrije tijd en sport		1,4
Overige		0,3
Onbebouwde ruimte		43,60 %
Bossen		14,3
Parken, tuinen, recreatiegebieden		13,0
Akkers, weiden, boomgaarden		7,1
Braaklanden		0,9
Kadastrale wegen		0,8
Kadastraal water		0,7
Overige		6,8

In de periode 1980-2003 is het totale bebouwde oppervlak gestegen met 13%, terwijl het onbebouwde oppervlak (tuinen, parken, vage terreinen, recreatie- en sportgebieden...) afnam met 17%. Het afknabbelen van de onbebouwde ruimte is bijzonder goed te zien in de gemeenten in de tweede kroon waar grote stukken grond zijn omgezet in woon- en/of kantoorgebieden².

Overigens heeft de snelle ontwikkeling van de verstedelijking geleid tot een sterke ondoorlaatbaarheid van het gebied, met name in het centrale deel van Brussel, dat voor 82% ondoorlaatbaar is.

² Bron: rapport Leefmilieu Brussel over het milieu.

In termen van **landschap** kan Brussel in 4 categorieën worden ingedeeld die in vorm van elkaar verschillen:

1. de eerste wordt gekenschetst door het hydrografische verleden met het kanaal dat door Brussel loopt. Het gaat om een postindustriële gebied dat Brussel meer verdeelt dan dat het structuur geeft aan de stad;
2. het hart van de stad en de eerste kroon, die men het 'dichte gebied' van het gewest zou kunnen noemen, wordt gekenmerkt door een maximale verstedelijking en exploitatie van de grond, evenals door de aanwezigheid hier en daar van groenvoorzieningen;
3. de derde categorie is het gedeelte dat beïnvloed wordt door het Zoniënwoud, waar de bebouwing meer versnipperd is en minder gestructureerd;
4. de vierde categorie bestaat uit de overblijfselen van de landbouwactiviteit, die men vindt in het westen van het Gewest en in de periferie en die eveneens bestaat uit meer versnipperde en minder gestructureerde gehelen van bouwwerken.

De groenvoorzieningen

Bijna de helft van het oppervlak van het gewestelijk grondgebied bestaat uit groen.

Mate van vergroening van de 3 stedelijke kronen (1999)

Tweede kroon	71 %
Eerste kroon	30 %
Vijfhoek	10 %

Het grootste deel van het groene oppervlak zijn (openbare of particuliere) ruimtes die niet voor het publiek toegankelijk zijn. Het deel dat wel voor het publiek toegankelijk is, wordt geschat op **18,5% van het gewestelijk oppervlak**, inclusief het Zoniënwoud, en bevindt zich voor het grootste deel in de tweede kroon.

Er bestaat een kwantitatief en kwalitatief verschil in toegang tot de groenvoorzieningen in het centrum en in de periferie en globaal gezien is er een tekort aan 'groen' in de wijken in de eerste kroon.

Het landbouwareaal neemt jaarlijks af: daarvan was er in 2007 nog 312 ha, waarvan 4% is gereserveerd voor de verbouw van groenten. Het oppervlak gewijd aan moestuinen neemt eveneens af. In Brussel beslaan moestuinen ongeveer honderd hectare. Slechts 0,7% van de groene ruimte die beheerd wordt door het Gewest zijn aan moestuinen gewijd. Ter vergelijking, enkele Duitse steden (Leipzig, Dresden, Berlijn,...) reserveren 14% van hun grondgebied aan groenteteelt.

Verdeling van de soorten groen in % van de totale groene oppervlakten (BIM – 1999)

Privétuinen	32
Privédomeinen	10
Bossen	20
Parken en openbare tuinen	12
Speeltuinen, sport- en recreatieterreinen	4
Ruimte behorend tot het wegennet	3
Begraafplaatsen	2
Landbouwgrond	7
Braakliggend	7
Spoorwegtaluds	3

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid met betrekking tot groenvoorzieningen***Strategische doelstellingen***

- > De biodiversiteit in het hele Gewest behouden en bevorderen.
- > Het groene en blauwe netwerk ontwikkelen met respect voor de identiteit van de stedelijke landschappen én de historische waarde van bepaalde locaties.
- > De groene wandeling over 63 km afmaken.
- > Het aanbod aan groene ruimte en speelruimte vergroten, vooral in sterk verstedelijkte wijken.

Prioritaire acties

- > De regelgeving voor de bescherming van de natuur verbeteren.
- > Het Natura 2000-netwerk uitvoeren.
- > De uitvoering voortzetten van de programma's voor het groene (inclusief de groene wandeling) en blauwe netwerk.
- > De openbare beschikbaarheid van groenvoorzieningen vergroten, vooral in dichtbebouwde gebieden.
- > Zo veel mogelijk groenvoorzieningen multifunctioneel maken (recreatie, educatie,...).
- > De verbindingen tussen locaties verbeteren.
- > De rol van parkwachters uitbreiden (vermaak, informatie, conflictbeheersing,...).
- > De negatieve gevolgen voor het milieu beperken van evenementen die georganiseerd worden in de gewestelijke openbare groenvoorzieningen.

Resultaten van het gevoerde beleid

- > Leefmilieu Brussel beheert op ecologische wijze meer dan 400 ha parken en groenvoorzieningen die verschillend van aard zijn.
- > Op grond van Europese richtlijnen zijn in Brussel 3 Natura 2000-locaties aangewezen, wat overeenkomt met 14% van het Brusselse grondgebied. De aanwijzing in het GBP als groengebieden en groengebieden met hoogbiologische waarde en zeer hoogbiologische waarde heeft gezorgd voor de bescherming van de gebieden in kwestie.
- > Door bepaalde voorzieningen (zoals de Wijkcontracten) konden er nieuwe groenvoorzieningen ontstaan in dichtbebouwde wijken, maar dit zijn er nog steeds onvoldoende. Een van de oorzaken is gelegen in de weinige middelen die de gemeenten hebben voor het aankopen van de benodigde grond en het versnellen van dit soort inrichtingen in de weinige beschikbare ruimte (wat in deze wijken meestal het geval is). Daarnaast vinden de gemeenten niet altijd de middelen om te zorgen voor het beheer van de ingerichte ruimten.
- > Afronding van de gewestelijke groene wandeling (63 km rond het Gewest).

Voor nieuwe grote groenvoorzieningen zijn er plannen voor parken in Thurn & Taxis of bij de Ninoofsepoort uitgewerkt. Op andere (zoals Station West, Josaphat, ...), wordt nog gewacht. Dit soort projecten is onmisbaar voor de levenskwaliteit, vooral gezien de stedelijke verdichting, ook al kosten deze projecten veel geld voor het aankopen van de grond, de inrichting en het beheer.

LEVENSKWALITEIT: LUCHTKWALITEIT

De laatste twintig jaar is er een **verbetering van de luchtkwaliteit** in de omgeving waargenomen in Brussel.

Deze verbetering houdt met name verband met:

- de verdwijning van belangrijke emissiebronnen (sluiting van ziekenhuisverbrandingsinstallaties en van de cokesfabriek Carcoke bijvoorbeeld);
- een vermindering van bepaalde uitstoot door het autoverkeer: verdwijning van lood in benzine, invoering van driefwegkatalysators bij auto's;
- de toename van het gebruik van aardgas voor verwarming;
- de plaatsing van een systeem voor rookgasreiniging bij de huisvuilverbrander.

Bepaalde vervuilers blijven echter zorgen baren voor de volksgezondheid, ook ten opzichte van de door Europa opgelegde drempels. Zo zijn er bijvoorbeeld overschrijdingen waargenomen van de streefwaarden voor de gezondheid voor ozon (hoofdzakelijk door een opeenvolging van warme zomerperiodes met veel zonneschijn), stikstofdioxide en fijnstof (hoofdzakelijk als gevolg van de 'verdiepseling' van het autopark en de import van fijnstof door de beweging van luchtmassa's).

Fijnstof (PM) en ozon zijn de vervuilingen die de meest directe invloed hebben en de meeste zorgen baren:

- Wat de PM betreft, hebben de emissies van voertuigen grote invloed in de gebieden met een hoge verkeersdichtheid: we zien concentraties van PM10 tot wel 52% bij pieken in de vervuiling³. Een deel van de concentraties PM10 in de omgevingslucht is niet het gevolg van activiteiten in het Gewest zelf, maar kan worden verklaard door de invoer van PM via luchtmassa's of doordat bestaande deeltjes opnieuw in de lucht terechtkomen (met name langs de ring).
- Wat ozon betreft, zijn er overschrijdingen van de grenswaarden voor de gezondheid waargenomen voornamelijk als gevolg van een opeenvolging van zeer zonnige en warme zomerperiodes. Bovendien benadrukken de basisconcentraties troposferische ozon de stijgende lijn in de uitstoot van aan ozon gerelateerde stoffen (NOx en VOS). Deze uitstoot wordt begrensd door een plafond dat op Europees en daardoor op gewestelijk niveau is vastgesteld.
- Ondanks de zeer sterke afname van luchtverontreinigende stoffen worden de vooral normen voor fijnstof, NO2 en Ozon nog steeds overschreden.
- Uitstootlimieten met betrekking tot ozon gerelateerde stoffen (VOS en NOx) worden nog steeds overschreden in het BHG wat betreft VOS (gebruik van oplosmiddelen/andere producten) en op nationaal niveau wat betreft NOx (uitstoot door verkeer).
- Talrijke stoffen met een cumulatief effect op de gezondheid zijn aanwezig in woningen, ongeacht de inspanningen op het gebied van de beperking van het gebruik van producten.

3 SEE 2009, p. 2.

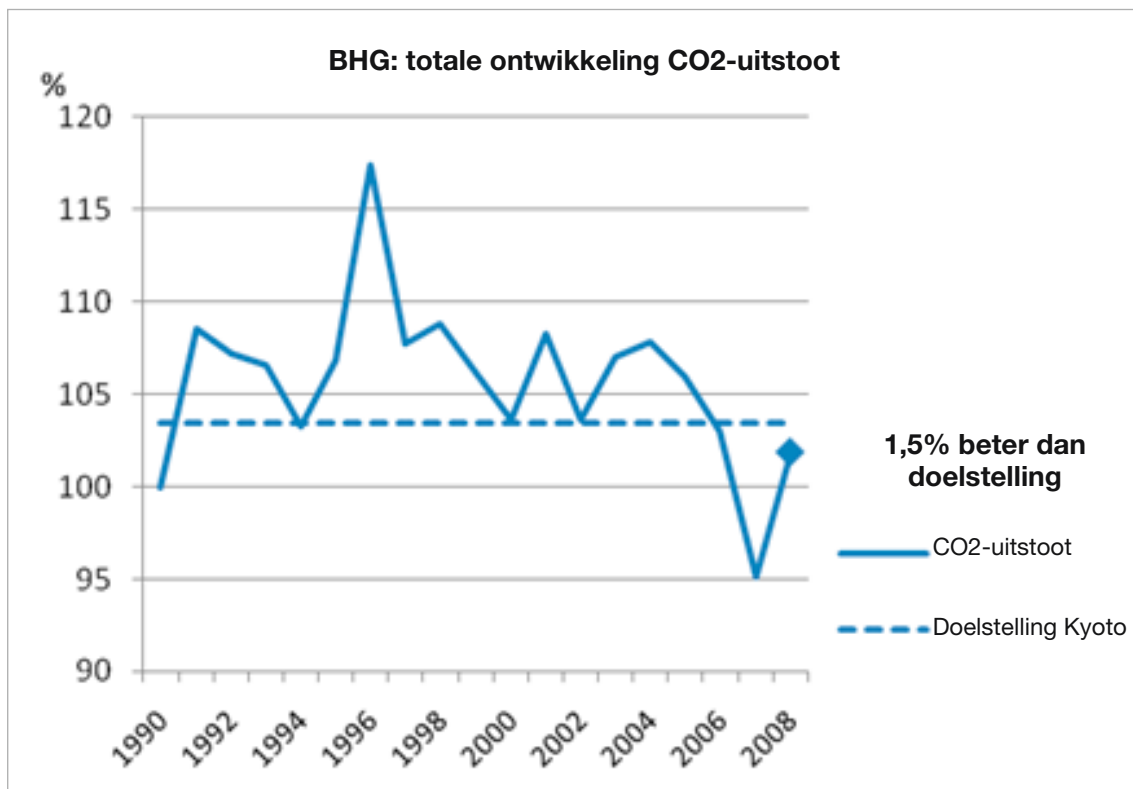
Klimaatverandering

De uitstoot van broeikasgassen

Als we het hebben over CO₂, doet Brussel het niet slecht; het staat **5e van 30 Europese steden** op de index van groene Europese steden van de 'Economist Intelligence Unit-London'⁴.

In Brussel zijn de belangrijkste bronnen van CO₂ de **verwarming van gebouwen**, die verantwoordelijk is voor bijna 2/3 van de directe emissie van CO₂ (62,3% in 2007), en het **vervoer** dat 19% bijdraagt aan de CO₂-emissie.

Het aandeel van de industrie is minimaal (11%). Dit is hoofdzakelijk afkomstig van de elektriciteitsproductie, warmtekrachtkoppeling (inclusief de huisvuilverbrander in Neder-Over-Heembeek) en de waterzuiveringsinstallaties.

De totale uitstoot van broeikasgassen is tussen 1990 en 2004 **1,5% gestegen**. De uitstoot per jaar hangt sterk samen met het gebruik van de verwarming en dus met de temperatuur in de herfst en winter (toen de winter in 2007 zeer zacht was, werd een significante daling van de CO₂ geregistreerd).

⁴ European green city index. Assessing the environmental impact of Europe's major cities. A research project conducted by the Economist Intelligence Unit (internationaal onderzoeksbureau verbonden aan The Economist), sponsored by Siemens – Munich, 2009.

Sindsdien valt een dalende trend waar te nemen als gevolg van een voortvarend beleid. Zo is de stijging van de uitstoot in 2008 teruggebracht tot 1,5% waar het Kyoto-protocol een stijging van 3,5% toeliet. In verhouding tot het aantal inwoners is de daling zelfs nog groter. Er dient echter gezien de klimaatproblemen nog veel werk te worden verzet. Zo heeft de Brusselse regering zich ertoe verbonden om voor 2025 de emissie te verminderen met 30% ten opzichte van 1990.

De potentiële vermindering van de uitstoot van broeikasgassen hangt samen met de **specifieke stedenbouwkundige en sociaaleconomische omstandigheden** van Brussel: de compactere stedelijke habitat beperkt al het energieverlies, het grote aandeel van aardgas vermindert de vervuilende emissie en de sociaaleconomische factoren beperken overmatig energiegebruik in de woningsector.

De uitstoot van broeikasgassen veroorzaakt door autoverkeer (22%) neemt niet af (ondanks de technologische vooruitgang), door de toename van het verkeer (groei van 14% tussen 1990 en 2005 volgens de gegevens uit de telling van FODMV) en het algemener worden van airconditioning in auto's (die zorgt voor 10% van de emissie in het verkeer in 2010). De verkeersdichtheid lijkt zich echter de laatste jaren te stabiliseren, waardoor in ieder geval een stabilisering van de emissie van broeikasgassen mogelijk zou worden?

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van de luchtkwaliteit en het klimaat

Strategische doelstellingen

- > De luchtkwaliteit verbeteren door vermindering van de uitstoot van vervuilende stoffen.
- > De uitstoot van broeikasgassen tussen 1990 en 2010 verminderen, zoals het beperken van de toename van de CO₂-uitstoot tot 3,5%.
- > Om de naleving van de Kyoto-doelstellingen te garanderen en een afname van 30% voor 2025 te realiseren zijn er efficiënte inspanningen gedaan om de uitstoot van broeikasgassen te beperken:
 - gebouwen (62% van de uitstoot);
 - transport (22% van de uitstoot);
 - industriële processen en de opwekking van elektriciteit, vuilverbranding hierbij inbegrepen (11% van de uitstoot).

Speciale aandacht zal worden geschonken aan de het energiezuinig ontwerpen van gebouwen teneinde hun impact op het milieu te beperken.

Prioritaire acties

- > Project 'Energie-uitdaging': vermindering van het verbruik door huishoudens.
- > Lening tegen nul procent (renteloze lening voor minderbedeelde huishoudens, zodat deze kunnen investeren in energiebesparing).
- > Energiepremies.
- > De uitstoot door het verkeer verminderen:
 - vermindering van het verkeersvolume: vermindering van het gebruik van de auto stimuleren, gebruik van minder vervuilende vervoersmiddelen aanmoedigen, parkeerbeleid;
 - afname van de factoren voor uitstoot door het verkeer: steun aan en verspreiding van technologische verbeteringen van voertuigen (schone voertuigen), beheer van het verkeer (snelheden en verkeersdebiet) met het oog op minder atmosferische vervuiling;
 - acties gericht op gedrag bij verplaatsingen.
- > Vervuilende uitstoot als gevolg van energieverbruik in gebouwen verminderen.
- > De energiebeheersing in gebouwen aansturen (voor hun energieverbruik) met hulp van professionals (architecten, installateurs, verwarmingsbedrijven...).

- > De emissie van de industrie verminderen:
 - aanpak per sector voor sectoren met oplosmiddelen;
 - stabilisering van de verbranding van huishoudelijk afval en technologische verbetering van de verbrandingsinstallatie;
 - aanpak per sector voor koelinstallaties.
- > Het gebruik van oplosmiddelen in huishoudens en huishoudelijke verbranding verminderen (particulieren en bedrijven).
- > Het opstellen van speciale bestekken voor de bouw en renovatie in de openbare sector.
- > Hernieuwbare energie stimuleren.

Resultaten van het gevoerde beleid

- > realisatie van vervoerplannen voor bedrijven met meer dan 200 medewerkers, waardoor de wijzen van vervoer gerationaliseerd werden (carpoolen, multimodaliteit, fietsen...).
- > opstellen van diverse plannen en programma's gericht op particulieren en bedrijven (vermindering en controle van de emissie), gericht op de luchtkwaliteit (Brussel' AIR).
- > toepassing van een noodplan in geval van pieken in de vervuiling.
- > ontwikkeling van wetgeving voor milieuvergunningen.
- > invoering van de ordonnantie Energieprestatie Binnenklimaat (EPB), met als doel vermindering van het energieverbruik (bijvoorbeeld ontwikkeling van hernieuwbare energie).
- > ontwikkeling van de begeleiding van huishoudens en bedrijven (instelling door Leefmilieu Brussel van energiefacilitatoren voor betere informatie en begeleiding).
- > Hulp aan bedrijven voor groene investeringen.

LEVENSKWALITEIT: LAWAAI

Lawaai wordt over het algemeen gezien als een belangrijke bron van overlast in het Brussels Gewest. Het wordt echter per wijk zeer verschillend ervaren. De gemeenten in het centrum en in de eerste kroon vertonen een lagere tevredenheidsindex dan het gewestelijk gemiddelde, in tegenstelling tot de gemeenten in de tweede kroon (NIS, 2001).

Uit de gegevens van de verschillende geluidskadasters blijkt dat het **wegverkeer** de geluidsbron vormt die het grootste aantal Brusselaars raakt, vooral in de buurt van de ring en de grote verkeersaders naar de stad. Zo leeft 39% van de Brusselse bevolking overdag in een gebouw dat meer dan 55dB op de gevel krijgt als gevolg van het verkeerslawaai (24% 's avonds en 14% 's nachts).

Nombre de personnes potentiellement exposées à un bruit (L_{den}) supérieur à 55 dB(A) selon les cadastres de bruit (2006) de la Région bruxelloise, au lieu de résidence.

SOURCE : WÖLFEL, 2007 ET ACOUPHEN, 2009, POUR BRUXELLES ENVIRONNEMENT.

Source de bruit	55 à 60 dB(A)	60 à 65 dB(A)	Plus de 65 dB(A)
Routier	173 900	141 900	106 600
Aérien	106 700	14 800	1 800
Ferroviaire	16 300	10 000	9 000

Een groot deel van het Brussels grondgebied heeft last van lawaai van **luchtverkeer**, zowel overdag als 's nachts. Op de meetpunten die relatief dicht bij de luchthaven liggen of die rechtstreeks onder bepaalde luchtroutes liggen, bereikt waarden die specifiek zijn voor het geluidsniveau van vliegtuigen en over het algemeen dichtbij of hoger zijn dan 65dB(A). Dat wijzigt aanzienlijk de geluidsomgeving van de wijken waar overheen wordt gevlogen. De nieuwe vliegprocedures die in 2009 van kracht zijn geworden, evenals het vertrek van DHL, het faillissement van SABENA en de vertraging van de economie, brachten tussen 2004 en 2009 een aanzienlijke vermindering van de geluidsoverlast door luchtverkeer mee (vooral 's nachts). Het aantal geluidshinderincidenten blijft echter aanzienlijk op de belangrijkste vliegroutes (routes langs het kanaal, Chabert...). Het tijdsblok 6u-7u is ook problematisch en daarin wordt een groot aantal overtredingen van de Brusselse geluidsnormen geregistreerd.

Op gewestelijk niveau constateren we dat het **spoorlawaai** vooral de noordoostelijke en zuidoostelijke delen van het grondgebied betreft. 's Nachts veroorzaakt het goederenvervoer de meeste geluidsoverlast.

Er zijn **andere bronnen van lawaai** die de Brusselaars overlast bezorgen, zoals bepaalde voorzieningen of activiteiten. Volgens de geluidsoverlastklachten die zijn ingediend bij Leefmilieu Brussel, worden de horeca en de detailhandel, evenals nachtelijke geluidshinder in de woning als de belangrijkste veroorzakers gezien.

Volgens de geluidskadasters zou 6% van de bevolking (57.500 personen) blootgesteld zijn aan een geluidsniveau van vervoer dat hoger is dan de drempel die vermeld is in het **Geluidsplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (60 dB(A) voor de nacht), voor alle bronnen van verkeerslawaaï bij elkaar. Het wegverkeer alleen al stelt 4% van de bevolking bloot aan die drempel.

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van lawaai

Strategische doelstellingen

- > Een stad (her)creëren waarvan het geluidsmilieu vooral met de woonfunctie verenigbaar is, door de plaats van de verschillende 'bestanddelen' van een stedelijk milieu (zoals het verkeer, verschillende functies...) in heroverweging te nemen, zodat aan de bewoners een bepaalde levenskwaliteit kan worden geboden.
- > Voortgaan met de juiste toepassing van de WHO-normen als 'richtwaarden' voor lawaai.
- > Enerzijds het structurele lawaai (weg-, spoor- en luchtverkeer) en anderzijds het conjuncturele lawaai (in verband met installaties, de omgeving en de openbare weg) bestrijden.
- > De rangorde bepalen van de uitgangspunten: eerst proberen de geluidsoverlast bij de bron te verminderen voordat er compensatiemaatregelen worden getroffen (preventie van lawaai en trillingen uit vaste of bewegende bronnen; vermindering, beperking van het lawaai en de verbreiding ervan door akoestische bescherming; en akoestische isolatie van gebruikte panden en ruimtes voor particulier of collectief gebruik).
- > Uitvoering van het tweede Geluidsplan (2008-2013) dat draait om 10 hoofdpunten:
 1. definitie van een steeds preciezer referentiekader, te weten de harmonisatie en de definitie van nieuwe indicatoren, het bijwerken van de geluidskadasters en de controle van de meetstations;
 2. het uitvoeren van een aangepast en gecoördineerd beheer van klachten, te weten de instelling van een observatorium voor de behandeling van klachten en het voortzetten van een gerichte klachtafhandeling;
 3. organisatie van het gebied, daarbij rekening houdend met maatregelen op het gebied van stedenbouw en ruimtelijke ordening, en door interactie met de plannen voor ruimtelijke ordening, waaronder het GBP;
 4. beperking van het wegverkeer en de snelheid, rekening houdend met de doelstellingen van het Iris-vervoersplan en voortzetten van de sanering van de zwarte punten (zoals kruispunten, sommige spoorwegtrajecten...);
 5. stimuleren van een stiller openbaar vervoer, onder voortzetting van de samenwerking met de beheerders van de netwerken;
 6. toezicht op het luchtverkeer door uitwerking van een stabiel exploitatieschema dat gericht is op vermindering van het aantal mensen dat hinder ondervindt en door een samenwerkingsovereenkomst te sluiten tussen de betrokken federale en gewestelijke instanties;
 7. acties tegen bepaalde geluidsbronnen (omgevingslawaaï, geregistreerde installaties, bouwterreinen, versterkte muziek), door strenger te controleren;
 8. voortzetting van acties om mensen bewust te maken, vooral bij jongeren;
 9. promoten van nieuwe technologie, vooral het gebruik van milieuvriendelijke materialen en technieken;
 10. voortzetten van acties en maatregelen ter verbetering van het akoestische comfort, in meer algemene zin de isolatie van gebouwen.

Prioritaire acties

- > Redactie van het 'Vademecum voor stedelijk verkeerslawaaï': hulpmiddel bij uitstek voor de herinrichting van stedelijke ruimte, voor ambtenaren van ruimtelijke ordening, technische wegwerkers en burgers. Leefmilieu Brussel werkt samen met Mobiel Brussel om projecten voor akoestische herinrichting binnen het kader van het Meerjarenplan voor openbare werken te krijgen. Hierdoor kunnen de verschillende 'zwarte punten' langzamerhand gesaneerd worden.
- > Versterking van de coördinatie met Mobiel Brussel en BROH: in het kader van de samenwerking tussen overheden zullen er coördinatievergaderingen worden georganiseerd tussen Mobiel Brussel, BROH,

MIVB en Leefmilieu Brussel, met als doel elk plan voor werkzaamheden aan het regionale wegennet voorafgaand aan de indiening van vergunningaanvragen voor te leggen voor advies.

- > In kaart brengen van het lawaai op het gewestelijk grondgebied, zodat de constatering en de ontwikkeling van geluidshinder in verband met vervoer kunnen worden vastgelegd. Met dit hulpmiddel kan ook de blootstelling van de bevolking geëvalueerd worden, de impact van verschillende bronnen of van bepaalde maatregelen ter vermindering van lawaai.
- > Voortzetting van een permanente controle van het Brusselse geluidsmilieu (meetstations).
 - Voor woningen bestaat sinds 1 september 2002 een subsidie voor geluidsisolatie van gevels in het kader van de renovatiepremie.
 - Milieuconventie tussen het Gewest en NMBS Holding (24/01/2001), evenals specifieke conventies in het kader van de uitvoering van het GEN.
 - Milieuconventie tussen het Gewest en de MIVB (in 2004 voor de trams en metro's en in 2008 voor de bussen).

Resultaten van het gevoerde beleid

- > Wat de vermindering van de geluidshinder, met name van het verkeer, betreft, heeft het gevoerde beleid niet de verwachte resultaten opgeleverd. Zo zijn bijvoorbeeld de doelstellingen voor vermindering van het verkeer niet bereikt.
- > Aan de ene kant zou de samenwerkingsovereenkomst met de NMBS, in het bijzonder in het kader van het GEN, moeten kunnen zorgen voor vermindering van de geluidsoverlast die te wijten is aan het wegverkeer van pendelaars (modale verschuiving naar de trein) en het spoorverkeer (technieken voor het aanleggen van sporen en betere geluidswallen). Aan de andere kant maakt het besluit waarin de geluidsnormen voor vliegtuigen zijn vastgelegd het mogelijk om sancties op te leggen en op termijn tot een wijziging te komen door de luchtvaartmaatschappijen, maar dit brengt geen oplossing voor het over de stad vliegen.
- > Geluidscriteria worden geïntegreerd in de inrichting van de openbare ruimte. Er zou ook een aanvulling moeten komen op de maatregelen voor bescherming van rustige gebieden; nu zijn dit hoofdzakelijk sanderingsmaatregelen.

LEVENSKWALITEIT: DUURZAAM BOUWEN EN DUURZAME WIJKEN

Ecologisch bouwen bestaat uit een totaalaanpak en integratie van de verschillende belangrijke punten voor duurzame ontwikkeling in de bouw, het beheer en de renovatie van een gebouw en zijn omgeving (rationeel gebruik van middelen, voorkoming van vervuiling, beschermen van het comfort en de gezondheid, rekening houden met de stedelijke context).

Sinds 2007 is gebleken dat met stimulering van de vastgoedsector, de bouwheren en de ontwerpers het mogelijk is om gebouwen op te richten of te renoveren die voldoen aan de energie- en milieu-eisen die breken met de gebruikelijke praktijken in de sector. Een van de factoren van deze verschuiving is de projectoproep 'Voorbeeldgebouwen', die tot drie maal georganiseerd is en die ervoor gezorgd heeft dat de sector zich ontwikkeld heeft naar de passiefnorm (openbare of private ontwikkelaars hebben hulp gekregen bij de realisatie). Bij deze projectoproepen was meer dan 260.000 m² goed presterende gebouwen betrokken. Private en openbare ontwikkelaars hebben een hulp ontvangen bij de realisatie, wat een sterke wedijver heeft opgeleverd in de bouwsector.

Ook dient te worden opgemerkt dat, hoewel de duurzame bouw een zeer belangrijke bron van werkgelegenheid voor de toekomst vormt, het aanbod van groene bedrijven in het ecologisch bouwen nog niet erg sterk ontwikkeld is. Dit is het doel van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu.

Op het niveau van de **wijken** biedt de stedelijke structuur van Brussel een belangrijk potentieel voor milieuacties, met in de centrale gebieden een compact woonmilieu, een potentieel tot verdichting, een zich herontwikkellende economie, een openbaar vervoer dat een groot deel van het gebied bedient, een goed netwerk van verenigingen en talrijke zones die wachten op een nieuwe bestemming (onbebouwde zones, vaak in de tweede kroon, braakliggende terreinen ter herontwikkeling).

Sinds enkele jaren is het milieu langzamerhand centraal komen te staan in nieuwe programma's (projectoproep 'duurzame wijken', 'groene wijken'). In dat licht is het van belang om te werken aan de bestaande wijken. De betrokken partijen werken samen op hun grondgebied om verschillende fundamentele, aanvullende en van elkaar afhankelijke punten op elkaar aan te laten sluiten: het beschermen van natuurlijke bronnen en stimuleren van duurzaam bouwen, energiebesparing, vermindering van afval, verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van overlast door zich anders te verplaatsen, samen leven, een dichtbevolkte en actieve wijk bewonen en de waarde van het natuurlijke erfgoed vermeerderen.

Buiten de bestaande wijken zien ook projecten voor nieuwe wijken het licht die op milieugebied een voorbeeld zijn. Het meerderheidsakkoord voorziet er overigens in dat elk stedenbouwkundig plan voor onbebouwd terrein een voorbeeldfunctie op het gebied van milieu moet hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval met het Tivoli-project van de GOMB of het Stadsproject Wet.

Overigens is eind 2007 een speciale strategie ter ondersteuning van duurzame wijken ingevoerd met de oprichting van een dienst 'facilitator van duurzame wijken'. Deze dienst heeft als missie om openbare en particuliere ontwikkelaars te ondersteunen en zo de opkomst van pilot-wijken te stimuleren die met name een voorbeeld kunnen zijn op milieugebied.

HET MILIEUBEHEER VAN NATUURLIJKE BRONNEN

Het milieubeheer van **natuurlijke bronnen** (energie, bodems, water...) en het **gemeenschappelijk erfgoed** (biodiversiteit, voorzieningen voor het verzamelen en bewerken van rioolwater en afval...) wordt een steeds terugkerend thema bij elk overheidsbeleid. Er moet zuiniger worden geproduceerd en er moeten verbruiksmethoden komen die minder afhankelijk zijn van natuurlijke bronnen (energie, water, plantaardige en dierlijke bronnen) en grondstoffen die minder afval produceren. De zorgen die zijn ingegeven door de klimaatverandering als gevolg van de productie van broeikasgassen en het opraken van de olievoorraden (er wordt meer verbruikt dan er olie gevonden wordt) zijn hoofdzakelijk gericht op het beheer van de energiebronnen.

BEHEER VAN BRONNEN: ENERGIE

Na een groeiperiode van +16,2% tussen 1990 en 2004, is **het totale eindverbruik in energie van alle sectoren samen afgenomen** tussen 2004 en 2007 (-9,8%). Deze afname lijkt met name veroorzaakt te zijn door de combinatie van warme jaren, stijgende energieprijzen, getroffen maatregelen en mentaliteitsveranderingen.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest laat een sterke energieafhankelijkheid zien van andere Belgische gewesten en het buitenland: de van buitenaf geleverde energie heeft de overhand, wat logisch is in verstedelijkt gebied. Toch bevinden zich op het grondgebied van het Gewest enkele energieproducenten en hun aandeel neemt licht toe. De belangrijkste is de elektriciteitscentrale van Schaarbeek die de stoom gebruikt die wordt geproduceerd door de huisvuilverbranding van Neder-Over-Heembeek.

De energietoevoer van het Gewest bestaat voor een groot deel uit **aardgas** en **elektriciteit**.

Wat het eindverbruik betreft, is de belangrijkste energieverbruiker de **woningsector** die in 2007 in totaal 40,1% van alle energie verbruikte. Dit is ten opzichte van 1990 met 6,6% gestegen, maar daalt sinds 2004 (-12,7%)⁵.

Het energieverbruik in de woningsector kan schematisch verdeeld worden tussen enerzijds brandstoffen voor **verwarming** en anderzijds **elektriciteit**. We zien sinds 1990 een sterke toename van het elektriciteitsverbruik (+51%). Het elektriciteitsverbruik vormt een belangrijk punt vanwege het slechte energierendement. Er is nog elektrische verwarming in 4% van de Brusselse woningen (schattingen 2007) en in 10% van het huurbestand (Observatorium voor Huisvesting).

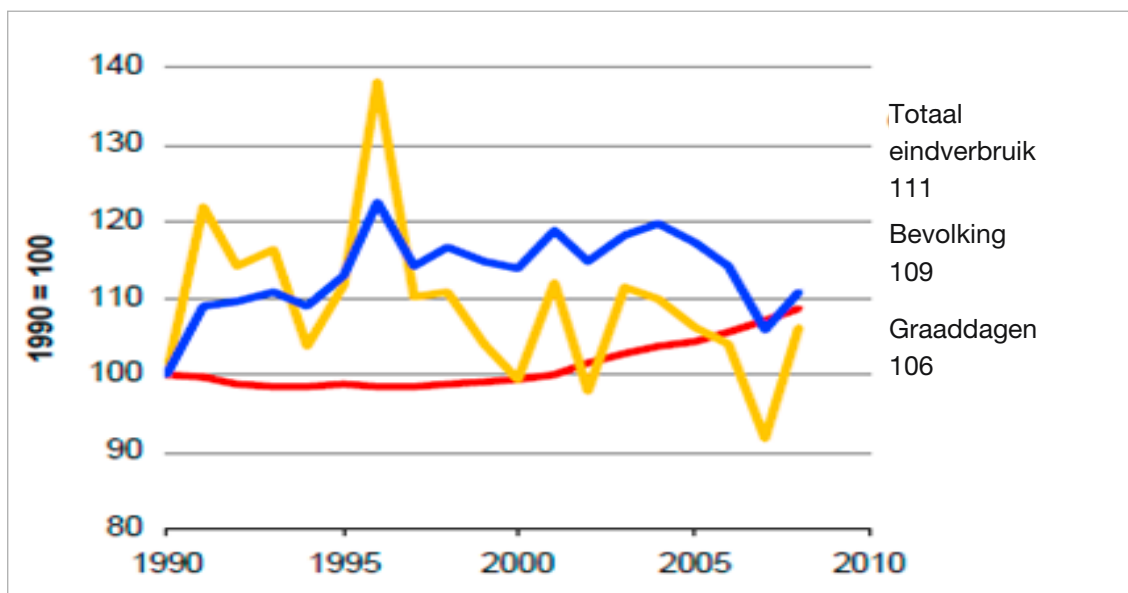
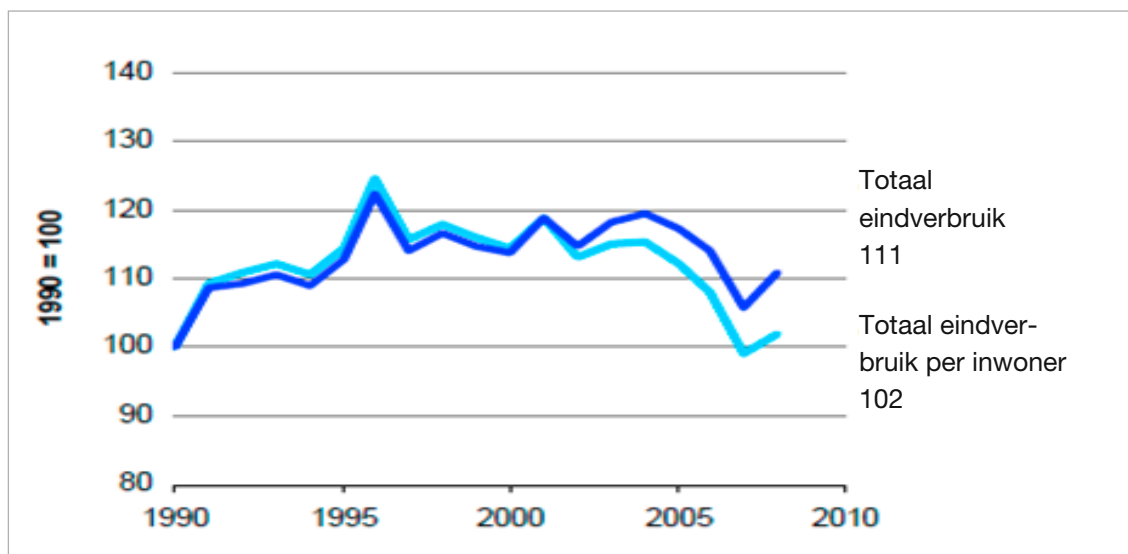
In de tertiaire sector brengt de stijgende vraag naar **kantoren**, waarvan de elektrische en elektronische voorzieningen en het gebruik van airconditioning blijven toenemen ten opzichte van 1990, een sterke groei van het elektriciteitsverbruik mee in deze sector (+52,6% sinds 1990).

⁵ De Siemens-index van groene Europese steden zet Brussel voor het energieverbruik op een zeer goede 8e plaats van de 30 Europese steden.

Het energieverbruik van het **vervoer** is tot 2007 met 4,6% gegroeid ten opzichte van 1990. Het wegvervoer (openbaar en particulier) vertegenwoordigt 94% van het totale energieverbruik voor vervoer. Na een vrijwel constante groei tussen 1990 en 2004 wordt er echter een lichte afname van het energieverbruik in deze sector waargenomen sinds 2005 (-4% tussen 2004 en 2005, -9% tussen 2005 en 2006, stabilisering in 2007).

Energieverbruik 2004-2010

De stijging van de energieprijs (ondanks de liberalisering van de energiemarkt) brengt problemen mee, met name voor huishoudens met een laag inkomen, om de verwarming of de huurkosten te betalen. De sterke schommeling van de olieprijs heeft geleid tot gedragsveranderingen: wanneer de prijzen hoog zijn, zien we een afname van het autogebruik en omgekeerd.

Het aandeel van hernieuwbare energie (fotovoltaïsche en thermische zonne-energie, benutting van biomassa, windenergie) bedraagt 1,4% van het verbruik van het Gewest.

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van energie

Strategische doelstellingen

- > Het energieverbruik van alle Brusselse partijen zo veel mogelijk terugbrengen.
- > Het gebruik van hernieuwbare energie bevorderen.
- > Zorgen voor de controle van de vrijgemaakte markt voor elektriciteit en gas / dit voorbereiden, waarbij de nadruk wordt gelegd op 'missies voor openbare diensten'.
- > Energie-efficiency bevorderen.

Prioritaire acties en overzicht van de genomen maatregelen

- > Goedkeuring van een ordonnantie 'Energieprestaties van gebouwen'.
- > Uitvoering van de ordonnanties waarin de richtlijnen zijn verwerkt voor de liberalisering van de gas- en elektriciteitsmarkt:
 - oprichting van de regulator (BRUGEL);
 - aanpassing van het wettelijk kader;
 - oprichting van diensten ter ondersteuning en bescherming van consumenten;
 - opstellen van regels voor de productie van groene elektriciteit.
- > Energie en hernieuwbare energie rationeel gebruiken:
 - bewustmaking van particulieren (campagnes, energie-uitdaging, sociale begeleiding op energiegebied,...);
 - ondersteuning van bedrijven, openbare en semiopenbare instellingen (programma's 'Lokaal actieplan voor energiebeheer' – PLAGE);
 - opleidingen voor verantwoordelijken en energieadviseurs, EPB-adviseurs, dienst 'facilitator' op het gebied van EPB.

> Financiële prikkels ontwikkelen:

- 'energiepremies' voor particulieren, collectieve woningen en de tertiaire sector om te helpen bij energiebesparing zijn langzamerhand gestegen van 1,6 miljoen euro in 2005 tot 35 miljoen euro in 2009, hetgeen lijkt te wijzen op een grotere bewustwording van het publiek. We mogen hopen dat de achterstand in isolatie van gebouwen (de doeltreffendste maatregel op energiegebied) langzamerhand wordt ingelopen;
- halverwege 2009 hebben 28 eigenaren en beheerders van openbaar onroerend erfgoed een conventie gesloten om een 'Lokaal actieplan voor energiebeheer' uit te voeren. Deze plannen vertegenwoordigden in totaal bijna 5 miljoen euro. Volgens de eerste resultaten is na 3 tot 4 jaar, zonder grote investering, de gemiddelde winst aan energie voor verwarming ongeveer 13 tot 16%. De gemiddelde winst in elektriciteitsverbruik is lager (0,5 tot 5%);
- een pot van 308.000 euro (Brureba-premie) ondersteunde innovatieve plannen voor de energieprestatie in de tertiaire sector: 76% van de premies betreffen hulp bij de investering door bedrijven op energiegebied (bijvoorbeeld de vermindering van het verbruik in verband met airconditioning voor kantoorgebouwen);
- voor de periode 2008-2010 maakt een bedrag van 2.375.000 euro de ondersteuning mogelijk van de realisatie van de 'plaatselijke agenda 21' en duurzame-ontwikkelingsprojecten en er wordt een miljoen euro per jaar toegekend aan gemeenten ter ondersteuning van hun werk betreffende het EPB-gedeelte van vergunningaanvragen;
- diverse ervaringen uit de laatste jaren hebben aangetoond dat iedereen zijn energieprestaties kan verbeteren, hetzij door middel van aangepast gedrag zonder verlies van comfort (energie-uitdaging), hetzij door het voeren van een beleid voor energiebeheer van zijn erfgoed (PLAGE-programma). De resultaten hebben een winst opgeleverd van ongeveer 20 tot 30% lager energieverbruik.

BEHEER VAN BRONNEN: WATER

Hoewel het **waterverbruik** in Brussel in volume afneemt (-3,5% sinds 2004), zijn de aan de abonnees gefactureerde bedragen gedurende diezelfde periode gestegen met 23%.

Het waterverbruik is als volgt verdeeld:

- huishoudens: 67%;
- tertiaire sector: 30% (waarvan horeca: 5,9%);
- primaire en secundaire sector: 3%.

Het **aandeel van de tertiaire sector is gestegen** met meer dan 38% tussen 2000 en 2008, terwijl het **aandeel van huishoudens** over diezelfde periode met meer dan 10% gedaald is.

Het **rioleringsstelsel** is niet helemaal volledig: er zijn nog steeds niet aangesloten woningen en industriële gebouwen (of ze zijn aangesloten op rioleringen die niet zijn aangesloten op de zuiveringsstations) waarvan het rioolwater rechtstreeks in de natuur terechtkomt. Overigens moeten er nog 2 verzamelbekkens worden gebouwd en aangesloten op het zuiveringsstation Zuid.

Tot voor kort werd het rioolwater van het Brussels Gewest ongezuiverd geloosd in het oppervlaktewater, hoofdzakelijk in de Zenne. Sindsdien zijn er twee zuiveringsstations in gebruik genomen: het **zuiveringsstation Zuid** (in augustus 2000) en het **zuiveringsstation Noord** (in maart 2007). Tussen 2002 en 2006 werd ongeveer 20% van het rioolwater van het Gewest behandeld. Met de ingebruikname van het station Noord zou nu ongeveer **98% van het rioolwater** opgevangen en bewerkt worden voordat het in de Zenne wordt geloosd, inclusief een deel dat afkomstig is van sommige gemeenten in de periferie. Dit percentage zal 100% bedragen na de bouw en aansluiting van 2 extra opvangbekkens bij het station Zuid (geprogrammeerd voor 2013). Overigens dient te worden opgemerkt dat de zuiveringsstations niet ontworpen zijn om vervuilende stoffen weg te filteren die gewoonlijk 'niet zuiverbaar' worden genoemd (zware metalen, koolwaterstoffen, pesticiden, hormonen, antibiotica...).

Er zijn aanpassingswerken gepland aan het zuiveringsstation Zuid, zodat dit wordt uitgebreid met een bijkomende bewerking van het slib, waardoor de prestaties voor de verwijdering van stikstof en fosfor beter worden.

We constateren een toename van de verzakking van rioleringen als gevolg van de **veroudering van het netwerk**: 500 km van de 1.500 km van dit netwerk verkeren in een kritieke toestand en vereisen dringend renovatie. Er is een onderzoek uitgevoerd om de staat van het Brusselse rioleringsstelsel na te gaan. Deze ouderdom brengt ook vervuilingproblemen mee van de bodem en het grondwater.

De fysisch-chemische en ecologische kwaliteit van de waterlopen en vennen verbetert, maar blijft onvoldoende voor de Zenne door zijn beperkte debiet en de zeer grote toevoer door de zuiveringsstations (inclusief stroomopwaarts van het Gewest) in verhouding tot zijn eigen debiet.

Het in het Brussels Gewest opgevangen grondwater, hoofdzakelijk bestemd voor de productie van kraanwater en voor de industrie, is van goede kwaliteit. De concentraties aan nitraten en pesticiden beginnen echter zorgelijk te worden.

De doorlaatbare oppervlakken nemen af, wat een toename van het overstromingsrisico meebrengt.

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van water***Strategische doelstellingen***

Het **Plan voor overstromingsbestrijding** is in december 2008 aangenomen. Het is hoofdzakelijk gebaseerd op een aantal politieke instrumenten waarvan men met het plan de coördinatie en doelmatigheid probeert te verbeteren. Het richt zich ook op een mentaliteitsverandering van de stedelijke overheden tegenover het hemelwater en het stimuleren van compensatiemaatregelen voor ondoordringbare bodems.

Prioritaire acties en overzicht van de getroffen maatregelen

- > Strijden tegen de opwarming van het klimaat, door de oorzaken en niet de gevolgen van overstromingen aan te pakken (bijvoorbeeld door vermindering van de productie van broeikasgassen).
- > Bestrijden van de gevolgen van ondoorlaatbaarheid door de impact ervan te verminderen (door te beschermen doordringbare bodems aan te wijzen als 'natuurlijke opvangbekkens', door het in kaart brengen van gebieden met overstromingsrisico, ...).
- > Afronden van het programma van installatie van opvangbekkens.
- > Actualiseren van het investeringsplan voor werken in verband met de opvang van rioolwater en regenwater.
- > Het rioolstelsel herstellen.
- > Bouwen in overstromingsgebieden voorkomen, of dit aanpassen door middel van specifieke architecturale en stedenbouwkundige maatregelen.
- > Voortzetten en uitbreiden van de uitvoering van het blauwe netwerk dat sinds 1999 een integraal plan vormt voor het herstel en het opnieuw met elkaar verbinden van Brusselse rivieren en vennen. Hiervoor zijn verschillende bouwwerken ondernomen (het programma, waarin nu ook de Zenne is opgenomen, werd met prioriteit uitgevoerd voor de Woluwe, de Molenbeek-Pontbeek, de Neerpedebeek en de Geleytsbeekvalleien).
- > In de bouw voorzieningen treffen ter voorkoming van overstromingen (tanks en groene daken, beide sinds 2008 verplicht in de GSV) of voor de terugwinning van hemelwater. Opleggen van criteria bij de afgifte van milieuvergunningen, rekening houdend met de problematiek in verband met hemelwater. Bij de afhandeling van vergunningaanvragen wordt de nadruk gelegd op de scheiding van hemelwater en vuilwater, maar wel wanneer het technisch en economisch mogelijk is om deze te scheiden.
- > Toezien op de beperking van lozing van vervuilende stoffen in het oppervlaktewater. Voor de grafische industrie en laboratoria wordt een herziening van de normen opgelegd, aangezien er in het Brussels Gewest een relatief vrij hoog aantal van dit soort bedrijven zit.
- > Toezien op de naleving van de zuiveringsnormen.

BEHEER VAN BRONNEN: VERVUILDE GROND

De vervuilde en mogelijk vervuilde terreinen zijn **ongelijk verdeeld over de 19 Brusselse gemeenten**, afhankelijk van hun huidige industriële situatie en die in het verleden.

De vervuilde en mogelijk vervuilde terreinen die vermeld zijn in de bodeminventaris tussen 2001 en 2010 vertegenwoordigen een oppervlakte van 21% van het hele oppervlak van het Gewest. Te constateren valt dat een groot deel van die terreinen geconcentreerd is langs het kanaal.

Van de 35 vermelde vervuilende activiteitensectoren zijn **9 activiteitensectoren** ernstig vervuilend: de brandstoftanks die meestal aanwezig zijn in woningen en kantoorgebouwen (38%), de openbare en particuliere tankstations (22%), garages voor onderhoud/repair van voertuigen (14%), drukkerijen (7%), de chemische industrie, vervoersbedrijven, metaalbewerking, textielreiniging.

Koolwaterstoffen (minerale oliën) zijn de vervuilende stoffen die het vaakst worden gevonden in de bodem (82% van de vervuilde locaties). Dit hangt samen met het hoge aantal onderzochte locaties die behoren tot de oliesector: benzinestations, brandstoftanks, garages...

Op ongeveer 3.653 kadastrale percelen, die in totaal een oppervlak hadden van 1.242 ha, zijn verkenningen uitgevoerd naar de staat van de bodem. 51% van de onderzochte terreinen bleek vervuild te zijn. In totaal zijn er op 776 percelen saneringen of risicobeheersing toegepast, dat wil zeggen 192 ha. De toegepaste saneringstechnieken zijn uitgraving (84%), afzuiging van de vervuilde lucht uit de bodem (13%) en chemische oxidatie door injectie van chemische stoffen (3%). Er zijn ongeveer 17.100 technische rapporten geanalyseerd en 21.000 technische adviezen afgegeven. Daarnaast zijn er 2.260 controles ter plaatse uitgevoerd, niet alleen om na te gaan of de onderzoeks- en behandelingsoperaties correct worden uitgevoerd, maar ook om de naleving te waarborgen van de preventieve voorwaarden die zijn opgelegd in de milieuvergunningen.

De 192 behandelde hectaren zijn herbestemd voor bewoning (50%), economische activiteiten (20%) en als kantoor (30%).

Het creëren van een wettelijk kader voor preventie, informatie en behandeling van bodemvervuiling heeft gezorgd voor een duidelijke bewustwording van burgers. In deze optiek is de bodeminventaris een uitstekend middel dat zijn nut en succes bewezen heeft (30.000 verklaringen per jaar).

Eveneens dient te worden opgemerkt dat met de vermindering van de grondreserve, als gevolg van de verstedelijking de behoefte aan gesaneerde grond of risicoloze grond voor het ontwikkelen van stedenbouwkundige plannen (woningen, voorzieningen, economische activiteiten), zich steeds meer doet voelen. De kosten voor deze reiniging remmen echter vaak de economische ontwikkeling en blokkeren een groot aantal terreinen. Daarom zijn er regelingen voorgesteld om te helpen bij investeringen, zoals de regeling 'Brussels Greenfields'.

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van bodemvervuiling

Strategische doelstellingen

- > Voortzetten en ontwikkelen van een beleid om bodemvervuiling te voorkomen.
- > In kaart brengen van de (mogelijk) vervuilde gronden in het Gewest en de bodeminventaris goedkeuren.
- > Zorgen voor sanering en risicobeheersing op de huidige vervuilde gronden om:
 - de gezondheids- en milieurisico's weg te nemen en de terreinen geschikt te maken voor hun bestemming;
 - een optimaal hergebruik van de schoongemaakte terreinen mogelijk te maken en de sociaaleconomische vernieuwing van het Gewest te bevorderen.
- > De nadruk leggen op het toepassen van adequate financiële instrumenten om te helpen bij het beheer en de sanering van de door vervuiling getroffen gronden en het weer op de markt brengen van de goederen.
- > Informatieverstrekking aan gebruikers, maar ook aan omwonenden en de betrokken openbare instanties over de staat van bodems in Brussel. Burgers maken zich steeds meer zorgen over de staat van de Brusselse bodem en willen geïnformeerd worden over de risico's die zij lopen.

Prioritaire acties

- > De verschillende wetteksten met betrekking tot het beheer en de sanering van vervuilde grond hebben als doel de behandeling van de vervuilde grond (volgens het principe 'de vervuiler betaalt') en deze te beschermen tegen nieuwe vervuiling.
- > De bodeminventaris waarin alle Brusselse terreinen vermeld zijn die vervuild zijn of verdacht worden van vervuiling is sinds 2005 door verkopers en kopers van grond te raadplegen. Bij iedere verkoop of bij iedere overdracht van een bedrijf dat risicovolle activiteiten uitvoert wordt een bodemattest afgegeven.
- > Op 3.653 kadastrale percelen, met een totaal oppervlak van 1.242 ha, zijn verkenningen uitgevoerd naar de staat van de bodem. Van de onderzochte terreinen bleek 51% vervuild te zijn. In totaal zijn 776 percelen gesaneerd of is risicobeheersing toegepast, wat neerkomt op 192 ha. De toegepaste saneringstechnieken zijn uitgraving (84%), afzuiging van de vervuilde lucht uit de bodem (13%) en chemische oxidatie door injectie van chemische stoffen (3%).
- > Per dag worden er ongeveer 150 aanvragen voor bodemattesten ingediend, dus ongeveer 30.000 attesten/jaar. Sinds 2005 zijn er meer dan 70.000 attesten afgegeven, 17.100 technische rapporten geanalyseerd en 21.000 technische adviezen gegeven. Daarnaast zijn er 2.260 controles ter plaatse uitgevoerd.
- > Aan 670 personen zijn steunpremies verstrekt voor het uitvoeren van onderzoek naar bodemvervuiling, met een totaalbedrag van ongeveer 900.000 euro (dus een gemiddeld bedrag van omstreeks 1.350 euro/dossier).
- > Het sectorfonds voor sanering van vervuilde grond van benzinestations die geëxploiteerd worden als publiek verkooppunt (Bofas-fonds) is sinds 2004 actief: 228 dossiers (van de in totaal 307 benzinestations) met verzoeken om interventie zijn door dit fonds ontvankelijk verklaard. Dit is goed voor de sanering van 74% van de benzinestations.
- > Sinds 2007 zijn er premies toegekend om eigenaren en exploitanten die slachtoffer zijn van een weesvervuiling te helpen bij het uitvoeren van onderzoek naar de bodemvervuiling.
- > Het project 'Brussels Greenfields' is in 2009 gelanceerd om saneringswerkzaamheden te subsidiëren voor braakliggend terrein, zodat daar nieuwe economische activiteiten kunnen komen.
- > Er zijn onderhandelingen gaande met bepaalde activiteitensectoren die erg vervuilend zijn om andere sectorfondsen op te richten die belast worden met de financiering van de behandeling van bodemvervuiling, met name voor brandstoftanks van minder dan 10.000 liter en voor droogkuisbedrijven.

BEHEER VAN HULPBRONNEN: AFVAL

Tussen 1990 en 2006 heeft de hoeveelheid afval die door de gewestelijke verbrandingsinstallatie geaccepteerd is de 500.000 t/jaar overschreden (in 2005, 85% aangeleverd door Net Brussel, 9% uit andere gewesten, 6% particuliere aanlevering).

We zien een **stijging van 13% van door Net Brussel opgehaald huishoudelijk en daaraan gelijk te stellen afval**⁶ tussen 1991 en 2000, een lichte afname tussen 2000 en 2003 en een stabilisatie sinds 2004 op +/-450.000 ton, waarvan +/-100.000 'gelijk te stellen' afval. Dit fenomeen kan met name verklaard worden door het feit dat sommige bedrijven hun afval toevertrouwen aan andere dienstverleners (81.600 ton gevaarlijk niet-huishoudelijk afval is opgehaald door erkende inzamelaars – cijfers van 2005).

De hoeveelheid niet-huishoudelijk afval die elk jaar geproduceerd wordt, wordt geschat op 1,5 tot 2 miljoen ton. Dit afval is voor het grootste deel afkomstig uit de sector bouw/sloop (waarvan 80% gerecycled wordt) en uit de industriële sector.

In 2008 bedraagt het percentage door Net Brussel **gescheiden opgehaald** huishoudelijk en daaraan gelijk te stellen afval (verplicht geworden in 2010) 23,8%. Het is sinds 1993 regelmatig toegenomen (sinds de uitvoering van het eerste afvalplan⁷), maar is sinds 2004 gestagneerd. Er blijft een groot potentieel aan verbeteringen, vooral wat verpakkingen, organisch afval, grof afval en gevaarlijk afval betreft.

De vormen van gescheiden ophalen van huishoudelijk en daaraan gelijk te stellen afval zijn tussen 1993 en 2008 meer verscheiden geworden. Voor sommige soorten afval is gescheiden ophalen sinds 2010 verplicht.

Via de vier gemeentelijke containerparken die gewestelijke subsidies krijgen is tienduizend ton afval ingezameld (2006). Het afval dat ingezameld is via de twee gewestelijke milieuparken vertegenwoordigt ongeveer 5% van het door Net Brussel opgehaalde afval.

Overigens is door de Brusselse huishoudens 10.600 ton organisch afval gecomposteerd (2001). Het potentieel hiervan wordt geschat op bijna 62.000 ton.

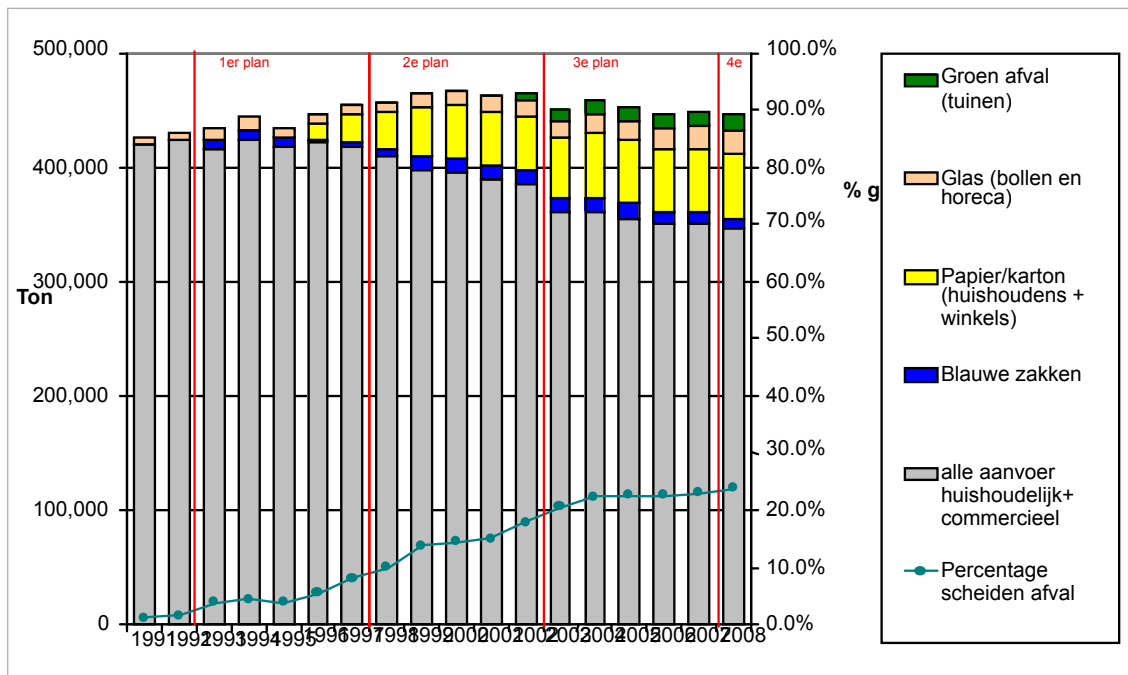
Op het gebied van afvalpreventie blijven er enkele problemen bovenaan staan, zowel bij huishoudens als bij scholen, kantoren en winkels: bestrijding van voedselverspilling, bestrijding van verspilling van papier en verpakkingen; bestrijding van overconsumptie in het algemeen, die niet alleen afval oplevert, maar vooral grondstoffen verbruikt en bijdraagt aan de klimaatverandering.

Bepaalde infrastructurele voorzieningen zijn onvoldoende ontwikkeld (netwerk van centra/winkels voor reparatie en hergebruik, containerparken in de buurt) of onvoldoende bekend (huur, tweedehands,...).

6 'Daarmee gelijk te stellen' wil zeggen: afkomstig van handelaren, zelfstandigen of vennootschappen en bvba's die een contract hebben gesloten met Net Brussel.

7 In het eerste afvalplan is voor het eerst afvalscheiding geïntroduceerd, het 2e geeft prioriteit aan preventie en het 3e aan ontmanteling en hergebruik.

Ontwikkeling van de hoeveelheid afval ingezameld door Net Brussel (in tonnen afval) en het percentage van gescheiden ophaal (1991-2008) (bron: Net Brussel)

Balans van het sinds 2000 gevoerde beleid ten aanzien van afval

Strategische doelstellingen (4e Afvalplan)

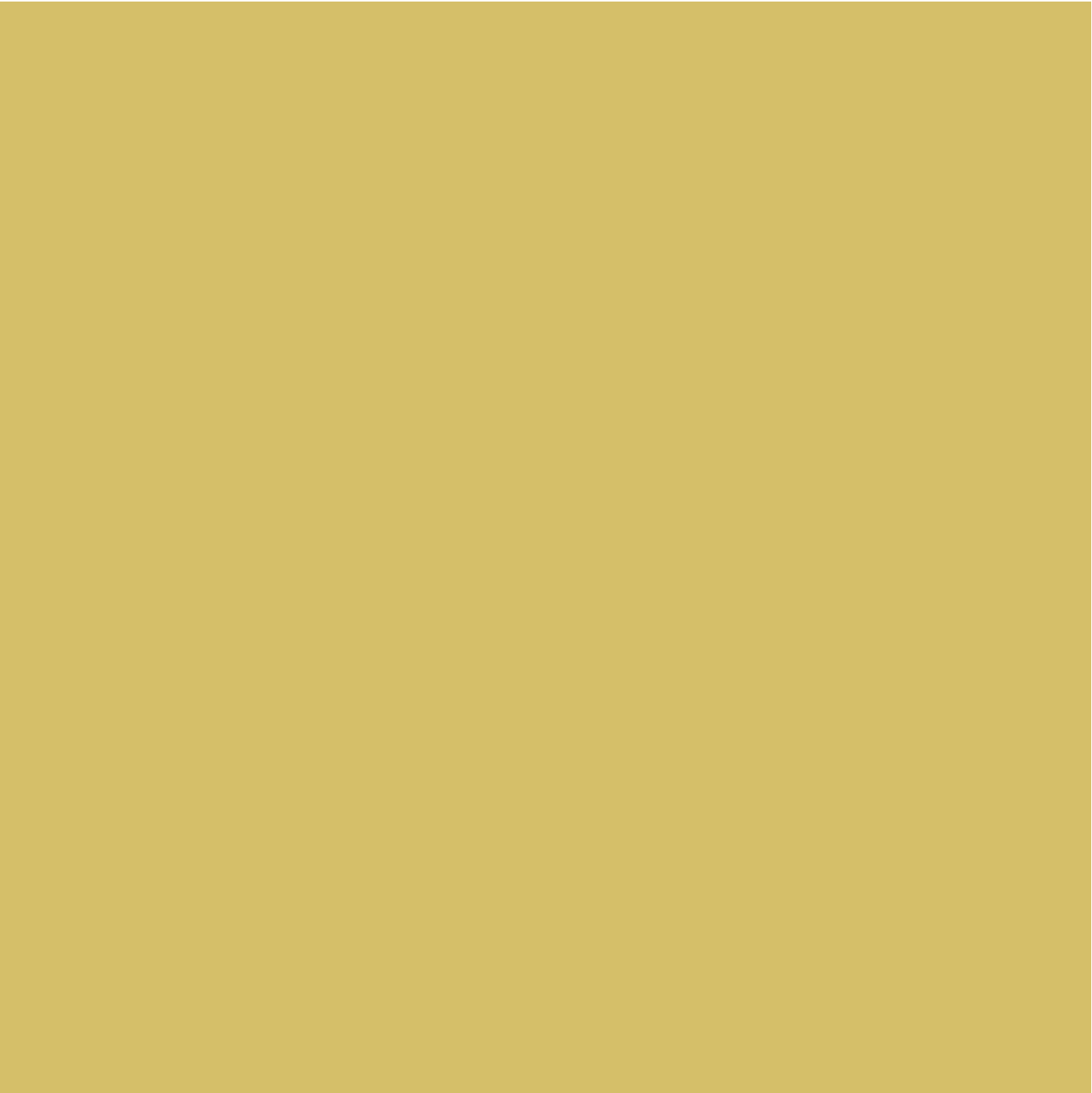
- > Vermindering van het huishoudelijk afval met ongeveer 35 kg/inwoner/jaar.
- > Vermindering van het kantoorafval met ongeveer 35 kg/medewerker/jaar.
- > Vermindering van het schoolafval met 6,5 kg/kind/jaar.
- > Afvalvermindering bij winkels en horeca.
- > Invoering van een ambitieus duurzaam inkoopbeleid, dat minder afval oplevert (inkoopstrategie van overheden...).
- > Recycling van 50% van het stedelijk afval.
- > Recycling van 90% van het bouw- en sloopafval.

Prioritaire acties

- > Verbeteringen op het gebied van netheidsmanagement door verbetering van de gebruikte reinigingsmiddelen.
- > Duidelijke ontwikkeling in het inzamelen van afval (uitbreiding van het aan huis ophalen, groene hoeken...).
- > Betere benutting van het afval door selectief scheiden (organisch afval, grof afval, glas...).
- > Uitvoeren van piloot-projecten bij huishoudens, kantoren en scholen om afvalpreventie te verbeteren (vooral ten aanzien van papier bij kantoren, voedselverspilling in huishoudens en waterfontein en opleidingen voor scholen).
- > Lancering van communicatiecampagnes ter verbetering van de resultaten op het gebied van preventie, hergebruik en recycling van afval.
- > Afvalscheiding algemeen invoeren bij evenementen en in openbare gebouwen.

- > Ontwikkeling van gewestelijke containerparken en financiële steun voor gemeentelijke containerparken.
- > Versterking van het principe 'de vervuiler betaalt.' Verbetering van het aansprakelijkheidsregime van bedrijven die afval produceren: verpakkingen, banden, ongebruikte voertuigen, afgewerkte olie voor voedingsmiddelen, afgewerkte olie voor niet-voedingsmiddelen, batterijen en accu's zonder lood, accu's met lood, elektrische en elektronische apparaten, papiersector pers, overgebleven medicijnen, fotografisch afval): evaluatie van de sectorakkoorden en eventueel uitbreiding met andere soorten afval en sectoren.
- > Creëren van nieuwe regelgevende en financiële instrumenten (bijvoorbeeld de instelling van een verbrandingsbelasting die nu wordt uitgewerkt).
- > Betrokkenheid van 'Afvalconsulenten' in het kader van een partnerschap met Leefmilieu Brussel om aan Brusselse bedrijven advies op maat te geven voor hun sector en specifieke omstandigheden.
- > Statistisch observatorium: verzameling van gegevens over het exploiteren en de samenstelling van huishoudelijk en niet-huishoudelijk afval met het oog op het definiëren van beleid, dit evalueren en voldoen aan de Europese verplichtingen ten aanzien van preventie en recycling.
- > Beheer van afval uit de bouw en sloop, promoten van hergebruik en selectief slopen (hergebruik van bouw- en sloopafval, zorgen voor optimale scheiding op de bouwplaatsen).
- > Ondersteuning van partijen in de sociale economie die actief zijn in de sector hergebruik en recycling (subsidies toegekend naar gelang de ingezamelde en hergebruikte tonnen).
- > Begeleiding van compostering door huishoudens en in de wijk.
- > Ontwikkeling van voorzieningen voor het inzamelen en de verbetering van het beheer van grof afval.
- > Ontwikkeling van projecten voor het beheer van organisch afval door middel van biogasinstallaties om groene elektriciteit op te wekken.

MILIEU CONCLUSIES

CONCLUSIES: DE BELANGRIJKSTE CONSTATERINGEN

A. Brussel moet in zijn beleid zich beter richten op een duurzaamheidsstreven

Werken aan het milieu is slechts een facet van de duurzaamheid van een stad. Om de uitdaging van een duurzame stad beter het hoofd te kunnen bieden, moet het Gewest al zijn openbare beleid structureren rondom de drie hoofdpunten voor duurzame ontwikkeling (sociaal, economisch, en milieu). Deze moeten elkaar wederzijds versterken. In dat kader gaat het erom het milieu centraal te stellen in het openbare beleid, net zoals de sociale en economische zorgen.

In een algemene en samenhangende politiek van duurzaamheid moet domeinoverschrijdend beleid worden gevoerd. Hierdoor kunnen het Gewest, haar huidige en toekomstige inwoners zich voorbereiden op de ontwikkelingen op milieugebied die Brussel te wachten staan tijdens de komende decennia.

Alleen op deze voorwaarden wordt Brussel in 2014 de groene hoofdstad van de Europese Unie.

B. Brussel is een stad met veel groen, maar met grote verschillen op het grondgebied.

Meer dan **15% van het gewestelijk grondgebied** bestaat uit groenvoorzieningen en recreatieruimte.

Sinds de oprichting van het Gewest zijn er veel parken en groenvoorzieningen aangelegd, evenals de groene wandeling. Deze inspanning moet worden voortgezet om het hoofd te bieden aan het **te grote** (kwantitatief en kwalitatief) **verschil** in toegang tot **groenvoorzieningen** en zelfs het verschil van 'aanwezigheid van groen' tussen het centrum en de periferie van het Gewest.

De toegenomen behoefte aan groen en ontspanningsruimte ligt hoofdzakelijk in het centrum en in de eerste kroon. Deze behoefte is groot met het oog op de verwachte demografische groei, om de kwaliteit te waarborgen van openbare en groene ruimte in een stad steeds dichter bebouwd is. Bij de analyse van de druk op de onbebouwde ruimte moet dus rekening worden gehouden met de behoefte aan groene en openbare ruimte als gevolg van de demografische explosie.

Bij iedere inrichting moet erop worden gelet dat wordt voldaan aan de vier functies van groen in de stad: **sociaal en recreatief** (participatie aan het 'samenleven'), **cultuurhistorisch, landschappelijk en milieu**.

Uitgaande van die functies kan men de noodzaak noemen om nieuwe ruimte voor moestuinen te creëren om aan de vraag daarnaar te voldoen: nieuwe percelen, maar ook andere vormen van moestuinen (balkons...). Moestuinen zijn ruimtes om de stad opnieuw in te richten, om te leren en om sociale banden te creëren. Op dit moment wordt slechts 0,7% van het gewestelijk grondgebied hiervoor gebruikt, terwijl sommige steden tot wel 14% van hun grondgebied hiervoor gebruiken (zoals Leipzig en Berlijn).

Het gebrek aan sport- en speelplaatsen kan eveneens worden genoemd. Nochtans zouden een belangrijke bijdrage leveren aan de leefomgeving in de wijken en de aantrekkelijkheid van het woonmilieu, in het bijzonder voor de gezinnen.

Wat de parken en groenvoorzieningen betreft, had het GewOP van 2002 voorzien in de realisering van 12 nieuwe groenvoorzieningen. Sommige daarvan zijn gerealiseerd (Gaucheret, Marsveldstraat...), en andere zijn gepland (Thurn & Taxis, Ninoofsepoort...). Twee grote gebieden moet nog hoofdzakelijk onderzocht worden: Josaphat en Station West.

Het voor de lange termijn beschermen van het Zoniënwood en zijn ecosysteem. Deze longen van het gewest hebben een belang dat zowel door het Brussels Gewest als door de andere twee gewesten erkend wordt. Moet er daarom geen beheer worden opgezet waarbij de verschillende vereisten, zoals levenskwaliteit, erfgoed en milieu, met elkaar verbonden worden?

Het bomenerfgoed van verschillende parken veroudert en vereist restauratiewerkzaamheden (voorbeelden: Ter Kamerenbos, Jubelpark, Leopoldpark, parken van Vorst en Duden...).

Met de afronding van de groene wandeling wordt het zinvol om na te denken over de verbinding ervan met het centrum, door middel van een efficiënt net door de eerste kroon.

Moet deze thematiek niet een subsidiariteitsprincipe worden toegepast om zo te zorgen voor een kwalitatief beheer, via de overdracht en overname van de kosten door Leefmilieu Brussel voor het beheer van sommige grote gemeentelijke parken die meer een gewestelijke bestemming hebben (zoals het Astridpark in Anderlecht of het Josaphatpark in Schaarbeek)? Sommige gemeenten hebben immers technische en financiële moeilijkheden.

Moeten overigens de voorwaarden voor samenwerking tussen Beliris en Leefmilieu Brussel niet herzien worden om acties te faciliteren in verband met het opdrachtgeverschap en de uitvoering?

Zou het voor de ontwikkeling van een alomvattend, samenhangend beleid en voor het behalen van schaalvoordelen niet gewenst zijn om te zorgen voor permanente overleginstanties met als doel het bevorderen van een overlegstrategie tussen gemeenten, de gewestelijke diensten, de federale diensten en de Koninklijke Schenking?

Voor het behoud van de biodiversiteit is bescherming nodig van de natuurlijke habitat van flora en fauna, met respect voor het ecologische evenwicht, dat vertaald zou kunnen worden door daarmee rekening te houden in de stedenbouwkundige middelen en de besluitvormingsprocessen. Bovendien is het essentieel dat het beheer van deze gebieden rekening houdt met het ecologisch evenwicht, zodat hun staat van bewaring behouden blijft en hun potentiële opvangfunctie voor biodiversiteit wordt ontwikkeld.

Zou het niet zinvol zijn om naast een strikte bescherming van landschappen met een hoge biologische waarde regels te voorzien (met name in het GBP) om het functioneren van het ecologische netwerk te waarborgen (bijvoorbeeld door 'groene corridors' te garanderen of de continuïteit van te veel versnipperde habitats)?

De snelle ontwikkeling van de verstedelijking leidt tot een **sterke ondoorlaatbaarheid van het grondgebied**, vooral in het centrale gedeelte van Brussel, waar 82% van de bodem bedekt is. Deze toenemende ondoorlaatbaarheid van het oppervlak in het Gewest leidt tot toename van de hemelwaterstroom, waardoor de kans op overstromingen en overbelasting van de zuiveringsstations door het hemelwater toeneemt. Hoe moet Brussel het hoofd bieden aan dit fenomeen, behalve door de aanleg van spaarbekkens? Moet het 'oppervlaktewater' niet hersteld worden (zoals de overkluisde rivieren) om er natuurlijke overloopgebieden van te maken (open spaarbekkens)?

C. Hoewel er een bepaalde verbetering in de luchtkwaliteit geconstateerd kan worden, blijven sommige vervuilende stoffen zorgen baren voor de gezondheid van de Brusselaars.

Er worden nog steeds overschrijdingen geconstateerd van Europese normen die zijn uitgevaardigd ter bescherming van de gezondheid voor bepaalde vervuilende stoffen (fijnstof, stikstofdioxide en ozon), evenals de voorlopers van ozon.

De uitstoot van fijnstof, stikstofdioxide en ozon, voor het grootste deel afkomstig van het vervoer, met name transitverkeer, moet dus worden verminderd, met name door de in het Iris 2-plan genoemde maatregelen in acht te nemen.

Ter verbetering van de luchtkwaliteit moet zeker gedacht worden aan:

- het voeren van een voortvarend beleid voor beperking van de broeikasgassen als gevolg van het energieverbruik van gebouwen,
- de ontwikkeling van een integraal beleid voor lucht-klimaat-energie.
- de inachtneming van de maatregelen uit het IRIS 2-plan, in het bijzonder een betere samenhang tussen de maatregelen op federaal en gewestelijk niveau (bedrijfswagens, de dieselproblematiek van het wagenpark, kilometerheffing, accijnzen), wegen hiërarchie, het fietsbeleid, strikter parkeerbeleid zodat het aantal kantorenparkeerplaatsen buiten de wegen kan worden gemoduleerd, in het bijzonder in het kader van de verlenging of de vernieuwing van parkeerplaatsvergunningen.

D. Geluidsoverlast wordt verschillend ervaren naar gelang de wijk waar men zich bevindt.

De bestrijding van lawaai is van strategisch belang, want deze overlast wordt beschouwd als de negatiefste, zowel voor de levenskwaliteit in de wijken als voor de aantrekkelijkheid van de woonplaats. Globaal genomen wordt over een hele dag **63% van de Brusselse bevolking** buiten blootgesteld aan een hoger geluidsniveau dan de door de WHO vastgestelde referentiewaarde om een minimale impact op de gezondheid te garanderen (55dB). Meer dan **73% van de bevolking** woont in een gebouw dat 's nachts is blootgesteld aan een te hoog geluidsniveau (hoger dan 45dB).

Het GewOP uit 2002 en het Geluidsplan 2008-2013 hebben de zwarte punten geïdentificeerd (weg-, spoor- en luchtverkeer...) die moeten worden opgelost, ofwel door middel van een preventieve actie (beperking bij de bron) of door een beschermende actie (akoestische isolatie).

Zouden er geen gerichte maatregelen (met prioriteit optreden in de meest getroffen wijken) of meer algemene maatregelen getroffen moeten worden? Te denken valt aan het opnemen van geluidscriteria in het GBP, oplegging van normen in de regelgeving (gericht op het bepalen van indicatoren ter bescherming van omwonenden in gebouwen), de definitie van de milieucapaciteit van wegen (dat wil zeggen een geluidsniveau dat afhangt van verschillende factoren: hoeveelheid en snelheid van het verkeer, profiel van de ruimte, bekledingsmateriaal van weg en gevels...) en de bescherming en/of ontwikkeling van gebieden met weinig geluidsbelasting.

E. Over het verband tussen het milieu en de gezondheid bestaan er allerlei gegevens, maar deze zijn nog niet opgenomen in het overheidsbeleid.

In woningen in Brussel is veel vervuiling binnenshuis aanwezig.

Het overzicht van de Regionale Cel voor Interventie bij Binnenshuisvervuiling (RCIB) van Leefmilieu Brussel geeft aan dat veel problemen blijven voortbestaan als gevolg van de slechte staat van woningen of door onvoldoende ventilatie. Er moet eveneens gelet worden op de toepassing van regelgeving voor emissies van elektromagnetische straling (GSM- en UMTS-antennes) en de vermindering van blootstelling aan vervuilende stoffen (gebruik van producten, bodem, voeding...).

Meer algemeen beïnvloedt de vervuiling van lucht, lawaai, besmetting van water... de gezondheids-toestand van de Brusselse bevolking. Deze verbanden worden gedocumenteerd door vele gegevens en onderzoeken, waarmee echter weinig rekening wordt gehouden bij het uitwerken van het stedelijk beleid.

Is het niet nodig dat in het milieubeleid en in het beleid voor ruimtelijke ordening, woningen en mobiliteit gezondheidsdoelstellingen worden opgenomen?

F. Brussel is een dichtbebouwde stad en heeft op zijn grondgebied allerlei activiteiten die vanuit milieuoogpunt risicovol zijn.

In het stedelijk netwerk liggen installaties die geclassificeerd zijn als risicovol voor het milieu en de volksgezondheid. Risicovolle activiteiten zijn onderworpen aan regelgeving (milieuvergunningen in diverse categorieën, SEVESO...) en aan inspecties. Inspecteurs treden op naar aanleiding van klachten. Zowel het aantal vergunningen als het aantal klachten en inspecties neemt sterk toe.

Moet er daarom geen evaluatie worden uitgevoerd van de criteria en de categorieën milieuvergunningen om tot voorstellen te komen voor verbetering en wijziging, vooral in verband met de ruimtelijke ordening (onderzoek of incidentenrapport vooraf...)? Het bedrijfsleven moet echter niet complexer worden gemaakt.

De Europese wetgeving legt aan de andere kant de verplichting op om SEVESO-bedrijven op te nemen in het GBP en daarin voorschriften op te nemen voor het creëren van een bufferzone rond deze bedrijven.

G. De uitstoot van broeikasgassen is de laatste jaren toegenomen.

Het **Kyoto-akkoord** streefde naar een **vermindering van 7,5% van de CO₂-emissie** ten opzichte van 1990.

In maart 2010 heeft de **Europese Unie** (EU) zichzelf een aantal belangrijke doelen gesteld voor 2020, gericht op het loskoppelen van economische groei en het gebruik van bronnen⁸. De door de EU gestelde doelen moeten worden behaald, anders riskeert het Gewest financiële straffen.

⁸ Europese Raad, 'EUROPA 2020', Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei, EUCO 7/10, Brussel, 26 maart 2010.

- > De EU legt België een vermindering op van 15% van de broeikasgassen (uitgestoten door de woning-, tertiaire, vervoers- en afvalsector) ten opzichte van de bestaande situatie in 2005⁹. De verdeling tussen de 3 gewesten en de federale staat is nog niet gemaakt.
- > De EU legt België de verplichting op om 13% van zijn totale energieverbruik voor 2020 uit hernieuwbare energie te halen¹⁰. De verdeling tussen de federale entiteiten is ook hier nog niet gemaakt.
- > De EU legt België de verplichting op om zijn 'energie-efficiency' te laten toenemen met 20% (verbetering van de verhouding tussen energieproductie en -verbruik).

Van zijn kant heeft het Brussels Gewest in februari 2009 het 'Pact van de burgemeesters' gesloten (waarin 140 gemeenten verzameld zijn), waarvan de belangrijkste doelstelling gericht is op het overschrijden van de door de EU gestelde doelen voor 2020. Ook voorziet het regeringsakkoord uit juli 2009 in een **vermindering van 30%** (ten opzichte van 1990) van de broeikasgassen voor 2025.

Om te waarborgen dat het Gewest de zichzelf gestelde doelen behaalt, moeten er inspanningen worden geleverd:

- gebouwen (nu 70% van de totale uitstoot): een serie maatregelen, zoals thermische isolatie, het EPB, de prestatie van verwarmingssystemen...
- vervoer (nu 19% van de totale emissie): een serie maatregelen zoals vermindering van het aantal gereden kilometers en technische verbetering van 'schone' voertuigen (motoren en brandstoffen)...
- industriële procedés (11% van de uitstoot) en vuilverbranding.

Het Brussels Gewest is voor de energievoorziening sterk afhankelijk, een situatie die typerend is voor een stedelijk gebied. Het gebruik van hernieuwbare energie is tot nu toe zeer beperkt (minder dan 1%), ook al is er vooruitgang geboekt met de benutting van biomassa (productie van methaan uit organisch afval, compost...).

In december 2008 heeft het Brussels parlement gestemd over een '**Resolutie ertoe strekkende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor te bereiden op de olie- en gaspieken**'¹¹ die verzocht om een voorspellend onderzoek te doen naar de effecten, evenals een 'Plan voor een verminderde afhankelijkheid van het Gewest van petroleum en gas.'

De belangrijkste vraag die men hierover kan stellen, en tevens onderwerp van debat in vele Europese steden, is hoe betere resultaten behaald kunnen worden (besparing van hulpbronnen) bij de productie en distributie van energie?

Vergeleken met andere Europese steden onderscheiden de huidige prestaties van het Gewest zich niet sterk genoeg, in het bijzonder wat het energieverbruik van woningen en kantoren betreft. De woning- en tertiaire sector zijn echter de belangrijkste energieverbruikers (70%). Na een groeiperiode van +16,2% tussen 1990 en 2004, is het totale eindverbruik in energie van alle sectoren samen tussen 2004 en 2007 afgenomen (-9,8%). Deze afname lijkt hoofdzakelijk veroorzaakt te zijn door de combinatie van warme, maar regenachtige jaren en de stijgende energieprijzen.

9 De EU heeft als doelstelling vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met tenminste 20% ten opzichte van 1990.

10 De EU heeft als doelstelling om het aandeel van hernieuwbare energiebronnen in het eindverbruik te laten toenemen tot 20%.

11 Besluit van het Brussels Parlement A – 446/3.

Moeten daarom de inspanningen niet voortgezet worden? Moeten we geen beleid ontwikkelen voor rationeel energieverbruik, zowel bij overheden als bij particulieren, private bedrijven, evenals professionals¹²? Dat kan door middel van maatregelen zoals de begeleiding van huishoudens, regelingen voor hulp bij de financiering van werkzaamheden voor energiebesparing (met name voor huishoudens met lage inkomens in het kader van energieprijzen of investeringen door derden), de versterking van de ordonnantie met betrekking tot de energieprestatie van gebouwen en het algemeen maken van het energiebeheersplan voor grote publieke of particuliere eigenaren.

H. Het waterbeheer is verbeterd dankzij de opening van twee zuiveringsstations, maar de ouderdom van het rioleringsstelsel blijft zorgwekkend.

Het **verbruik van leidingwater** in Brussel bedraagt 103 liter per persoon per dag (cijfers uit 2008). Er lijkt zich een neerwaartse trend af te tekenen (-16% tussen 2006 en 2008). De waterprijs stijgt door de verschillende bestanddelen ervan (distributie, verzamelen van vuilwater en reiniging). Gezien deze constatering is er beleid nodig dat gericht is op een rationeler gebruik van drinkwater en een solidaire tarifiering.

Het **opvangpercentage van het afvalwater** bedraagt 98%, hetgeen niet helemaal overeenkomstig de Europese vereisten is. Een derde van het rioleringsstelsel is oud en moet dringend gerenoveerd worden. Door Vivaqua is een plan uitgewerkt voor de renovatie van 500 km riool (met behulp van een lening van 1,5 miljard euro bij de Europese Investeringsbank). De kosten van de financiering zouden moeten worden doorberekend aan de gebruikers (huishoudens en bedrijven).

De fysisch-chemische en ecologische kwaliteit van de waterlopen is verbeterd, met name als gevolg van de ingebruikname van 2 zuiveringsstations, maar voldoet nog niet helemaal aan de Europese verplichtingen op dit gebied, met name omdat de prestaties van de waterzuiveringsstations nog moeten worden verbeterd.

Het doorlaatbare oppervlak neemt af, waardoor het risico op overstromingen en overbelasting van de zuiveringsstations door hemelwater toeneemt.

Het **Waterbeheersplan van de Regering**¹³, voorzien in de Kaderrichtlijn 'Water' van de EU en in de Kaderordonnantie 'Water' waarin deze is omgezet, bestaat uit 8 onderdelen met als doel het hoofd te bieden aan de uitdagingen voor het waterbeheer in Brussel:

1. ingrijpen op de vervuilende stoffen om de kwaliteitsdoelstellingen voor oppervlaktewater, grondwater en beschermde gebieden te bereiken;
2. het hydrografische netwerk kwantitatief restaureren (blauw netwerk);
3. het principe toepassen van het verhalen van de kosten van diensten in verband met water;
4. duurzaam watergebruik stimuleren;
5. een actief beleid voeren om overstromingen door regenwater te voorkomen (Regenplan);
6. water weer terugbrengen in de leefomgeving van de bewoners: er is met name voorzien om te werken aan de blauwe wandeling om het ecologische belang van water meer onder de aandacht te brengen;
7. de productie van hernieuwbare energie uit water stimuleren en tegelijkertijd de bron beschermen;
8. bijdragen aan het opstellen en uitvoeren van een internationaal waterbeleid.

¹² Opgemerkt dient te worden dat de EPB-ordonnantie voorziet in de verplichting om vanaf 2010 te bouwen volgens de passiefnorm in de publieke sector; deze verplichting wordt vanaf 2015 algemeen.

¹³ Op dit moment zijn de 8 onderdelen, de strategische en operationele doelen goedgekeurd door de regering en in januari 2009 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Het programma met de maatregelen voor de uitvoering van het plan wordt gedurende 6 maanden openbaar onderzocht (28/2 tot 28/8/2011).

I. Bodemvervuiling is nog een realiteit in de voormalige industriegebieden van Brussel.

Het **beheer van bodemvervuiling** is een van de problemen waarmee overheden te maken krijgen wanneer ze projecten willen uitvoeren in wijken van de eerste kroon die vroeger industrieel waren (zo worden gemeenten bijvoorbeeld vaak geconfronteerd met bodemvervuiling op het moment van uitvoering van bouwprojecten in het kader van de wijkcontracten).

Moeten er dan ook geen voortvarender maatregelen worden getroffen, zoals onderhandelen met de zwaarst vervuilende sectoren om fondsen in te stellen voor de preventie en behandeling van bodemvervuiling of meer controles om ervoor te zorgen dat de preventieve maatregelen uit de milieuvergunningen worden nageleefd? Moet de problematiek van bodemvervuiling niet worden opgenomen in ieder project, of het nu economisch, voor woningen of recreatief is (omdat het beheer van vervuilde bodems nog onvoldoende geïntegreerd is in het ontwikkelingsbeleid van de stad)? Moet de financiële steun aan personen die slachtoffer zijn van vervuiling niet verhoogd worden?

Ook moet de goedkeuringsprocedure van de bodeminventaris en de behandeling van de bodemdossiers door Leefmilieu Brussel worden versoepeld. Dit gebeurt tevens door een transparante toegang tot informatie en de publicatie van de bodeminventaris.

Het is eveneens raadzaam om een betere samenwerking te regelen tussen de gemeenten en Leefmilieu Brussel en om niet spaarzaam te zijn met opleidingen voor gemeenteambtenaren.

Het is ook van belang om vaker controles uit te voeren om te waarborgen dat de preventieve maatregelen uit de milieuvergunningen worden nageleefd.

J. Het uitvoeren van afvalplannen heeft ervoor gezorgd dat de stijging van de hoeveelheden afneemt en dat het gescheiden ophalen (1/4 van het huishoudelijk afval), sorteren en recyclen toeneemt, maar er is ruimte voor verbetering en er moet aangestuurd worden op preventie.

Dankzij de getroffen maatregelen voor het ophalen van afval kan deze problematiek beter worden beheerst in Brussel. Toch is het van belang om de doelstellingen van het plan voor afvalvermindering te blijven nastreven: de producenten van afval verantwoordelijk maken (huishoudens, bedrijven, scholen...) en de eerste niveaus van afvalbeheer (preventie, hergebruik, recycling) voor verbranding meer te ontwikkelen.

Op het gebied van de afvalpreventie zijn er nog steeds problemen die prioriteit moet krijgen, bij huishoudens, scholen, kantoren en winkels: bestrijding van voedselverspilling, bestrijding van verspilling van papier en verpakking, bestrijding van overconsumptie in het algemeen (wat afval oplevert, maar vooral bronnen verbruikt en bijdraagt aan de klimaatverandering).

Hoe kunnen mensen gestimuleerd worden tot een lager verbruik, besparing op grondstoffen en dematerialisatie? Hoe kan er een welzijnseconomie tot stand komen? De stad is een gebied dat heel geschikt is voor de ontwikkeling van andere manieren van consumeren, met minder negatieve gevolgen voor het milieu en de natuurlijke grondstoffen.

Maar naast de vereiste inspanningen om afval te verminderen bij de bron moet het Gewest ook zijn voorzieningen voor gescheiden ophalen en recycling ontwikkelen, als het de Europese doelstellingen op dit gebied wil halen.

K. De duurzame bouw en renovatie hebben duidelijk vooruitgang geboekt, zodat Brussel op dit terrein behoort tot de Europese voorhoede.

De operatie 'voorbeeldgebouw' laat een mentaliteitsverandering in de bouwwereld in Brussel zien.

Zou het niet nodig zijn om een serie maatregelen te nemen om het beleid ten aanzien van ecologisch bouwen doeltreffender te maken? Te denken valt aan de organisatie van de hele keten voor de bouw en ecologisch bouwen, de ontwikkeling van opleidingen voor de Brusselaars die verband houden met deze keten, een betere beheersing van afvalpreventie en afvalbeheer (asbest in het bijzonder), binnenvervuiling en bodemvervuiling, een betere integratie van de verschillende milieuthema's (energie, water, afval, biodiversiteit...) waarmee bij het bouwen rekening moet worden gehouden en een betere coördinatie van de overheidsmiddelen (regelgeving, financiële stimulansen...). Kortom, hoe kunnen de doelstellingen van de Alliantie Leefomgeving Werkgelegenheid ten uitvoer worden gebracht?

De Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV) legt regels op voor groene daken en regenwatertanks. Is het niet nodig dat de verordening ook indicaties bevat over de andere aspecten van duurzaam bouwen, zoals materialen, waterbeheersing...? En dit op het niveau van het gebouw of van de wijk?

Het werk op het niveau van de wijken moet worden versterkt, zodat er systematisch rekening wordt gehouden met alle facetten van duurzaamheid. Hierbij kan men onderscheiden:

- **verstedelijking van nieuwe wijken:** hierbij moet voortaan rekening worden gehouden met de duurzaamheidscriteria: compactheid van de stedelijke vormen; sociale vraagstukken, vraagstukken over mobiliteit en toegankelijkheid van voorzieningen; water- en afvalbeheersing... Moeten we niet de mogelijkheid onderzoeken of deze criteria geïntegreerd kunnen worden in beleidsdocumenten (BBP, verkavelingsplannen)? Zouden de effectenrapporten van deze projecten het niet mogelijk maken om de beste oplossingen naar voren te krijgen?
- **bestaande wijken,** waarvoor de milieugerichte actie wordt voortgezet door middel van openbare programma's (zoals de duurzame wijkcontracten) en de ondersteuning van plaatselijke initiatiefprojecten (zoals de projectoproep 'duurzame wijk' of groene wijken).

L. Er bestaan vrijwel geen fiscale instrumenten op milieugebied.

Het principe dat '**de vervuiler betaalt**' wordt op sommige gebieden toegepast, zoals bij het waterverbruik (bijdrage aan de zuiveringskosten) of bij boetes voor vervuiling (lucht, rivieren...). De algemene toepassing van dit principe, gecorrigeerd met het oog op de sociale billijkheid die uitgaat van een bijdrage in verhouding tot de middelen, zou moeten leiden tot een vermindering van de milieudruk.

Met welke fiscale instrumenten zou gezorgd kunnen worden voor de doelmatigheid, de sociaaleconomische impact en de uitvoerbaarheid (federale of gewestelijke bevoegdheden) van de vereiste maatregelen ter verbetering van het milieu?

Een van de principes is de toepassing van '**werkelijke kosten**', gepaard gaand met correcties om de zwakke inkomens niet af te straffen, waarin de externe en milieukosten kunnen worden opgenomen (zoals waterverbruik, kilometerheffing op motorvoertuigen, het gebruik en de bezetting van de grond, met name voor parkeerplaatsen of zelfs de productie van afval).

M. Sommige premies en hulp zijn er ten behoeve van de bevolking, maar moeten nog versterkt worden.

Zouden de premies en de hulp voor rationeel energieverbruik (energiepremies), van water, schone technologie en duurzaam bouwen, niet geëvalueerd en versterkt moeten worden? Parallel aan de milieuefficiency moeten we erop letten dat deze stelsels voor energieprijzen of renovatiepremies voldoen aan een sociale doelmatigheidsdoelstelling door onrechtmatige voordelen te beperken en de sociale gelijkheid te bevorderen.

N. Er moeten bewustmakingsacties georganiseerd blijven worden om eerst het milieu te verbeteren dat tenslotte alle bewoners aangaat.

Voorlichting en vorming zijn onmisbaar als men veranderingen in het gedrag, de leefwijze en de consumptie tot stand wil brengen. Veel onderzoeken laten zien dat de Brusselaars zich steeds bewuster zijn van milieukwesties.

De creatie van een 'ecocentrum' door Leefmilieu Brussel in Thurn & Taxis, als een plek voor educatie, demonstratie, expositie, opleiding en gedachtewisseling zou een actie in die richting kunnen zijn.

MOBILITEIT

WORKSHOP
3. VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING

INLEIDING: CONTEXT

Mobiliteit speelt een uiterst belangrijke rol in de werking van een agglomeratie: een stad kan immers niet functioneren zonder personenvervoer (woon-werk, woon-handel, ...) of goederenvervoer. Vandaag zijn het **wegennet en het openbaar vervoer** echter **sterk verzadigd**.

De huidige verkeerscongestie is nadelig voor de economische activiteit en de levenskwaliteit in de stad. Er ontstaat namelijk een vicieuze cirkel: vele gezinnen verlaten de stad, o.a. wegens de hinder die het verkeer met zich meebrengt, en vestigen zich in de rand waar ze vervolgens op hun beurt ook de auto nemen om in Brussel te komen werken.

Al van bij de oprichting van het Gewest en in het kader van het eerste Gewestelijk Ontwikkelingsplan (GewOP) werd erover nagedacht om de mobiliteit te verbeteren. Daartoe moeten de **verplaatsingen met een privéauto worden teruggedrongen**, moet **het aanbod van het openbaar vervoer worden verbeterd** en moeten **andere vervoermodi dan de auto worden gestimuleerd** (zoals vervoersplannen van bedrijven en scholen waarin de voorkeur wordt gegeven aan de fiets en fietsdelen, verplaatsingen te voet...). Daarnaast moeten echter ook **acties worden ondernomen om het gebruik en het parkeren van auto's te rationaliseren**. Kortom, er moet werk worden gemaakt van een 'modal shift'.

Met het oog op deze doelstelling werden in het GewOP van 1995, het Iris 1-plan van 1998 en het GewOP van 2002 tal van maatregelen genomen (uitbreiding van het metronet, 'specialisatie' van de wegen, een programma om de commerciële snelheid van het openbaar vervoer te verhogen...). De resultaten van deze maatregelen lagen echter onder de verwachtingen (nl. een vermindering van het verkeer met 20%).

De regering heeft haar mobiliteitsbeleid bijgewerkt in het **Iris 2-plan**, dat in september 2010 werd goedgekeurd. In dit plan zal worden gefocust op de volgende principes en prioriteiten:

- de voorkeur geven aan 'actieve' vervoermodi: verplaatsingen te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer krijgen voorrang op verplaatsingen per auto bij de inrichting van wegen en openbare ruimte;
- het voetgangers- en fietsverkeer in betere en veiligere omstandigheden laten verlopen en het openbaar vervoer aantrekkelijker maken door het uit de autocongestie te halen (dankzij eigen beddingen, voorrang aan kruispunten...);
- het gebruik van de auto rationaliseren: het doel is om de verkeersdruk van de auto tegen 2018 met 20% terug te dringen (door de verkeers- en parkeercapaciteit te verminderen);
- mobiliteit en ruimtelijke ordening op elkaar afstemmen: bereikbaarheid is een doorslaggevende factor in de ruimtelijke organisatie;
- een regulerend parkeerbeleid toepassen;
- de goederenlogistiek en -distributie verbeteren;
- de mobiliteitsinformatie en het mobiliteitsbeheer verbeteren;
- het bestuur verbeteren.

Het is de bedoeling om aan de hand van deze krachtlijnen een antwoord te bieden op de huidige problemen door een duurzaam mobiliteitsbeleid uit te werken dat nauw is gekoppeld aan het beleid inzake ruimtelijke ordening. De beslissingen over de plaats van activiteiten hebben namelijk directe gevolgen voor de vraag naar mobiliteit en dus voor het mobiliteitsaanbod. Die vraag wordt efficiënt beantwoord als functies (huisvesting, handel, diensten...) en (economische en andere) activiteiten dichter bij elkaar worden gebracht. Hoe groter de afstand daarentegen, hoe vaker de auto wordt gebruikt.

Na de openbare raadpleging in oktober 2008 keurde de regering het Iris 2-plan goed op 9 september 2010.

In het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO) wordt bepaald dat de vervoersproblematiek (doelstellingen, prioriteiten, middelen en cartografie) in het GewOP moet worden behandeld. De mobiliteitsgerelateerde keuzes in het ontwerp-GPDO zullen daarom aan een formeel openbaar onderzoek worden onderworpen.

In deze nota wordt op basis van het Iris 1-plan en de voorbereidende studie voor Iris 2¹ de stand van zaken opgemaakt van de kenmerken van de mobiliteit in Brussel (aan de hand van een analyse van alle vervoermodi), de milieu-impact van het vervoer en de balans van de ondernomen acties. Om deze nota te besluiten wordt nagegaan of aanvullend op het Iris 2-plan nog bijkomende maatregelen moeten worden genomen om het toekomstige stedelijke mobiliteitsbeleid tegen 2020 voor te bereiden².

1 Aangezien de regering het Iris 2-plan pas onlangs heeft goedgekeurd, kan nog geen balans worden opgemaakt van de maatregelen waarin dit plan voorziet.

2 In het GPDO zullen de prioritaire acties van het Iris 2-plan worden overgenomen en aangevuld en de te behalen prestaties bepaald. De praktische details zullen in het Iris-plan (uitvoeringsplan) worden opgenomen.

KENMERKEN VAN DE MOBILITEIT IN BRUSSEL

Volgens een enquête³ verplaatsen Brusselaars zich **op alle manieren**: met de auto (57%), te voet (28%), met het openbaar vervoer (13%) en met 'tweewielers' (2%, waarvan 1,4% met de fiets).

De afgelopen jaren blijkt de vervoersbestemming van de Brusselaars **steeds vaker niet de school noch het werk te zijn** (school en werk zijn goed voor 28% van de dagelijkse verplaatsingen, de overige verplaatsingen worden als volgt verdeeld: 12% om iemand ter plaatse te brengen of op te pikken, 28% om boodschappen te doen of om persoonlijke redenen en 31% voor vrije tijd).

Verplaatsing	Privéauto	Openbaar vervoer	Fiets
Woon/werk	64%	35%	1%
Woon/school	39%	59%	2%
Andere	72%	27%	1%
Gewogen totaal	62%	37%	1%

Door de groei van de bevolking en van de autodichtheid van gezinnen tussen 1990 en 2001 **namen de verplaatsingen met de auto binnen Brussel toe**. Het lijkt erop dat die tendens **het afgelopen decennium is omgeslagen**. Tussen 1999 en 2008 bleek namelijk dat de Brusselaars minder de auto gebruiken en vaker een beroep doen op andere vervoermodi⁴.

Vervoermodus	1999	2008	Evolutie
Auto (als bestuurder)	40	31	-23%
Metro	13	22	+69%
Bus	12	19	+58%
Tram	10	21	+110%
Auto (als passagier)	8	9	+13%
Trein	1	2	+100%
Fiets	1	4	+300%
Bromfiets of motor	1	1	=
Taxi	1	1	=

Ook de federale diagnose van de mobiliteit van werknemers in ondernemingen met meer dan 100 werknemers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁵ toont aan dat de auto als woon-werkvervoermiddel de afgelopen jaren aanzienlijk minder werd gebruikt ten voordele van de trein en ander openbaar vervoer.

3 MOBEL-enquête (1999) over alle verplaatsingen van de Brusselaars in een week. In 2010 werd een enquête gehouden over de mobiliteit van de gezinnen (BELDAM-enquête), waarvan de resultaten begin 2011 bekend zullen zijn.

4 Enquête over het gebruik van de vervoermodi. Bron: Mobiel Brussel – Ipsos.

5 FOD Mobiliteit, Federale diagnose woon-werkverkeer.

Voornaamste middel voor woon-werkverplaatsingen	2005	2008	Evolutie
Auto	44,7	40,8	-9%
Trein	31,5	34	+8%
Metro – Tram – Bus	14,5	15,7	+7%
Fiets	1,2	1,5	+25%
Motor	0,7	0,9	+29%
Te voet	2,5	2,3	-8%

VERPLAATSINGEN MET DE AUTO

Afhankelijk van de enquête zou de afgelegde afstand stijgen (volgens de FOD Mobiliteit en Vervoer zou het verkeer in Brussel op jaarbasis met 7% zijn toegenomen tussen 1999 en 2008) of dalen (volgens Mobiel Brussel zou het verkeer met 4% zijn afgenomen tussen 2003 en 2008). Ter herinnering: de doelstelling van het GewOP van 2002 was om de totale met de auto afgelegde afstand tussen 1999 en 2010 **met 20% te verminderen**.

Een vergelijking tussen 2004 en 2009 toont aan dat de trajecttijd stabiliseert, m.a.w. dat de congestie onveranderd blijft. Dat is vooral het gevolg van de **vermindering van de autocapaciteit van bepaalde wegen** ten voordele van andere vervoermodi.

Niet alle gegevens zijn beschikbaar om de huidige evoluties te beoordelen. Zo mag niet worden vergeten dat de auto misschien wel minder vaak wordt gebruikt maar dat de afgelegde afstand ook groter kan worden, waardoor het totale verkeer in de stad toch toeneemt.

De autodichtheid (ingeschreven auto's) per gezin **nam tien jaar lang voortdurend toe**⁶ (+10% tussen 1991 en 2001; in Vlaams- en Waals-Brabant bedroeg de stijging over dezelfde periode 23%)⁷ maar lijkt sindsdien gestabiliseerd te zijn (in 2009 beschikte een gezin gemiddeld over één auto⁸).

Die cijfers liggen echter **ver onder het Belgische gemiddelde**. Dit wordt verklaard door het sociaaleconomische profiel van de Brusselse bevolking en door de stedelijke mobiliteitssituatie waardoor het in Brussel gemakkelijker is om het zonder auto te stellen⁹.

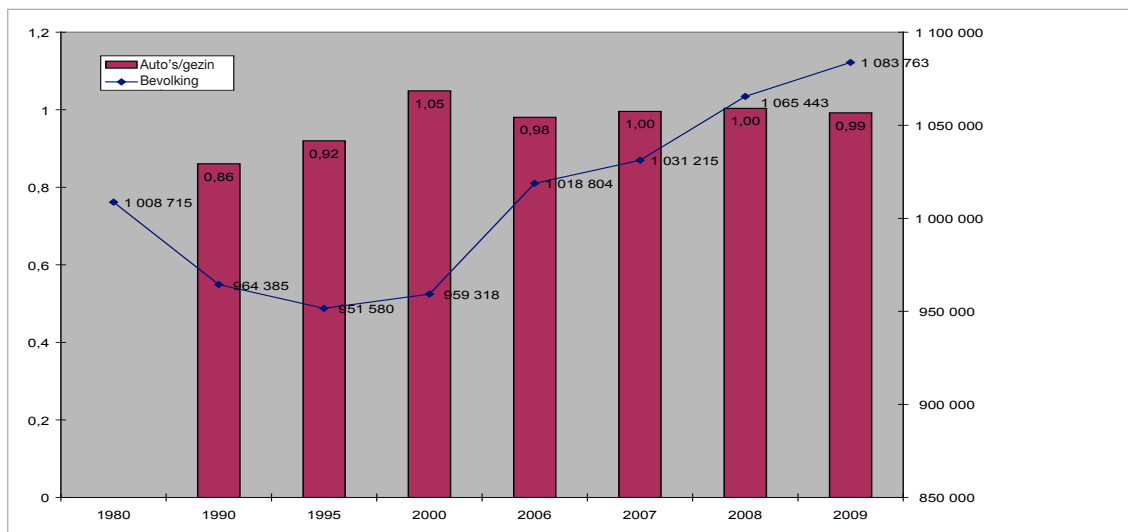
De mobiliteit in Brussel wordt beïnvloed **door het grote aandeel van pendelaars** (56% van de 650.000 banen in Brussel).

6 MOBEL-enquête, 1999. De daling na 2000 wordt verklaard door een verandering in de berekeningswijze van de statistieken.

7 Cijfers van de tellingen 2001 en 1991.

8 De daling na 2000 wordt verklaard door een verandering in de berekeningswijze van de statistieken.

9 Bovendien zijn de cijfers heel waarschijnlijk overschat als gevolg van de oververtegenwoordiging van bedrijfswagens die op het grondgebied van het Gewest zijn ingeschreven.

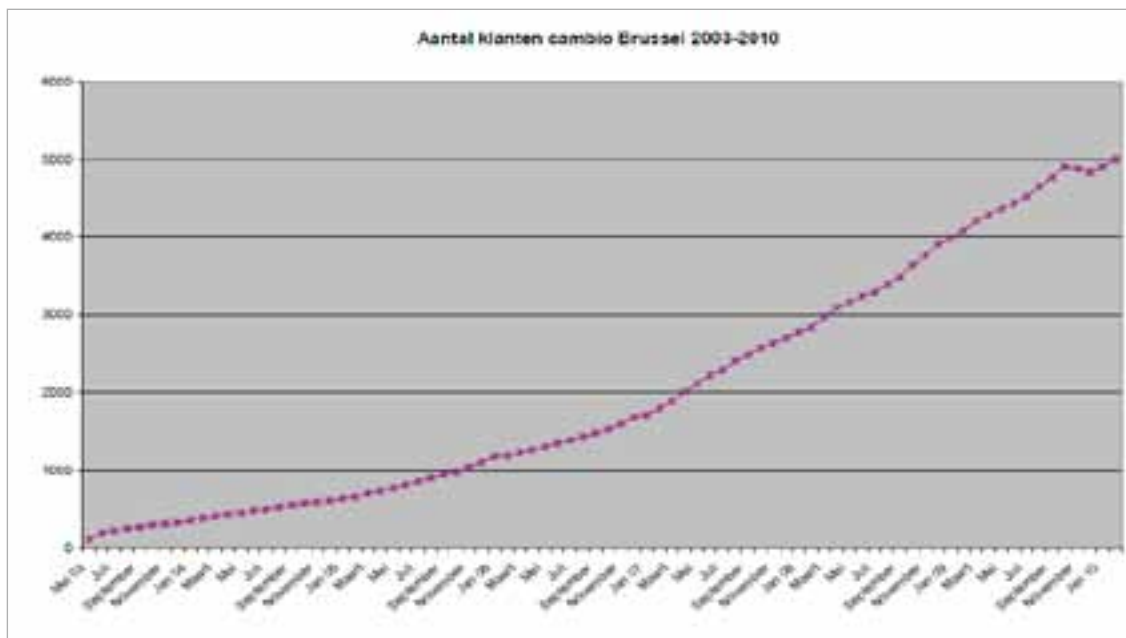
Uit het Iris 2-plan blijkt dat **55% van de pendelaars met een privéauto naar Brussel komt werken** (154.000 auto's). Die instroom is de afgelopen jaren dus niet gedaald, met name als gevolg van de stabilisering van het aantal banen in Brussel¹⁰.

Bovendien werkt het Gewest sinds 2003 mee aan een systeem van autodelen (Cambio), ook hier met de bedoeling om de autostroom in de stad terug te dringen. Vandaag telt Cambio meer dan 5.000 klanten.

10 Bron: Mobiel Brussel – Ipsos.

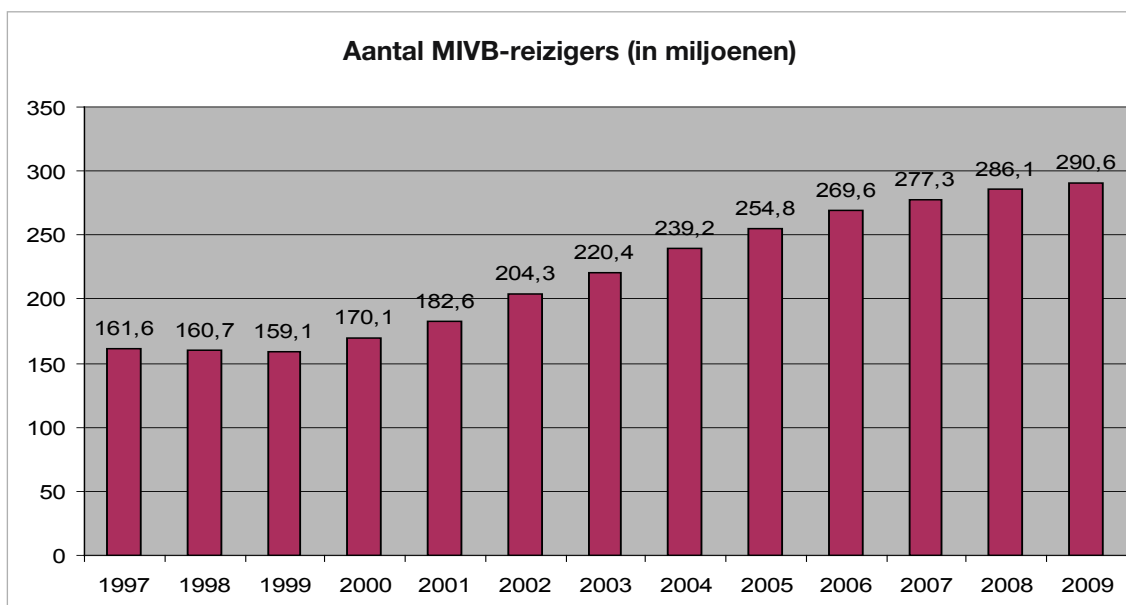
De gegevens van 2008 hebben betrekking op 220.000 werknemers (d.i. ongeveer een derde van de werkgelegenheid in Brussel). Uit de gegevens van ondernemingen met meer dan 200 werknemers blijkt dat bijna de helft van wie in het Brussels Gewest werkt de auto gebruikt als voornaamste vervoermodus (45% als bestuurder en 2% als passagier), dat 32% van de werknemers de trein neemt en 15% metro, tram en bus. Deze gegevens bieden ook inzicht in de verplaatsingen te voet als voornaamste vervoermodus (iets minder dan 4%). Iets minder dan 2% neemt de fiets. Uit de vergelijking van deze cijfers met het Belgische gemiddelde (70% auto) komt de goede algemene bereikbaarheid van Brussel met het openbaar vervoer naar voren. Niettemin moeten deze cijfers worden gerelativeerd: het gaat immers om de werknemers van de grootste ondernemingen, die vaak gebruikmaken van het openbaar vervoer aangezien deze ondernemingen dicht bij knooppunten zijn gevestigd (grote stations, metro). De ligging van een onderneming heeft een bijzonder grote invloed op de gekozen vervoermodus. Slechts 25% van de werknemers neemt de auto in zones die 'uitstekend bereikbaar' zijn met het openbaar vervoer. In zones die 'zeer goed bereikbaar' zijn met het openbaar vervoer bedraagt dit aandeel 40%. In wijken met slechte verbindingen loopt het aandeel van automobilisten daarentegen op tot gemiddeld 70%. Van alle werknemers heeft in totaal 10% een bedrijfsauto.

Bron: Leefmilieu Brussel, in samenwerking met de ULB-IGEAT, 2008, Stand van zaken van de mobiliteit in de grote bedrijven

VERPLAATSINGEN MET HET OPENBAAR VERVOER

De cijfers van de MIVB tonen aan dat het gebruik van het openbaar vervoer in Brussel **explosief toeneemt**: van 161 miljoen vervoerde reizigers in 1997 tot 290 miljoen in 2009 en 311,6 miljoen in 2010 (heel sterke groei tussen 2000 en 2006, daarna treedt een vertraging op)¹¹. Deze stijging heeft vooral betrekking op de metro.

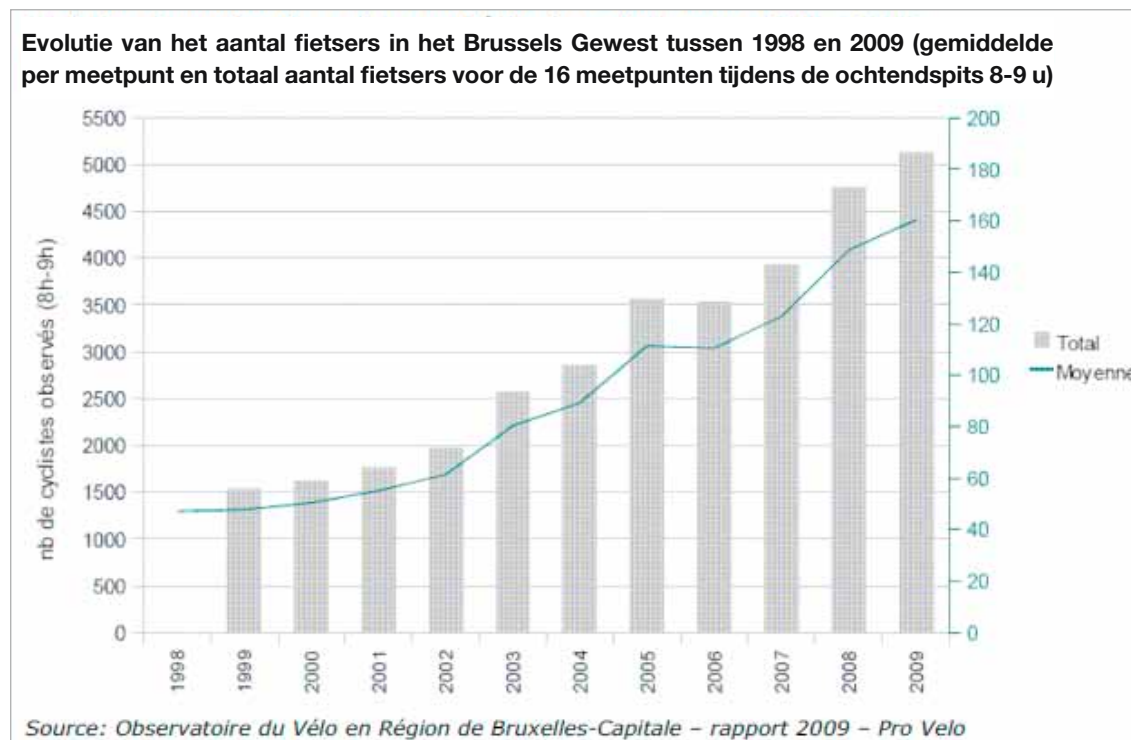

¹¹ Het beheerscontract van de MIVB voorziet in een doelstelling van 320 miljoen passagiers per jaar tegen eind 2011.

Deze explosieve toename van het gebruik van het openbaar vervoer heeft echter wel gevolgen voor de commerciële snelheid van de voertuigen (die daalt) en maakt de exploitatie steeds moeilijker. Als de maximumcapaciteit van de voertuigen wordt bereikt, kost het in- en uitstappen van reizigers namelijk meer tijd en kunnen reizigers soms gewoon niet meer meereizen. Dit heeft eveneens een invloed op het reizigerscomfort; de kwaliteit van het aanbod wordt aangetast. Daarnaast ondervindt het bovengrondse openbaarvervoer steeds meer moeilijkheden om zich te verplaatsen op de dichtgeslibde wegen. Meteen staat hun regelmaat onder druk.

VERPLAATSINGEN MET DE FIETS

Volgens het Fietsobservatorium¹² **stijgt het aantal fietsers voortdurend**, met gemiddeld 13% per jaar (van gemiddeld 48 fietsers per uur in 1998 tot gemiddeld 153 fietsers per uur in 2009). Deze tendens lijkt nog te versnellen aangezien deze vervoermodus de laatste twee jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn bijna 20% haalt¹³.

Sinds 2009 wordt een systeem van fietsdelen (Villo) ontwikkeld op het gewestelijk grondgebied (vandaag al in elf gemeenten van de eerste kroon). Momenteel zijn bijna 2.500 fietsen beschikbaar in de 165 bestaande stations. Na één jaar telde Villo al 20.000 langlopende abonnementen (1 jaar), werden meer dan 80.000 tickets voor korte duur verkocht en werd 2,5 miljoen kilometer afgelegd.

¹² Telling van het Observatorium tussen 1998 en 2009.

¹³ Fietsobservatorium in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – verslag 2009 – Pro Velo.

GOEDERENVERVOER

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een belangrijk economisch activiteitscentrum en een heuse draaischijf voor goederenvervoer: meer dan 78% van het 'goederenverkeer' verloopt via de weg, amper 20% via het water¹⁴ en 2% via het spoor (cijfers 2003).

Tussen 1990 en 2002 nam het vrachtwagenverkeer met 80% toe (telling 's ochtends), wat neerkomt op een stijging van meer dan 5% per jaar. Deze stijging wordt voornamelijk op de snelwegen opgetekend (op de gewestwegen bedraagt de toename 40%).

Goederenvervoer en leveringen van alle aard brengen bovendien milieuhinder met zich mee en dragen bij tot de verkeerscongestie, voornamelijk in de spits.

Het is van essentieel belang om alternatieven voor het goederenvervoer via de weg te ontwikkelen. Dat komt de gezondheid van de Brusselaars ten goede en beperkt de milieuschade. Daarnaast is het ook heel belangrijk om specifieke regels voor fijnmazige bereikbaarheid en voor leveringen uit te werken.

Dankzij het vervoer via het water kan het aantal vrachtwagens op de weg worden verminderd. In 2007 werd 4,3 miljoen ton goederen via het water vervoerd. **Dat komt neer op 255.000 vrachtwagens minder op de Brusselse wegen.** De milieuwinst daarvan wordt geraamd op 11,5 miljoen euro¹⁵.

¹⁴ Goederenvervoer is onmisbaar voor de goede werking van de stedelijke omgeving. De ondernemingen die aan de Haven van Brussel zijn verbonden behandelen ongeveer 24 miljoen ton goederen per jaar waarvan een derde, ten minste gedeeltelijk, via het water wordt aangevoerd. Na de toename van het goederenverkeer via het water sinds begin jaren 2000 had de crisis in 2009 een grote impact op het vervoerde volume.

¹⁵ Macharis et al., Voordelen verbonden aan het gebruik van de waterweg in Brussel, VUB.

KENMERKEN VAN HET VERVOER OP HET VLAK VAN MILIEU EN ENERGIE

De transportsector vertegenwoordigt **23,3% van het energieverbruik** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Olieproducten nemen 34% van de energiebevoorrading van het Gewest voor hun rekening, waarvan het grootste deel (65,5%) wordt gebruikt door de transportsector¹⁶.

De sector is **verantwoordelijk voor 21% van de uitstoot van broeikasgassen** in Brussel. De luchtvervuiling is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de uitstoot van schadelijke stoffen door de sector.

Het verkeer is verantwoordelijk voor **72% van de fijnstofuitstoot** en **55% van de uitstoot van stikstofdioxide**.

De Europese Commissie heeft het Gewest trouwens op de vingers getikt wegens de overschrijding van de luchtkwaliteitsnormen.

Over de **geluidshinder** kunnen we het volgende stellen: het aantal mensen dat op weekdagen in hun woonplaats potentieel wordt blootgesteld aan geluid boven de norm (55 dB) wordt geraamd op 422.400 voor wegverkeer, 123.300 voor vliegtuigverkeer en 35.700 voor treinverkeer¹⁷. Tijdens autoloze zondagen wordt een onmiskenbare vermindering van het achtergrondlawaai vastgesteld¹⁸.

Op de volgende illustratie wordt het geluidsniveau overdag als gevolg van het wegverkeer weergegeven (2006). Daaruit blijkt dat alle grote verkeersassen worden gekenmerkt door een hoog geluidsniveau (vanaf geel en rood)¹⁹.

16 SEE 2009, p. 22.

17 SEE 2009, p. 9.

18 SEE 2009, p. 8.

19 Bron: Atlas van het verkeerslawaai, Leefmilieu Brussel.

BALANS VAN DE BELEIDSMAATREGELEN VAN DE MOBILITEITSINSTANTIES

IRIS 1: GEDEELTELIJKE TOEPASSING

In 1998 keurde de regering het eerste Gewestelijk Vervoersplan (of Iris-plan) goed. Dit plan legde – voor het eerst – een **totaalstrategie en een interventiekader inzake mobiliteit vast voor 2005**. De uitdaging was groot: de toekomst van Brussel veiligstellen door mobiliteit, concurrentievermogen en gewestelijke ontwikkeling met elkaar te verzoenen. Ruim tien jaar later blijft de mobiliteit in Brussel echter zorgwekkend, te meer omdat bepaalde belangrijke maatregelen van het Iris 1-plan niet werden uitgevoerd bij gebrek aan voldoende financiële middelen en structurele coördinatie. Rekening houdend met de huidige situatie zijn de vervoersvooruitzichten voor 2015 vrij verontrustend²⁰.

Zelfs al is de totale afgelegde afstand in Brussel minder sterk gestegen dan in de rest van het land, toch is dit aantal op de secundaire wegen het afgelopen decennium met bijna 30% toegenomen. Als gevolg daarvan is de levenskwaliteit in bepaalde wijken beduidend verslechterd en is de commerciële snelheid van het bovengrondse openbare vervoer behoorlijk gedaald.

In het Iris 1-plan waren zeven strategische krachtlijnen bepaald om de autodruk een halt toe te roepen en de levens- en verplaatsingskwaliteit van alle gebruikers in Brussel te verbeteren. Een balans dringt zich op, aangevuld met de evaluatie van een aantal maatregelen die buiten het kader van het plan werden genomen (bijv. het beheerscontract van de MIVB).

Coherente ruimtelijke ordening

In het Iris 1-plan werd de nadruk gelegd op de noodzaak van een **planningsbeleid** gebaseerd op het verband tussen de bereikbaarheid van het werk en de verplaatsingsbehoeften van de ondernemingen (hun 'mobiliteitsprofiel').

Hieraan werd gestalte gegeven in de parkeervoorschriften van de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV), waarbij de mobiliteitsbehoefte van de ondernemingen werd gekoppeld aan bereikbaarheid: in zones met goede verbindingen inzake openbaar vervoer mag het aantal ondergrondse parkeerplaatsen niet meer bedragen dan één per 200 m² kantooroppervlakte.

Voorts moeten economische en administratieve activiteiten in de nabijheid van openbaar vervoer worden ondergebracht, bijvoorbeeld kantoren in de buurt van de grote stations. In 2001 werd deze regel in het GBP bevestigd. Eerst moesten de kantoorzones Noord, Zuid en Europa worden voltooid alvorens nieuwe zones mochten worden ontwikkeld.

²⁰ Het scenario van de ontwikkeling tegen 2015 werd gedetailleerd beschreven in de publicatie *Stand van zaken van de mobiliteit in Brussel* in april 2006 – gegevens eveneens beschikbaar op www.IRIS2.IRISnet.be.

Bevordering van de zogenaamde ‘actieve’ modi (te voet, aangename openbare ruimte, fiets)

Het aantal verplaatsingen met de fiets is in tien jaar tijd verdrievoudigd. De uitwerking van fietsroutes heeft echter **heel wat vertraging** opgelopen als gevolg van de lange administratieve procedures, de gebrekkige coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus en het tekort aan personeel om de werkzaamheden uit te voeren.

De infrastructuur voor de ‘actieve’ modi werd uitgebreid met bijna 200 km fietspad en een 63 km lange ‘groene wandeling’. Daardoor kunnen fietsers en wandelaars een tocht rond het hele Gewest maken en tal van parken en beschermde natuurgebieden doorkruisen²¹.

In Brussel bestaan er maar heel weinig echte voetgangerszones.

Met het oog op toegankelijkheid voor mensen met beperkte mobiliteit bepaalt de GSV (sinds de regering de herziening van de verordening in 2006 goedkeurde) voortaan regels en normen voor een goede toegankelijkheid. Bij nieuwe infrastructuur worden systematisch voorzieningen opgenomen om slechtzienenden en rolstoelgebruikers te helpen. Metrostations zouden gestaag worden aangepast.

Op het niveau van het Gewest werd een Staten-Generaal van de Verkeersveiligheid opgericht en een evaluatieproces ingevoerd. De veiligheid hangt voornamelijk samen met de inrichting en de reglementering die de snelheid van voertuigen beperken.

Voor ondernemingen met meer dan 200 werknemers op dezelfde plaats werd een bedrijfsvervoersplan verplicht met als doel om ‘duurzamere’ vervoermodi te promoten. Daarnaast zag ook Villo het licht in 2009.

Openbaar vervoer, intermodaliteit en tariefintegratie

Het doel is om **de commerciële snelheid, de frequentie, de capaciteit en het net** van het openbaar vervoer te verbeteren en **nieuwe bovengrondse en metrolijnen** te ontwikkelen.

Bussen en trams beschikken nu al vaak over een eigen weggedeelte maar het toegenomen verkeer remt hun snelheid af op plaatsen die daartoe nog niet zijn ingericht. Zo bestaan er nog 250 ‘zwarte punten’. Het aantal afstandsbediende verkeerslichten die voorrang verlenen aan het openbaar vervoer neemt voortdurend toe. Het eigen weggedeelte van bussen en trams wordt echter niet altijd gerespecteerd, wat bijzonder hinderlijk is voor het openbaar vervoer.

Ondanks de uitgevoerde werkzaamheden is de gemiddelde commerciële snelheid van het bovengrondse openbare vervoer dan ook nog niet verbeterd. Als er geen maatregelen worden genomen, dreigt de situatie zelfs nog te verslechteren.

Een van de efficiëntste maatregelen is modernisering van de infrastructuur. Het metronet werd uitgebreid tot Erasmus en Delacroix en de lus van de kleine ring werd voltooid medio 2009. In 2001 werd een programma gestart om de capaciteit van metro, tram en bus te verhogen²².

Voorts werd de frequentie van tal van lijnen in de daluren en van de vijf metrolijnen ‘s avonds opgevoerd. Toch blijft de frequentie op die momenten van de dag (d.w.z. buiten de spits en in het bijzonder buiten de

²¹ Green-award voor Toerisme 2010.

²² In tegenstelling tot auto's, die al enkele weken na bestelling beschikbaar zijn, moeten voor trams en metro's eerst voorafgaande studies worden uitgevoerd en technische definities opgesteld. Bovendien moet rekening worden gehouden met de termijn voor het indienen van offertes en met de tijd om de voertuigen te bouwen en te testen. Die termijnen zijn heel lang: in totaal gaat het om ongeveer vijf jaar.

pieken van het pendelverkeer) onder de verwachtingen en onder de Europese normen. Als reizigers moeten overstappen kan de trajectduur behoorlijk oplopen, waardoor de verhouding 'trajectduur/afgelegde afstand' vrij ongunstig wordt en het moeilijk wordt om te concurreren met de auto. Bovendien zijn de omstandigheden waarin op een aansluiting moet worden gewacht ook niet altijd ideaal.

Op federaal niveau werd de derdebetalersregeling ingevoerd: alle ondernemingen die bereid zijn om 80% van de 'NMBS+MIVB'-abonnementsprijs voor hun werknemers te financieren, krijgen een subsidie van 20%. Daarnaast financiert het Gewest MIVB-voorkeurtarieven voor OMNIO-klanten²³ en gratis vervoer voor jongeren onder 12 jaar, 65-plussers, mensen met een leefloon en werkzoekenden die gaan solliciteren.

Er worden beleidsmaatregelen doorgevoerd om de intermodaliteit te bevorderen: Cambio (autodelen om de afhankelijkheid van een privéauto te verminderen) gekoppeld aan een MIVB-aanbod of intermodaliteit met het Villo-systeem, uitbreiding van de Mobib-kaart tot alle aanbieders van openbaar vervoer op het Brusselse grondgebied (uitgezonderd De Lijn),...

De Collecto-dienst (collectief taxisysteem) is nog niet voldoende uitgebouwd om een goede evaluatie mogelijk te maken.

De samenwerking met de NMBS heeft geleid tot de heropening van de treinhalt Weststation en Simonis, de aanleg van een nieuwe halte (Diesdelle), het opstellen van een gemeenschappelijke certificatiestandaard voor de verbindingshaltes met het oog op een goede coördinatie van trein en MIVB-vervoer en het ontwerp van het nieuwe intermodale Schumanstation. Er moet echter worden vastgesteld dat het spoornet wordt onderbenut voor verplaatsingen binnen Brussel en dat weinig aandacht wordt besteed aan de staat en de dienstverlening van de meeste Brusselse stations en haltes.

Ontwikkeling van een parkeerbeleid

Het was de bedoeling van het Iris 1-plan om **het parkeeraanbod onder controle te krijgen en de capaciteit voor langdurig parkeren beduidend te verminderen**. Dit werd aangevuld met de aanleg van overstapparkerterreinen en reglementering van het aantal parkeerplaatsen voor kantoren in nieuwe gebouwen. De mobiliteitsplannen van de ondernemingen bevestigen dat de beschikbaarheid van een staanplaats het autogebruik aanzwengelt.

Vóór 2005 **valt er in de praktijk weinig te merken van dit beleid**, behalve in enkele gemeenten. Momenteel wordt er gewerkt aan een gewestelijke parkeerstructuur. Er zijn studies uitgevoerd voor de uitbreiding van vier overstapparkings. Voor de reglementering van het aantal parkeerplaatsen bij nieuwe kantoorgebouwen werd in 2003 een rondzendbrief uitgevaardigd, die in 2006 in de GSV werd opgenomen.

Door de vertraagde uitvoering van een efficiënt en geïntegreerd parkeerbeleid beschikt het Gewest vandaag nog steeds niet over de onmisbare hefboomen om het autogebruik beduidend terug te dringen.

Toch is er al **heel wat vooruitgang geboekt**: betaald parkeren en blauwe zones zijn sterk uitgebreid dankzij de mogelijkheid om toezicht en inning over te dragen. Ook de bewonerskaart wordt nu in de meeste Brusselse gemeenten gebruikt.

Het verschillende mobiliteitsbeleid van de gemeenten leidt soms tot incoherentie. Het Gewest en de gemeenten voeren hierover momenteel een debat in het kader van de verbetering van het stedelijk bestuur.

²³ Begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming met WIGW-statuu: weduwen en weduwnaars, invaliden, gepensioneerden en wezen.

‘Specialisatie’ van wegen

De ‘specialisatie’ van wegen is bedoeld om **het doorgaand verkeer in woonwijken te verminderen** en moet een tegenwicht bieden aan de druk en de flexibiliteit van de auto. Bij de invoering daarvan moet echter rekening worden gehouden met de gevolgen van de verschuiving van het verkeer naar wegen in de buurt (vooral met bus- en tramverbindingen). Bovendien zijn er weinig budgettaire middelen beschikbaar. Daarom konden nog maar enkele zones onder handen worden genomen.

Eind 2008 werd **29,5% van de gemeentewegen** (360 km/1.222 km) van het wijknetwerk behandeld als ‘zone 30’. In september 2010 vormde de Stad Brussel de **hele Vijfhoek** om tot ‘zone 30’, met uitzondering van de centrale lanen. De ‘fysieke’ en reglementaire snelheidsbeperkende maatregelen gaan echter niet altijd samen met verkeersplannen om het doorgaand verkeer te ontraden (lussen, omgekeerd eenrichtingsverkeer...). Het Gewest heeft steeds meer aanmoedigingsmaatregelen ingevoerd (cofinanciering van ‘zone 30’-plannen en Gemeentelijke Mobiliteitsplannen, subsidie via het mechanisme van gesubsidieerde werkzaamheden).

De invoering van een ‘zone 30’ slaagt er vaak niet in om het doorgaand verkeer in woonwijken te weren. Permanente opstoppingen op de voornaamste wegen zetten automobilisten ertoe aan om toch door woonwijken te rijden. Een studie in 2007 toonde aan dat **67% van het verkeer bestond uit doorgaand verkeer**, met schommelingen tussen 47% en 82%²⁴. Dit doorgaand verkeer is in grote mate toe te schrijven aan de Brusselaars, die daarmee de opstoppingen willen omzeilen die het inkomende verkeer op de grote wegen veroorzaakt.

Tegenwoordig wordt er meer rekening gehouden met de behoeften van de verschillende gebruikers bij de inrichting van openbare ruimte in de ruime zin. Toch blijkt het nog altijd moeilijk om de ruimte voor de auto en voor de parkeerplaatsen te verminderen ten voordele van andere vervoermodi.

Ontwikkeling van het GEN

Minder dan 20% van de Brusselaars neemt minstens één keer per jaar de trein.

Voor de aanleg van het GEN werden verschillende akkoorden gesloten tussen de staat en de drie gewesten over de gedeeltelijke financiering (GEN-fonds), de planning van de werkzaamheden (meerjarenplan 2001-2012 van de NMBS), de bestelling van specifiek rollend materieel en het opzetten van een structuur om de uitvoering te sturen (GEN-overeenkomst van 2003).

In 1999 werden de eerste stedenbouwkundige attesten afgeleverd voor lijn 161 en de Schuman-Josaphat-tunnel, maar dat leidde niet meteen tot de uitvoering van werkzaamheden. Voor bepaalde stukken van de spoorlijn lopen nog altijd gerechtelijke procedures.

In totaal beloopt de **vertraging** meer dan zeven jaar.

De gesprekken met de federale instanties (zoals de Federale Overheidsdienst Mobiliteit en Vervoer en de NMBS) over het houden van een debat over de ontwikkeling van het GEN in Brussel (en dus voor de inwoners) verlopen bovendien vrij problematisch.

24 Mobiel Brussel – Brat 2007 (studie in tien wijken van het Gewest).

Ten slotte moet er ook aandacht zijn voor de staat van de Brusselse treinstations en -haltes. Met uitzondering van de grote stations laat die namelijk te wensen over. Daardoor is het spoor geen geloofwaardig alternatief voor andere stedelijke vervoermodi.

Goederenvervoer

Het goederenvervoer via de weg is heel sterk toegenomen (78% van het vervoer verloopt via de weg), met name als gevolg van de 'just-in-time' productie (de afbouw van voorraden veroorzaakt meer vervoersstromen).

Het Iris 1-plan wilde het verkeer en het parkeren van vrachtwagens rationaliseren door de toegelaten routes te beperken (behalve om de eindbestemming te bereiken) en verplichte parkeerterreinen aan te leggen. Die maatregelen zijn tot vandaag nog niet uitgevoerd omdat het duur is om goederen over kleine bestelwagens te verdelen. Bovendien zou een groter aantal trajecten met bestelwagens niet noodzakelijk beter zijn voor het milieu.

Een gebrek aan voor fijne leveringen voorbehouden plaatsen of aan het respect ervoor, werkt in alle wijken van het Gewest het dichtslippen van de wegen in de hand.

De ontwikkeling van het vervoer via het water en van het intermodaal platform (water-spoor-weg) zou moeten worden voortgezet, evenals van het vrachtvervoer via het spoor.

MOBILITEIT CONCLUSIES

CONCLUSIES: ALGEMENE BEVINDINGEN

A. De verkeerscongestie in Brussel hindert op alle vlakken (economie, wonen, sociaal, mobiliteit, ...) de optimale werking van de stad.

De mobiliteit in Brussel wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door de **dominantie van de auto**: 60% van de verplaatsingen, een 'Europees record'. Bovendien is de plaats van de auto in de Brusselse openbare ruimte onevenredig groot in vergelijking met die van de andere vervoermodi.

Deze vaststellingen werden al onderzocht naar aanleiding van het Iris 1-plan en het GewOP van 2002. In deze twee plannen waren ambitieuze doelstellingen opgenomen om het autoverkeer in Brussel terug te dringen.

Sommige recente cijfers (2008) wijzen er echter op dat het aantal verplaatsingen met de auto in Brussel lichtjes zou verminderen (-4% op bepaalde grote wegen). Deze tendens (die in vele Europese steden wordt opgemerkt) kan pas in de toekomst worden bevestigd omdat ze misschien gewoon door de crisis wordt veroorzaakt²⁵.

Het regeerakkoord en het Iris 2-plan bevestigen de al in het GewOP van 2002 opgenomen kwantitatieve doelstelling om de afstand die met privévoertuigen wordt afgelegd **tegen 2018 te verminderen met 20%** (tegenover 2001). Na 2020 moet die daling zelfs 30% bedragen.

De stedelijke levenskwaliteit zal sterk verbeteren door de vermindering van het autoverkeer, de plaats van de auto in de openbare ruimte en de maximumsnelheid in de stad. Dat zal een positief effect hebben op de luchtkwaliteit, geluidshinder, gezondheid, verkeersveiligheid en toegankelijkheid van mobiliteit voor iedereen.

Het Iris 2-plan streeft naar de volgende modale verdeling in 2015: **44% voor het openbaar vervoer, 15% voor de fiets en 41% voor verplaatsingen met de auto**. Dat betekent dat een flexibel en goed aangepast vervoermiddel als de fiets terrein moet winnen. Ook de **ontwikkeling van het openbaar vervoer zal een flinke boost moeten krijgen**, nadrukkelijk gekoppeld aan **een selectief gebruik van de auto door alleen de bestuurder**. Dit geldt zeker voor het stedelijk openbaar vervoer, maar ook het spoor kan een meer ambitieuze ontwikkeling gebruiken. De huidige spoorprojecten houden immers onvoldoende rekening houden met de stedelijke context.

Om het gebruik van de auto te rationaliseren en de 'modal shift' te verwezenlijken gaat het Iris 2-plan uit van het basisprincipe dat het openbaar vervoer en actieve vervoermodi voorrang hebben op verplaatsingen met de auto. Dit principe wordt altijd toegepast bij de inrichting van wegen en openbare ruimte, zowel op gewestelijk als op gemeentelijk niveau.

²⁵ De BELDAM-gezinsenquête zou elementen moeten aanreiken om een antwoord te formuleren. De resultaten van deze enquête worden verwacht in 2011.

Moeten we niet op een vernieuwde manier nadenken over het mobiliteitsbeleid en krachtige ‘vervoerketens’ ontwikkelen zoals:

- water + weg + spoor (voor bepaalde goederen);
- NMBS + MIVB (en De Lijn en de TEC);
- metro + tram + bus + fiets + collectieve taxi;
- NMBS + fiets + taxi?

Over de **instroom van pendelaars** kunnen we de volgende vragen stellen: Moeten we niet in de eerste plaats het aanbod van het openbaar vervoer in het Brussels grootstedelijk gebied verbeteren (verbindingen, frequentie, commerciële snelheid, comfort van alle openbaar vervoer)? Is het een idee om te voorzien in park-and-rides dicht bij huis en het parkeren bij aankomst te beperken (en ervoor te laten betalen)? Kunnen we het traject trager maken door de instroomcapaciteit te beperken en het doorgaand verkeer in wijken te verhinderen?

B. Een stijging van de verkeersdrukte verhoogt de verkeersonveiligheid van alle weggebruikers.

De aanhoudende groei van de verkeersdrukte haalt voor alle gebruikers de veiligheid op de weg naar beneden, vooral voor de meest kwetsbaren. Snelheid, gebrek aan zichtbaarheid, opstoppingen, enz., versterken danig het ongelukkenrisico. Het Gewest heeft zijn verkeersveiligheidsdoelstellingen, zoals die vastgelegd werden in het kader van de voorgaande Staten-Generaal, niet kunnen behalen.

Het Plan Iris 2 voorziet dat het Gewest, voluntaristische doelstellingen dient aan te nemen en om ze te behalen moeten specifiek maatregelen worden genomen op het vlak van snelheid, sensibilisering, enz.. Zulke maatregelen vragen dat alle partijen hierbij worden betrokken, onder meer de verschillende politiezones.

C. De koppeling tussen de ruimtelijke ordening en de gewenste verplaatsingen is de afgelopen jaren versterkt en moet doorslaggevend zijn.

De keuzes over de grondbestemming zijn bepalend voor de mobiliteitsbehoeften. Wanneer we bepaalde functies niet in de buurt van andere, complementaire functies onderbrengen, kan de noodzaak ontstaan om zich tussen deze functies te verplaatsen.

Het Gewest mag geen woningen of bepaalde economische of handelsactiviteiten onderbrengen in zones waarvan de bereikbaarheid met het openbaar vervoer, te voet of met de fiets niet kan worden gegarandeerd. Als zones niet op een duurzame wijze bereikbaar zijn, wordt namelijk de auto gebruikt als enige vervoermodus (wat indruist tegen de principes van het Iris 2-plan).

Het Iris 2-plan omvat de volgende krachtlijnen:

- de stedelijke dichtheid in Brussel verhogen in de buurt van efficiënt openbaar vervoer;
- kantoren meer concentreren in de buurt van stations en intermodale knooppunten;
- voorzien in dichte woonzones op korte afstand van zones met een hoge werkgelegenheidsconcentratie;
- de stedelijke mix bevorderen: handel, buurtdiensten en zelfs scholen, meer bepaald in het stadscentrum, waar er meer alternatieven zijn voor de auto;
- overleggen met de andere twee gewesten om stadsuitbreiding in plattelandszones tegen te gaan (pendelaars die afhankelijk zijn van de auto blijven vaak automobilisten, ook in Brussel).

Opdat het nieuwe stedelijke evenwicht volledig zou kunnen tegemoet komen aan de vraag tot toegankelijkheid, moet er een link worden gecreëerd tussen de ontwikkeling van netwerk en het territoriale ontwikkelingsbeleid. Enerzijds moet de verdichting van werk- en woongelegenheden bij voorrang worden georganiseerd in de best bediende gebieden. Anderzijds moet de ontwikkeling van het openbaar vervoer de zones in ontwikkeling opnemen (zowel bureau- als woonzones), de GGB, de hefboomgebieden en zeker niet te vergeten, zonder de secundaire kernen te vergeten.

D. De 'specialisatie' van de wegen heeft niet de verhoopte resultaten opgeleverd. Bijgevolg kon de congestie van het autoverkeer niet worden teruggedrongen en kon geen prioriteit worden gegeven aan andere, 'actieve' vervoermodi.

Het Iris 2-plan stelt voor om **de openbare ruimte evenwichtiger te verdelen** door voetgangers, fietsers en openbaar vervoer een centrale plaats toe te kennen in de stedelijke omgeving.

In dit stedenbouwkundige kader formuleerde het GewOP van 2002 een beleid om **wegen te 'specialiseren'**. **Het doel was om woonwijken te beschermen** tegen de hinder van doorgaand verkeer, door dit verkeer te concentreren op de belangrijkste wegen. De resultaten zijn verdeeld: als gevolg van de congestie op de hoofdwegen blijven automobilisten zoeken naar sluiptwegen door woonwijken en kampt het openbaar vervoer op die hoofdwegen met vertragingen.

Het Iris 2-plan versterkt de maatregelen om de **wegcapaciteit te rationaliseren**. De specialisatie van de wegen uit het Iris 1-plan wordt aangepast door de introductie van 'wijkverbindingscollectoren': sommige wijkstraten worden gedefinieerd als wegen die een deel van het doorgaand verkeer kunnen opvangen omdat ze wijken met elkaar verbinden. De inrichting van wegen moet bijdragen aan de vermindering van de verkeersdruk met 20% en van de totale afgelegde afstand. De invalswegen en de structurele verkeersassen moeten opnieuw worden ontworpen. Het moeten aangename stadslanen worden die voorzien in de nodige ruimte voor duurzame vervoermodi.

Om de levenskwaliteit in de stad te verbeteren, moet zeker worden nagedacht over de aanleg van voetgangersgebieden. Het Iris 2-plan bepaalt geen prioritaire zones. Is er geen nood aan een totaalstrategie die de algemene verbetering van de Brusselse openbare ruimte, de kwaliteit en de toegankelijkheid van deze ruimte, wandelplezier in de stad, aantrekkelijke handel, ontspanning, patrimonium en toerisme met elkaar verzoent?

De stedenbouwkundige maatregelen om de Brusselse **invalswegen** opnieuw aan te leggen, moeten leiden tot de omvorming in stadslanen, waar plaats is voor andere vervoermodi.

Om de autocongestie in de stad en het grote aantal auto's van pendelaars tegen te gaan, moet er overleg zijn met het Vlaams Gewest: over de uitbreiding van de ring met meer rijstroken en over de noodzaak van een totaalplan voor de ontwikkeling van het openbaar vervoer.

Ten slotte zullen in het kader van het Iris 2-plan specifieke maatregelen worden opgesteld om het **gebruik van de auto te rationaliseren**.

E. Er is duidelijk vooruitgang geboekt in het parkeerbeleid (bewonerskaart...), maar er is nog geen sprake van het gewenste hefboomeffect om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen.

Het Iris 2-plan wil het parkeren op de weg tegen 2018 **met 16% verminderen, voornamelijk bij bestemmingsverkeer**. Zo kan de overstap van de auto naar het openbaar vervoer en de zogenaamde 'actieve' modi worden bevorderd en wordt plaats gemaakt op de weg voor andere vervoermodi en kunnen bewoners dichter bij hun woning parkeren.

Het Iris 2-plan voorziet in de uitvoering van de ordonnantie betreffende het parkeerbeleid. De eerste stap is het opstellen van het Gewestelijk Parkeerbeleidsplan en de oprichting voltooiën van het agentschap dat zal toezien op de uitvoering. Deze vermindering wordt voor de bewoners gecompenseerd door een aanbod buiten de wegen.

Het Gewestelijk Parkeerbeleidsplan bepaalt (verschillend gereguleerde) parkeerzones, quota voor het aantal parkeerplaatsen op de weg en het aantal ondergrondse parkeerplaatsen en zones waar nieuwe parkeerinfrastructuur voor bewoners en tweewielers vereist is (rekening houdend met de plaatsen die op de weg zullen worden geschrapt en het vastgestelde tekort als gevolg van de bepaling van de zones).

Volgens het Iris 2-plan kunnen de geschrapte plaatsen worden gecompenseerd met alternatieven, in het bijzonder door voor de bewoners een aanbod buiten de wegen aan te bieden (zoals een betere benutting van openbare parkeerterreinen, het gebruik van overtollige parkeerplaatsen van kantoren, het delen van parkeerplaatsen tussen werknemers van kantoren (overdag) en bewoners ('s nachts), het aanbieden van gedeelde auto's...).

Bovendien formuleert titel VIII van de GSV principes, op basis waarvan normen kunnen worden ingevoerd om de parkeermogelijkheden van kantoorgebouwen te rationaliseren afhankelijk van de kwaliteit van de verbindingen van het openbaar vervoer.

Daarnaast wordt ook voorzien in overstapparkings²⁶. Gelijktijdig met de overstapparkings buiten het gewest zou de huidige capaciteit van 8.460 plaatsen moeten worden verdubbeld.

F. De verkeerscongestie heeft gevolgen voor het milieu, die op hun beurt gevaarlijk zijn voor de gezondheid van de inwoners.

Duurzame mobiliteit houdt in dat rekening wordt gehouden met milieudoelstellingen, nl. naleving van normen en aanbevelingen inzake volksgezondheid, luchtkwaliteit en geluidshinder. De emissiedoelstellingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden niet gehaald. Om te voldoen aan de normen moet de uitstoot t.o.v. 2007 aanzienlijk verminderen: van stikstofmonoxide met 46,2%, van fijn stof met 70% en van stikstofdioxide met 50%.

²⁶ Er zijn al haalbaarheidsstudies uitgevoerd m.b.t. de uitbreiding van bepaalde overstapparkings zoals Delta, Ceria, Roodebeek en Kraainem. Voor de voornaamste nieuwe parkeerterreinen worden in het Iris 2-plan de volgende locaties in aanmerking genomen, op voorwaarde dat de bestemmingsprocedures, waaronder het overleg met de buurtbewoners, worden afgerond:

- Bordet: bereikbaar via de A201, verbonden met het GEN en verschillende frequente lijnen;
- Berchem: aan de E40, verbonden met het GEN;
- Heizel: dicht bij de ring, aansluiting met de metro en frequente lijnen;
- Reyers: op het einde van de E40, aansluiting met frequente trams;
- Vorst Zuid: vlak bij de ring en het GEN;
- Weststation-Beekkant, afhankelijk van het richtschema;
- Moensberg: aan de kruising van twee NMBS-lijnen.

Het regeerakkoord voorziet in een **vermindering van de CO2-emissies met 30%** tegen 2025. Om deze doelstelling te halen is het prioritair om in te grijpen in de vervoermodi.

In de eerste plaats moet de levenskwaliteit in de stad worden verbeterd door de 'actieve' vervoermodi (fiets, voetgangers) en door het openbaar vervoer voorrang te geven op persoonlijke gemotorde voermiddelen.

G. De fiets verwerft stilaan een belangrijke plaats in de stad.

Het doel is om een modaal aandeel van 15% te bereiken. Het succes van het Villo-systeem voor fietsdelen toont aan dat de fiets terrein wint.

Het fietsplan (2005-2009) zal tegen begin 2011 worden bijgewerkt. Het neemt de principes van het Iris 2-plan over. Die bepalen dat bij de inrichting van wegen de rijomstandigheden voor fietsers systematisch zullen worden verbeterd.

Het Iris 2-plan voorziet in fietsroutes en in de aanleg van fietspaden langs het spoor (70 km).

Ook moeten onderbrekingen van routes en moeilijkheden bij het oversteken van infrastructuur en het kanaal worden geïdentificeerd (nieuwe bruggen).

Daarnaast moeten fietsverbindingen met de aangrenzende gewesten worden bestudeerd (GEN – fiets).

H. Voetgangers hebben niet altijd voorrang in het stedelijke landschap.

Het Iris 2-plan voorziet in de uitwerking van een **eerste gewestelijk voetgangersbeleid** in de vorm van een 'Voetgangersplan' dat in de loop van 2011 zal worden opgesteld. Daarvoor moet rekening worden gehouden met de 'natuurlijke doorgang' van voetgangers. Zo moeten hun verplaatsingen worden vergemakkelijkt (oversteekplaatsen met verkeerseiland, bruggen, oversteekvoorzieningen op grote assen, goed afgestelde verkeerslichten,...) waardoor ze voorrang krijgen op andere vervoermodi.

I. Het succes van de MIVB groeit sterk, wat niet alleen het gevolg is van de verkeerscongestie in de stad maar ook van de kwantitatieve en kwalitatieve verbetering van het aanbod.

Om een geloofwaardig en aantrekkelijk alternatief voor de auto te kunnen bieden, is het noodzakelijk om het openbaar vervoer verder uit te bouwen en te promoten.

In het beheerscontract 2007-2011 van de MIVB en het ondernemingsplan 2008-2012 zijn de volgende doelstellingen opgenomen:

- 320 miljoen reizigers per jaar halen tegen eind 2011 (tegenover 160 miljoen in 1999 en 290 miljoen in 2009);
- de 'modal shift' stimuleren door te helpen de afgelegde afstand met de auto te verminderen;
- nieuwe lijnen creëren;
- de commerciële snelheid verhogen;
- het aanbod vergroten, de kosten onder controle houden en de productiviteit verhogen.

De behoefte aan extra capaciteit is heel groot en **het aanbod moet in de komende vijftien à twintig jaar dan ook aanzienlijk worden vergroot** (het Iris 2-plan voorziet in een verhoging van het aantal plaatsen met 50% en in de uitbreiding of de creatie van nieuwe lijnen). Om deze groei mogelijk te maken moet worden geïnvesteerd in materieel en in nieuwe lijnen, niet alleen in het Brussels Gewest zelf maar ook in samenspraak met de andere gewesten.

Het basisprincipe van het Iris 2-plan bepaalt dat **het bestaande aanbod en de bestaande infrastructuur moet worden geoptimaliseerd** en dat de **modi moeten worden afgestemd op het type klant**: de bus voor kleine aantallen gebruikers, de tram wanneer de buscapaciteit ontoereikend is (1.000 passagiers per uur en per richting) en de metro als ook de tram onvoldoende capaciteit biedt (vanaf 6.000 gebruikers per uur en per richting).

Er wordt prioriteit gegeven aan bepaalde routes, waarbij de frequentie wordt aangepast aan het ogenblik en de periode (vooravond, avond, nacht, weekend, schoolvakanties) en de kwaliteit wordt verzekerd (trams en bussen met een hoge frequentie). De bereikbaarheid van strategische zones (Delta, Thurn & Taxis...) wordt verbeterd. Het is de bedoeling om de toekomstige verbindingen goed in te schatten zodat die tegemoetkomen aan de toenemende verdichting van de strategische zones.

Het net moet worden vervolledigd om een fijnmazig aanbod van hoge kwaliteit te garanderen (trams en bussen met een hoge frequentie).

Het Iris 2-plan adviseert directe verbindingen tussen de grote kernen (stadscentrum) en tussen deze kernen en de secundaire kernen (randwijken). Zo zullen bestaande lijnen worden verlengd (lijn 3 tot de C-parking van de Heizel, lijn 4, 93, 42, 94, 9, 33 en 45). Er wordt al gewerkt aan nieuwe lijnen (Leopold III-laan) of die worden bestudeerd (lijn 83 en 10 'Bockstael – Thurn & Taxis – Noordstation – Rogier – Meiser', aansluiting van Delta en Josaphat, tram Etterbeeksesteenweg...).

Volgens het plan moet ten minste worden gestreefd naar een modale verdeling van 50% voor het openbaar vervoer, 20% voor tweewielers en 30% voor de individuele auto (zowel herkomst als bestemming) voor de GGB's en hefboomgebieden die nu worden bestudeerd en in de toekomst. Dit veronderstelt dat het huidige aanbod van het openbaar vervoer aanzienlijk wordt versterkt.

Sommige maatregelen zijn al gepland, nl. de ondergrondse verlenging van de Noord-Zuidas (premetro en daarna eventueel metro tot Schaarbeek, met een remise in Haren tegen 2018 en het bestuderen van een verlenging tot Ukkel) en de automatisering van de West-Oostas.

Andere belangrijke maatregelen moeten nog worden geëvalueerd op hun relevantie voor het Gewest: omvorming van de tram in premetro voor de middenring, verbeterde inrichting van de Zuidwijk met ondergrondse trams in de Fonsnylaan, herinrichting van de 'Anneessens-koker', een tangentiële lijn Bockstael-Josaphat, verhoging van de capaciteit van de koker van lijn 1 en verlenging van de as Luxemburgstation-middenring.

De projecten zullen worden beoordeeld op basis van de vraag (> 6.000 passagiers per uur), de investeringskosten (metro kost zes tot acht keer meer dan trams), de werkingskosten (stations...) en de dekkingsgraad (ontvangsten/exploitatiekosten) die gunstiger is voor massatransport (100% voor metro tegenover 40% voor de tram). Het financiële aspect zal doorslaggevend zijn voor de uitvoering van deze maatregelen. Alle financieringsmogelijkheden moeten worden overwogen, meer bepaald in het ruimere kader van de herfinanciering van Brussel.

De inspanningen die de MIVB heeft geleverd om meer regelmaat te brengen op haar lijnen heeft echter geleid tot een splitsing van bepaalde lijnen. Daardoor moet meer worden overgestapt, vaak tot ontevredenheid van de gebruikers.

In deze context stelt het Iris 2-plan voor om het 'tram-bus'-plan te herzien om overstappen tot een minimum te beperken en de verbindingsgraad van wijken te verbeteren. Er wordt ook voorgesteld om onderzoek te doen naar de omschakeling van vervoermodi tussen bus en tram (lijn 71, 95, 49...) of tussen tram en lichte en zware metro (middenring, Luxemburg...) naargelang van het geraamde aantal passagiers. Het GPDO zal op basis van de gewestelijke ontwikkeling nagaan welke prioriteit moet worden verleend aan de uitvoering van deze voorstellen.

Voor het openbaar vervoer worden er vaak wegen in eigen bedding aangelegd. Toch heeft het beleid om de commerciële snelheid van de voertuigen te verhogen (VICOM) niet altijd het verhoopte resultaat gehad. Trams en bussen rijden zich vaak vast in het autoverkeer. Het Iris 2-plan identificeert 250 'zwarte punten' waarvoor een oplossing moet worden gevonden. Verklaringen voor het gebrek aan resultaat zijn: het te trage tempo waarmee nieuwe weggedeelten worden aangelegd, de trage installatie van voorzieningen voor groene golven die het openbaar vervoer voorrang geven en automobilisten die de infrastructuur niet respecteren. Toch is het de bedoeling van het Iris 2-plan dat tegen 2011 90% van het tramverkeer en 40% van het busverkeer een eigen weggedeelte heeft. Met het oog daarop moet het Gewest de nodige middelen ter beschikking stellen om het VICOM-beleid uit te werken, met name voor de coördinatie met de lokale overheden.

Momenteel beschikken de volgende stadszones niet over goede aansluitingen:

- in het noorden: Schaarbeek-Evere;
- in het zuiden: Vorst en Ukkel;
- in het centrum: Elsene.

In het algemeen blijven de frequentie, de snelheid en bijgevolg de gemiddelde trajecttijd terugkerende problemen.

Moeten de nieuwe behoeften niet in de eerste plaats afhangen van nieuwe ontwikkelingen op het vlak van werkgelegenheid (kantoren) en woongelegenheid (verkavelingen,...)? Moet niet worden gedacht aan een meer polycentrische stad met secundaire polen in de vorm van intermodale knooppunten (GEN + MIVB)? Moet bovendien de frequentie van de bestaande lijnen niet worden verhoogd, het net worden uitgebreid en de kwaliteit van infrastructuur en voertuigen verbeterd?

Moeten de gebruikers niet beter in realtime worden geïnformeerd over de situatie op het net zodat ze hun traject tijdens de hele reis kunnen aanpassen aan hun behoeften?

J. De uitvoering van het GEN loopt vertraging op.

De geleidelijke uitvoering is een **grote uitdaging voor het hele Brussels grootstedelijk gebied**. Zo wil het Gewest samenwerken met het Vlaams Gewest om de toegang tot de rand te bestuderen voor de werknemers die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen.

Het GEN **moet de autocongestie helpen verminderen en het openbaar vervoer in Brussel ontwikkelen** (de NMBS plant maar een 30-tal GEN-haltes terwijl het Gewest er een 40-tal vraagt). De capaciteit en de frequentie moeten voldoende hoog zijn, met name van lijn 26 en 28, ook 's avonds. Het GEN moet worden opgevat als een aanvulling op het MIVB-net, wat betekent dat het aanbod van de vier operatoren (NMBS, MIVB, De Lijn, TEC) sterk moet worden gecoördineerd. Bovendien moet worden gewerkt aan de reisomstandigheden aan haltes en in stations zodat de herkenbaarheid en de aantrekkelijkheid van het spooraanbod in het Gewest worden gegarandeerd.

Om te vermijden dat het GEN stadsvlucht teweegbrengt moeten er begeleidende maatregelen worden teneinde de levenskwaliteit te verbeteren in het Brussels gewest.

Wat zijn de voordelen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest? Zal de instroom van autependelaars in het Gewest echt kunnen worden teruggedrongen met het GEN? Moet er al niet aan de vertrekstations in overstapparkings worden voorzien. Dat betekent dat overleg nodig is met de andere twee gewesten?

In het Iris 2-plan wordt ervoor gepleit om binnen de GEN-zone een 'overheid voor de organiserende instantie van het openbaar vervoer' op te richten met tariefintegratie voor de verschillende operatoren (een fundamentele doelstelling om het openbaar vervoer aantrekkelijker te maken voor de klanten). In de eerste plaats moeten de netten van De Lijn en de TEC en het MIVB-net elkaar beter aanvullen (via intergewestelijke tramverbindingen tussen zones met een hoge werk- of woondichtheid zoals Diegem-Zaventem, Wemmel of Grimbergen).

Anderzijds maken de Brusselaars en de andere stadsgebruikers voor hun binnenstedelijke verplaatsingen weinig gebruik van de trein. Nochtans is er een nuttig aanbod met een hoog ontwikkelingspotentieel. Om de verplaatsingswijze aantrekkelijk te maken dienen maatregelen te worden gegarandeerd voor de promotie en voor het onthaal van de gebruikers.

K. Het goederenvervoer via de weg neemt sterk toe, ondanks de groei van het vervoer via het water.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een groot economisch centrum en een belangrijke draaischijf voor goederenvervoer: meer dan 78% van het goederenvervoer (uitgedrukt in ton) verloopt via de weg, nauwelijks 20% via het water en 2% per spoor. Tussen 1990 en 2002 nam het vrachtwagenverkeer met 80% toe. Het is van essentieel belang om voor het goederenvervoer alternatieven voor de weg te ontwikkelen **om de aantasting van het milieu en de levenskwaliteit van de Brusselaars te beperken**.

De voornaamste uitdaging voor het goederenvervoer ligt in de **kanaalzone**, in het bijzonder in het kader van de havenactiviteiten. Vanuit dat standpunt moet bijzondere aandacht worden besteed aan de potentiële ontwikkeling van de site van 'Schaarbeek-Vorming', met name op logistiek vlak.

In 2008 werd bijna 8 miljoen ton goederen vervoerd via de Haven van Brussel. In het beheerscontract 2008-2012 van de Haven is opgenomen om het eigen verkeer via het water te verhogen van 4,3 miljoen ton (cijfers 2007) tot 6,5 miljoen ton in 2012.

In het Iris 2-plan is opgenomen om de **modal shift naar het water** te ondersteunen.

Om het gewicht van vrachtwagens in de stad te verminderen moet het Gewest ook:

- afhankelijk van de economische evaluatie, voorzien in een of meerdere **stedelijke distributiecentra** (SDC's) op trimodale knooppunten (water, spoor, weg) die in het bijzonder zijn gericht op de Vijfhoek en de handelswijken met hoge dichtheid in de eerste kroon (ook moet worden voorzien in gedecentraliseerde leveringsplaatsen);
- voorzien in **vrachtwagenroutes** in de stad afhankelijk van de gedefinieerde specialisatie van de wegen (bij de ontwikkeling van logistieke infrastructuur op de site van Schaarbeek-Vorming zal een weg worden voorbehouden voor vrachtwagens waardoor de Vilvoordselaan – op een nog te bepalen manier – wordt verbonden met de Woluwelaan).

Bovendien draagt fijnmazige belevring aanzienlijk bij tot de verkeerscongestie. Het is noodzakelijk om de trajecttijd van leveringsvoertuigen, ongeacht hun grootte, en de leveringsplaatsen te optimaliseren.

In maart 2010 verbond de regering zich ertoe contact op te nemen met de andere twee gewesten om tegen 2013 in de GEN-zone een proefproject voor intelligente **tarifiering** voor vrachtwagens in te voeren. Deze maatregel zou de toename van het vrachtvervoer via de weg moeten afremmen.

Moet er met het federale niveau niet over andere maatregelen worden onderhandeld zoals een aanmoediging (of zelfs een verplichting zoals in Zwitserland) om alle doorgaand vervoer over het spoor te laten verlopen, de organisatie van vrachtvervoer via het spoor (incl. via hst) of een beperking van de uren waarop vrachtwagens in de stad mogen rijden?

L. Dankzij zijn positie als hoofdstad van Europa ligt Brussel op een knooppunt van internationale spoorverbindingen.

In dit kader steunt het Iris 2-plan een reeks maatregelen:

- de versterking van de spoorverbindingen om de hoofdsteden en de belangrijkste steden van buurlanden en omliggende landen met elkaar te verbinden. Maar hoe kan het aandeel van het minder vervuulende spoor voor die bestemmingen worden vergroot t.o.v. het aandeel van het vliegtuig?
- de verbetering van de spoorinfrastructuur in de richting van Luxemburg en Straatsburg om de verbinding tussen de Europese hoofdstad en de andere twee zetels te versterken;
- de indienststelling van Diabolo, de ondergrondse spoorverbinding tussen het station Brussel Luchthaven en de nieuwe lijn Schaarbeek-Mechelen op de middenberm van de E19;
- de inrichting van luchthaventerminals in de grote stations, met name Brussel-Zuid, Brussel-Centraal, Brussel-Noord en Luxemburg;
- de verbinding GEN/IC/hst in 15 minuten tussen het Luxemburgstation en de luchthaven via de Schuman-Josaphattunnel en het intermodale Schumanstation;
- de optimalisatie van de aansluitingen op het vlak van dienstregelingen en overstapmogelijkheden tussen alle treintypes voor de vijf internationale Brusselse stations;
- de invoering van een gecombineerd ticketsysteem tussen hoofdsteden (bijv. voor Parijs en Brussel: een ticket dat RATP, Thalys en MIVB combineert).

M. Mobiliteit is de grootste begrotingspost van het Gewest, o.a. wegens de gewestelijke dotatie aan de MIVB die een universele dienstverlening aanbiedt.

In 2010 bedragen de financiële middelen voor investeringen in openbaar vervoer ongeveer **200 miljoen euro** (incl. 55 miljoen euro van BELIRIS), d.i. het dubbele van de middelen die in 2000 werden toegekend. De **vereiste infrastructuurinvesteringen** worden geraamd op zo'n 1.350 miljoen euro voor de periode tot 2015 en op 1.850 miljoen euro voor de periode 2015-2018 (in totaal 3.200 miljoen euro). Daarbij wordt nog geen rekening gehouden met de noodzakelijke verbeteringen om sites die nu worden ontwikkeld meer verbindingen te bieden. De investeringen op korte termijn in rollend materieel (vernieuwing van metrostellen, bestelling van trams model 3000 en 4000) worden geraamd op 520 miljoen euro.

In het Iris 2-plan wordt voorgesteld om een autoheffing te bestuderen die varieert naargelang het gebruik: de afgelegde afstand, de gekozen route, de gebruikperiode en de milieuprestaties van het voertuig. Deze maatregel zou het Gewest veel inkomsten verschaffen. Er zal worden onderzocht op welke manier rekening kan worden gehouden met de gezinssamenstelling en sociale correcties. Er moet ook rekening worden gehouden met de intergewestelijke concurrentie: een systeem dat alleen in Brussel wordt toegepast zou nadelig zijn voor de hoofdstad. Daarom stelt het Iris 2-plan dat zo'n maatregel maar efficiënt kan zijn als die in de hele GEN-zone wordt toegepast of – beter nog – in het hele land. Daarvoor is wel overleg tussen de gewesten nodig.

In dit kader en gezien de budgettaire moeilijkheden van het Gewest moeten alle financieringsmogelijkheden in overweging worden genomen, of dat nu gebeurt door een 'gewone' herfinanciering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, via het Beliris-samenwerkingsakkoord, door de invoering van een heffing voor vervoer en parkeren of door een verhoging van de eigen middelen van de MIVB.

RUIMTELIJKE ORDENING

WORKSHOPS

1. OMGAAN MET DE BEVOLKINGSGROEI
2. EEN ECONOMIE IN DIENST VAN DE BRUSSELAARS
3. VERBETEREN VAN DE STEDELIJKE LEEFOMGEVING
4. DE MAATSCHAPPELIJKE KLOOF DICHTEN
5. BEVESTIGEN VAN BRUSSELS INTERNATIONALE ROL

INLEIDING: DE CONTEXT

De juridische grondslag voor de ruimtelijke ordening is het Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO), goedgekeurd door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering op 9 april 2004 en geratificeerd door de ordonnantie van 13 mei 2004.

Het BWRO coördineert en codificeert verschillende ordonnanties:

- de ordonnantie van 29 augustus 1991 houdende organisatie van de planning en de stedenbouw (OOPS),
- de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerend erfgoed,
- de ordonnantie van 18 juli 2002 houdende het voorkeepsrecht,
- de ordonnantie van 18 december 2003 betreffende de rehabilitatie en de herbestemming van de niet-uitgebate bedrijfsruimtes.

Sinds 2004 werd het BWRO vier maal gewijzigd, met in het bijzonder in mei 2009 een belangrijke herziening (sinds 1 januari 2010 van kracht). Het BWRO regelt de inhoud, de uitwerking en de goedkeuring van de plannen en verordeningen, van de aflevering van stedenbouwkundige vergunningen en van de maatregelen ter bescherming van het erfgoed. Om de hiërarchie tussen de verschillende beleidsniveaus te bewaren, preciseert het BWRO de effecten van de verschillende plannen ten opzichte van elkaar, bepaalt het de herziening van plannen die niet in overeenstemming zijn met wat op een hoger beleidsniveau werd beslist en definieert het onder welke voorwaarden een op een lager beleidsniveau opgesteld plan kan afwijken.

Op het gebied van stadsplanning en ruimtelijke ordening, kan de overheid op drie manieren te werk gaan.

- > De strategische planning bepaalt de keuzes en opties voor de inrichting, die de economische en sociale ontwikkeling van het betrokken gebied moeten regelen.

De strategische planning wordt vooral bepaald in het GewOP, dat de globale strategie en beleidslijnen uitzet voor de ontwikkeling van het Gewest (zowel de strikt regionale materie als de culturele of sociale onderwerpen).

Verschillende beleidsmaatregelen zijn plaatsgebonden: de hefboomgebieden die in het GewOP 2002 werden aangeduid en geactiveerd door de richtschema's, de Ruimte voor Versterkte Ontwikkeling van de Huisvesting en de Renovatie (RVOHR) waar de vernieuwingsacties geconcentreerd zijn (wijkcontracten, renovatiepremies,...), de principes van het vervoersplan of van de plannen van het groene en blauwe netwerk,...

De Gemeentelijke Ontwikkelingsplannen moeten, met inachtneming van het GBP, in de lijn van het GewOP liggen en de gemeentelijke strategie definiëren.

- > De verordenende planologie moet de tussenkomst van openbare en particuliere opdrachtgevers bij bebouwing (bouw/renovatie) en inrichting van de openbare ruimte een wettelijk kader verlenen: het GBP en de Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening (GSV) bepalen de voorwaarden waaraan vergunningaanvragers moeten voldoen (bestemmingen, bouwprofiel, bouwhoogte,...). Deze twee instrumenten kunnen door de gemeenten uitgewerkt worden in de plaatselijke Bijzondere Bestemmingsplannen (BBP) en de gemeentelijke stedenbouwkundige voorschriften. De voorgeschreven tijdelijke termijn is over het algemeen langer dan in de strategische plannen (minimum 15 jaar voor een GBP, veel bijzondere bestemmingsplannen dateren nog van de jaren 1960-1970 en werden niet herzien).
Op patrimoniaal vlak leggen het BWRO en de beschermingsbesluiten of de inschrijving op de monumentenlijst die daaruit voortvloeit voor de beschermde gebouwen ook dwingende maatregelen op die in de verordenende maatregelen geïntegreerd kunnen worden.
- > De operationele planologie wordt gekenmerkt door concrete openbare investeringen in stedenbouwkundige projecten die zijn opgenomen in de doelstellingen van de openbare beleidsmaatregelen. Deze interventies moeten ook projecten stimuleren die door de particuliere sector worden gedragen. De voornaamste instrumenten van de operationele planologie zijn de wijkcontracten, de richtschema's, het huisvestingsplan, het vervoersplan en de investeringsplannen van de paragewestelijke instellingen (MIVB, Haven,...). Ook het gewestelijk grondbeleid komt terug in deze operationele categorie.

Het gewest staat voor nieuwe dringende uitdagingen, zowel intern (bevolkingstoename, voorzieningen, werkloosheid, sociale en politieke splitsing) als extern (de behoefte aan grote voorzieningen die in het PIO worden bepaald om de concurrentie tussen de steden het hoofd te bieden, de opwarming van de aarde en de dure energie). Al deze zaken impliceren keuzes inzake ruimtelijke ordening: woonverdichting, stijgende behoeften aan voorzieningen (voor onderwijs, gezondheid, recreatie,...) en aan groene zones op het niveau van de nationale en internationale voorzieningen, verbetering van de mobiliteit en van het milieu in het licht van een duurzame ontwikkeling,... Voorts bevinden ook de economische behoeften zich op een keerpunt: de tertiaire sector optimaliseert zijn ruimtelijke behoeften en laat een groot park onbeheerd achter, en de economische productieactiviteiten of stedelijke activiteiten vinden geen betaalbare terreinen of werkplaatsen meer.

De beleidsinstrumenten (GBP, BBP, GSV) en de indicatieve instrumenten (GPDO, GemOP) moeten geëvalueerd worden en aangepast aan deze nieuwe uitdagingen.

Deze nota presenteert een evaluatie van de planningsinstrumenten (plannen, richtschema's, verordeningen), maar ook van het BWRO en de procedures voor het afleveren van vergunningen. Tot besluit herneemt het de globale vaststellingen aan de hand van de belangrijkste punten die het mogelijk zullen maken om de toekomst van de planningsinstrumenten tegen het jaar 2020 voor te bereiden.

HET GEWESTELIJK ONTWIKKELINGSPLAN (GEWOP)

HET GEWOP VAN 1995

Het GewOP werd voor het eerst opgesteld in **1995**. Voordien werd de ruimtelijke ordening alleen geregeld door een plan met regelgevende strekking: het Gewestplan van 1979.

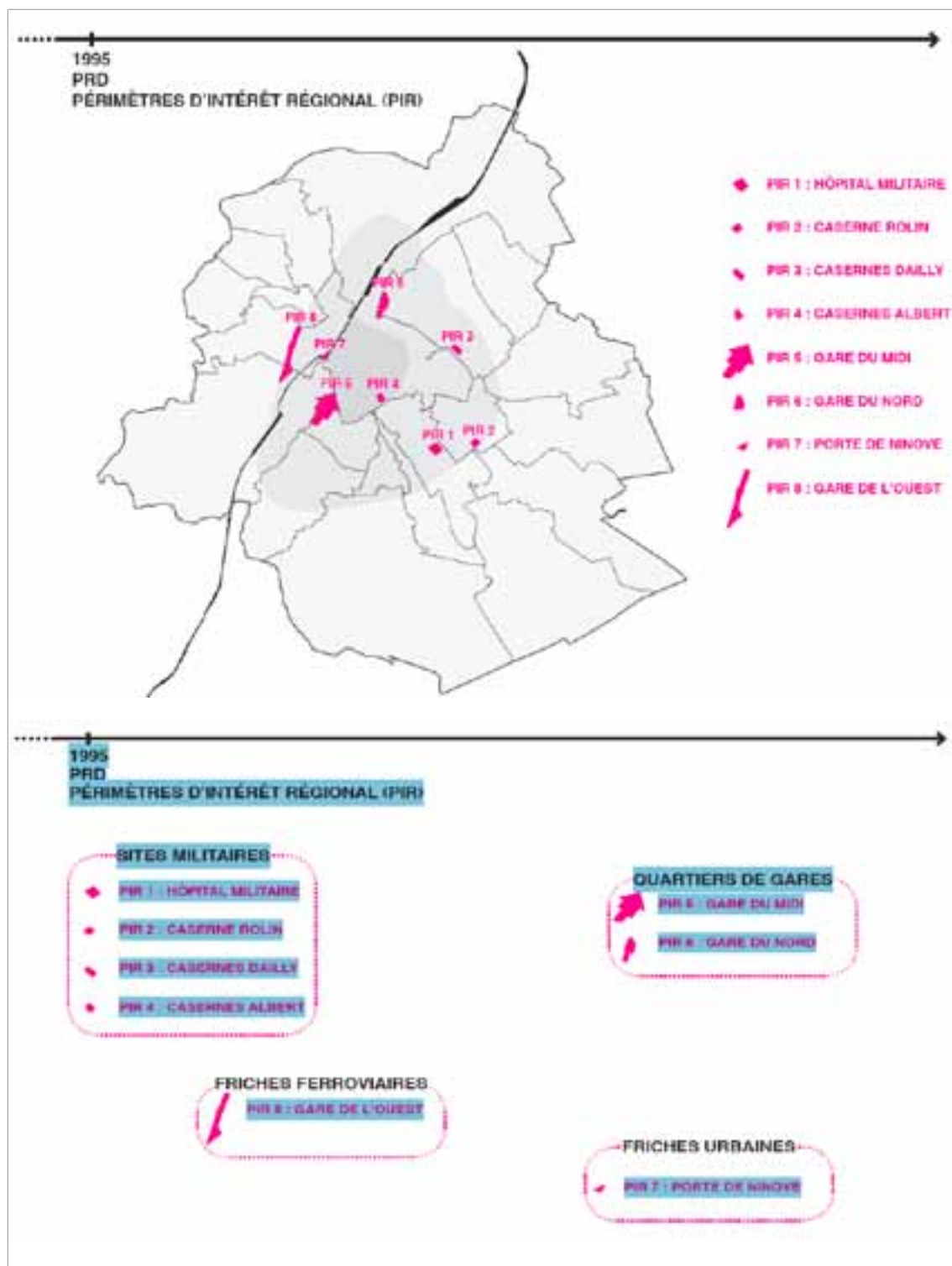
Bij het ontwerp ervan moest het Gewest voor het eerst een uitvoerige inventaris opmaken van zijn sterke en zwakke punten en van de kansen die het moest grijpen, evenals van de gevaren die het te trotseren zou krijgen.

Een grote bevolkingsafname, lagere inwonersinkomens, een belangrijke daling van de personenbelasting, het verval van het stadscentrum,... op basis van een intermenselijk solidariteitsprincipe en van solidariteit tussen rijke en arme gemeenten wist het GewOP al deze negatieve tendensen daadkrachtig te keren. Daartoe richtte het de openbare middelen (waaronder de voorzieningen voor stadsvernieuwing) vooral op het centrum en de eerste kroon, en in het bijzonder in de RVOH.

Een reeks kaarten vestigt de aandacht op het belang van de herwaardering van de typische kenmerken van de Brusselse stadsstructuur en op een betere toegankelijkheid en een sterkere identiteit. Die waren gebaseerd op oude dorpskernen en structurerende ruimtes gevormd door bepaalde wegnetten die een bijzonder goed inzicht in de ruimtelijke stadstructuur boden. De normen voor ruimtelijke ordening werden ook opgesteld om het autoverkeer in de stad te verminderen (door de grote concentraties van tertiaire werkgelegenheid in de buurt van openbaarvervoersknooppunten te lokaliseren).

De verordenende bestemmingskaart van het GewOP duidt perimeters aan (voor verhoogde bescherming van de huisvesting, voor bescherming van de huisvesting en voor herontplooiing van de huisvesting en de bedrijven). Die perimeters moeten de in het gewestplan opgelegde verplichtingen voor commerciële en kantoorfuncties kracht bijzetten. Er werden ook 21 nieuwe groene zones aan de verordenende kaart toegevoegd.

Op dat moment konden de ontwikkelingsplannen verordenende beschikkingen over bodembestemming bevatten. De 'ordonnantie houdende organisatie van de planning en de stedenbouw' (OOPS) van 1991 voorzag in die mogelijkheid. Met de goedkeuring van het project van het GBP in 1998 was die mogelijkheid niet meer bruikbaar omdat ze tegenstrijdigheden tussen de verschillende plannen tot gevolg kon hebben. De OOPS werd gewijzigd om de beschikking in te trekken. De ontwikkelingsplannen zijn **'indicatief' geworden** en interfereren niet meer met de reglementaire bestemmingsplannen (GBP en BBP). De Raad Van State was echter van mening dat het GewOP een 'bijna verplichtend' karakter behield daar waar het BWRO het volgende stelt: 'De toekenning van hulp door de Regering aan publiek- of privaatrechtelijke natuurlijke of rechtspersonen kan slechts plaatshebben wanneer de bepalingen van het plan worden nageleefd.' Volgens de juridische literatuur en de rechtsleer gaat het bij de ontwikkelingsplannen om **'een inspanningsverbintenis en geen resultaatsverbintenis'** voor de overheid die ze goedkeurt. Dat betekent dat de regering de prioriteiten die in het plan beschreven zijn moet eerbiedigen, in het bijzonder inzake planning en budgettaire bestemmingen. Bovendien vormen de ontwikkelingsplannen een beeld van 'goede ruimtelijke ordening'. Hun bepalingen kunnen dus beschouwd worden als aanvullingen op de verordenende plannen (GBP en BBP) om bijzondere voorwaarden in verband met de aflevering van vergunningen te bepalen.

Bron: MSA

Het GewOP legt eveneens een systeem van stedenbouwkundige verplichtingen op (voor kantoren) en bevat een lijst van Perimeters van Gewestelijk Belang (PGB's), die voornamelijk bestaan uit de herbestemming van kazernes en stationsbuurten (Zuid, Noord, West).

De kazernes waren het voorwerp van herbebouwing via gezamenlijke acties met de particuliere sector. De projecten werden ontwikkeld aan de hand van verkavelingsvergunningen die voorzien in een mix van bestemmingen (kantoren, handel, huisvesting) en soorten huisvesting (sociale woningen, woningen voor gemiddelde inkomens en vrije woningen). De PGB's van het Zuid- en het Noordstation werden geleidelijk overgenomen in de BBP's.

HET GEWOP VAN 2002

Dit plan neemt de doelstellingen van het GewOP van 1995 over, in het bijzonder voor 3 uitdagingen:

- een gediversifieerde bevolking garanderen via een betere integratie van kwetsbare bevolkingsgroepen en door de middenklasse aan te moedigen terug te keren naar de stad;
- een duurzame economische ontwikkeling stimuleren die banen creëert voor de Brusselaars;
- het internationale en interculturele Brusselse karakter inplanten in geïntegreerde pilootprojecten.

Het plan maakte geen onderscheid tussen de 12 prioriteiten van de gewestelijke beleidsmaatregelen (huisvesting, mobiliteit, milieu, sociaal klimaat,...). Ze werden allemaal als strategisch beschouwd.

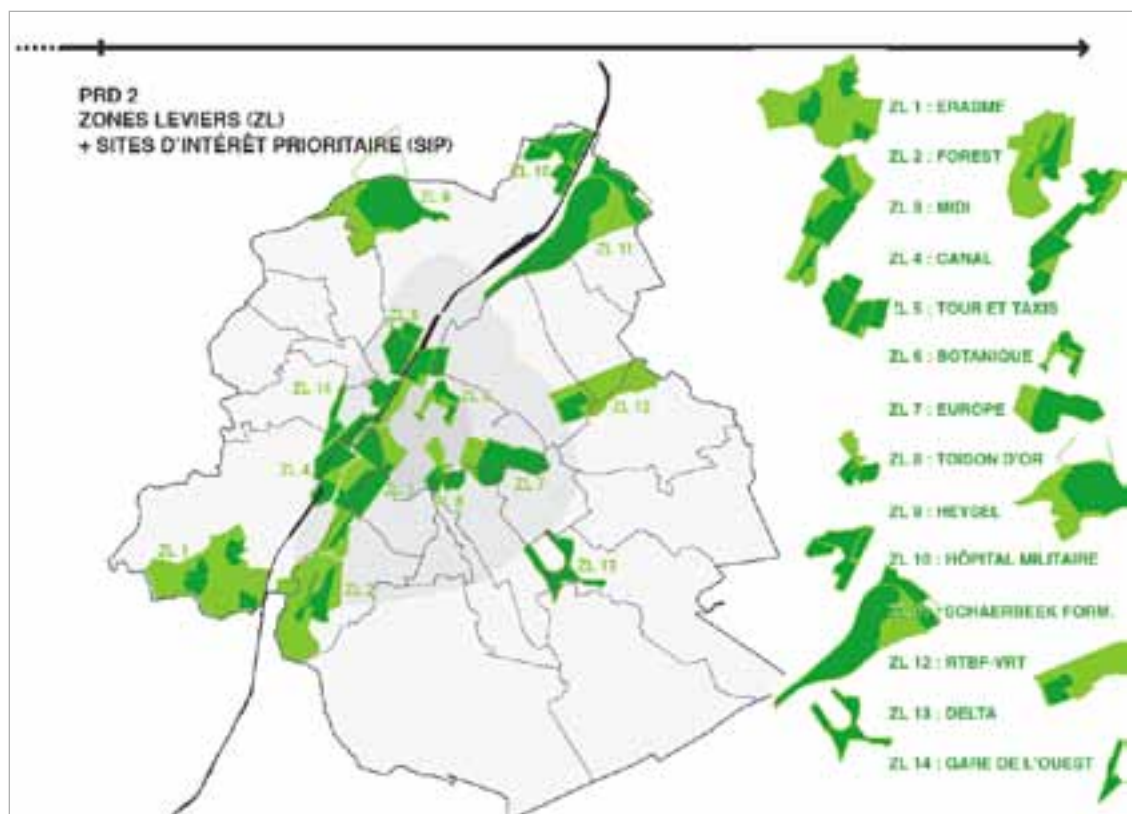
Bovendien was de uitwerking ervan onvolledig, vooral bij gebrek aan financiële middelen en prioriteiten in de voorstellen. Het beleid inzake wederopbouw van het centrum en de eerste kroon is met steeds grotere middelen voortgezet.

Het interculturele, internationale en Europese karakter van Brussel wordt benadrukt als troef. Het plan verwijst naar de vooruitzichten van de uitbreiding van de Europese Unie en de behoeften van de instellingen. Het spreekt zich echter niet uit over de lokalisering van de toekomstige Europese voorzieningen.

De principes van het IRIS-plan inzake mobiliteit en de plannen voor een groen en blauw netwerk werden in de kaarten geïntegreerd.

De hefboomgebieden

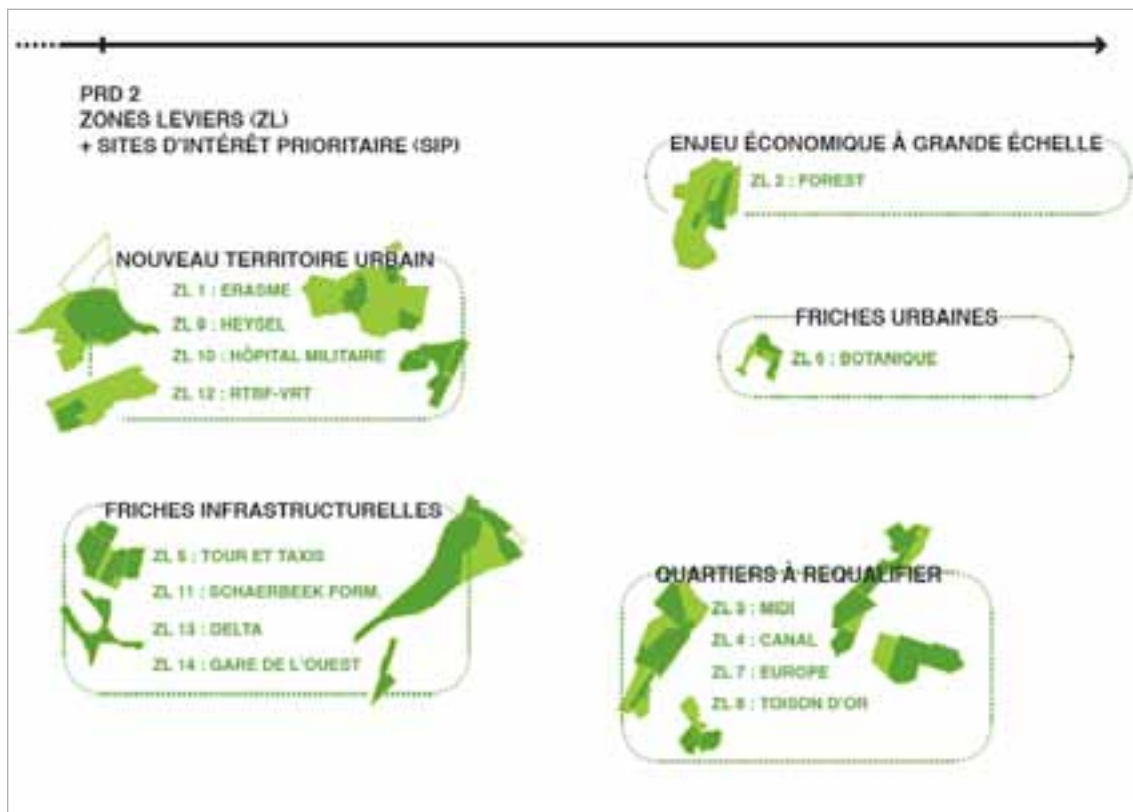
Als nieuw element, adviseert het GewOP 2002 de uitwerking van een operationeel beleid voor ruimtelijke ordening en de invoering van grondbeleidsinstrumenten door 14 **hefboomgebieden** te bepalen waarvan er 6 prioritair zijn. Deze zones hebben variabele perimeters.

Bron: MSA

Het GewOP van 2002 bepaalt het doel van de hefboomgebieden: 'de versterking van de residentiële aantrekkelijkheid [...] alsook de bevordering van het sociaal evenwicht door een verbetering van het stedelijk leefmilieu, via een geïntegreerd en ambitieus beleid, vooral inzake stadsvernieuwing, openbare ruimte, collectieve voorzieningen, netheid en erfgoed'. De gekozen perimeters combineren uitgesproken mogelijkheden voor residentiële aantrekkelijkheid met andere dimensies voor de toekomstige ontwikkeling van het Gewest. Deze zones verdienen bijzondere aandacht 'hetzij doordat hun residentieel potentieel kan worden aangetast door andere functies en zij daarom beschermd moeten worden, hetzij omdat dit potentieel beter geherwaardeerd kan worden zodat de andere vectoren van de ontwikkeling worden versterkt, wat de globale aantrekkelijkheid van de zone zal verhogen'.

De hefboomgebieden die het GewOP van 2002 definieert omvatten verschillende soorten gebieden en stedelijke uitdagingen. Sommige beantwoorden aan de noodzaak tot herinrichting van de 'infrastructurele braakliggende terreinen' (Thurn & Taxis, Schaarbeek-Vorming, Delta, Weststation) of van de 'braakliggende stadsterreinen' (Kruidtuin). Andere vloeien voort uit de wil om 'nieuwe stadsgebieden' te ontwikkelen, vaak in de periferie (Erasmus, Heizel, Reyers). Tot slot ontstonden er ook hefboomgebieden uit de behoefte om bestaande wijken te herkwalificeren (Zuid, Kanaal, Europa, Gulden Vlies) of omdat een groot deel ervan voor een andere bestemming in aanmerking komt (Vorst, Militair Hospitaal).

Bron: MSA

Ten opzichte van de PGB's in het eerste GewOP bevinden de hefboomgebieden zich niet meer alleen in de eerste en de tweede kroon maar ook in de randgemeenten en aan de gewestgrenzen (Erasmus, Vorst, Delta, Reyers, Schaarbeek-Vorming, Militair Hospitaal en Heizel).

Toch bevinden een groot aantal hefboomgebieden zich langs het Kanaal, van Zuid naar Noord: Erasmus, Vorst, Zuid, Kanaal, Weststation, Thurn & Taxis, Schaarbeek-Vorming en Militair hospitaal.

Tijdens de vorige legislatuur bepaalde het Plan voor de Internationale Ontwikkeling (PIO) strategische ontwikkelingsgebieden, voor het merendeel hefboomgebieden uit het GewOP, met als doelstelling bepaalde keuzes uit te werken, onder meer planologische (congrescentrum, concertzaal,...).

De richtschema's

Het GewOP van 2002 definieert het **richtschema** als planningsinstrument voor de hefboomgebieden: 'Door zijn strikt indicatief karakter zal dit richtschema zodanig uitgewerkt worden dat de doelstellingen en de verwachtingen van de diverse actoren zo goed mogelijk met elkaar verzoend worden en de eventuele concurrentiële logica overstegen wordt'.

Het richtschema is dus het basisinstrument dat de hefboomgebieden organiseert:

- het bakent de precieze grenzen van het hefboomgebied af,
- het bepaalt de voornaamste beleidsopties die er gestalte zullen krijgen,
- het bepaalt de vereiste middelen voor de ontwikkeling van het gebied.

Het richtschema heeft dus een drievoudige bestemming: het is zowel een **definiërend instrument**, als een **onderhandelingsinstrument** en een **instrument waarmee de overheden zich engageren**.

Als definiërend instrument bepaalt het de perimeters waarvan de toekomst nog niet vaststaat en moet het de planning opstellen. Het richtschema maakt het dus mogelijk om de planning te verfijnen, terwijl het vrijblijvend genoeg blijft (in tegenstelling tot het BBP of potentiële BBP's is het niet verordenend).

Als onderhandelingsinstrument verenigt het richtschema de verschillende spelers die zich engageren rond de problematiek en de voorstellen die het naar voren brengt: de betrokken overheid, de grondeigenaars, de inwoners en de verenigingen die hen vertegenwoordigen.

Tot slot houdt het richtschema ook de overheidsverplichtingen in. De overheden moeten zorgen voor de algemene coherentie bij de ontwikkeling van de perimeter. Omdat ze aan de bron staan van de verordenende plannen die de opties van het richtschema vastleggen, bemiddelen ze bij regulatie en planning. Ze plannen ook bepaalde projecten van algemeen belang, zoals voorzieningen, openbare ruimte, toegang tot het openbaar vervoer, openbare huisvesting,...

Van de 14 zones kregen **8 hefboomgebieden** een afgewerkt of nog lopend richtschema (Kruidtuin, Delta, Europa, Weststation, Heizel, Thurn & Taxis, Reyers en Schaarbeek-Vorming) in 2010.

De situatie van deze 8 geactiveerde hefboomgebieden is echter niet identiek. Alle richtschema's werden opgesteld op initiatief van het Gewest maar dat van de Heizel werd toevertrouwd aan de Stad Brussel en het richtschema van het Weststation (gelanceerd door Beliris) aan Beliris.

De overheden zijn niet noodzakelijkerwijs in het bezit van de grond waarop de richtschema's van toepassing zijn. In het geval van Heizel, Delta en Reyers bezitten ze de grond geheel of gedeeltelijk. In het geval van Thurn & Taxis bezitten ze alleen de terreinen van de haven.

Ondertussen zijn 4 van de 8 richtschema's door de regering goedgekeurd: Thurn & Taxis (goedkeuring in december 2008 en regeringsbesluit dat de doelstellingen van het BBP bepaalt in april 2009), Kruidtuin (goedkeuring in november 2006 en regeringsbesluit in februari 2007), Europa (goedkeuring in april 2008) en Reyers (goedkeuring in december 2010).

Voor het Weststation is het richtschema onder leiding van Beliris afgewerkt, maar de situatie wordt niet-temin bevroren zolang de NMBS de terreinen niet verkoopt. Voor de Heizel is het schema in uitvoering. Schaarbeek-Vorming en Delta worden door het Gewest verder onderzocht.

De implementatietermijn van de richtschema's varieert tussen minder dan een jaar voor de Kruidtuin tot bijna vier jaar voor Thurn & Taxis: de complexiteit van het project en de talrijke spelers (eigenaars, gemeenten, gewest, mobiliteit, huisvesting...) verklaren de tijd die nodig is voor de onderhandelingen.

Ook voor de 6 andere hefboomgebieden die geen richtschema hebben, zijn verschillende projecten aan de gang:

- in de 'Erasmuszone' ontwikkelt de GOMB een industriezone, wordt het BBP 'Ketel' ingevoerd met het oog op de verstedelijking van huidig landbouwgebied, breidt het terrein van het universitair ziekenhuis uit, en wordt naast de Erasmusterminus mogelijk een metrodepot gevestigd.
- de 'Vorstzone' mag na het vertrek van VW de komst van Audi verwelkomen.
- 'het Zuidstation' kent talrijke vastgoedprojecten en is onderwerp van een Masterplan van de NMBS over 'openbare ruimtes en mobiliteit'.
- in de 'perimeter rond het kanaal' concentreert de PIZ talrijke wijkcontracten en startten de GOMB, Beliris en privéontwikkelaars een reeks projecten op. Onlangs besliste het Gewest om een algemene visie over de Kanaalzone te lanceren en zo de dynamiek van de zone en zijn potentieel in een gewestelijke strategische visie te kaderen.
- in 'de Guldenvlieszone' zijn de galerijen vernieuwd en er wordt onderzocht of de tunnel overdekt kan worden.
- in het gebied dat verbonden is aan het 'Militair Hospitaal', is het OCMW van de stad actief in het kader van het plan '1000 woningen'.

Het prioritaire belang van bepaalde hefboomgebieden boven andere zones is afhankelijk van hun strategisch belang, de aanwezigheid van geïsoleerde projecten (waar men een gebrek aan coördinatie vaststelt), en soms van de urgentie om in bepaalde gebieden vlug te handelen.

Het Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling (ATO) werd opgericht om de coördinatie tussen de verschillende spelers die betrokken zijn bij de uitvoering van de stadsprojecten in de GGB's te ondersteunen en te organiseren. Het ATO doet dat sinds januari 2010.

De troeven van de richtschema's

> Het toepassen van een richtschema maakt een methodologische toelichting in de werking van het stadsproject mogelijk.

Voordien moesten de BBP's (en de verkavelingsvergunningen) de ruimtelijke ordening regelen, zowel klein- als grootschalig. Maar de BBP's zijn instrumenten die onder de verordening vallen en niet onder het project. In die zin vormen ze een middel, en niet een einddoel op zich (de implementatie van een stadsproject). Het einddoel moet op het niveau van het richtschema gegarandeerd worden door alle elementen in kaart te brengen, voordat er verordenende instrumenten ontwikkeld worden.

Over het algemeen zijn het de gemeenten die de BBP's moeten verwezenlijken. Zij zijn echter niet in staat om alle hefboomen te activeren die noodzakelijk zijn voor een coherente stadsontwikkeling op gewestelijk niveau (toegang tot het openbaar vervoer op grote schaal, inzet van instrumenten voor economische ontwikkeling en openbare huisvesting). In die zin biedt de uitwerkingsfase van het richtschema de plaats en de gelegenheid voor een discussie met alle openbare (gewestelijke en gemeentelijke) en particuliere spelers die bij het ontwerp en de ontwikkeling van een stadsproject betrokken zijn.

> Het richtschema is gebaseerd op een globale benadering van de verschillende stadsthema's (stadsplanning, milieu, mobiliteit, energie, implementatie,...). Dat biedt een alternatief voor de sectorale benadering. Het richtschema heeft de ambitie om alle onderdelen van het gebied in aanmerking te nemen: het wil een alternatief bieden voor de steeds terugkerende versnippering van de taken op de verschillende gebieden en alle spelers verenigen.

- > Het richtschema maakt het mogelijk een stedenbouwkundige ambitie te definiëren die alle openbare instanties (gewestelijke en gemeentelijke) die bevoegd zijn voor ruimtelijke ordening delen. Dit laten de BBP's niet toe.
Het Gewest doet hierbij een beroep op studiebureaus (via onderhandelingsprocedures met bekendmaking), waardoor nieuwe veelbelovende of internationaal erkende studiebureau's op de Brusselse 'scène' worden geïntroduceerd. De ervaring van die bureaus met grootschalige stadsprojecten is een belangrijke troef.
- > Het richtschema kan rekening houden met de verscheidenheid van stedelijke situaties. Omdat er geen voorafgaande inhoudelijke definitie bestaat, kan het richtschema zich over zeer diverse problemen buigen, zoals de inrichting van een braakliggend spoorterrein (Thurn & Taxis), de functionele mix van een volgebouwde wijk (Europese wijk), de vernieuwing van een plek voor beurzen en tentoonstellingen (Heizel), de invoering van nieuwe stedelijke vormen in een voordien perifeer gebied (Reyers), enzovoort.
- > De richtschema's hebben het debat over de stadsplanning (op kleine en grote schaal) en over de vorm en het ontwerp van de stad geïntroduceerd.
Zo ontdekt men opnieuw het belang van de open ruimtes, van de onbebouwde ruimte in de ruime zin van het woord voor de herstructurering van het stadslandschap, als object van projecten en stedelijke strategieën. Parallel met die bewustwording dat de onbebouwde ruimte een structureel onderdeel van het stadslandschap uitmaakt, ontwikkelt zich voor de openbare ruimtes een cultuur van actief optreden.
- > Het richtschema buigt zich over het vraagstuk van burgerparticipatie aan grootschalige stedelijke uitdagingen.
Bij alle gewestelijke richtschema's werd een inspanning geleverd om de burgers te betrekken bij het definiëren van de basisopties voor de ruimtelijke ordening van de betrokken gebieden. Voor de bevolking en de bedrijven in de zones werden workshops georganiseerd. De politieke wil was er om de burgerparticipatie uit te breiden naar het model van de Wijkcontracten (via de PCGO).
Er gebeurde een belangrijke inspanning om het grote publiek te informeren. Dat gebeurde door de presentatie van de belangrijkste vraagstukken, de ins en outs van de goedgekeurde richtschema's, via exposities, websites enzovoorts.

De zwakke punten van de richtschema's

- > Tijdens de uitwerkings- en implementatiefases van de richtschema's bestaan er tussen de overheidsinstanties (in het bijzonder de betrokken gemeenten) en de private projectontwikkelaars geen contractuele verplichtingen.
Een contract zou het mogelijk maken om 'spelregels' op te stellen met alle spelers voor de uitwerking en de verplichtingen (de verdeling van de taken, de planning en een eerste verdeling van de investeringen). Een contract zou het ideale resultaat zijn van de onderhandelingen, omdat alle partijen zich dan engageren.
- > De handelingsvrijheid van het 'richtschema' is beperkt tot de bestemmingsverplichtingen die in het GBP opgenomen werden.
De conclusies van een richtschema hebben dus maar bijzonder weinig invloed op de bestemmingen die het GBP voorziet en die slechts onder zeer strikte voorwaarden gewijzigd kunnen worden. BBP's voor projecten die afwijken van het GBP moeten voldoen aan de 3 voorwaarden uit het vonnis van de Raad Van State die geïntegreerd zijn in het BWRO (art. 42):
 - 'er mag geen afbreuk worden gedaan aan de wezenlijke elementen van het gewestelijk bestemmingsplan' (en de Raad Van State beschouwt bijna alle gegevens als essentieel);
 - 'de afwijking moet gegrond zijn [...] op het ogenblik dat het gewestelijk bestemmingsplan werd vastgesteld of goedgekeurd;
 - 'er moet worden aangetoond dat de nieuwe bestemming beantwoordt aan de bestaande feitelijke mogelijkheden van aanleg'.

Het is soms moeilijk om aan de eerste twee voorwaarden te voldoen.

> De goedkeuring van een richtschema impliceert niet automatisch het vrijmaken van een overheidsbudget voor de uitvoering. Die situatie maakt het operationele proces kwetsbaar ten aanzien van sommige partijen, zoals de inwoners en de verenigingen die aan de uitwerking van het richtschema deelnemen en grondeigenaren aan wie openbare projecten worden aangekondigd, zonder dat die zijn ingeschreven in de begroting en/of een financieringsgarantie hebben.

De GemOP's

Het BWRO bepaalt (in artikel 31) dat elke gemeente een GemOP moet uitwerken. In de zes maanden na de installatie van de nieuwe gemeenteraad legt het College een verslag voor over het nut van een totale of gedeeltelijke wijziging van het plan.

Tot nu toe hebben minder dan de helft van de gemeenten een GemOP goedgekeurd, wat vooral te wijten is aan de veeleisende procedure. Er moet een basisdossier en een planontwerp goedgekeurd worden, en die moeten allebei worden onderworpen aan een openbaar onderzoek. Om het basisdossier af te schaffen werd het BWRO gewijzigd. Bovendien hebben de burgemeesters die hun GemOP zelf in handen genomen hebben, er een project van het college van kunnen maken. Er werd echter vastgesteld dat het plan intern kan vastlopen als het uitsluitend onder de bevoegdheid van de schepen van Stedenbouw valt.

De verplichte inhoud van GemOP wordt bepaald door het BWRO:

‘1° algemene / sectorale doelstellingen en ontwikkelingsprioriteiten, ook op het gebied van ruimtelijke ordening, die de behoeften op het gebied van economie, maatschappij, cultuur, vervoer en milieu vereisen;
2° de middelen die transversaal en sectoraal ingezet moeten worden om de gedefinieerde doelstellingen en prioriteiten te bereiken, met name door de cartografische weergave van enkele van deze maatregelen;
3° de afbakening van de prioritaire interventiezones van de gemeente;
4° de eventuele wijzigingen die nodig zijn in de wettelijke bepalingen, plannen en programma's die van toepassing zijn in de gemeente, in functie van de gepreciseerde doelstellingen en middelen’.

Sinds 2006 zijn de GemOP's gebonden aan de milieueffectenrapportage en moet er dus een milieueffectenrapport bijgevoegd worden. Voor bouwprojecten en BBP's is die rapportage over het algemeen al goed ingeburgerd, maar voor de strategische plannen moeten de inhoud en de werkmethode nog beproefd worden.

De volgende gemeenten hebben de goedkeuringsprocedure voor hun GemOP volledig doorlopen (datum van het regeringsbesluit):

- Sint-Agatha-Berchem: 14/05/2001
- Sint-Jans-Molenbeek: 06/05/2004
- Brussel-Stad: 13/12/2004
- Sint-Joost-ten-Node: 03/02/2005
- Evere: 07/07/2005
- Etterbeek: 01/06/2006
- Watermaal-Bosvoorde: 25/01/2007

Enkele gemeenten (Anderlecht, Elsene, Koekelberg, Schaarbeek en Sint-Lambrechts-Woluwe) hebben de procedure hervat en projectontwerpers aangesteld.

HET GEWESTELIJK BESTEMMINGSPLAN (GBP) VAN 2001

Het GBP is de opvolger van het Gewestplan. In tegenstelling tot het GewOP, moet het rekening houden met het al zeer uitvoerige Gewestplan en de inhoud van talrijke van kracht zijnde BPA's, om impliciete opheffing te vermijden.

Het GBP heeft de zonering van het Gewestplan behouden en meer zones gepreciseerd (de woongebieden en de gemengde zones werden verdeeld in 2 subcategorieën). De administratieve zones werden aangevuld met de feitelijke kantoorzones. De industriezone werd onderverdeeld in een stadsindustriegebied en een zone voor haven- en transportactiviteiten. De zones voor voorzieningen en groene ruimtes werden uitgebreid.

In zijn algemene voorschriften heeft het GBP:

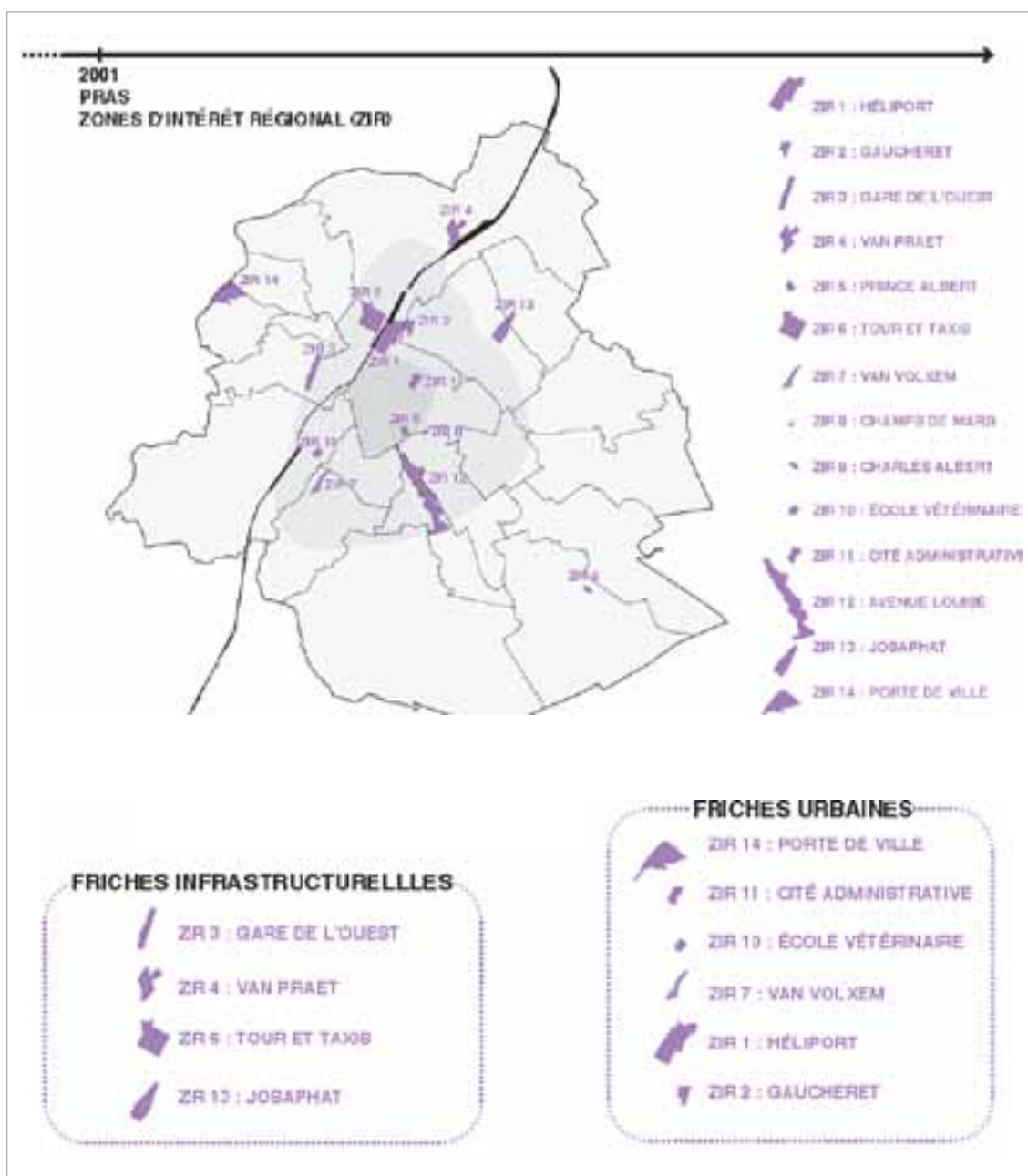
- het principe van de bescherming van bestaande woningen gehandhaafd (in de lijn van het GewOP van 1995) door de afbraak of bestemmingswijziging ervan te verbieden als dezelfde woonoppervlakte op dezelfde plaats of in de zone niet gehandhaafd wordt;
- de genoemde vrijwaringsclausule sterk uitgebreid door, behalve verbouwings- of renovatiewerken (met eventueel een 20% grotere oppervlaktevloer), de afbraak en heropbouw van bestaande gebouwen toe te laten, wanneer het rechtmatig gebruik niet in overeenstemming is met de bestemming van het plan;
- afwijkende voorwaarden voorzien voor de bescherming van het patrimonium en de herbestemming van in onbruik geraakt economisch onroerend goed of voor de terugdringing van stadskankers.

Vijf specifieke problemen worden uitvoerig in aanmerking genomen:

- de bescherming van de binnenterreinen van huizenblokken;
- de commerciële problematiek: het plan heeft de bestaande handelskernen bevestigd door zeer strikte beperkingen op te leggen voor de vestiging van nieuwe handelszaken buiten het lint voor handelskernen;
- inzake groene ruimtes zet het GBP de weg voort die het GewOP heeft uitgestippeld door bestaande parken in groene zones uit te breiden of door het grootste deel van de onbestemde groene zones uit het Gewestplan definitief als groene zones te bestempelen;
- het plan heeft in administratieve zones de bestaande kantoorgebieden bekrachtigd, met inbegrip van de bedrijfsterreinen met stedelijk karakter uit het Gewestplan die feitelijk door kantoren werden bezet (Pleinlaan, Kolonel Bourgstraat,...);
- het beheer van kleine kantoren door de Kaart van de saldi van de toelaatbare kantooroppervlakten (KaSTK): het 'aanvaardbaar potentieel' van kantoren in woongebieden en gemengde gebieden wordt aangepast aan elke afgeleverde vergunning;
- voor de eerste keer verleent een verordenend plan prioriteit aan de implementatie van kantoren in de administratieve zones Noord, Zuid en Leopoldswijk. De zone van Schaarbeek-Vorming en de spoorweggebieden worden in reserve gehouden en worden pas na de implementatie van de kantoren-quota's in deze administratieve zones aangewend.

DE GEBIEDEN VAN GEWESTELIJK BELANG (GGB)

Het GBP heeft 14 gebieden van gewestelijk belang (GGB) bepaald. Het zijn 'programmegebieden' waarvan de bestemming niet zo gedetailleerd is uitgestippeld als de rest van het plan. Maar voor elk van die GGB's is wel een programma opgesteld dat naast de toegelaten bestemmingen in het algemeen beperkingen voor kantooroppervlakten (ofwel in m², ofwel in percentage van te bouwen vloeroppervlakte) en een minimale woonoppervlakte bevat.

De GGB's moeten het onderwerp van een BBP zijn. Als er geen BBP is, zijn de bestemmingen van de sterk gemengde gebieden van het GBP toegestaan.

- > GGB 1 en 2 ('Helihaven' en 'Gaucheret') van de Noordwijk werden door BBP's bestemd.
- > GGB 3 'het Weststation' was het onderwerp van een richtschema en is momenteel hangende.
- > GGB 4 'de Van Praetbrug' streeft naar stedelijk herstel, maar is nog niet in een BBP opgenomen.
- > GGB 5 'Prins Albert' wordt afgesloten (vergunningen afgeleverd).
- > GGB 6A en 6B 'Thurn & Taxis' waren het onderwerp van een uitgebreider richtschema en kregen een algemene vergunning. Er wordt een BBP ontworpen.
- > GGB 7 'Van Volxem' is kleiner en was al het onderwerp van vergunningen en werkzaamheden.
- > GGB 8 'Marsveld', ook kleiner, werd volledig verwezenlijkt via een stedenbouwkundige vergunning.
- > GGB 9 'Charles-Albert' werd door de Raad Van State vernietigd omdat het 3.500 m² kantoorruimte of 4.000 m² woongebied in de tuin toeliet.
- > GGB 10 'Veeartsenschool' was het onderwerp van vergunningen.
- > GGB 11 'Rijksadministratief Centrum' was het onderwerp van een richtschema en van de aflevering van gedeeltelijke vergunningen. Een BBP staat op het punt goedgekeurd te worden.
- > GGB 12 'Louizalaan' wil gemengde functies bevorderen door de kantoor situatie te stabiliseren op de datum van het GBP: nieuwe vestigingen worden alleen toegestaan op voorwaarde dat kantoren bestemd worden voor huisvesting. Uit de feiten blijkt dat er meer omschakeling naar huisvesting is dan vestiging van nieuwe kantoren.
- > GGB 13 'Josaphatstation' is momenteel het onderwerp van een BBP.
- > GGB 14 'Stadspoort' was het onderwerp van gedeeltelijke BBP's.

Er dient op gewezen te worden dat de programma's van GGB 6B 'Thurn & Taxis' en 7 'Van Volxem' geen woninginplanting toelaten en dat een heroverweging van deze 2 programma's dus opportuun lijkt.

STERKE EN ZWAKKE PUNTEN VAN GBP'S

Sinds enkele jaren maakt het Bestuur Ruimtelijke Ordening en Huisvesting (BROH) een reeks evaluaties (observatorium van het kantorenpark, van de huisvesting, van de handel), die een evaluatie maken van het GBP voor de inhoud van het GewOP (in overeenstemming met de voorschriften van het BWRO): het GBP bepaalt 'de eventuele wijzigingen die nodig zijn in de wettelijke bepalingen, plannen en programma's die van toepassing zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in functie van de gepreciseerde doelstellingen en middelen'.

De bijzondere nauwkeurigheid van het GBP is zeer zeker een van de wezenlijke kwaliteiten van dit plan. Het **garandeert een duidelijk juridisch kader** dat de vastgoedmarkt stabiliseert en oriënteert. Die nauwkeurigheid kan soms echter een belemmering vormen voor de vereiste evolutie van de stad.

Het zou dus problematisch kunnen zijn om afwijkende BBP's uit te werken, vooral voor de hefboomgebieden.

Zo blijkt ook dat bepaalde algemene voorschriften van het GBP een averechts effect kunnen creëren. Dat is zo met de vrijwaringsclausule die sterk werd uitgebreid: die laat wel kantooruitbreidingen toe in woongebieden voor oppervlaktes die overeenstemmen met 20% van de oorspronkelijke oppervlakte, maar ze verhindert eveneens de vereiste sanering van de binnenterreinen van huizenblokken door zelfs vervallen en onbenutte werkplaatsen of depots op die binnenterreinen te handhaven.

Het glossarium

Door de jaren heen zijn bepaalde definities zeer moeilijk interpreteerbaar geworden.

De term **productieactiviteiten** is een opvallend voorbeeld van de terminologische evolutie, waarbij een zeer groot aantal nuances is vast te stellen. De definitie van 'de activiteiten voor de vervaardiging van immateriële goederen' laat de deur open voor verschillende interpretaties omdat die in de buurt komt van het begrip 'kantoren', die een minder gunstige juridische regeling kennen (zie hieronder).

Ook de definitie van opslag is moeilijk te interpreteren, vooral in het geval van activiteiten die aan andere ondergeschikt zijn, zoals de productieactiviteit.

De definities i.v.m. **handel** en **voorzieningen** zijn eveneens dubbelzinnig. Zo kan een dansschool als handelszaak en als voorziening beschouwd worden naargelang, het statuut van de onderneming (particulier of openbaar), het feit of ze al dat niet door de Franse Gemeenschap erkend wordt, het bedrag van de inschrijvingsgelden,...

De term '**voorzieningen**' omvat openbare diensten (zoals scholen), maar ook de diplomatische vertegenwoordiging (zie hieronder).

Een ander voorbeeld dat problemen kan opleveren is het begrip **aparthotel** (zie hieronder).

Studentenkamers, erfdienstbaarheden rondom bossen, tennisvelden die al dan niet als constructies in sportgebieden beschouwd worden,... zijn andere problematische voorbeelden waar momenteel geen rechtspraak over bestaat.

Het functioneel en sociaal gemengd stedelijke karakter

Het GBP heeft de functie **'huisvesting'** beschermd.

Met het in woonzones verplichte voorschrift **'continuïteit van de huisvesting'** was moeilijk te werken, vooral omdat het niet nauwkeurig vertaald was. Het principe werd in de praktijk toegepast, waardoor in handelszones vergunningen geweigerd werden vanwege de niet-continuïteit van de huisvesting. Op dezelfde manier heeft men een aanvraag voor voorzieningen voor een volledige kant van een huizenblok geweigerd.

Op dit moment is 'het verticale gemengde karakter' soms moeilijk uitvoerbaar, terwijl dat vanuit een sociaal standpunt zeer heilzaam kan zijn. De bovenverdiepingen van panden in de grote handelsaders van het Gewest (zoals de Nieuwstraat) staan vaak leeg, terwijl er woningen gevestigd zouden kunnen worden die een sociaal leven buiten de openingstijden van de handelszaken toelaten. Momenteel maken de kosten voor een meter voorgevel het echter onmogelijk een aparte toegang in te richten. Bovendien wordt de achterkant van de handelszaken vaak bezet door omvangrijke en onesthetische installaties.

De voorzieningen

De drempelwaarden die het GBP bepaalt voor **voorzieningen** in woon- en gemengde gebieden zijn zeer laag. Maar toch kunnen ze nog omzeild worden door gebruik te maken van voorschrift 0.7 dat het mogelijk maakt om via bijzondere maatregelen van openbaarheid in alle zones voorzieningen te vestigen, zonder oppervlaktebeperking.

De **ambassades** en de **vertegenwoordigingen van de gefederaliseerde entiteiten** worden als voorzieningen beschouwd, zelfs als ze zich in de praktijk onderscheiden van andere soorten voorzieningen. Dit werd gedaan met het oog op de vrijheid van vestiging die het GBP voor collectieve voorzieningen toelaat (een functie die in alle zones aanvaard werd). Nochtans lijken de ambassades en federale gebouwen in bepaalde zones de huisvesting en andere voorzieningen weg te vagen (in het bijzonder in de Europese wijk). Ondanks het feit dat ze als voorzieningen worden beschouwd, hebben ze hetzelfde effect als kantoren.

De kantoren

Het kantorenpark beslaat meer dan **12,5 miljoen vierkante meter**. Het leegstandspercentage is sinds de goedkeuring van het GBP in 2001 sterk gestegen, tot meer dan 9,5% in 2008. Sinds 2008 blijft dat, ondanks de economische crisis, gestabiliseerd rond 10%.

In administratieve zones doet het verschijnsel van de 'monofunctionaliteit' van kantoren zich voor. Door het bestaan van de KaSTK (Kaart van de saldi van de toelaatbare kantooroppervlakten), blijven de administratieve zones rond de stations de enige zones waar op grote schaal kantoorgebouwen mogelijk zijn, wat soms hogere grondprijzen met zich meebrengt.

Het doel van het GBP om kantooruitbreiding te beperken tot administratieve zones is bereikt (het GBP is op dat gebied veel efficiënter gebleken dan het Gewestplan): het heeft het mogelijk gemaakt om de kantoren te concentreren in bepaalde strategische zones. De kantooroppervlakten die nog mogelijk zijn in de diverse administratieve polen verschillen per plaats. Bij het Noordstation is het aantal m² kantoorruimte dat het BBP toelaat bijna bereikt. De maximale kantoorruimte voor de wijk bij het Zuidstation is echter nog niet bereikt (nog zowat 92.000 m² over). In bepaalde GGB's (bv. Weststation, Thurn & Taxis,...) is de bouw van nieuwe administratieve gebouwen toegelaten, als er voldoende openbaar vervoer in de buurt is en als de herverstedelijking van stadskankers een functionele mix vereist.

Buiten de administratieve zone is de relatie tussen woon- en kantoorfunctie eerder in het voordeel van de huisvesting. Notarissen, boekhouders, architecten, zelfstandige informatici,... ondervinden steeds meer moeilijkheden om zich in Brussel te vestigen. Die situatie is zeker te wijten is aan de vastgoeddruk en drempelwaarden voor kantoren in het GBP.

Over het algemeen genomen sorteerte de KaSTK het verwachte effect: een beperking van de verspreiding van kantoren in de huisvestingszones. Bepaalde 'mazen' van de KaSTK waren al zeer negatief op het moment dat het GBP werd goedgekeurd (de Vijfhoek en de eerste kroon).

Men stelt ook almaar meer herbestemmingen van verouderde kantoorgebouwen vast, vooral naar een woonfunctie (bv. Louizalaan, Charleroisesteeweg, het voormalige gebouw van het ministerie van Financiën aan de Brugmannlaan,...).

Het GBP riep een nieuwe categorie van activiteiten in het leven. De categorie van 'productie van immateriële goederen' moest de vestiging van kantoren toelaten op plaatsen waar dat in de strikte zin verboden of sterk beperkt was (in stedelijke industriegebieden, in gebieden met een gemengd karakter,...). Daarmee wilde men het inplanten van structuren die gelinkt zijn aan 'de nieuwe kenniseconomie' stimuleren. In werkelijkheid stelt men vast dat deze gebouwen door kantoren bezet worden en dat het niet mogelijk is om het gebruik van het gebouw te controleren.

De hotels

Het GBP legt de hotels strenge regels op (behalve in administratief gebied). Zo mogen ze in woonzones slechts maximaal 50 kamers hebben.

In bepaalde wijken (zoals het Ambiorixplein) slokken serviceflats nieuwe wooneenheden op. Dat wordt om fiscale redenen alsmaar aantrekkelijker en is moeilijk te verbieden. In het GBP worden de aparthotels immers als hotels beschouwd en niet als woning, terwijl het BWRO bestemmingswijzigingen zonder vergunning verbiedt. Maar de serviceflats ontsnappen aan die voorschriften want zij worden wel als huisvesting beschouwd, zelfs al hebben ze in werkelijkheid een functie die verwant zou moeten zijn aan die van de aparthotels.

De handelszaken

Het GBP weerspiegelt duidelijk de wil van het Gewest om de vestiging van handelszaken in **linten voor handelskernen** te stimuleren. Buiten die commerciële linten bestaat er voor de handel vrijwel geen enkel beschermingsmechanisme. Twee mechanismen voor woningbescherming zijn zeer ongunstig voor de handelszaken: het voorschrift 0.12 dat bestemmingsverandering van een woning verbiedt, en de definitie van aanvaardbare drempelwaarden per zone.¹

Momenteel zijn de oppervlakteminima dwingend want ze worden beperkt per project en per gebouw.

Sommige BBP's zijn ten opzichte van de vestiging van handelszaken (en andere niet-residentiële functies) nog meer beperkend dan het GBP. Dat is bijvoorbeeld het geval in Gulledele in Sint-Lambrechts-Woluwe, waar het BBP een verkaveld terrein een 'monofunctionele huisvesting' oplegt.

¹ De laatste jaren ontstaan in 'woongebieden' of in 'gebieden met een gemengd karakter' belangrijke woonverkevelingen: Ketel in Anderlecht (woongebied met residentieel karakter van het GBP), Vishay in Evere (een sterk gemengde zone) en Engeland in Ukkel (woongebied met residentieel karakter). Omwille van de verdichting van die 3 plaatsen wilden gemeenten en aanvragers meer handelszaken. Bij Ketel is dat nog gewettiger want dat is een groot gebied met weinig verstedelijkte zones. En de centralisatie van de handel om een kleine wijksupermarkt te kunnen vestigen zou voor het toekomstige verkavelde terrein zeer voordelig zijn.

Het verzorgingsgebied wordt bepaald in functie van de intra- en interstedelijke concurrentie. Maar de regels die daaruit voortvloeien, druisen soms in tegen de doelstelling de commerciële levenskracht te bevorderen. Anderzijds verhindert dat niet om de oude handelskernen te blijven versterken, zodat het aantrekkelijke karakter van de stadscentra gehandhaafd blijft, in het bijzonder door stimulerings- en beperkingsmaatregelen.

De progressieve achteruitgang van sommige traditionele handelszaken in de handelskernen uit het GBP betekent dat het gemengde karakter van de verschillende soorten handelszaken vermindert. Bepaalde gemeentelijke voorschriften voorzien soms bijzondere openbaarheidsmaatregelen voor elke vergunningsaanvraag in de horecasector. De gemeente kan dan een meer nauwkeurige analyse van de handelskernen maken en zodoende de ontwikkeling van de commerciële sector op haar grondgebied beter controleren.

Het begrip '**grote speciaalzaken**' werd voor grote handelszaken die gespecialiseerd zijn in een speciaal soort goederen (Ikea, Decathlon,...) en die zich daardoor kunnen vestigen in zones die bestemd zijn voor economische activiteiten (stedelijke industriegebieden, zones met een sterk gemengd karakter). Dat wordt gerechtvaardigd door de vereiste oppervlakte (minimum 500 m²) en parkeergelegenheid (zaken die men vooral per auto bezoekt) van dit soort handelszaken.

De economische activiteiten en de stedelijke industrieën

In stedelijke industriezones onderscheidt men twee soorten terreinen: de terreinen omgeven door of in de buurt van woonzones en de terreinen in de periferie of van zuiver industriële aard. Het blijkt dat de verdeling van de industriële activiteiten op het Brusselse grondgebied de stedelijke context niet altijd in overweging neemt en dat bepaalde zones steeds meer vastgoeddruk voelen, vooral als gevolg van de demografische ontwikkeling.

Nieuwe bedrijven aantrekken (audiovisuele centra, hightechbedrijven of nieuwe economieën...) vereist bovendien een efficiënt mobiliteitsbeleid. De frequente verkeersopstoppen in het centrum van Brussel hebben tot gevolg dat sommige bedrijven zich liever aan de rand vestigen. Bovendien verhindert de KaSTK hen vaak om er hun hoofdkantoor te vestigen.

De bestrijding van de kankers

Om stadskankers te genezen, staat voorschrift 4.4 in gebieden met een sterk gemengd karakter een gemengd programma toe van maximaal 25% kantoren en minimaal 35% woningen. Dit programma gaat verder dan wat normaal gezien geldt voor kantoren in dit soort gebieden.

De laatste jaren wordt deze mogelijkheid minder gebruikt dan bij de goedkeuring van het GBP. Het aantal kankers was toen hoger en de conjunctuur was gunstiger voor kantoorfuncties. Het voorschrift werd een tiental keer toegepast (ook voor zeer belangrijke vergunningen zoals aan Thurn & Taxis). De recente afname in de toepassing is te verklaren door de vereisten (overeenstemming met de definitie van een stadskanker en volledig onbenut) en door de quota's voor de functionele mix en de aanleg van groene ruimtes.

Dit voorschrift is echter zeer nuttig geweest en maakte het mogelijk om bepaalde kankers die er waren op het moment van de uitwerking van het GBP te verstedelijken.

Bij de herbestemming van een ongebruikt industriegebouw verhindert het GBP soms de handhaving van de economische activiteit als de activiteit van een bedrijf dat er zich wil vestigen niet dezelfde is als de activiteit die er eerst was. Nochtans is het voorschrift 0.10 over de herbestemming van economische gebouwen soepeler ten opzichte van bestemmingswijzigingen. Dat stimuleert de herbestemming, maar er wordt echter weinig beroep op gedaan omwille van de vereiste termijnen waarin gebouwen ongebruikt moeten zijn

vooral eer ze in aanmerking te komen voor herbestemming. Die termijnen werden niet meer geactualiseerd (alleen de gebouwen die sinds 1996 niet meer gebruikt worden vallen onder het voorschrift).

Het voorschrift 0.9 (vrijwaringsclausule) laat afbraak- en heropbouwactiviteiten toe als de handhaving van de bestaande activiteiten wordt gewaarborgd, zelfs als die niet in overeenstemming zijn met het GBP. De jurisprudentie van de Raad Van State beperkt dit gebruik tot gebouwen waarin nog activiteiten aanwezig zijn.

Het GBP voorziet ook in een procedure die eigen is aan GGB's: bij gebrek aan een BBP kunnen de regels die gelden in de gebieden met een sterk gemengd karakter worden toegepast. Zonder deze procedure zou de ontwikkeling van sommige zones bevroren zijn.

Valorisatie van het patrimonium

De procedures van het GBP die het patrimonium moeten beschermen (algemeen voorschrift 08) worden bijna niet meer gebruikt. De eerste jaren na de inwerkingtreding van het Plan werden ze iets vaker gebruikt omdat ze het onder meer mogelijk maakten kantoren te bouwen als het patrimonium beschermd bleef. Voor die bestemmingswijziging was toestemming vereist van de KCML en de gemeente waarin het goed zich bevond.

Een aspect dat niet door het GBP wordt behandeld is de bescherming van stadsgehelen of niet geïnventariseerde stadselementen. Dat houdt ook openbare ruimten in (bijvoorbeeld de keien van de straten in het centrum) of elementen van groene ruimtes. Er bestaat geen verordenend plan tot behoud of ordening van de elementen die onderdeel zijn van grote samenhangende gehelen zoals de grote Leopoldlanen (de Tervurenlaan, de Winston Churchilllaan,...).

Kwalificatie van de groene ruimtes en bescherming van de binnenterreinen van huizenblokken

Het GBP streeft ernaar om de 'groene' kant van Brussel te beschermen als een rijkdom voor de stad.

De binnenterreinen van huizenblokken

Binnenterreinen van huizenblokken zijn typisch voor Brussel, maar werden sinds het begin van de 20e eeuw erg aangetast. De laatste jaren werd de bouwontwikkeling van die binnenterreinen betrekkelijk goed binnen de perken gehouden dankzij voorschrift 0.6 van het GBP.

Het GBP bepaalt dat binnenterreinen van huizenblokken alleen aangetast mogen worden om er woningen of voorzieningen van te maken (voorschrift 2.5). Het effect van deze functies, en in het bijzonder van de woonfunctie, is echter even groot als het effect van handelszaken of bedrijven.

Voorts dient ook het effect onderstreept te worden van het door de GSV opgelegde principe van 'minstens een parkeerplaats per woning'. Dat leidt er soms toe dat de aanleg van parkeergelegenheid op de binnenterreinen van huizenblokken onderzocht wordt, als een ondergronds parkeerterrein niet mogelijk is.

De groene ruimtes

De procedures van het GBP waren zeer efficiënt om de bestaande groene ruimtes te beschermen. De BBP's en de verkavelingsvergunningen hebben er in de praktijk voor gezorgd dat groene zones gehandhaafd konden blijven.

Het voorschrift dat voor terreinen van meer dan 5000 m² een handhaving van minstens 10% groene ruimtes voorziet (waarvan 500 m² ononderbroken groen) werd goed toegepast. Het voorschrift 0.7, dat toelaat om voorzieningen in te richten in alle gebieden, inclusief de groene zones, leverde geen enkel belangrijk

probleem op. In de industriezones is de toepasselijkheid van dat voorschrift echter onderwerp van debat omdat bedrijven vaak gebouwen en parkeerterreinen vereisen.

Het groene en het blauwe netwerk

Een deel van de netwerken die het GewOP bepaalt kon verwezenlijkt worden.

Deze netwerken werden aangevuld met het 'hemelwaterplan', dat meer doorlaatbare bodems oplegt in valleien (de centrale as, de vallei van de Maalbeek) dan in de tweede kroon.

DE BIJZONDERE BESTEMMINGSPLANNEN

Talrijke oude BBP's zijn achterhaald. Bij de uitwerking van hun GemOP hebben bepaalde gemeenten een lijst opgemaakt van de plannen die ze willen intrekken. Dat heeft ervoor gezorgd dat de intrekkingsprocedure na het openbare onderzoek van het ontwerpplan sterk werd vereenvoudigd (concreet moest de gemeente geen ander openbaar onderzoek meer organiseren).

Voorts zijn sommige BBP's onderworpen aan een strategische milieueffectenrapportage (milieueffectenrapport). Dat wordt geval per geval bekeken, volgens het belang van de geplande projecten en de te verwachten gevolgen voor het milieu.

DE GEWESTELIJKE STEDENBOUWKUNDIGE VERORDENING

De GSV is goedgekeurd in 2006 en bestaat uit acht titels:

1. kenmerken van de bouwwerken en hun naaste omgeving (vestiging, afmeting)
2. bewoonbaarheidsnormen voor woningen
3. bouwplaatsen
4. toegankelijkheid van gebouwen voor personen met beperkte mobiliteit
5. thermische isolatie van gebouwen
6. reclame en uithangborden
7. de wegen, de toegangen ertoe en de naaste omgeving ervan
8. de parkeernormen buiten de openbare weg

Titel I stelt dat bij elke afwijking, hoe klein ook, moet worden voldaan aan speciale maatregelen van openbaarmaking (zijnde een openbaar onderzoek en het advies van de overlegcommissie) en dat het advies van de gemachtigde ambtenaar moet worden verkregen.

Titel II wordt bekritiseerd door het merendeel van de woningontwikkelaars omdat de oppervlakteminima strenger zijn dan in de Huisvestingscode.

Titel V is niet meer van toepassing sinds de inwerkingtreding van de ordonnantie 'houdende de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen' (EPB).

Titel VIII over de parkeernormen is van toepassing op nieuwbouw, maar de vraag is hoe het zit met bestaande gebouwen waarvan de parkeerterreinen worden gehandhaafd, zelfs bij zeer uitgebreide verbouwingen waarbij hele verdiepingen worden afgebroken. De beleidsverklaring van de gewestelijke regering voorziet trouwens in een aanpassing van milieuvergunningen om de eisen van de GSV over te nemen.

DE HERVORMING VAN DE SOCIAALECONOMISCHE VERGUNNING

Sinds de inwerkingtreding van de **wet betreffende de vergunning van handelsvestigingen**, ook de 'Ikea-wet' genoemd (2005) zijn het de gemeenten die de sociaaleconomische vergunningen uitreiken en dus oordelen over het belang voor de bevolking (en de gemeentefinanciën) van de komst van nieuwe handelszaken. De Ikea-wet verplicht de aflevering van een sociaaleconomische vergunning voor een handelsvestiging van meer dan 400 m² op basis van sociaaleconomische criteria. Voor projecten van meer dan 1.000 m² moeten de gemeenten het (niet-dwingende²) advies van het Interministerieel Comité voor de distributie vragen (waarin o.a. de sociale partners, Fedis, en de UCM zetelen).

Op 22 januari 2010 werd de Ikea-wet gewijzigd om de Belgische wetgeving in overeenstemming te brengen met de **Europese dienstenrichtlijn** (of Bolkensteinrichtlijn). Sindsdien kan deze nationale commissie haar adviezen niet meer motiveren met economische of werkgelegenheidsgerelateerde criteria. Een project kan dus niet geweigerd worden omdat het negatieve gevolgen voor de bestaande handelszaken zou kunnen hebben.³

De sociaaleconomische vergunning wordt gehandhaafd, maar die wordt afgeleverd op basis van **nieuwe criteria**. De dossiers worden voortaan volgens de volgende criteria geëvalueerd: de bescherming van de consument, de bescherming van het stedelijk milieu, de naleving van de sociale wetgeving en het arbeidsrecht, en de geografische situatie van de handelsvestiging.

De belangrijkste wijziging is dus de vervanging van het criterium betreffende 'de gevolgen van het project voor de bestaande handelszaken' door een analyse van '**de bescherming van het stedelijk milieu**'. A priori zou men zich vragen kunnen stellen bij het verschil tussen dit nieuwe criterium en dat over de ligging. Men weet echter dat het criterium van de ligging in de praktijk voornamelijk neerkomt op een mobiliteitsanalyse van het project. De formulering van dit nieuwe criterium lijkt geïnspireerd op de dienstenrichtlijn, die het volgende voorschrijft: 'Het verbod op de hantering van economische tests als voorafgaandelijke vergunningsvoorwaarde zou op de economische tests als zodanig moeten gericht zijn en niet de andere eisen die om dwingende redenen van algemeen belang objectief gerechtvaardigd zijn, zoals de bescherming van het stedelijk milieu en doelstellingen op het gebied van het sociaal beleid of de volksgezondheid'.

Het inhoudelijke vraagstuk blijft echter gehandhaafd omdat de richtlijn geen uitvoerigere definitie bevat. Er wordt hoogstens gepreciseerd dat het de ruimtelijke ordening omvat. Deze laatste constatering vormt echter een probleem op het vlak van de bevoegdheidsverdeling tussen de federale staat en de gewesten, aangezien de gewesten bevoegd zijn inzake milieubescherming en ruimtelijke ordening.

Met het oog op de mogelijke regionalisering van die bevoegdheid wordt momenteel een debat gevoerd over de ligging van handelszaken zodat het Gewest zou beschikken over een ordonnantie "handelsmix" die de organisatie van het handelsaanbod over het gebied regelt. De handel vervult immers een van de belangrijkste functies in de structurering van het gebied.

2 De Colleges van Burgemeesters en Schepenen hebben de laatste jaren 75% van de door bouwpromotoren aangevraagde oppervlakte goedgekeurd, hoewel de commissie maar voor de helft een gunstig advies heeft uitgevaardigd.

3 De 'Dienstenrichtlijn' 2006/123 van 12 mei 2006 (Bolkensteinrichtlijn genoemd) formuleert een principe van vrij verkeer van diensten dat veronderstelt dat de lidstaat geen protectionistische beperkingen meer kan opleggen en de toegang tot een dienst of de verrichting van die dienst niet ondergeschikt mag maken aan vereisten die niet voldoen aan de volgende 3 criteria (artikel 16):

- niet-discriminatie van bepaalde nationaliteiten;
- noodzakelijkheid (de staat moet deze maatregelen rechtvaardigen uit hoofde van de openbare orde, de volksgezondheid of het milieu);
- evenredigheid (de eisen moeten in verhouding zijn tot de nagestreefde doelstelling).

RUIMTELIJKE ORDENING CONCLUSIES

CONCLUSIES: DE BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

A. De instrumenten voor ruimtelijke ordening zijn soms te strikt en weinig gelieerd.

De wijzigingsprocedure van het GBP was tot voor kort vrij lang (men moest de wijziging eerst bepalen in een nieuw GewOP). Vandaag kan het GBP op elk moment gewijzigd worden via een gemotiveerd besluit, maar de procedure blijft lang (uitwerking van een project met een milieueffectenrapportage, onderzoek en adviezen, definitieve goedkeuring).

Bijgevolg zal men de vereenvoudiging van de verordenende instrumenten zoals het GBP of het BBP moeten voortzetten en nadenken over een eventuele wijziging van deze plannen naargelang de evolutie van de strategische planning.

B. De instrumenten voor ruimtelijke ordening zijn nog niet operationeel genoeg.

Moet het operationele gewestelijke stadsplanningsbeleid sterker worden geactiveerd, nu men beschikt over het ATO als facilitator en coördinator? Mogelijke opties zijn:

- contracten tussen gewestelijke en gemeentelijke overheden en eventueel de belangrijke grondbezitters, om een echte gewestelijke betrokkenheid bij grote dynamische stadsprojecten te verwezenlijken. Welk effect zou zo'n instrument hebben op de onderhandelingen in het kader van het richtschema?
- de oprichting van een 'openbare planoloog' die over een begroting en voldoende financieel kapitaal beschikt om de noodzakelijke infrastructuur te verwezenlijken voor de ontwikkeling van de grote strategische zones (Josaphat, Delta, Weststation,...) vooraleer de percelen worden overgedragen aan investeerders. Dit is gebaseerd op het model van de Franse *Sociétés d'économie mixte* (SEM). De buitenlandse voorbeelden bewijzen het belang van een openbare operator die de verscheidenheid aan programma's (van diverse openbare en particuliere spelers, met verschillende architecten) waarborgt, evenals de verdeling van de financiële middelen onder de verschillende bestemmingen. De vzw Neo, die de Stad Brussel oprichtte voor de ontwikkeling van de Heizelvlakte, is zo'n structuur. De Maatschappij voor de Verwerving van Vastgoed (MVV) is een openbaar beleidsinstrument en kan op de betrokken plaatsen (vooral Josaphat en Delta) beschouwd worden als een instrument voor de ontwikkeling en de toepassing van een operationele stedenbouw. Maar de MVV heeft alleen invloed op de onroerende aspecten van de stadsprojecten. Zou het takenpakket van de MVV niet uitgebreid kunnen worden naar dat van een algemene planoloog?

C. De experimenten met burgerparticipatie zijn niet altijd optimaal.

Tot nu toe werd het participatieproces alleen overwogen tijdens de uitwerkingsfases van de richtschema's (de participatie stopt over het algemeen nadat die door de regering goedgekeurd zijn). Er bestaan pogingen om dit uit te breiden naar de toepassingsfases.

De regering heeft de organisatie van het participatieve proces bij de uitvoering van al goedgekeurde richtschema's toevertrouwd aan het ATO, evenals bij de grote gebieden die in de toekomst richtschema's zullen krijgen.

D. Minder dan de helft van de gemeenten heeft een GemOP.

Op gemeentelijk niveau blijft een strategische planning absoluut noodzakelijk want de inventarisatieprocessen en de beleidsmaatregelen betreffen strategische onderwerpen op gewestelijk niveau: onbebouwde terreinen, verwaarloosde gebouwen, kleuter- en basisschoolvoorzieningen, leegstaande woningen en kantoren, verkeer en openbaar vervoer, tewerkstelling van werklozen,...

Het is ook mogelijk om via het GemOP achterhaalde BBP's of BBP's die niet in overeenstemming zijn met het GBP in te trekken.

Zou er geen doeltreffende koppeling tussen het nieuwe GewOP en de GemOP's gevonden kunnen worden (via de heroprlichting van 'de overlegcommissie van gewest en gemeenten')? Zou er geen ondersteunende en begeleidende structuur voor de gemeenten opgezet kunnen worden?

Een contract met de gemeenten is mogelijk op specifieke gebieden: de gemeentelijke mobiliteitsplannen, de wijkcontracten,... De GemOP's hebben het voordeel dat ze al deze voorzieningen groeperen in één strategisch kader.

Er is een grote behoefte aan nieuwe voorzieningen. Zouden de GemOP's geen uitbreiding of nieuwe vestigingen moeten plannen voor de gemeentelijke voorzieningen (scholen, crèches, sportfaciliteiten,...)?

E. Sommige voorschriften van het GBP zijn achterhaald.

Op het moment van de uitwerking van het GBP hadden 'kantoren' nog een dominerende vastgoedfunctie. Er waren echter talrijke maatregelen die de woonfunctie beschermen en ontwikkelen.

Het GBP is een van de meest efficiënte instrumenten om **op een concrete manier het hoofd te bieden aan de stedelijke uitdagingen**.

De regering heeft zopas een wijziging van het GBP aangekondigd. Die zal vooral de uitwerking van het PIO en de uitwerking van een demografisch GBP behandelen.

Het regeerakkoord bepaalt dat het GBP gedeeltelijk wordt gewijzigd om **prioriteit te verlenen aan grote noodzakelijke voorzieningen voor de internationale ontwikkeling** van Brussel. Vandaag laat de bestemming van het GBP voor 2 van de 10 strategische zones – Delta en Heizel – de ontwikkeling die het PIO adviseert niet toe.

Het Deltagebied is momenteel ingedeeld bij spoorweggebied en stadsindustrie. Met de verwerving van het grondbeheer door de MVV reageerde het Gewest op de grote belangstelling van de Europese Commissie (EC) om een nieuw centrum te ontwikkelen om te voorzien in de nieuwe behoeften (na 2020). Het definitieve antwoord van de EC wordt verwacht in het eerste kwartaal van 2011. Op basis daarvan kan het definitieve richtschema worden opgesteld en kunnen de richtlijnen voor de ruimtelijke ordening van dit gebied worden verfijnd. Een deel van het gebied is al bestemd voor een nieuwe afdeling van het zie-

kenhuis Chirec, waarvoor de regering in oktober 2010 een BBP heeft gelanceerd. Door deze beslissing kan de concretisering plaatsvinden van een project dat in Brussel een kwaliteitsvolle ziekenhuisactiviteit zal handhaven en die arbeidsplaatsen creëert. Bovendien kunnen op de huidige site van Cavell nieuwe woningen worden gebouwd op een oppervlakte van 17.000 m².

Dezelfde wijziging van het GBP laat ook toe om op de **Heizelvlakte** de functies te vestigen die door het PIO geadviseerd worden. Die zone werd immers het meest geschikt bevonden om een aantal grote voorzieningen met internationale uitstraling voor Brussel te vestigen: een congrescentrum met minstens 3500 plaatsen, een concertzaal met 15.000 plaatsen en een winkelcentrum van nationale betekenis, dat rekening houdt met de aanwezige recreatieactiviteiten. Er is vooral nood aan een congrescentrum met meer capaciteit dan de Square. Deze sector is voor Brussel prioritair, omwille van de potentiële arbeidsplaatsen, zowel voor geschoolde als voor ongeschoolde werkzoekenden, en de talrijke positieve indirecte gevolgen (toerisme en verwante diensten).

Maar deze wijziging van het GBP moet hoofdzakelijk een oplossing vinden voor een fundamenteel probleem voor Brussel: de **demografische ontwikkeling**.

Na de constatering van de toekomstige vraag naar huisvesting en voorzieningen is het noodzakelijk om daar snel een antwoord op te vinden. Het GBP is een van de efficiëntste instrumenten om het demografische vraagstuk concreet te behandelen.

In het kader van deze wijziging zal men de voorschriften voor elke zone moeten herzien en onderzoeken hoe ze aangepast moeten worden om aan de behoeften tegemoet te komen.

Zo laten de voorschriften van het GGB 6B 'Thurn & Taxis' en het GGB 7 'Van Volxem' bijvoorbeeld de vestiging van woningen niet toe. Maar vandaag lijken deze twee zones potentieel goed gelegen om deze functies op te vangen. Het programma van deze zones moet dus opnieuw onderzocht worden.

De demografische uitwerking van het GBP impliceert echter ook dat men zich moet buigen over de verdichting van Brussel, wat uiteraard een oplossing moet bieden voor het woningtekort en de thematiek rond mobiliteit.

De demografische ontwikkeling werpt ook de vraag op naar het optimale gebruik van de beschikbare ruimtes. Er zijn vele vormen van verdichting. Men moet vrije ruimtes optimaliseren, lege plekken verkavelen en zoals in de zone van Thurn & Taxis de verdichting van bepaalde ruimtes overwegen.

Met 65 inwoners per hectare is Brussel niet echt dicht, maar er zitten grote verschillen tussen de gemeenten van de eerste en de tweede kroon. Het merendeel van de Europese steden neigt naar een minimumdichtheid van 100 inwoners per hectare. Ter vergelijking: Parijs telt dubbel zo veel inwoners op een grondgebied dat bijna tweemaal zo klein is (2,2 miljoen inwoners op 90 km² of 240 inwoners per hectare).

De wijken moeten gebouwd worden op de 'traditionele' schaal van de stad, maar er moet nagedacht worden over een herziening van het model dat globaal genomen op het gewest van toepassing is. De traditionele Brusselse stadsstructuur heeft een gemiddelde hoogte van 'R+3', wat weinig is voor een Europese metropool (voor Parijs is dit bijvoorbeeld 'R+8').

Bovendien moet de verdichting zich voltrekken op de plaatsen waar de beste mobiliteitsvoorwaarden gelden.

Er is nog een algemeen discussiepunt: moet men niet alle grote projecten een functionele mix opleggen? Dat gebeurt al in veel metropolen. Ook deze vraag wordt onderzocht in het kader van een demografisch GBP.

Een tweede wijzigingsfase van het GBP vindt plaats bij de goedkeuring van het GPDO. Het gedetailleerde niveau van het GBP heeft vermeden dat dit instrument een stedenbouwkunde 'à la carte' bedrijft. Niettemin moet er een gulden middenweg worden gevonden om te vermijden dat te strikte voorschriften een goede werking in de weg staan. Er moet een aantal vragen beantwoord worden (zie de lijst hieronder) om het ontwerpplan op te stellen.

- > Kan een goede 'stedelijke mix' niet geherwaardeerd worden door enerzijds de woongebieden met overwegend een residentiële karakter en de woongebieden te fusioneren, en anderzijds de gemengde en sterk gemengde gebieden?
- > Moeten de drempelwaarden voor aanvaardbare functies in m² per gebouw niet herzien worden om in overeenstemming te zijn met de bedrijfsbehoeften?
- > Moet het begrip 'collectieve voorziening' niet herzien worden ten voordele van de kleuter- en lagere schoolvoorzieningen? Moet er bovendien geen minimumpercentage van de beoogde zone voorbehouden worden voor schoolvoorzieningen om zo betaalbare terreinen met een openbare nutsfunctie te kunnen garanderen?
- > Zou het begrip 'grote speciaalzaak' niet geherdefinieerd moeten worden?
- > Moeten de voorschriften betreffende de 'handelszaken' niet herzien worden door onder meer de maximumoppervlakte per geval en naargelang de zones per gebouw te verhogen?
- > Behouden we het onnauwkeurige begrip 'activiteiten voor de vervaardiging van immateriële goederen'?
- > Moet de term 'huisvesting' niet worden herzien om beter overeen te stemmen met de huisvestingsfunctie?
- > Moet men de voorwaarden betreffende de termijn en de omvang van onbenutte gebouwen voor de herbestemming van een gebouw of terrein niet versoepelen teneinde de kankers te bestrijden?
- > Moet de 'zonering' van 'zones voor haven- en transportactiviteiten' niet versterkt worden in verband met zijn functionele relatie met de waterweg?
- > Moet de 'kanaalzone' geen 'stadszone' worden zodat die zijn aantrekkingskracht voor economische, residentiële, culturele en sociale activiteiten kan oriënteren en bevestigen?
- > Zouden we voor alle projecten van een zekere omvang geen quota's moeten invoeren voor functies die de woonfunctie aanvullen (handelszaken, voorzieningen, bedrijven,...) om zo een globaal dienstenaanbod te waarborgen?
- > Zouden we geen elementen van specifieke doelstellingen moeten integreren, zoals het dichtheidsbeleid, het hoogtebeleid... ?

Voor de **economische activiteiten** zal men erop toe moeten zien dat de bedrijven weloverwogen gespreid worden over het gewestelijke grondgebied: de 'zwaarste' en slecht met de woonfunctie verenigbare industrieën moeten in de zones buiten het stadsweefsel komen. De 'lichte' en met huisvesting verenigbare industrieën kunnen worden geïntegreerd in een kwaliteitsvolle stadsstructuur.

Het kan dus opportuun zijn om de voorschriften van een aantal industriële stadsgebieden te wijzigen om woningen toe te laten. In dat geval moeten de wijzigingen rekening houden met een versterking van de economische activiteiten op het Brusselse grondgebied, enerzijds door een versterking en bescherming van de zuivere industriezones en anderzijds door het behoud van een zekere hoeveelheid economische activiteiten in de stedelijke industriezones.

Door het opstellen van een verplichte drempelwaarde voor economische activiteiten in de stedelijke industriezones zou de verdichting van deze zones voor andere vereiste functies het dus mogelijk maken aan de demografische ontwikkeling te beantwoorden en zo de vestiging van bedrijven die in Brussel banen creëren te behouden, te stimuleren en te waarborgen.

F. De enige regeling in verband met handelszaken is van stedelijke aard.

Door de omzetting van de Europese 'Dienstenrichtlijn' (Bolkensteinrichtlijn genoemd) werden de beoordelingscriteria voor sociaaleconomische vergunningsaanvragen voor de handelszaken herzien. Na de regionalisering van deze materie stelden de 2 andere gewesten al criteria in op het gebied van stedenbouw en ruimtelijke ordening. In tegenstelling tot Vlaanderen en Wallonië, beschikt Brussel met het GBP en het Commercieel ontwikkelingsschema niet over een 'algemeen beoordelingskader'.

Effectenrapporten moeten een sociaaleconomisch hoofdstuk bevatten (gevolgen van het project voor de economische structuur van de wijk, de gemeente en het Gewest; gevolgen voor de werkgelegenheid; gevolgen voor de vastgoed- en grondprijzen; gevolgen voor het milieu en de mobiliteit;...). De Europese Richtlijn verbiedt niet om de gevolgen voor de stadsstructuur (milieu, mobiliteit,...) van het project te analyseren.

Zou het na de verdwijning van de sociaaleconomische vergunning niet nuttig zijn om, naast de krijtlijnen die zullen worden uitgezet door de toekomstige ordonnantie "Handelsmix", de inhoud van de effectenrapporten voor de groothandelszaken te verbeteren, met name op het niveau van het onderzoek voor de stedenbouwkundige vergunning?

G. De BBP's bieden voordelen met betrekking tot nauwkeurigheid en rechtszekerheid, maar missen soepelheid of zijn achterhaald.

Sommige BBP's bestaan nog (hun uitwerking dateert soms nog van het Gewestplan) en hernemen de voorschriften die niet meer van toepassing zijn, omdat ze impliciet werden herroepen door het Gewestplan, het GewOP van 1995 of het GBP.

Hoe kunnen we de gemeenten dan aansporen hun planologie bij te werken, zodat er meer rechtszekerheid is voor de partijen die bij het project betrokken zijn?

Kunnen de plannen misschien, zoals het Vlaams Ruimtelijk Uitvoeringsplan, ook operationele maatregelen bevatten, bijvoorbeeld op het vlak van het uitvoeringsbeleid en de uitvoeringswijzen, bodemaspecten, ontwikkelingsfasering, stimulerende maatregelen en premies? Kan men de goedkeuringstermijnen niet inkorten? Kan het Gewest de mogelijkheid krijgen om zelf de BBP's uit te werken op plaatsen met een gewestelijke bestemming? Misschien kan er ook onderzoek gedaan worden naar een BBP-model dat het mogelijk maakt om projecten uit te werken die meer plaats bieden aan architecturale creativiteit?

H. Het BWRO werd in januari 2010 hervormd. Bepaalde aanpassingen moeten evenwel nog verwezenlijkt worden.

Vereenvoudigde procedures uitwerken blijft opportuun, onder meer om de behandelingstermijnen van de aanvragen van vergunningen in te korten en termijngaranties te waarborgen.

De hervorming van het **besluit betreffende de werkzaamheden van geringere omvang** heeft de gemeenten meer speelruimte gegeven. Het BWRO bepaalt dat het Gewest in gebieden van gewestelijk belang de vergunningen verleent. De resultaten van deze hervorming moeten geëvalueerd worden.

Moet men niet onderzoeken of men de perimeters kan definiëren die onder gewestelijke bevoegdheid vallen, waarvoor het BBP en de vergunningen worden uitgewerkt en afgeleverd door het Gewest, en waarvan de bestemmingen omwille van het gewestelijk belang kunnen afwijken van plannen en regelgeving (naar het model van de ruilverkavelingsperimeters in Wallonië)?

Om de werking van de **Overlegcommissie** te verbeteren zou men misschien 2 manieren kunnen voorstellen om de dossiers te behandelen: de situatie blijft dezelfde voor de projecten met 'gewestelijke' doeleinden, maar de projecten met 'plaatselijke' doelstellingen kunnen na openbaar onderzoek eventueel door de gemeenten zelf behandeld worden. In die hoedanigheid moet het belang van de dossiers vanaf het begin (volgens de oppervlakte, de zone, de aanwezigheid van patrimonium, enz.) bepaald worden.

Kan het voorts niet nuttig zijn om de **relatie tussen stedenbouwkundige en milieuvergunningen** te herzien, en dat vooral om de verplichtingen i.v.m. effectenrapportage te verminderen?

I. Aanpassingen van de GSV zijn noodzakelijk omdat bepaalde maatregelen die erin voorzien worden moeilijk uitvoerbaar zijn.

Zou het in eerste instantie niet nuttig zijn om de afwijkingsaanvragen te analyseren teneinde de procedures te vereenvoudigen?

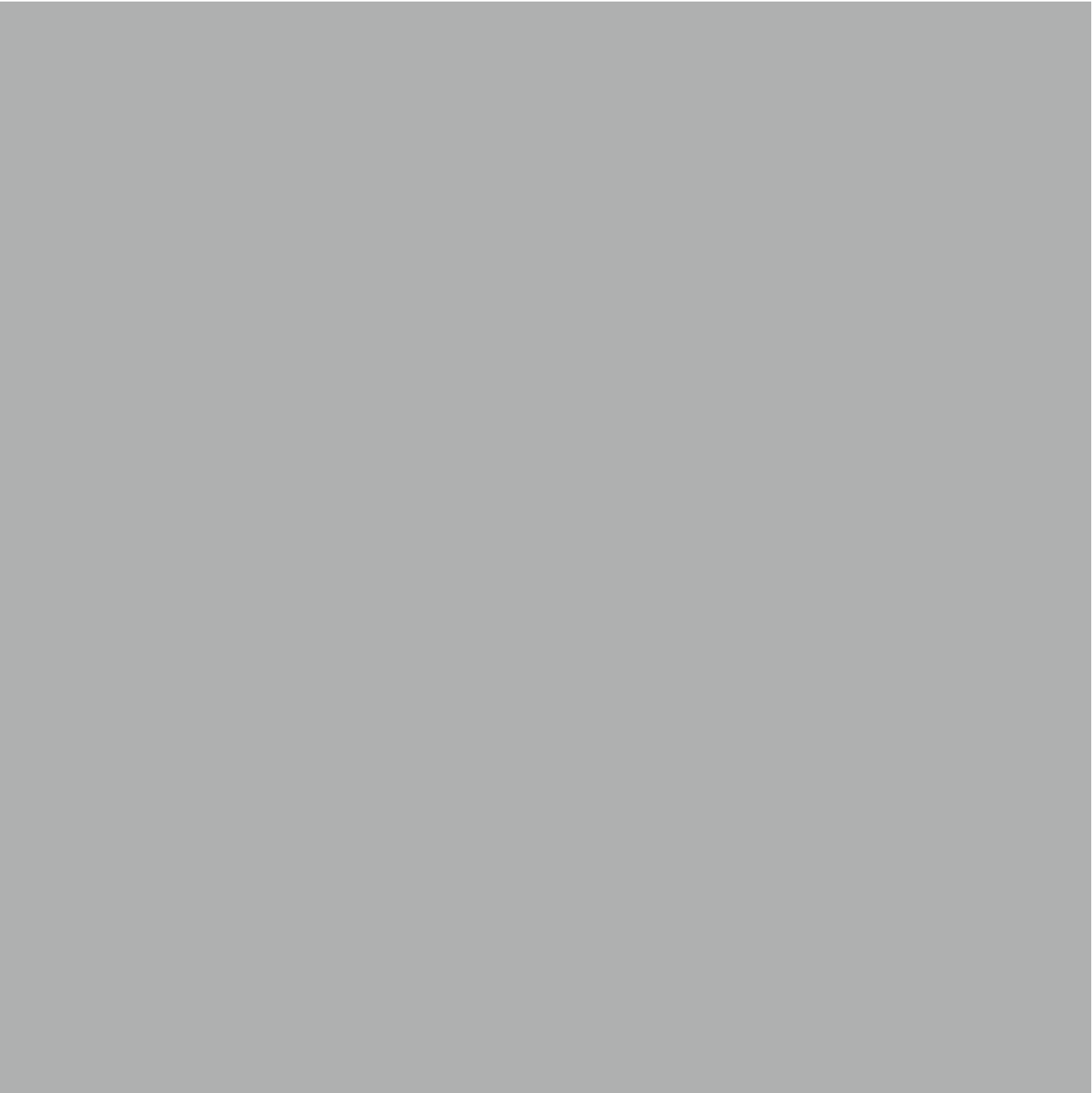
Moet er geen update verwezenlijkt worden om de duurzaamheidsvoorwaarden van de gebouwen beter te integreren? Het is misschien nuttig om daarbij uit te gaan van de criteria voor de certificatie van duurzame gebouwen die de verschillende instanties vooropstellen.

De snelle economische veroudering van kantoorgebouwen (15 tot 25 jaar) heeft veel milieuhinder (afbraak) en een verspilling van hulpbronnen tot gevolg. Kan men gezien de kantoorcrisis en het grote aanbod niet overwegen om kantoorgebouwen opnieuw te kwalificeren om de ontwerpers ervan te verplichten om vanaf het begin de mogelijkheid te voorzien dat het gebouw voor andere functies gebruikt zou kunnen worden (woningen, voorzieningen, handelszaken...)?

J. De bescherming van het patrimonium beschikt niet over instrumenten die op een heel stadsgebied van toepassing zijn.

Is het op patrimoniaal gebied niet noodzakelijk om de mogelijkheid te voorzien van een 'zonereglementering' (type GSV)? Zo kan men de specifieke kenmerken van bepaalde wijken beschermen, vooral de grote complexen en stedelijke landschappen die bestaan uit gebouwen of ruimtelijke ordening waarvan de intrinsieke patrimoniale waarde misschien minder is, maar die belang hebben als geheel, door de specifieke architecturale uitvoering of door de inrichting van de openbare ruimte.

LIJST VAN DE ACRONIEMEN

ATO	Agentschap voor Territoriale Ontwikkeling	CTA	Centres de technologies avancées
AWEX	Agence wallonne à l'Exportation et aux Investissements étrangers	DML	Directie Monumenten en Landschappen
BAO	Brussels Agentschap voor de Onderneming	DVB	Dienst Voorafgaande Beslissingen
BECI	Brussels Enterprises Commerce and Industry	EACEA	Agence exécutive "Education, Audiovisuel et Culture"
BESOC	Brussels Economisch en Sociaal Overlegcomité	EACI	Agence exécutive pour la Compétitivité et l'Innovation
BEW	Bestuur economie en Werkgelegenheid	EAS	Ecole européenne d'Administration
BGE	Bureau voor Grote Evenementen	EC	Europese Commissie
BGHGT	Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën	ECFG	Europees Centrum voor Fruit en groenten
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij	EDA	Europees Defensieagentschap
BIM	Brussels Instituut voor Milieubeheer	EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
BIP	Brussel Info Plein	EPB	Energieprestatie van gebouwen
BITC	Brussels International Tourism & Congrès	EPSO	Europees Bureau voor personeelsselectie
BKG	Broeikasgas	ERC	Europese Onderzoeksraad
bMa	Bouwmeester	ESF	Operationele programma's Europees Sociaal Fonds
BNP	Bruto nationaal produkt	ESRBHG	Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
BP	Bestemmingsplan	EU	Europese Unie
BROH	Bestuur Ruimtelijke Ordening en Huisvesting	FEDSVK	Federatie van Sociale Verhuurkantoren
BRUGEL	Brussel Gas Elektriciteit	FODMV	Federale Overheidsdienst Mobiliteit en Vervoer
BTW	Belasting op de toegevoegde waarde	GBP	Gewestelijk Bestemmingsplan
BWRO	Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening	GECO	Gesubsidieerde contractuele ambtenaren
CBD	Contracten voor bepaalde duur	GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
CBP	Contract voor Beroepsproject	GemOP	Gemeentelijk Ontwikkelingsplan
CdR	Centres de référence professionnelle	GEN	Gewestelijk Expresnet
CET	Contract voor de Economie en de Tewerkstelling	GewOP	Gewestelijk Ontwikkelingsplan
COCOF	Commission communautaire française		

GGB	Gebied van Gewestelijk Belang	KASTK	Kaart van de Saldi van de Toelaatbare Kantoren
GHI	Gewestelijke Huisvestingsinspectie	KCML	Koninklijke commissie voor monumenten en landschappen
GIMB	Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Brussel	KMO	Kleine en Middelgrote Ondernemingen
GOMB	Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij voor Brussel-Hoofdstad	MAPIC	Marché international professionnel de l'implantation commerciale et de la distribution
GPDO	Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling	MICE	Meetings, Incentives, Conferences, Events
GPI	Gewestelijk Plan voor Innovatie	MIVB	Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel
GSA	Europese Toezichtsautoriteit	MVV	Maatschappij voor de Verwerving van Vastgoed
GSG	Grootstedelijk Gebied	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
GSI's	Gebieden voor Stedelijke Industrie	NEHAP	Nationaal actieplan voor Milieu en gezondheid
GSM	Global System for Mobile	NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
GSOB	Gewestelijke School voor Openbaar Bestuur	NICT	Nieuwe Informatie- en Communicatietechnologieën
GSV	Gewestelijke Stedenbouwkundige Verordening	NMBS	Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen
HRF	Hoge Raad voor Financiën	NWP	Actiris Netwerk van Partners voor Werk
HST	Hogesnelheidstrein	OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
IAB	Internationaal Arbeidsbureau	OLAF	Europees Bureau voor Fraudebestrijding
IBO	Individuele Beroepsopleiding	ONE	L'Office de la Naissance et de l'Enfance
IC	Intercity	OOPS	Ordonnantie houdende organisatie van de planning en de stedenbouw
ICCA	International Congress and Convention Association	OPT	Office de Promotion du Tourisme de la Wallonie et de Bruxelles
INNOVIRIS	Brussels Instituut voor Onderzoek en Ontwikkeling	OVM	Openbare Vastgoedmaatschappij (sociale huisvesting)
INR	Institut national de radiodiffusion	PAJ	Plan d'Action pour les Jeunes
IO	Inschakelingsondernemingen	PB	Personenbelasting
IT	Informationstechniek	PCGO	Plaatselijke Commissie voor Geïntegreerde Ontwikkeling
IWOIB	Instituut ter bevordering van het Wetenschappelijk Onderzoek en de Innovatie van Brussel	PDSG	Pact voor een Duurzame Stedelijke Groei
JRC	Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek		
K&G	Kind en Gezin		

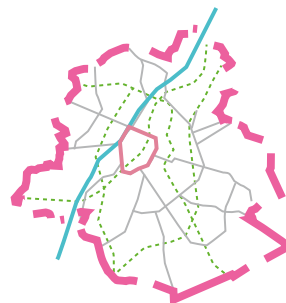
PIO	Plan voor de Internationale Ontwikkeling van Brussel	UMTS	Universal Mobile Telecommunications System
PIZ	Prioritaire Interventiezone	UW	Uitkeringsgerechtigde Werklozen
PLAGE	Plan voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie	UWE	Union Wallonne des Entreprises
PM	fijn stof	VBBE	Verbindingsbureau Brussel-Europa
PPS	Publiek Private Samenwerking	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
PWA	Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap	VGC	De Vlaamse Gemeenschapscommissie
RCIB	Regionale Cel voor Interventie bij Binnenluchtvervuiling	VICOM	Reissnelheid van de voertuigen
REA	Uitvoerend Agentschap voor Onderzoek	VIH	Verenigingen die ijveren voor de inschakeling via de huisvesting
REC	Raad voor Economische Coördinatie	VIHT	Verhuis-Installatie- en Huurtoelage
RELEX	Directie Buitenlandse betrekkingen	VOKA	Vlaams netwerk van ondernemingen
RTC	Regionaal technologie centrum	WBDM	Wallonie Bruxelles Design Mode
RVOHR	Ruimte voor Versterkte Ontwikkeling van Huisvesting en Renovatie	WEU	West-Europese Unie
SDC	Stedelijk distributiecentrum	ZKO	Zeer Kleine Ondernemingen
SEC	Europees Systeem voor nationale en regionale rekeningen		
SEC 95	Europees Systeem voor nationale en regionale rekeningen opgericht in 1995		
SEM	Maatschappij met Gemengde Economie		
SOIB	Spin off in Brussels		
SVK	Sociaal Verhuurkantoor		
TEC	Transport en Commun en Wallonie		
TEN-TEA	Uitvoerend Agentschap Transeuropees Vervoersnetwerk		
TGV (HST)	Hoge snelheidstrein		
TVI	Toerisme Vlaanderen		
UAI	Union des Associations Internationales		

NOTA'S

WWW.BRUSSELPLUS10.BE

 bruxelles
brussel+10
plan régional de développement durable
gewestelijk plan voor duurzame ontwikkeling